

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

A portrait of a middle-aged man with short, light-colored hair, wearing a white dress shirt and a red tie with a small white pattern. He is holding a black smartphone to his ear with his right hand and looking slightly to the left with a thoughtful expression. The background is a solid blue color.

АРТЁМ ЗДУНОВ

ӨҢІРДЕ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІКТІ
БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.
МОРДОВИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ТӘЖІРИБЕСІ

ФЕДЕРАЛДЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚЫЗМЕТІ (РОСПАТЕНТ)

«ФЕДЕРАЛДЫҚ ӨНЕРКӘСІПТІК МЕНШІК ИНСТИТУТЫ» ФЕДЕРАЛДЫҚ
МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN OF FEDERAL
INSTITUTE
OF INDUSTRIAL PROPERTY

2024

Т. 3 № 2 (8)

ФЕДЕРАЛДЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚЫЗМЕТІ (РОСПАТЕНТ)
Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекеме
«Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»

ISSN 2782–5086 (Print)
ISSN 2949–2432 (Online)
ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ
т. 3 № 2 (8)
Мәскеу 2024

Тіркелді:

Федералдық байланыс, ақпараттық технологиялар және бұқаралық ақпарат құралдарын қадағалау қызметінде (ПИ № ФС77–85468; серия Эл № ФС77–85469, 13 маусым 2023 ж.)

Қолданылу аймақтары:

Ресей (барлық аймақтар), ТМД елдері, жақын және алыс шет елдер.

Басылымның мерзімділігі:

Қосымша арнайы шығарылымдармен жылына 4 нөмір.

Жазылу индексі – 85599

«ФӨМИ хабаршысы»

2022 жылы ғылымның келесі салалары бойынша зияткерлік меншік саласындағы ғылыми қызметтің нәтижелерін жариялау үшін құрылған: Мемлекет және құқық. Заң ғылымдары, Экономика. Экономика ғылымдары; Патент құқығы. Өнертпақыштық; Өнертабыстық; Жаратылыстану ғылымдары. Жалпы және күрделі мәселелер; Статистика; Кибернетика.

Оқырмандар аудиториясы:

зияткерлік меншік саласының мамандары, патенттік сенім білдірілген өкілдер, заңгерлер, адвокаттар, басшылар, аспиранттар, студенттер, өнертапқыштар және басқа оқырмандар.

«Фөми хабаршысы» келесі қағидаға сүйене отырып, өз контентіне тікелей ашық қол жетімділік ұсынады: зерттеу нәтижелеріне еркін ашық қол жеткізу жаһандық білім алмасуды арттыруға ықпал етеді. Журналдың басылымдары ФӨМИ сайтының www.vestnikfips.ru электрондық ресурсында орналастырылған (журналдық электрондық нұсқасы).

Барлық материалдар пайдаланушыларға жарияланғаннан кейін бірден қол жетімді.

Эмбарго кезеңі қарастырылмаған. Материалдарға тегін еркін қол жеткізу үшін журнал сайтында тіркелу қажет емес. Барлық авторлар үшін жариялау тегін.

Ашық қол жетімді журнал (open access) болып табылады, яғни барлық мазмұны ашық қол жетімділік анықтамасына сәйкес пайдаланушылар үшін ақысыз қол жетімді.

Редакцияға келіп түскен барлық материалдар қосарлы соқыр рецензиялау рәсімінен өтеді.

Рецензиялауды тәуелсіз сарапшылар және этикалық қағидаларға сәйкес жүзеге асырады.

Журналдың электрондық мұрағаты

келесі Ұлттық репозиторийлерде жарияланғаннан кейін қол жетімді болады: тіркелген пайдаланушылар үшін «Ресей ғылыми дәйексөз индексі» (РҒДИ) библиографиялық мәліметтер базасының аясындағы «Ғылыми электронды кітапхана» (жүйеде тіркелу және журналға кіру тегін); «КиберЛенинка» – барлық оқырмандар үшін тіркеусіз, тегін.

«Фөми хабаршысы» журналының құрылтайшысының, редакциясының және баспагерінің мекенжайы:

125993, Мәскеу, Г-59, ГСП-3, Бережковская жағаж., 30-үй, 1-корп.

Журналдың электрондық поштасы:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Сайт: vestnikfips.ru

Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)
Bulletin of Federal Institute of Industrial Property
Vol. 3 No. 2 (8)
Moscow 2024

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science): State and Law. Juridical Sciences Economics. Economic Sciences Patent Law. Inventive Activities. Innovative Activities Natural Sciences. General and Complex Problems Statistics Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period. No registration on the journal's website is required to get free access to the materials. Publication is free for all authors.

It is an open access journal, i. e. all content is freely available at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS: Berezhkovskaya nab., 30, bldg. 1, Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бас редактор
НЕРЕТИН Олег Петрович
экон. ғылымдарының д-ры, Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) директоры, Москва

ЗУБОВ Юрий Сергеевич	пед. ғылымдар канд., Федералдық зияткерлік меншік қызметінің басшысы, Мәскеу
ИВЛИЕВ Григорий Петрович	бас редактордың орынбасары, заң ғылымдарының канд., Еуразиялық патенттік ведомство президенті, ФӨМИ ғылыми жетекшісі, Мәскеу
ГОРУШКИНА Светлана Николаевна	бас редактордың орынбасары, әлеум. ғылымдар канд., ФӨМИ ғылыми хатшысы, Мәскеу
АБАНКИНА Татьяна Всеволодовна	экон. ғылымдар канд., профессор, ЖЭМ ҰЗУ Қалалық және өңірлік даму факультетінің креативті экономика орталығының директоры, Мәскеу
АЛЕКСАНДРОВА Анна Владимировна	техн. ғылымдарының канд., доцент, жетекші ғылыми қызметкер – ФӨМИ Аналитикалық орталығының бастығы, Мәскеу
АЛЕКСЕЕВА Ольга Ленаровна	заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Сапа мониторингі орталығының бастығы, Мәскеу
БЛИЗНЕЦ Иван Анатольевич	заң ғылымдарының д-ры, профессор, заң факультетінің деканы, Мәскеу, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің зияткерлік меншік кафедрасының меңгерушісі
БОРОВСКАЯ Марина Александровна	экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей білім академиясының корреспондент-мүшесі, Дондағы Ростов, Оңтүстік федералды университетінің президенті
БЫЧКОВ Дмитрий Владимирович	физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу
ГЛАЗЬЕВ Сергей Юрьевич	экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей ғылым академиясының академигі, Еуразиялық экономикалық интеграция, жаңғырту және тұрақты дамудың кешенді мәселелері жөніндегі РҒА Ғылыми кеңесінің төрағасы
ГРИБ Владислав Валерьевич	заң ғылымдарының д-ры, профессор, РФ еңбегі сіңген заңгері, Ресей білім академиясының академигі, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің ректоры, Ресей профессорлар жиналысының төрағасы, Мәскеу
ЕНА Олег Валерьевич	ФӨМИ «Патенттік аналитика» ғылыми бағытының жетекшісі, Мәскеу
ЖУРАВЛЕВ Андрей Львович	заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Халықаралық кооперация орталығының жетекшісі, Мәскеу
ЗОЛОТЫХ Наталья Ивановна	экон. ғылымдар канд., бүкілресейлік «Ресей тірегі» шағын және орта кәсіпкерлік қоғамдық ұйымының вице-президенті, Мәскеу
ИВАНОВА Марина Германовна	әлеум. ғылымдар д-ры, экон. ғылымдарының канд., доцент, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу

ИВАНОВ Роман Алексеевич	«Молекулярлық иммунология» мамандығы бойынша PhD, Трансляциялық медицина ғылыми орталығының директоры, «Сириус» университеті «Медициналық биотехнология» бағытының ғылыми жетекшісі, Сочи
ИЛЬИНА Ирина Евгеньевна	экон. ғылымдарының д-ры, доцент, Ресейдің ғылыми-техникалық саладағы экономика, саясат және құқық ғылыми-зерттеу институтының директоры, Мәскеу
КАЛЯТИН Виталий Олегович	заң ғылымдарының канд., доцент, Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы С. С. Алексеев атындағы жеке құқықты зерттеу орталығының Зияткерлік құқықтар кафедрасының профессоры және зияткерлік құқықтар туралы заңнама бөлімінің кеңесшісі, Мәскеу
КЛИМАНОВ Владимир Викторович	экон. ғылымдар д-ры, геогр. ғылымдарының канд., доцент, РХШЖМҚА Қолданбалы экономикалық зерттеулер институтының Аймақтық саясат орталығының жеткшісі, Москва
КУЗНЕЦОВА Татьяна Викторовна	пед. ғылымдар д-ры, профессор, «Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхана» орталығының бастығы, Мәскеу
ЛОПАТИНА Наталья Викторовна	пед. ғылымдар д-ры, профессор, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу
ЛЫСКОВ Николай Борисович,	ФӨМИ Химия, биология және медицина орталығының бастығы, Мәскеу
ПРОКОФЬЕВ Станислав Евгеньевич	экон. ғылымдары д-ры, профессор, Ресей Федерациясының Үкіметі жанындағы Қаржы Университетінің ректоры, Мәскеу
САЛЬНИКОВ Михаил Юрьевич	ФӨМИ Физика және қолданбалы механика орталығының бастығы, Мәскеу
СИРОТЮК Владимир Олегович	тех. ғылымдар д-ры, доцент, РҒА Басқару мәселелері институтының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу
СМИРНОВ Михаил Борисович	физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу
СУКОНКИН Александр Владимирович	тех. ғылымдар канд., ФӨМИ бас ғылыми қызметкері, Мәскеу
ФАБРИЧНЫЙ Сергей Юрьевич	заң ғылымдары д-ры, профессор, «Әскери, арнайы және қос мақсаттағы зияткерлік қызмет нәтижелерін құқықтық қорғау жөніндегі федералды агенттігі» ФМБМ директоры, Мәскеу
ФЕДОТОВ Михаил Александрович	заң ғылымдары д-ры, профессор, ЖЭМ ҰЗУ «ЮНЕСКО-ның авторлық құқық, сабақтас, мәдени және ақпараттық құқықтар кафедрасы» Халықаралық ғылыми білім беру орталығының дииректоры Мәскеу
ХАБРИЕВА Талия Ярулловна	заң ғылымдары д-ры, профессор, Ресей ғылым академиясының академигі, «Ресей Федерациясы Үкіметінің жанындағы Заңнама және салыстырмалы құқықтану институты» ФМҒЗМ директоры, Мәскеу
ШОРИН Олег Николаевич	тех. ғылымдар канд., Мәскеу

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief
Oleg P. NERETIN

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

Yury S. ZUBOV Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow

Grigory P. IVLIEV Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow

Svetlana N. GORUSHKINA Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow

Tatiana V. ABANKINA Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow

Anna V. ALEKSANDROVA Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher–Head of the FIPS Analytical Center, Moscow

Olga L. ALEKSEEVA Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow

Ivan A. BLIZNETS Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow

Marina A. BOROVSKAIA Dr. Sci. (Economics), Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don

Dmitry V. BYCHKOV Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Sergey Yu. GLAZIEV Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, Moscow

Vladislav V. GRIB Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education “Moscow University named after A.S. Griboyedov”, Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow

Oleg V. ENA Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow

Andrey L. ZHURAVLEV Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow

Natalia I. ZOLOTYKH Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business “Opora Russia”, Moscow

Marina G. IVANOVA Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Roman A. IVANOV PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field, Sochi

Irina E. ILYINA Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow

Vitaly O. KALYATIN Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow

Vladimir V. KLIMANOV Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography), Associate Professor, Head of the Center for Regional Policy, Institute of Applied Economic Research, RANEPa, Moscow

Tatiana V. KUZNETSOVA Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the “All-Russian Patent and Technical Library” Center, FIPS, Moscow

Natalia V. LOPATINA Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Nikolai B. LYSKOV Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow

Stanislav E. PROKOFIEV Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow

Mikhail Yu. SALNIKOV Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow

Vladimir O. SIROTYUK Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow

Mikhail B. SMIRNOV Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Alexander V. SUKONKIN Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow

Sergey Yu. FABRICHNY Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use», Moscow

Mikhail A. FEDOTOV Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center «UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights» NRU HSE, Moscow

Taliya Ya. KHABRIEVA Dr. Sci. (Law), Professor, Member of the Russian Academy of Sciences, Director of the Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation, Moscow

Oleg N. SHORIN Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

Бас редактор бағаны

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар

Жаңа сын-қатерлер ұйымымыздың алдына өршіл міндеттер қойды, олар орталық өзегі ғылыми сараптама болып табылатын көп салалы ұйым ретінде ФӨМИ даму траекториясын анықтайды.

Еліміздің зияткерлік егемендігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттер бүгінде зияткерлік меншік саласындағы басқарумен байланысты мәселелерді кең ғылыми талқылауды талап етеді. Сондықтан, ФӨМИ келесі мәселелерді қамти отырып, пәнаралық сипаттағы ғылыми қызметті дамытады:

- Ресей мен шет елдердің заңнамасындағы зияткерлік меншік объектілерін құқықтық қорғау және сараптау;
- зияткерлік меншік объектілерін, зияткерлік меншік экономикасындағы құрылымдық өзгерістер және Ресей аймақтарында зияткерлік меншікті басқаруды жетілдіруді пайдалану және коммерцияландыру.

Журналдың жаңа санының фокусында – Ресей Федерациясының субъектілерінде зияткерлік меншіктің экожүйесін қалыптастыру мәселелері.

Қазіргі уақытта Ресейдің бірқатар өңірлерінде өнертапқыштық және патенттік-лицензиялық қызметті ынталандыру бойынша белсенді

жұмыстар жүргізілуде, АЖ саласын қолдау құралдарын әзірлеуде және енгізуде, АЖ басқарудың аймақтық жүйелерін қалыптастырылып келеді. Жекелеген өңірлер шағын және орта бизнес, ірі компаниялар, білім беру және ғылыми ұйымдар мен өңірлік әкімшіліктердің өкілдері өзара белсенді әрекеттенетін кәсіпкерлік экожүйелерді табысты қалыптастырып келеді.

Тиімді басқару шешімдері арқылы өңірдің ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуына бағытталған шаралар жүйесін кешенді талдау Роспатент басшысы Ю. С. Зубовтың және Мордовия Республикасы әкімшілігінің басшысы А. А. Здуновтың мақаласында ұсынылған. Авторлар федералды деңгейде жұмылдырылып жатқан күш-жігерлердің зияткерлік меншікті дамыту саласында нәтижелі басқару шешімдерін қалыптастыруға арналған өңірлік шаралармен қалай толықтырылып жатқанын көрсетеді.

Приволжье федералды округінің Ресейдің өнеркәсіптік өндірісінің жоғары концентрациясымен ерекшеленетінін айта кеткен жөн. Округте инновациялық белсенді кәсіпорындардың үштен бірі, ресейлік технологиялар экспортының жартысына жуығы шоғырланған. Сондықтан, зерттеушілерге көмек ретінде ФӨМИ аналитикалық орталығы осы агломерацияда орналасқан Ресей Федерациясы субъектілерінің зияткерлік меншік саласындағы белсенділігі туралы материал дайындады.

Уақыттың жаңа сын-қатерлері өміріміздің зияткерлік меншікті қорғаудың заманауи тәсілдерін талап ететін барлық салаларын цифрландырумен байланысты. Роспатенттің, яғни сәйкесінше оның бағынышты ұйымы ретінде ФӨМИ-дің цифрлық трансформациясының басты мақсаты Ресей азаматтары мен ұйымдары үшін АЖ саласындағы мемлекеттік қызметтерге барынша ыңғайлы қолжетімділікті құру болып табылатынын атап өту маңызды.

Оларды ұсыну мерзімдерін барынша қысқартып, цифрлық өзара әрекеттесу қызметтерін құру бойынша жұмыс істеп келеміз. Бұл біздің барлық клиенттерімізге мемлекеттік қызметтерге тәулік бойы қол жеткізудің тең мүмкіндіктерін қамтамасыз ететініне және уақыт пен қаржылық шығындарды айтарлықтай қысқартатынына сенімдіміз.

Осы ғылыми бағыттағы зерттеушілер үшін жасанды интеллект саласындағы ғылыми-жарияланымдық белсенділікке қатысты бірегей аналитикалық материал дайындалды.

Сайттың графикалық интерфейстерінің дизайнын қорғау – бүгінгі күннің ең өзекті тақырыптарының бірі. «Цифрлық графикалық интерфейс ті патенттеу: мәселелер және шешу жолдары» мақаласының авторлары Г. П. Ивлиев и О. Л. Алексеева оқырмандарды виртуалды дизайнның цифрлық түп негізіне бейімделуді қажет ететін өнеркәсіптік үлгілерге қатысты патенттік құқық нормалары туралы пікірталасқа шақырады.

Журналдың редакциясы өз оқырмандарына зияткерлік меншіктің әлемдік тенденциялары туралы кең ақпарат беруге тырысады. Бұл нөмірде – Шығыс Азия патенттік ведомстволарының жаңалықтары.

«Кітап сөресі» айдарында «Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқару. Құқықтық реттеу және коммерцияландыру» монографиясы ұсынылған. Авторлар ұжымының жұмысы цифрлық трансформация жағдайында технологиялар трансфері мен зияткерлік меншікті басқарудың экономикалық аспектілерін ғылыми тұрғыдан түсінуге бағытталған.

Әр шығарылымда жұмыс істей отырып, біз тек қызықты ғана емес, сонымен қатар пайдалы болуға тырысамыз.

Құрметпен, журналдың бас редакторы, экономика ғылымдарының докторы О. П. Нерети

Editorial

Dear readers, colleagues, friends!

New challenges have set ambitious goals for our organization establishing the development trajectory of FIPS as a multidisciplinary organization, which central core is scientific expertise.

The tasks of ensuring the intellectual sovereignty of our country require today a broad scientific discussion of issues related to management in the field of intellectual property. Therefore, FIPS develops scientific activities that are interdisciplinary in nature, covering the following problems:

- legal protection and examination of objects of intellectual property in the legislation of the Russian Federation and foreign countries;
- use and commercialization of objects of intellectual property, structural changes in the economics of intellectual property, and improvement of intellectual property management in the regions of the Russian Federation.

The focus of the new issue of the journal is the formation of an intellectual property ecosystem in the constituent entities of the Russian Federation.

Currently, a number of the Russian regions are actively working to stimulate inventive and patent-licensing activities, develop and implement tools to support the IP sector, and form regional IP management systems. Certain regions are successfully forming entrepreneurial ecosystems where small and medium businesses, large companies, educational and scientific organizations and representatives of regional administrations actively interact.

A comprehensive analysis of the system of measures aimed at the scientific, technological and innovative development of the region through effective management decisions is given in the article by Zubov Yu. S., Head of Rospatent, and Zdunov A. A., Head of the Administration of the Republic of Mordovia. The authors demonstrate how efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the development of the field of intellectual property.

It should be noted that the Volga Federal District is distinguished by a high concentration of industrial production in Russia. A third of innovatively active enterprises, about half of the Russian technology exports are concentrated in the district. Therefore, in order to help the researchers, the FIPS Analytical Center has prepared a material on the activities in the field of intellectual property of the constituent entities of the Russian Federation located in this agglomeration.

New challenges of the time are associated with the digitalization of all areas of our life, which require modern approaches to the protection of intellectual property. I believe it is important to note that the main goal of the digital transformation of Rospatent and, accordingly, FIPS as its subordinate organization, is to create the most convenient access for Russian citizens and organizations to government services in the field of IP. We are working to reduce the time it takes to provide them and create digital interaction services. We are confident that this will provide all our

clients with equal opportunities for round-the-clock access to government services and will significantly reduce time and financial costs.

A unique analytical material regarding scientific and publishing activities in the field of artificial intelligence has been prepared for researchers in this scientific area.

Protection of a website graphical interface design is one of the most pressing topics today. The authors of the article “Patenting digital graphic interface: problems and solutions” Ilyiev G. P. and Alekseeva O. L. invite readers to a discussion about the rules of patent law in the part relating to industrial designs, which require adaptation to the digital nature of a virtual design.

The editorial staff of the journal strive to provide its readers with extensive information about global trends in the field of intellectual property. This issue contains news from patent offices in East Asia.

The “Bookshelf” column introduces the monograph “Intellectual Property Management in the Knowledge Economy. Legal regulation and commercialization”. The work of a team of authors is interesting for its focus on scientific understanding of the economic aspects of technology transfer and intellectual property management in the context of digital transformation.

Working on each issue, we always strive to be not just interesting, but also useful!

*Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Ph.D. in Economics*

МАЗМҰНЫ

Бас редактор
бағаны

О. П. Неретин
108

1. Зияткерлік меншік
құқықтарын сақтау
және қорғау мәселелері

Ю. С. Зубов, А. А. Здунов
Өңірде зияткерлік меншікті басқару
жүйесін қалыптастыру. Мордовия
Республикасының тәжірибесі
Yu. S. Zubov, A. A. Zdunov
Formation of an intellectual property
management system in the region.
Experience of the Republic of Mordovia
112

Г. П. Ивлиев, О. Л. Алексеева
Цифрлық графикалық дизайнды
патенттеу: мәселелер мен шешімдер
G. P. Ivliev, O. L. Alekseeva
Patenting digital graphic design:
problems and solutions
122

О. В. Видякина
Кері инжиниринг кезінде құқық
иеленушінің айрықша құқығын
бұзудың ықтимал тәуекелдерін
бағалау
O. V. Vidyakina
Assessment of possible risks of
infringement of the exclusive right
of the copyright holder in reverse
engineering
132

В. О. Сиротюк
Зияткерлік меншіктің цифрлық
ақпараттық қорын құрудың
мақсаттары, міндеттері мен әдістері
V. O. Sirotiuk
Goals, objectives and methods of
building a digital information fund of
intellectual property
142

М. С. Борисова, С. С. Горяев
Жоғары білімнің ғылым
және білім беру ұйымдары
қызметінің нәтижелері туралы
мәліметтерді ұсыну нысаны
ретінде өнертапқыштық және
жарияланымдық белсенділікті
салыстырмалы талдау
M. S. Borisova, S. S. Goryaev.
Comparative analysis of inventive
and publication activity as forms of
reporting on the results of scientific
and educational organizations of higher
education
148

2. Шетелдік тәжірибе
және халықаралық
ынтымақтастық

Ю. Б. Грачева
Еуразия өңірінде өнеркәсіптік
үлгілерді тіркеудің үйлестірілген
рәсімін жасау: себептері,
артықшылықтары
Yu. B. Gracheva
Creation of a harmonized procedure
for registration of industrial designs
in the Eurasian region: reasons,
advantages
160

3. Жалпы патенттік
іс мәселелері.
Өнертапқыштық

Н. В. Алисова
Асқазанды баллондауға
арналған құрылғылар мен
тәсілдердің мысалында медицина
саласындағы Халықаралық
патенттік жіктеме (ХПЖ) және
Бірлескен патенттік жіктеме
(БПЖ) пайдалана отырып
патенттік іздеуді жүргізу
N. V. Alisova
Conducting a patent search in the field
of medicine relating to the methods
or arrangements for intragastric
ballooning with the use of the
International Patent Classification
(IPC) and the Cooperative Patent
Classification (CPC)
170

4. Аналитикалық
материалдар

О. Е. Бацокина,
Ю. В. Завгородняя
Приволжье федералды округінің
зияткерлік меншік саласындағы
белсенділігі туралы анықтама
O. E. Batsokina,
Yu. V. Zavgorodnyaya
The activity of the Volga Federal District
in the field of intellectual property
180

С. В. Астахов, С. Ю. Наквасин
Жасанды интеллект саласындағы
ғылыми-жарияланымдық
белсенділік, 2024 жылғы I тоқсан
S. V. Astakhov, S. Yu. Nakvasin
Scientific publication activity in
the field of artificial intelligence –
Q1 2024
188

5. Шетелдік
патенттік
ведомстволардың
жаңалықтары

А. А. Ломакина
Шығыс Азия патенттік
ведомстволарының негізгі
оқиғаларына шолу
A. A. Lomakina
East Asia intellectual property
offices main events review
198

6. Кітап сөресі

Ғылыми редакторлар:
А. А. Афанасьев, М.
А. Боровская, Ю. А.
Колесников, Т. В.
Федосова
«Білім экономикасындағы
зияткерлік меншікті басқару:
құқықтық реттеу және
коммерцияландыру»
Scientific editors:
A. A. Afanasyev,
M. A. Borovskaya,
Yu. A. Kolesnikov,
T. V. Fedosova
«Intellectual Property
Management in the Knowledge
Economy: Legal Regulation
and Commercialization»
204

О. П. Неретин
Монографияға пікір
O. P. Neretin
Review for monograph
205
Ю. С. Зубов
Монографияға пікір
Yu. S. Zubov
Review for monograph
206

1. ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚҰҚЫҚТАРЫН САҚТАУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77: 351

Өңірде зияткерлік меншікті басқару жүйесін қалыптастыру. Мордовия Республикасының тәжірибесі

Юрий Сергеевич Зубов^{✉*}, Артем Алексеевич Здунов^{**}

* Федералдық зияткерлік меншік қызметі.

** Мордовия Республикасы.

[✉]rospatent@rospatent.gov.ru

Аңдатпа: салық базасы мен Ресей Федерациясы субъектілерінің экономикасының өсуіне, сауданың дамуына және аймақтарға ақша ағындарын тартуға ықпал ететін жаңа шешімдерді іздеу қажет болған жағдайда зияткерлік меншік саласының дамуын қолдауға бағытталған қызмет маңызды рөл атқарады. Мақалада Мордовия Республикасында құрылған, өңірдің ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуды сипаттайтын негізгі көрсеткіштері бойынша жетекші орын алуға мүмкіндік беретін зияткерлік меншікті басқару жүйесі туралы баяндалған. Авторлар федералды деңгейде қабылданып жатқан әрекеттердің зияткерлік меншікті дамыту саласында нәтижелі басқару шешімдерін қалыптастыруға арналған өңірлік шаралармен қалай толықтырылып жатқанын көрсетеді. Мордовия Республикасындағы зияткерлік меншік экожүйесінің негізгі элементтері болып табылатын зияткерлік меншік саласын дамытуды қолдау инфрақұрылымын пайдаланы, сондай-ақ әкімшілік, кадрлық, материалдық-техникалық және қаржы ресурстарының тиімді үйлесімінің нәтижелері ұсынылған.

Түйінді сөздер: мемлекеттік басқару, зияткерлік меншік, технопарк, Мордовия Республикасы.

Дәйексөз алу үшін: Ю. С., Здунов А. А. Өңірде зияткерлік меншікті басқару жүйесін қалыптастыру. Мордовия Республикасының тәжірибесі // ФӨМИ хабаршысы. – 2024. – Т. 3, № 2 (8). 112–120 б.

Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia

Yury S. Zubov^{✉*}, Artyom A. Zdunov^{**}

* Federal Service for Intellectual Property

** Republic of Mordovia

[✉]rospatent@rospatent.gov.ru

Abstract: in the context of the need to search for new solutions that contribute to the growth of the tax base and the economy of the constituent entities of the Russian Federation, the development of trade and the attraction of cash flows to the region, an important role is played by activities aimed at supporting the development of the intellectual property sector. The article highlights the intellectual property management system created in the Republic of Mordovia, which allows the region to occupy a leading position in key indicators characterizing scientific, technological and innovative development. The authors show how the efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the field of intellectual property development. The results of the use of the infrastructure to support the development of the intellectual property sector, as well as the effective combination of administrative, human, material and technical and financial resources, which are the key elements of the IP ecosystem in the Republic of Mordovia, are presented. **Keywords:** public management, intellectual property, technopark, Republic of Mordovia.

For citation: Yury S. Zubov, Artyom A. Zdunov, Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 112–120.

Кіріспе

Өз кезегінде зияткерлік меншік (бұдан әрі – ЗМ) институтымен тығыз байланыста болатын ғылым мен технологияның тиімді дамуынсыз технологиялық егемендікке қол жеткізу мүмкін емес [1].

Елдің технологиялық дамуының қазіргі жағдайын патенттеу динамикасы бойынша және компаниялар мен ғылыми сектордың өз әзірлемелеріне құқықтарын қалай басқаратынын бағалауға болады. Ол үшін Ресей Федерациясының Үкіметі өнеркәсіпке салалық қолдау көрсету шараларын кеңейтіп, ынталандыру тетіктерін іске қосады, қол жетімді қаржы құралдары мен салықтық артықшылықтар енгізеді.

Зияткерлік меншік тек технологиялық даму құралы ғана емес, сонымен қатар мемлекет енгізіп жатқан шешімдердің нәтижелілігінің индикаторына айналатынын атап өткен жөн. Бұл экономиканың барлық салаларына қатысты. Соңғы жылдары мемлекет тарапынан қабылданған кәсіпорындарды қолдауға бағытталған жедел шаралардың арқасында ресейлік өтініш берушілердің инновациялық белсенділігі тұрақты өсу кезеңіне өтті. 2023 жылы динамика сақталды. 2023 жылдың қорытындысы бойынша Роспатент патенттік өтінімдер санының айтарлықтай өсуін тіркейді. Мәселен, отандық компаниялардан, ғылыми орталықтардан, ЖОО ғылымынан патенттерді тіркеуге өткен жылмен салыстырғанда көбірек өтінімдер берілді. Жекелеген технологиялық салаларда екі таңбалық өсуді байқауға болады¹. Роспатенттің технологиялық рейтингінде патенттік белсенділік көрсеткіштері өсіп келе жатқан жаңа компаниялар мен жоғары оқу орындарының ғылыми орталықтары жыл сайын пайда болып келеді. 2023 жылы бүкіл Ресей 9%-дық жиынтық өсімді қамтамасыз етті. Бұл мысал отандық компаниялардың материалдық емес активтердің есебінен капиталдандыруды арттыруға деген ұмтылысын көрсетеді. Ресей Федерациясының Үкіметі қабылдаған шаралар кешені зияткерлік меншікті тиімді пайдаланғаны үшін салық артықшылықтарын алуға мүмкіндік береді. Мысалы, 1,5 жоғарылайтын коэффициенті бар озық технологиялардың кең тізбесіне қатысты зерттеулер мен әзірлемелерді жүргізуге ұйымдардың шығыстары бойынша салықтық оңтайландыру жұмыс істейді. Өңірге әзірлемелерге құқықтарды лицензиялаудан пайда тауып отырған компаниялар үшін табыс салығын төмендетуге мүмкіндік беретін «Патенттік қорап» деп аталатын режим енгізілген. Осылайша, «патенттік қорап» лицензиялар бойынша роялтида табыс салығын 20%-дан 3%-ға дейін төмендетуге мүмкіндік береді. Бұл механизм төрт өңірде (Новгород және Кемерово облыстары, Мордовия Республикасы және ХМАО) жұмыс істейді.

Роспатент және Ресейдің Экономикалық даму министрлігі ЗМ саласының дамуын болжамды мәндерде қарастыруды қажет етені көрсеткіштер құрамын анықтады.

ЗМ саласының дамуын сипаттайтын көрсеткіштер – өңірдің инновациялық даму көрсеткіштері [2].

2021 жылы Ресейдің Экономикалық даму министрлігі мен Роспатенттің басшылығымен Федералды өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) мамандары ЗМ саласын дамытудың стратегиялық болжамын қалыптастыру және нысаналы көрсеткіштерін айқындау бойынша өңірлерге арналған әдістемелік ұсынымдар және ЗМ басқару жүйесін құру бойынша өңірлерге арналған әдістемелік ұсынымдар [3] әзірледі, олар өңірлерде ЗМ басқарудың меншікті жүйелерін құру туралы ақпаратты, оның ішінде инновациялық кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау тетіктерін шоғырландырады. Сонымен қатар, мұндай объектілерді басқару мәдениетінің дамымауы, мұндай активтермен жұмыс істеу принциптерін түсінбеу жиі ЗМ нарығының дамуына кедергі келтіретін «жоғары тәуекелді активтерге» жатқызуға әкеледі. Бұл мәселені шешу үшін Экономикалық даму министрлігі – Роспатент – өңірдің жасаған үш жақты келісімінің негізінде зияткерлік меншікті басқарудың экожүйесін құрайтын Ресей аймақтарындағы зияткерлік меншік объектілеріне құқықтар айналымы нарығының дамуын талдау қажет.

Өңірдің инновациялық қызметі кеңістігі әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерді: құндылықтарды, дәстүрлерді, іскерлік әдет-ғұрыптарды, таңдалған даму жолын қоса алғанда, институционалдық ортаның географиялық белгіленген аумағының қолданыстағы ерекшеліктері мен жағдайлары шеңберінде қалыптасатынын атап өткен жөн [4].

Қазіргі уақытта Ресейдің бірқатар өңірлері өнертапқыштық және патенттік-лицензиялық қызметті ынталандыру бойынша белсенді жұмыс жүргізіп келеді, ЗМ саласын қолдау құралдарын әзірлеу және енгізу үстінде, ЗМ басқарудың аймақтық жүйелерін қалыптастырып келеді. Жекелеген өңірлер шағын және орта бизнес, ірі компаниялар, білім беру және ғылыми ұйымдар мен өңірлік әкімшіліктердің өкілдері өзара белсенді әрекеттенетін кәсіпкерлік экожүйелерді табысты қалыптастырып келеді [5].

Жауапты органдар мен құрылымдардың өкілеттіктері мен функцияларын көрсететін Ресей Федерациясындағы зияткерлік меншікті басқару жүйесінің өзекті шолуы Оңтүстік Федералды университет ұжымының монографиясында келтірілген [6].

Ресей Федерациясының субъектілерінде жұмыс істейтін әр түрлі бағыттағы инновациялық қызметті қолдау институттары ЗМ саласын дамытуға және өнертапқыштық және рационализаторлық қызметті ынталандыруға қатысты тиісті көзқараспен өңірдегі шаруашылық жүргізуші субъектілердің патенттік белсенділігіне айтарлықтай әсер етуге қабілетті.

Федерация Кеңесі Басшысы В. И. Матвиенконың пікірінше², зияткерлік меншік нарығының жай-күйі – мемлекеттің тұрақтылығы мен экономикалық тәуелсіздігінің маңызды

¹ Федералдық зияткерлік меншік қызметінің 2023 ж. жылдық есебі. // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/otchot-2023-ru.pdf> (жүгіну күні: 19.05.2024).

² Матвиенко, В. И. Өңірлер зияткерлік меншік сияқты құралды тиімді пайдалануды үйренуі тиіс // Ресей Федерациясының Федералды Жиналысы Федерациясының кеңесі: сайт. URL: <http://council.gov.ru/events/news/135101/https://www.probusinessstv.ru/news/314/33721> (жүгіну күні: 20.05.2024).

көрсеткіші. Бүгінде зияткерлік құқықтар нарығын дамытуға көңіл бөлетін Ресей Федерациясының субъектілері ондаған жылдар бойы өз әл-ауқатын қамтамасыз ете алады.

Өңірдегі зияткерлік меншік саласын дамытудың басым бағыттары мен тетіктері өңірлік атқарушы билік органдарының саясатын, институционалдық ортаны қалыптастыруды және ресурстық базаны қамтамасыз етуді айқындайтын іс-шаралар мен қолдау шараларының кешенін көздейтін стратегиялық жоспарлау құжаттарында айқындалуы тиіс. Сонымен қатар, ЗМ саласындағы бағдарламалық құжатты әзірлеу кезінде Ресей Федерациясының әрбір субъектісінің ғылыми-инновациялық дамуының мемлекеттік бағдарламасына көзделген³ Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясы⁴ және 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған технологиялық даму тұжырымдамалары⁵ құжаттарында көрсетілген Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуының басым бағыттарын және ғылыми-технологиялық дамуының стратегиялық бағыттарын ескерген жөн.

Төңірлік ЗМ саласындағы бағдарламалық (стратегиялық) құжатта жастар арасындағы өнертапқыштық қызметті дамытуға бағытталған іс-шаралар кешенін қарастыру маңызды. Жастарды ғылыми-техникалық шығармашылыққа белсенді қатысуға тарту және олардың осы қызметтің нәтижелерін құқықтық қорғаудың негізгі дағдыларын игеруі өңірдің ЗМ саласын үдемелі дамыту үшін іргелі негіз құрудың маңызды міндеті болып табылады. Мәселен, өңірлердің «Мектеп патенті – болашаққа жасалған бір қадам!» халықаралық балалар байқауына немесе жоғары сынып оқушыларына арналған ЗМ бойынша халықаралық олимпиадаға қатысудың көпжылдық тәжірибесі жастар арасында өнертапқыштық белсенділікті арттыру үшін айтарлықтай резервтер бар екенін айғақтайды⁶.

Ресей Федерациясының субъектілерінің дәстүрлі тауарларын ілгерілету мен танымал етудің өңірдің және жалпы алғанда елдің экономикасы үшін маңыздылығын, сондай-ақ оларды тиісті құқықтық қорғаудың маңыздылығын ескере отырып, ЗМ саласындағы өңірлік бағдарламада, оларды кейіннен тауар белгілері (бұдан әрі – ТБ), тауарлар шығарылған жерлердің атауларын (бұдан әрі – ТШЖА), географиялық нұсқаулар (бұдан әрі – ГН) немесе ұжымдық тауар белгілері (бұдан әрі – ҰТБ) ретінде тіркей отырып және сондай-ақ кәсіпкерлерді салықтық ынталандыру және қолжетімді қаржыландыру құралдарын пайдалана отырып,

³ Ресей Федерациясы Президентінің 2024 жылғы 18 маусымдағы № 529 «Ғылыми-технологиялық дамудың басым бағыттарын және ғылымды қажет ететін аса маңызды технологиялардың тізбесін бекіту туралы» Жарлығы

⁴ РФ Президентінің 28.02.2024 ж. № 145 «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясы туралы» Жарлығы

⁵ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2023 жылғы 20 мамырдағы № 1315-р «2030 жылға дейінгі кезеңге арналған технологиялық даму тұжырымдамасын бекіту туралы» өкімі // Кепілгер: ақпараттық-құқықтық портал. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406831204/?ysclid=lxke1gbnxv870984526> (жүгінген күні: 08.05.2024).

⁶ ФӨМИ-де «Мектеп патенті – болашаққа жасалған бір қадам!» байқауының жеңімпаздарымен кездесу өтті // «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ: сайт. URL: <https://www1.fips.ru/news/v-fips-sostoyalas-vstrecha-s-pobeditelnyami-konkursa-shkolnyy-patent-shag-v-budushchee/> (жүгінген күні: 08.05.2024).

өңірлік тауар өндірушілердің және олардың өнімдерінің субъектінің (өңірлік брендтердің) аумағымен байланысын көрсететін дараландыру құралдарын анықтауға және талдауға бағытталған іс-шараларды қарастыру қажет.

Өңірлік атқарушы органдардың және инновациялық инфрақұрылым элементтерінің мақсатты және үйлестірілген саясатын қалыптастыратын ЗМ саласындағы стратегиялық жоспарлаудың өңірлік құжаттарын әзірлеу үшін жақсы негіз – Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігімен ұсынылған Ресей Федерациясы өңірлеріндегі зияткерлік қызмет нәтижелеріне және дараландыру құралдарына құқықтарды басқару бойынша ұсыныстар (бұдан әрі – ұсыныстар) болып табылады⁷.

ЗМ саласын дамытуға бағытталған іс-шараларды іске асыруда кешенді тәсілді тиімді қолданудың, сондай-ақ федералды және өңірлік билік органдарының, өңірдің инновациялық инфрақұрылым ұйымдарының, кәсіпкерлік, өндірістік және оқу-ғылыми секторлардың табысты өзара іс-әрекетінің бір мысалы Мордовия Республикасы болып табылады.

2022 жылдың сәуірінде Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі, Роспатент және өңір арасында Мордовия Республикасында ЗМ саласын дамытуды қолдау аясындағы өзара іс-әрекеттері туралы ұшжақты келісімге⁸ қол қойылды.

Қазіргі таңда Мордовияда инновациялық дамудың тиімді құрылымы қалыптасқан және өз нәтижесін беріп келеді. Оған «Технопарк-Мордовия», Н. П. Огарев ат. Мордовия Ұлттық зерттеу университеті, инновациялық бизнесті қолдау қорлары, «Рузаевка» (моноқала) озыңқы әлеуметтік-экономикалық даму аумағы, Дарынды балаларға арналған республикалық лицей және құрылымның басқа да субъектілері кіреді.

Зерттеу әдістері мен материалдары

Осы мақала шеңберінде өңір бойынша ашық деректер негізінде Роспатенттің іске асырылып жатқан бастамалары мен жобалары тетіктер тұрғысынан да, нақты өңір – Мордовия Республикасы деңгейіндегі әсерлер тұрғысынан да талданатын болады.

Әсіресе: әңгіме келесі туралы:

- 1) Ресей Экономикалық даму министрлігі – Роспатент – өңірдің жасаған үш жақты келісімі;
- 2) технологиялар мен инновацияларды қолдау орталықтарының желісін дамыту;
- 3) салықтық ынталандыру шараларын енгізу;
- 4) өңірлік брендтерді тіркеуді ынталандыру;
- 5) мәлімделген өнертабыстарға немесе пайдалы модельдерге қатысты алдын ала ақпараттық іздеу жүргізу және олардың патентке қабілеттілігін

⁷ 2018 жылғы 3 желтоқсандағы Ресей Федерациясы өңірлеріндегі зияткерлік қызмет нәтижелеріне және дараландыру құралдарына құқықтарды басқару бойынша ұсыныстар // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/rec-rid-03122018/download> (жүгінген күні: 08.05.2024).

⁸ Роспатенттің Ресей Федерациясы өңірлерінің үкіметтерімен жасалған келісімдері // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/sogl-mordovia-15042022>. (жүгіну күні: 19.05.2024).

алдын ала бағалау (аутсорсинг) үшін ұйымдарды аккредиттеу.

Мордовия Республикасындағы зияткерлік меншікті басқару экожүйесі

Соңғы жылдары ғылыми-технологиялық дамуда Мордовия Республикасы айтарлықтай жетістіктерге жетті, бұл өңірдің әлеуметтік-экономикалық өсіне тікелей ықпалын тигізді. Мордовия жыл сайын жөнелтілген тауарлардың, орындалған жұмыстардың, өнеркәсіптік өндіріс ұйымдарының қызметтерінің жалпы көлеміндегі инновациялық тауарлардың, жұмыстардың, қызметтердің үлес салмағының көрсеткіші бойынша жетекші орын алады. 2022 жылдың аяғында, Росстаттың мәліметі бойынша, бұл көрсеткіш 28,6% құрады, бұл РФ бойынша Мордовия Республикасын бірінші орынмен қамтамасыз етті. Бұл инновациялық саладағы кәсіпорындар мен ұйымдардың тиімділігінің жоғары деңгейін көрсетеді.

Өңірде ЗМ экожүйесін қалыптастыруды аталған әкімшілік, кадрлық, материалдық-техникалық және қаржылық ресурстар топтары бойынша қарастырған жөн.

Осы мақала шеңберіндегі әкімшілік ресурстар деп – федералдық және өңірлік деңгейде қабылданатын мемлекеттік органдардың актілері түсініледі. Осыған байланысты өңірдің Роспатент ұсынған және заң шығару бастамасы субъектілері қолдаған барлық дерлік бастамаларды іске асыруға белсенді қатысуын ерекше атап өту қажет.

Осылайша, мысалы, 2023 жылы Мордовия Республикасының «Мордовия Республикасының ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуы» жаңа мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) бекітілді⁹. Қазіргі уақытта Бағдарламаны жаңарту бойынша жұмыстар жүргізілуде. Ол 2030 жылға қарай жөнелтілген тауарлардың, орындалған жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің жалпы көлеміндегі инновациялық тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің үлесін 35 ға дейін арттыруға бағытталған

Бағдарламаның басымдылығы – шынайы экономика секторын дамыту шеңберінде ғылыми орталықтардың әзірлемелерін коммерцияландыру. Мемлекеттік бағдарламаның жобалық бөлігі «Басымдылық-2030» академиялық көшбасшылық бағдарламасының іс-шараларымен тығыз байланысты.

Бағдарлама Ресей Федерациясында жаңа биотехнологиялық препараттар өндірісінің толық циклін қамтамасыз ететін федералды биотехнологияларды дамыту орталығын құруды көздейді.

«Фотоника: материалдар, құрылғылар, технологиялар» жобасы жекеше бөліп көрсетілген, оның шеңберінде өңірдің басым салаларының бірі – преформалар, оптикалық

⁹ Мордовия Республикасы Үкіметінің 27.12.2023 № 755 «Мордовия Республикасының «Мордовия Республикасының ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуы» мемлекеттік бағдарламасын бекіту және Мордовия Республикасы Үкіметінің жекелеген қаулыларының күші жойылды деп тану туралы» қаулысы // Ресми құқықтық ақпарат интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202312280012> (жүгінген күні: 19.05.2024).

талшықтар, арнайы талшықтар және олардың негізінде аспаптар өндірісін ғылыми және кадрлық тұрғыдан сүйемелдеу қамтамасыз етілетін болады.

Сондай-ақ, жаңартылған мемлекеттік бағдарлама тұжырымдамасының құрылымына өңір үшін маңызды салаларды – «Жаңа буын материалдары және энергия үнемдеу» және «Ауыл шаруашылығы мен қайта өңдеу өнеркәсібін ғылыми-технологиялық сүйемелдеу» салаларын ғылыми-технологиялық дамыту жобалары кірді.

Бағдарламаның процестік іс-шаралар кешені ғылыми-техникалық және инновациялық қызмет инфрақұрылымының жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ студенттерді, жас ғалымдар мен талантты жастарды зерттеу, әзірлеу және инновациялық кәсіпкерлік саласына тартуға бағытталған.

Бағдарламада ЗМ құру, оған құқықтарды сақтау, қолдау және қорғау үшін жағдай жасауға ерекше назар аударылады.

Бағдарламаның құрамына «Зияткерлік меншік нарығын дамыту» қосалқы бағдарламасы¹⁰ енгізілген, оны әзірлеу және бекіту Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі, Роспатент және Мордовия Республикасының үкіметі арасында жасалған 15.04.2022 ж. № СР–11/2022-АЦ Мордовия Республикасында Зияткерлік меншік саласын дамытуды қолдау шеңберінде өзара әрекеттесу туралы келісімді іске асырудың салдары болып табылады. Өзара әрекеттесу туралы келісім Мордовия Республикасының тәжірибелік қызметіне, ЗҚН-не құқықтарды басқару жөніндегі ұсыныстарды және Ресей Федерациясының өңірлеріндегі дараландыру құралдарын енгізуге мүмкіндік береді.

Ресей Экономикалық даму министрлігі мен Роспатенттің ұсынымдарына сәйкес, ЗМ саласындағы барлық қолданыстағы құралдар министрліктер деңгейінде жауаптыларды айқындауды қоса алғанда, өңірдегі ЗМ басқару жүйесі сәйкес келуі тиіс ұсынымдық талаптардың минималды жиынтығын айқындайтын Мордовия Республикасында ЗМ басқару жүйесін ұйымдастыру жөніндегі өңірлік стандартқа біріктірілген.

Қосалқы бағдарламаның іс-шараларын орындау Мордовия Республикасының брендінгін дамытуға, ЗМ нарығын дамыту үшін қажетті жағдайлар жасауға және кәсіпорындардың қызметінде ЗҚН-не құқықтарды неғұрлым белсенді пайдалануға мүмкіндік береді.

Өңірлік брендтер – бұл өндірушілерге кең мүмкіндіктер беретін субъектілердің экономикасын дамытудың маңызды ресурсы [4].

Қазіргі уақытта Мордовияда өңірлік брендтерді қолдау және ілгерілету бойынша жүйелі жұмыс жүргізіліп келеді. Мәселен, 2023 жылғы желтоқсанда

¹⁰ Мордовия Республикасы Үкіметінің 15.06.2023 ж. № 275 «Мордовия Республикасының «Мордовия Республикасының ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуы» мемлекеттік бағдарламасына өзгеріс енгізу туралы» қаулысы // Ресми құқықтық ақпарат интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (жүгінген күні: 19.05.2024).

республика үкіметі жергілікті брендтерді ішкі және сыртқы нарықтарда танымал етуге, кәсіпкерлік қызмет субъектілеріне олардың өнімдерін ілгерілетуіге арналған шығындарды қысқартуға жәрдемдесуге бағытталған іс-шаралар кешенін көздейтін Мордовия Республикасының өңірлік брендтерін қолдау мен ілгерілетудің¹¹ өңірлік бағдарламасын бекітті.

Бағдарлама шеңберінде қаржылық және қаржылық емес қолдау шаралары көзделеді. Қаржылық қолдау шараларына жеңілдетілген микрозаймдар беру жатады.

Қаржылық емес қолдау шараларына тауар өндірушілерден құзыреттіліктер алуға, маркетингтік қызметтер көрсетуге, компаниялар үшін интернет-дүкендер мен сайттар құруға, электронды алаңдарда компаниялар үшін өнімді ілгерілетуге, өзін-өзі жұмыспен қамтығандар жәрмеңкесін өткізуге және т. б. бағытталған оқыту іс-шараларын өткізу кіреді.

Жыл сайын Мордовия Республикасында өндірушілердің тауарларын танымал ету мақсатында «Мордовияның үздік тауарлары» байқауы өткізіледі. Ресей мен шет мемлекеттердегі көрме-жәрмеңкелік іс-шараларға қатысуды ұйымдастыру жүзеге асырылуда.

2023 жылы «Мордовияда жасалған» аймақтық қолшатыр бренді де тіркелді («МР БДО» АКЕУ). Ертеректе, 2022 жылы, Мордовия Республикасында өңірлік туризм мен өңірлік брендтерді насихаттау және ілгерілету мақсатында «ТЕМНИКОВЪ» тауар белгісі (Темников ауданының әкімшілігі) тіркелген болатын. Темников қаласы – Ресейдің ең танымал монастырларының бірі – Санаксар монастыры орналасқан Мордовия Республикасының ең көне қалаларының бірі болып табылады. Қала, сонымен қатар адмирал Ушаковтың отаны болып табылады.

2023 жылы Роспатенттің қолдауымен Мордовия Республикасында өңірдің кәсіпорындары мен ұйымдарының құқықтық сауаттылығын арттыру мақсатында өңірлік брендтерді тіркеу мәселелеріне арналған семинар өткізілді.

Өңірдің зияткерлік меншік экожүйесінің маңызды инфрақұрылымдық буыны «Технопарк-Мордовия» АМ Технологияларды, инновацияларды және зияткерлік меншікті қолдау орталығы болып табылады, ол тегін негізде кәсіпорындарға географиялық көрсеткіштер, тауарлар шығарылған жерлердің атаулары ретінде өңірлік брендтерді тіркеуге өтінімдерді дайындау, беру және сүйемелдеуде жан-жақты жәрдем және қолдау көрсетеді, республиканың шаруашылық жүргізуші субъектілеріне ЗҚН және дараландыру құралдарын құқықтық қорғау, сақтау және коммерцияландыру мәселелеріне қатысты барлық сұрақтар бойынша консультациялық және әдістемелік қолдау көрсетеді. 2022 жылы Мордовия Республикасы үшін алғашқы «Мордовиялық морена емені» географиялық көрсеткіші тіркелді.

2023 жылдың бірінші жартыжылдығында Мордовия Республикасының өтініш берушілері «Край земли» ЖШҚ-ның «Мордова сидры»; «ЛВЗ «Саранский» ЖШҚ-ның «Мордова арағы» географиялық көрсеткіштерін тіркеуге өтінімдер берді, сондай-ақ ертеректе тіркелген «Мордова морена емені» ММ (ЖК Салаякаев А. Р.) пайдалану құқығын беруге өтінім берілді.

2023 жылдың соңында Мордовия Республикасының аумағында өндірілетін шырша ойыншықтарының бірегей түрі болып табылатын «Мордовия зергерлік шырша ойыншығы» (ЖК Салаякаев А. Р.) тіркеуге берілді. Зергерлік шырша ойыншықтары 2021 жылдан бері жасалып келеді және оларды республикамен байланыстыратын тұтынушылардың қызығушылығына ие болды. Ойыншықтарды жасау кезінде табиғи минералды тастар, зергерлік эпоксидті шайыр, ал кейбір нұсқаларында – субфосильді сүрек (мореналық емен) қолданылады.

Сондай-ақ, республикада «Мордовиялық мореналық емен» бағыты белсенді дамуын жалғастыруда. 2023 жылы өңірде осы бағытты ілгерілету бойынша жол картасы әзірленіп, іске асырылуда, субфосильді емен сүрегінен (мореналық еменнен) жасалған бұйымдар бойынша ұлттық стандарттың жобасы дайындалды. 2024 жылы мореналық еменнен жасалатын бұйымдар әзірлейтін екі өндіруші «Мордовия мореналық емені» ММ-ге айрықша құқықтардың иегерлері болды. 2024 жылдың қаңтарында осы брендті пайдалану құқығын беруге тағы бір өтінім дайындалып, тіркеуге жіберілді.

Өнеркәсіптік кәсіпорындар мен ғылыми ұйымдардың өнертапқыштық белсенділігін арттыру, олармен 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап лицензиялық шарттар жасасуы мақсатында 28.04.2023 ж. № 166-ФЗ¹² Федералдық заңы күшіне енді, ол Ресей Федерациясының субъектілерінің лицензиялық шарт жасау нәтижесінде ЗҚН пайдалану құқығын беру қызметін жүзеге асыратын компаниялар үшін табыс салығының төмендетілген мөлшерлемесін белгілеу құқығын көздейді.

2023 жылы Мордовия Республикасында лицензиялық шарттар бойынша ЗҚН құқықтарына билік ету кезінде өңірлік бюджет бөлігінде табыс салығы бойынша нөлдік салық мөлшерлемесі енгізілді¹³.

Шаруашылық жүргізуші субъектілерге жеңілдіктер берудің негізгі шарттары:

- лицензиялық шарттың болуы және оны Роспатентте тіркеу,
- жағымды салық тарихы,
- еңбекақы бойынша қарыздың болмауы,

¹² 28.04.2023 ж. № 166-ФЗ «Ресей Федерациясы Салық кодексінің екінші бөлігінің 284-бабына өзгеріс енгізу туралы» Федералдық заңы // Ресми құқықтық ақпарат интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202304280030> (жүгінген күні: 08.05.2024).

¹³ Мордовия Республикасының 28.04.2023 ж. № 22-З «Мордовия Республикасының «Ұйымдардың табыс салығы бойынша мөлшерлемесін төмендету туралы» заңының 1-бабына өзгерістер енгізу туралы» Заңы // Федералдық салық қызметі: сайт. URL: https://www.nalog.gov.ru/rn13/about_fts/docs/13486261/ (жүгінген күн: 08.05.2024).

- кәсіпорынды шетелдік тұлғалар тарапынан бақылаудың болмауы.

Мордовия Республикасында «Инновациялық ваучер» технологиялық стартаптарға ерте даму сатысында қолдау көрсетуге арналған жаңа шара қолданылады¹⁴. Жеке тұлғалар мен шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін қаржылық қолдау байқау рәсімдерінің нәтижелері бойынша өңірлік бюджет қаражатының есебінен жүзеге асырылады. 2023 жылы 10 жоба зияткерлік меншікті тіркеуге, ҒЗТҚЖ мен маркетингтік зерттеулерге байланысты қызметтерге ақы төлеу шығындарының 100%-на дейін қосалқы қаржыландыруға ие болды.

Мордовия Республикасында азаматтық мақсаттағы ҒЗТҚЖ нәтижелерін есепке алу мен сақтаудың өңірлік жүйесі әзірленді және енгізілуде¹⁵. Нәтижесінде бюджет қаражатының есебінен алынған ЗҚН-ні неғұрлым тиімді пайдалануға болады.

Есепке алу объектілері туралы ақпарат көрсетілген жүйе иелігінде бар «Технопарк-Мордовия» АМ Технологияларды, инновацияларды және зияткерлік меншікті қолдау орталығына беріледі.

«Технопарк-Мордовия» АМ сонымен қатар Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) мен Еуразия патенттік ведомствоның үздік практиктермен алмасуды және пилоттық технопарк өкілдерін оқытуды қамтитын технопарктер жөніндегі бірлескен жобаның қатысушысы болып табылады.

2022 жылы Мордовия Республикасында Роспатент пен ФӨМИ-дің қолдауымен Ресей Федерациясының Технологиялар мен инновацияларды қолдау орталықтарының съезі ұйымдастырылып, өткізілгенін атап өткен жөн.

Мордовия Республикасы ЗМ объектілерін кепілімен несиелеу механизмін іске асыру жөніндегі пилоттық жобаға қосылды.

Сонымен қатар, несиелік ұйымдар үшін ЗМ объектілері жоғары тәуекелділіктері қатарына жатқызылуы мүмкін екенін атап өткен жөн, өйткені патенттің қолданылуы оның бүкіл қолданылу мерзімі ішінде тоқтатылуы мүмкін, ал тауар белгісін құқықтық қорғау оның үш жыл бойы үздіксіз пайдаланылмауы салдарынан даулануы мүмкін. Патенттік құқық объектілері бөлігінде көптеген кәсіпорындар үшін бұл ЗМ объектілерін нарықтық құны бойынша теңгерімге қою үшін шектеу болып табылады.

Мордовия Республикасында ЗМ саласындағы білім беру блогы белсенді дамып келеді.

Зияткерлік меншік жөніндегі кеңестің шешімін орындау шеңберінде, 2022 жылғы сәуірде оның отырысы өтті, 2022 жылдың соңында Н. П. Огарёв ат. ММУ базасында Саранскіде зияткерлік меншік бойынша оқу орталығы ашылды және 200-ден астам мамандар ФӨМИ-мен бірлескен біліктілікті арттыру бағдарламасы бойынша оқудан өтті.

2023 жылы Н. П. Огарёв ат. ММУ зияткерлік меншік жөніндегі оқу орталығы Ресей Экспорттау орталығымен және РЭО экспорт мектебімен қызметкерлердің біліктілігін арттыру бойынша ынтымақтастық туралы келісімге қол қойды.

Өңірде мектептерде ЗМ негіздерін енгізу жалғасып келеді. 166 педагог қызметкеріне арналған білім беру іс-шаралары өткізілді. Жаңа оқу жылынан бастап әлеуметтік жаратылыстану бойынша білім беру бағдарламасына ЗМ бойынша қосымша оқу сағаттарын енгізу жоспарлануда.

2023 жылы Н. П. Огарёв атындағы ММУ Роспатентпен аккредиттелген ұйымға айналғанын және бұдан былай мәлімделген өнертабыстарға немесе пайдалы модельдерге қатысты алдын ала ақпараттық іздеу мен алдын ала бағалауды және олардың патентке қабілеттілігін алдын ала бағалауды жүргізе алатынын атап өтеміз.

Сондай-ақ, жаңартылған мемлекеттік бағдарлама тұжырымдамасының құрылымына өңір үшін маңызды салаларды – «Жаңа буын материалдары және энергия үнемдеу» және «Ауыл шаруашылығы мен қайта өңдеу өнеркәсібін ғылыми-технологиялық сүйемелдеу» салаларын ғылыми-технологиялық дамыту жобалары кірді.

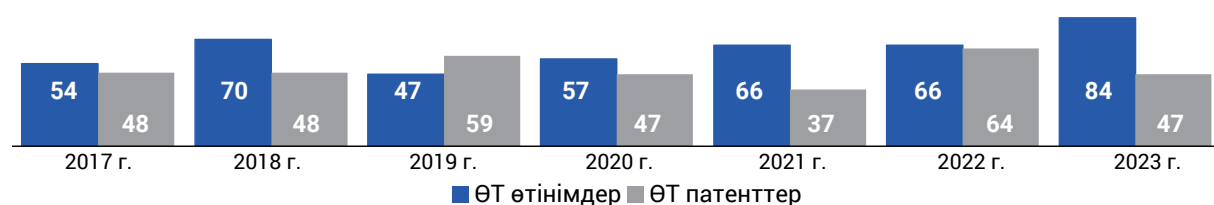
Бағдарламаның процестік іс-шаралар кешені ғылыми-техникалық және инновациялық қызмет инфрақұрылымының жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ студенттерді, жас ғалымдар мен талантты жастарды зерттеу, әзірлеу және инновациялық кәсіпкерлік саласына тартуға бағытталған.

Бағдарламада ЗМ құру, оған құқықтарды сақтау, қолдау және қорғау үшін жағдай жасауға ерекше назар аударылады.

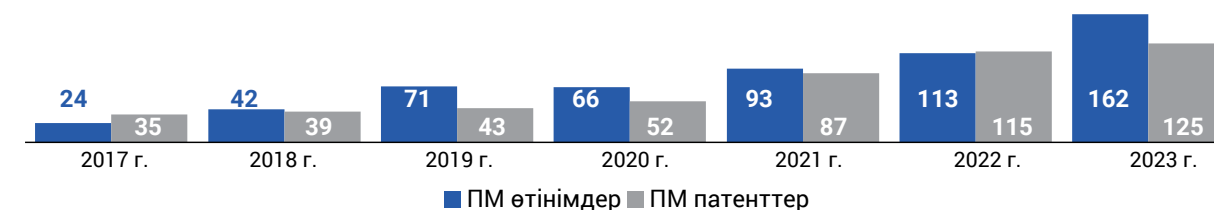
2023 жылы Бағдарламаның құрамына «Зияткерлік меншік нарығын дамыту» қосалқы бағдарламасы енгізілді, оны әзірлеу және бекіту Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі, Роспатент және Мордовия Республикасының үкіметі арасында жасалған 15.04.2022 ж. № СР-11/2022–АҚ Мордовия Республикасында Зияткерлік меншік саласын дамытуды қолдау шеңберінде өзара әрекеттесу туралы келісімді іске асырудың салдары болып табылады. Өзара әрекеттесу туралы келісім Мордовия Республикасының тәжірибелік қызметіне, ЗҚН-не құқықтарды басқару жөніндегі ұсыныстарды және Ресей Федерациясының өңірлеріндегі дараландыру құралдарын енгізуге мүмкіндік береді.

Ресей Экономикалық даму министрлігі мен Роспатенттің ұсынымдарына сәйкес, ЗМ саласындағы барлық

¹¹ Мордовия Республикасы Үкіметінің 25.12.2023 № 1050-Р «Мордовия Республикасының брендтерін қолдау мен ілгерілетудің өңірлік бағдарламасын бекіту туралы» өкімі.

1-сурет
2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында өнертабысқа өтінімдер беру және патенттер беру динамикасы (Роспатенттің жылдық есептерінің деректері бойынша)

2-сурет
2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында пайдалы модельге өтінімдер беру және патенттер беру динамикасы (Роспатенттің жылдық есептерінің деректері бойынша)

қолданыстағы құралдар министрліктер деңгейінде жауаптыларды айқындауды қоса алғанда, өңірдегі ЗМ басқару жүйесі сәйкес келуі тиіс ұсынымдық талаптардың минималды жиынтығын айқындайтын Мордовия Республикасында ЗМ басқару жүйесін ұйымдастыру жөніндегі өңірлік стандартқа біріктірілген.

Қосалқы бағдарламаның іс-шараларын орындау Мордовия Республикасының брендингін дамытуға, ЗМ нарығын дамыту үшін қажетті жағдайлар жасауға және кәсіпорындардың қызметінде ЗҚН-не құқықтарды неғұрлым белсенді пайдалануға мүмкіндік береді.

Өңірлік брендтер – бұл өндірушілерге кең мүмкіндіктер беретін субъектілердің экономикасын дамытудың маңызды ресурсы [3].

Қазіргі уақытта Мордовия Республикасында өңірдегі брендтерді қолдау және ілгерілету бойынша жүйелі жұмыс жүргізіліп келеді. Мәселен, 2023 жылғы желтоқсанда Мордовия Республикасының үкіметі жергілікті брендтерді ішкі және сыртқы нарықтарда танымал етуге, кәсіпкерлік қызмет субъектілеріне олардың өнімдерін ілгерілетуіге арналған шығындарды қысқартуға жәрдемдесуге бағытталған іс-шаралар кешенін¹⁶ көздейтін Мордовия Республикасының¹⁷ өңірлік брендтерін қолдау мен ілгерілетудің өңірлік бағдарламасын бекітті.

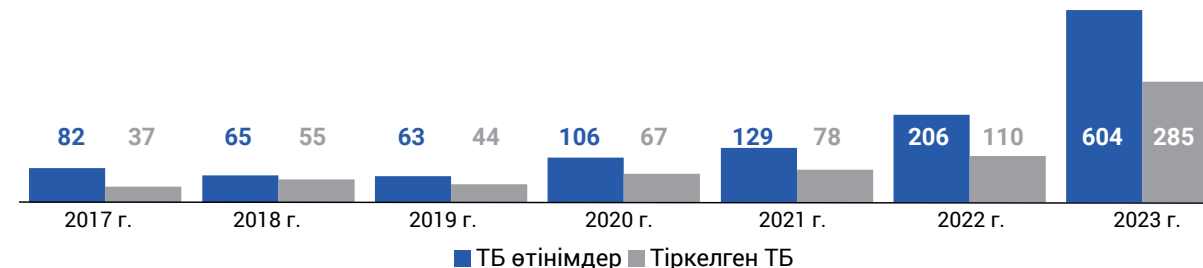
Бағдарлама шеңберінде қаржылық және қаржылық емес қолдау шаралары көзделеді. Қаржылық қолдау шараларына жеңілдетілген микрозаймдар беру жатады.

Қаржылық емес қолдау шараларына тауар өндірушілерден құзыреттіліктер алуға, маркетингтік қызметтер көрсетуге, компаниялар үшін интернет-дүкендер мен сайттар құруға, электронды алаңдарда компаниялар үшін өнімді ілгерілетуге, өзін-өзі жұмыспен қамтығандар жәрмеңкесін өткізуге және т. б. бағытталған оқыту іс-шараларын өткізу кіреді.

Жыл сайын «Технопарк-Мордовия» АМ Технологиялар мен инновацияларды қолдау орталығы Мордовия Республикасының Білім министрлігімен бірлесіп «Мектеп патенті – болашаққа жасалған бір қадам!» халықаралық байқаудың өңірлік және финалдық кезеңі өткізіледі. Ағымдағы жылы өңірлік дирекцияға байқауға қатысу үшін Мордовия Республикасының 40 білім беру мекемесінен 174 оқушыдан 185 өтінім келіп түсті. Байқаудың финалдық кезеңінің нәтижелері бойынша: Мордовия Республикасынан ұсынылған 72 жұмыс (оның ішінде Гран–при – тоғыз жұмыс, бірінші орын – 16 жұмыс, екінші орын – 18 жұмыс, үшінші орын – 19 жұмыс, арнайы жүлде – 10 жұмыс) жүлделі орындарға ие болды, бұл финалға өткен жеңімпаздар мен жүлдегерлердің жалпы санының 17% құрады. XV Бүкілресейлік «Мектеп патенті – болашаққа жасалған бір қадам!» халықаралық балалар байқауына Мордовия Республикасынан қатысқан үш жеңімпазға өз жұмысын ЗҚН-нің бірі ретінде тіркеуге ұсыныстар берілді. Олар Роспатенттің жетекші сарапшыларынан кеңес, құқықтық қолдау және өтінімдерді рәсімдеуге көмек ала алады.

Қазіргі уақытта Н. П. Огарёв ат. ММУ базасында ЗМ бойынша сот сараптамасы орталығын құру бойынша жұмыс жүргізілуде, бұл республикада және Приволжье федералды округі өңірлерінде ЗМ саласындағы сот-сараптама құралдарының қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Жүргізілген жұмыс өңірдегі ЗМ нарығын дамыту көрсеткіштерінде көрсетіледі.

3-сурет
2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында тауар белгісіне өтінімдер беру және тіркеу динамикасы (Роспатенттің жылдық есептерінің деректері бойынша)

2023 жылы Мордовия Республикасының өтініш берушілері Роспатентке өнертабысқа 84 өтінім берді, бұл 2022 жылғы көрсеткіштен 27,3%-ға артық. Сондай-ақ, өңірдің өтініш берушілері 2023 жылы осы ЗМ объектісіне 47 патент алды.

2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында өнертабысқа өтінімдер беру және патенттер берудің динамикасы 1-суретте берілген.

2023 жылы өңірдің өтініш берушілері Роспатентке пайдалы модельге 162 өтінім берді, бұл өткен жылмен салыстырғанда 43,4%-ға артық және зерттеліп отырған кезеңдегі ең жоғарғы көрсеткіш болып табылады. Сондай-ақ, өткен жылы өңірдің өтініш берушілері осы ЗМ объектісіне 125 патент алды.

2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында пайдалы модельге өтінімдер беру және патенттер берудің динамикасы 2-суретте берілген.

2023 жылы Мордовияның өтініш берушілері Роспатентке тауар белгісіне республика үшін рекордтық 604 бірл. өтінім бергенін айта кеткен жөн, бұл өткен жылмен салыстырғанда үш есеге жуық артық және 2017 жылғы көрсеткіштен жеті есе артық. Сонымен қатар, зерттеліп отырған өңірдің өтініш берушілері 2023 жылы тауар белгісіне 285 куәлік алды.

2017–2023 жж. кезеңінде Мордовия Республикасында тауар белгісін тіркеу және өтінімдер берудің динамикасы 3-суретте берілген.

2023 жылғы жоғары патенттік белсенділікті ескере отырып, өнертабысқа және пайдалы модельге патент беруге берілген халықтың 10 000 адамына шаққандағы өтінімдер саны ретінде есептелетін, Мордовия Республикасының өнертапқыштық белсенділік коэффициенті 3,19 құрады. Салыстыру үшін: 2022 жылы ол 2,27 құрады.

ЗМ объектілеріне құқықтарды коммерцияландыру деңгейі де өсті. 2023 жылдың қорытындысы бойынша 83 шарт тіркелді, онда қабылдаушы немесе беруші Мордовия Республикасынан құқық иесі болды. Олардың ішінде айрықша құқықты иеліктен шығару туралы 14 шартты, пайдалану құқығын беру туралы 34 лицензиялық шартты, пайдалану құқығын беру туралы 32 коммерциялық концессия шартын және айрықша құқықты кепілге қою туралы үш шартты бөліп көрсетуге болады.

2023 жылдың 10 қазанында Саранск қаласында (Мордовия Республикасы) Роспатент Приволжье зияткерлік меншік орталығын ашты, ол ФӨМИ-дің екінші өңірлік орталығы болды. Приволжье зияткерлік меншік орталығы өңірдің инновациялық инфрақұрылымының негізгі объектісі – «Технопарк-Мордовия» АМ аумағында ашылды. Орталықтың мамандары тауар белгілері мен қызмет көрсету белгілеріне өтінімдерді толық циклді сараптаудан өткізетін болады.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, Мордовия Республикасында қалыптасқан ЗМ басқару жүйесі туралы айтуға болады, оның негізгі құрауыштары:

1. Өңірмен қабылданатын актілердің кешенді сипаты, сондай-ақ олардың жауапты түрде орындалуы. Мәселен, тиісті бағдарламаларды әзірлеуге қойылатын талаптарға сәйкес, ғылыми-технологиялық дамудың немесе өңірлік брендтерді қолдау мен ілгерілетудің мемлекеттік бағдарламаларында қаржыландыру көлемі мен көзі, сондай-ақ іске асыруға жауаптылар көрсетілген іс-шаралар жоспары бекітіледі. Бұл ретте іс-шараларды іске асыру өңірдегі ЗМ саласын нақты жетілдіруге және бюджеттік қаржыландырудың да, бағдарламалар мен жобаларға қатысушылардың қызметінің де нәтижелілігін арттыруға бағытталған.
2. ЗМ пайдалануды қаржылық ынталандыру жүйесі.
3. Кадрлармен қамтамасыз ету. Өңірде ЗМ саласында құзыреттіліктері бар екі тірек орталығын атап көрсетуге болады: «Технопарк-Мордовия» және Н. П. Огарёв ат. ММУ.
4. Ресейлік және халықаралық деңгейдегі ЗМ саласын танымал етуге бағытталған әртүрлі жобаларды ұйымдастыру және қатысу, әріптестермен тәжірибе алмасуға және аймақ деңгейінде ең тиімді механизмдерді енгізуге мүмкіндік береді.

Ұсынылған өңірлік саясат мысалы зияткерлік меншік – бұл маңызды экономикалық актив, технологияларға құқықтар айналымы нарығын қалыптастырудың негізгі драйвері деген тезистің әділдігін куәландырады. Экономикалық даму министрінің орынбасары М. Колесников «Эра IP» конференциясында атап өткендей,

¹⁶ Мордовия Республикасы Үкіметінің 25.12.2023 № 1050-Р «Мордовия Республикасының брендтерін қолдау мен ілгерілетудің өңірлік бағдарламасын бекіту туралы» өкімі.

¹⁷ Мордовия Республикасы Үкіметінің 15.06.2023 ж. № 275 «Мордовия Республикасының «Мордовия Республикасының ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуы» мемлекеттік бағдарламасына өзгеріс енгізу туралы» қаулысы // Ресми құқықтық ақпарат интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (жүгінген күні: 19.05.2024)..

зияткерлік меншік ел экономикасының негізгі құраушы болып табылады. Бұл су жаңа тауарлар мен қызметтерде қолданылатын су жаңа әзірлемелер, технологиялар, дизайн, бағдарламалық жасақтама. Инновациялық бағдарлы өсуге көшу үшін экономика мен әлеуметтік саланың даму факторы ретінде технологиялардың рөлін күшейту қажет¹⁸. Қазіргі уақытта ЗМ елдің технологиялық көшбасшылығын қамтамасыз етуге арналған мемлекеттік саясаттың іргетасына айналуға, ал ЗМ объектілері кез келген заманауи технологияның негізін құрайды. Сонымен қатар, көбіне әзірлеменің коммерциялық жетістігі дәл материалдық емес элементтермен – танымал бренспен, тартымды дизайнмен, қорғалатын ЗМ-пен анықталады. Материалдық емес активтер экономикада маңызды рөл атқаратын мемлекеттер, әдетте, әлемдік еңбек бөлінісі жүйесінде тиімді жайғасымдарды алады, жалпы ішкі өнімнің, оның ішінде өндірілетін өнім мен көрсетілетін қызметтердегі қосымша құнындағы жоғары ЗМ үлесі есебінен өсуін көрсетеді [7].

Білімге негізделген мемлекет пен бизнестің жаңа экономикалық саясатын қалыптастыру ЗҚН енгізілген озық технологиялар, инновациялар өнеркәсіптің әртүрлі салаларындағы жекелеген кәсіпорындарда және жалпы мемлекетте дамудың негізгі қозғаушы күшіне айналады деп есептеуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Гумерова, Л. С. «Зияткерлік меншік институтын дамыту тақырыбы Федерация Кеңесінің Ғылым, білім және мәдениет комитетінің күн тәртібіндегі басты мәселелердің бірі болып табылады» / Л. С. Гумерова // ФӨМИ хабаршысы. – 2023. – Т. 2, № 3 (5). – Б. 12–13
2. Ресей өңірлерінің инновациялық дамуын бағалау және мониторингтеу жүйесі / И. М. Бортник, Г. И. Сенченя, Г. А. Михеева [және басқалар] // Инновациялар. – 2012. – № 9 (167). – Б. 25–38.
3. Зубов Ю. С. Зияткерлік меншік саласын дамыту парадигмасындағы өңірлік дамуды басқарудағы Роспатент / Ю. С. Зубов, О. П. Неретин // Ғылымды басқару және ғылыми өлшем. – 2022. – Т. 17, № 1. – Б. 67–81. – DOI 10.33873/2686–6706.2022.17–1.67–81 Mart in R., Sunley P. Path dependence and regional economic evolution // Journal of Economic Geography. 2006. № 6. P. 395–437
4. Martin R., Sunley P. Path dependence and regional economic evolution // Journal of Economic Geography. 2006. № 6. P. 395–437
5. Неретин О. П. Ресей экономикасының интеллектуалдық егемендігі / О. П. Неретин; Федералдық Өндірістік меншік институты. – М.: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2022. – 166 б. – ISBN 978–5–6042896–9–3.
6. Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқару: құқықтық реттеу және коммерцияландыру: монография / ғылым. ред.: А. А. Афанасьев, М. А. Боровская, Ю. А. Колесников, Т. В. Федосова; Оңтүстік федералдық университет. – Дондағы Ростов; Таганрог: Оңтүстік федералдық университет баспасы, 2023. – 348 б. – ISBN: 978–5–9275–4474–5.
7. Александрова А. В. Зияткерлік экономика жағдайында компаниялардың құнын құрудағы материалдық емес активтердің рөлі / А. В. Александрова, Е. Г. Царёва // Зияткерлік меншік Ресей Федерациясының технологиялық егемендігін қамтамасыз етудің негізгі шарты ретінде: Роспатенттің XXVI Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясындағы баяндамалар жинағы, Мәскеу, 29 қыркүйек 2022 жыл / Шығарушы редактор Е. Г. Царёва. – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2022. – Б. 11–14.

Авторлар туралы ақпарат

Юрий Сергеевич Зубов, педагогика ғылымдарының кандидаты, Федералдық зияткерлік меншік қызметінің жетекшісі (Ресей, 125993, Мәскеу қ., Бережковская жағаж. 24 үй, 12-құр.); rospatent@rospatent.gov.ru
Артём Алексеевич Здунов, экономика ғылымдарының кандидаты, Мордовия Республикасының басшысы (Ресей, 430002, Мордовия Республикасы, Саранск қ., Советская көш., 35 үй); kanc@e-mordovia.ru

Information about the authors

Yury S. Zubov, Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property (Berezhkovskaya emb. 24–12, Moscow, 125993, Russian Federation); rospatent@rospatent.gov.ru
Artyom A. Zdunov, Cand. Sci. (Economics), Head of the Republic of Mordovia (Sovetskaya str., 35, Saransk, Republic of Mordovia, 430002, Russia); kanc@e-mordovia.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.

The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 23.05.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 29.05.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 30.05.2024 ж. қабылданды

¹⁸ «Про бизнес» телеарнасы: сайт. URL: <https://www.probusinessstv.ru/news/314/33721> (жүргізілген күні: 20.05.2024).

Роспатент байқау жариялайды «ТАБЫСТЫ ПАТЕНТ»

Байқаудың мақсаты: 2023 жылдың қорытындысы бойынша түрлі өнеркәсіп салаларында патенттелген технологияларды енгізу бойынша отандық әзірлеушілердің оң тәжірибесін анықтау.

- Байқау отандық әзірлеушілердің назарын өнертапқыштық қызметке, зияткерлік меншік саласындағы сауаттылық деңгейін арттыруға, сондай-ақ инновациялық өнімді коммерцияландырудың артықшылықтарын көрсетуге бағытталған.
- Байқауға Ресей өнертапқыштары (заңды және жеке тұлғалар), байқау шарттарына сәйкес барлық құжаттарды ұсынған өнертабысқа патенттің құқық иегерлері қатыса алады.
- Үміткер сауалнамада көрсетілген деректерді толтыру арқылы Роспатенттің сайтында электрондық нысанда өтінім береді.
- Өтінім беру мерзімі – 2024 жылдың 15 маусымынан 10 тамызына дейін.
- Байқаудың іріктемесін ғылым, бизнес-құрылымдар, зияткерлік меншік саласындағы қоғамдық ұйымдар және ФӨМИ сарапшыларының өкілдерінен тұратын қазылар алқасы жүзеге асырады.
- Байқау іріктемесінің нәтижелері бойынша қазылар алқасының дауыс беру қорытындысы бойынша ең көп балл алған 10 патент таңдап алынады.
- Байқаудың лауреаттары мен финалистері дипломдармен және төсбелгілермен марапатталады. Байқау лауреаты дипломының иегеріне естелік белгі және ФӨМИ-де біліктілікті арттыру бағдарламалары бойынша оқу сертификат беріледі.

Байқау «Ғылым мен технологияны насихаттау» федералдық жобасын жүзеге асыру аясында Ресей Білім және ғылым министрлігінің қолдауымен өткізіледі.

#ҒЫЛЫМНЫҢ ОНЖЫЛДЫҒЫ

#РЕСЕЙБІЛІМЖӘНЕҒЫЛЫММИНИСТРЛІГІ

#ҒЫЛЫМДЫНАСИХАТТАУ

Телефон:
+7 (499) 240-32-14

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.772

Цифрлық графикалық дизайнды патенттеу: мәселелер мен шешімдер

Григорий Петрович Ивлиев, Ольга Ленаровна Алексеева[✉]

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Аннотация: жаппай цифрландыру заң шығарушылардың алдына цифрлық ортадағы зияткерлік қызметтің шығармашылық нәтижелерін құқықтық қорғаумен байланысты жаңа міндеттер қояды. Бағдарламалық жасақтама әзірлеушілердің бәсекелестігінің тиімді құралы – сенімді құқықтық қорғауды қажет ететін графикалық интерфейстер мен виртуалды графикалық белгілер. Алайда, өнеркәсіптік үлгілерге қатысты бөлігінде ондаған жылдар бойы қолданылған патенттік құқық нормалары виртуалды дизайнның цифрлық түп негізіне бейімделуді талап етеді. Мамандар графикалық пайдаланушы интерфейсі мен виртуалды графикалық символды патенттеу мәселелерін талқылайды. Әр елдерде регламенттеу әр түрлі. Зерттеудің мақсаты – алыс шет елдердің (Қытай, Еуропалық одақ, АҚШ және Жапония) заң шығарушыларының, сондай-ақ Ресей мен Еуразиялық патенттік Конвенцияға қатысушы мемлекеттердің заң шығарушыларының пайдаланушының графикалық интерфейсін және виртуалды графикалық символды патенттеуге, сондай-ақ ресейлік және еуразиялық патенттік заңнамаға тиісті өзгерістер енгізу бойынша ұсыныстар дайындауға қатысты ережелерді регламенттеу амалдарын зерттеу және салыстыру. Графикалық интерфейстер мен виртуалды графикалық символдарды патенттеу үшін маңызды құқықтық регламенттеу ерекшеліктері, регламенттеудегі ұқсастықтар мен айырмашылықтар анықталды, берілген патенттік құқықтардың көлемі тұрғысынан қолданылатын амалдарға баға берілді. Виртуалды дизайн саласына қатысты өнеркәсіптік үлгілер туралы ресейлік және Еуразиялық заңнаманы жетілдірудің мүмкін жолдары анықталды.

Негізгі сөздер: патенттік құқық, өнеркәсіптік үлгі, өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемі, пайдаланушының графикалық интерфейсі (ПГИ), виртуалды графикалық символ, виртуалды дизайн, цифрлық графикалық дизайн, өтпелі ПГИ, анимацияланған өнеркәсіптік үлгі.

Дәйексөз алу үшін: Ивлиев Г. П., Алексеева О. Л. Цифрлық графикалық дизайнды патенттеу: мәселелер мен шешімде // ФӨМИ хабаршысы, 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 122-131.

Алғыстар: мақала «Өтініш берушілер (құқық иелері) және өзге де мүдделі тұлғалар үшін осы саланың тартымдылығын арттыру бойынша ұсыныстармен құқықтық қорғау және өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласының жай-күйі туралы аналитикалық есептен алынған деректердің негізінде дайындау мақсатында, Ресей мен шет елдердің өнеркәсіптік үлгілер саласындағы заңнамасына салыстырмалы зерттеулер жүргізу» ФӨМИ ғылыми-зерттеу жұмысының материалдары бойынша дайындалды.

Patenting digital graphic design: problems and solutions

Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Abstract: total digitalization faces legislators with new challenges related to the legal protection of creative results of intellectual activity in the digital environment. Graphical user interfaces and virtual graphic symbols, which require effective legal protection, are recognized as an efficient tool for competition among software developers. However, patent law provisions regarding industrial designs applied for decades require adaptation to the digital nature of virtual design. Experts discuss the issues of patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol: what is considered a product when patenting them, how to determine the scope of legal protection of such industrial designs, including if the components of the

graphical interface are animated elements or transition pages. Regulations vary from country to country. The Russian lawmakers will have to find their own solution. The Eurasian lawmakers faces the same task. The aim of the research was to study and compare the approaches of lawmakers of non-CIS countries, including China, the European Union, the USA and Japan, as well as lawmakers of Russia and member states of the Eurasian Patent Convention, to the regulation of the rules for patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol, as well as prepare proposals to introduce appropriate changes to the Russian and Eurasian patent legislation. The study revealed legal regulation peculiarities that are important for patenting graphical interfaces and virtual graphic symbols applied by lawmakers in different countries and regions, similarities and differences in regulation, and assessed the approaches used in terms of the scope of patent rights granted. The study defines possible ways to improve the Russian and Eurasian legislation on industrial designs related to the field of virtual design.

Keywords: patent law, industrial design, scope of legal protection of an industrial design, graphical user interface (GUI), virtual graphic symbol, virtual design, digital graphic design, transitional GUI, animated industrial design.

For citation: Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva, Patenting digital graphic design: problems and solutions// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 122–131.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Conducting comparative studies of the legislation of Russia and foreign countries in the field of industrial designs in order to prepare, based on the data obtained, an analytical report on the state of the field of legal enforcement and protection of industrial designs with proposals for increasing the attractiveness of this area for applicants (right holders) and other interested parties».

Адамның тіршілік ету ортасын жалпы цифрландыру оның интеллектуалды шығармашылық қызметінің нәтижелерінің түп негізін өзгертеді. Бағдарламалық өнімдерді пайдалануды көздейтін жетістіктер алдыңғы қатарға шығады. Қарқынды дамып келе жатқан бағыттардың бірі – виртуалды графикалық компоненттерді (графикалық символдарды) қамтитын пайдаланушылардың графикалық интерфейстерін (ПГИ) әзірлейтін дизайнерлердің шығармашылығы. Түпнұсқалық графикалық интерфейстер мен символдар бағдарламалық жасақтама әзірлеушілердің бәсекелестігінің тиімді құралы ретінде танылады. Мұндай шығармашылық нәтижелер патенттік құқықпен берілетін тиімді құқықтық қорғауды қажет етеді.

2017 жылғы Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) жүргізген зерттеу ПГИ патенттік қорғаудың жалпы қабылданған тәжірибе екендігін көрсетті. Сонымен қатар, ПГИ-ке қатысты өнеркәсіптік үлгілерге, соның ішінде өтпелі беттер мен анимацияланған элементтерді, олардың құқықтық қорғалу көлемін анықтау мәселелерін және тағы басқаларды қамтитын өтінімдерді құру мәселелері өзекті болып қала береді. Патенттік құқық нормалары, оларды цифрлық графикалық дизайнды қорғау үшін қолдану мақсатында патенттеу объектілерінің жаңа түп негізіне бейімделуді қажет етеді.

ПГИ түп негізі

«Дизайн» термині визуалды-коммуникативті орта жасалатын дизайнерлік шешімді әзірлеу процесін белгілеу үшін және осы ортаны құрайтын осындай процестің

Түпнұсқалық графикалық интерфейстер мен символдар бағдарламалық жасақтама әзірлеушілердің бәсекелестігінің тиімді құралы ретінде танылады. Мұндай шығармашылық нәтижелер патенттік құқықпен берілетін тиімді құқықтық қорғауды қажет етеді.

ақырғы өнімін белгілеу үшін қолданылады². Дизайнның жеке бағыты – графикалық дизайн – құндылықтарды бейнелеу, кескіндер, кейіптер, суреттер, қаріптер, бейнелер және т. б. арқылы визуалды коммуникация, идеяларды, мағыналар мен құндылықтарды білдіру құралы [1]. ПГИ әзірлеу цифрлық графикалық дизайнның бір бағыты болып табылады.

Дизайн тарихшылары Шарлотта мен Питер Филл ПГИ-дің пайда болуын, 1984 жылы жас Стив Джобс ойлап тапқан және пайдаланушының графикалық интерфейсі қолданылған алғашқы жаппай компьютер болып табылатын алғашқы Apple Macintosh үстел компьютері пайда болған компьютерлік дизайн революциясымен байланыстырды [2]. Олар «қоқыс жәшігі, бомба, күлімсіреген монитор және т.б. сияқты негізінде жаңа графикалық интерфейстің бейнелері – компьютерлік революцияның мадақталмаған ұлы кейіпкерлерінің

¹ ДЗМҰ SCT/37/2 REV құжаты. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/geoind/ru/sct_37/sct_37_2_rev.pdf (жүгінген күні: 12.10.2023).

² 2014 жылғы 31 қаңтардағы № 14-ст. Техникалық реттеу және метрология жөніндегі федералды агенттікпен қолданысқа енгізілген Экономикалық қызмет түрлері бойынша өнімдердің бүкілресейлік классификаторы (ЭҚӨБК 2) БК 034–2014 (ЕОӨЖ 2008).

ПГИ-дің түп негізін зерттей отырып, оның тұрақсыз пішінді объектілердің табиғатымен ұқсастығын көруге болады, оларға, мысалы, судың динамикалық қысымы болған кезде ағындары «ойнайтын» және бірде пайда болып бірде ғайып болып кететін субұрқақ жатады. Басқа бір мысал – ғимараттың жарықтандыруы. Мұндай дизайнерлік шешімдер үшін нені бұйым деп айтуға болады? Мұндай дизайнды өнеркәсіптік үлгіге патент беруге өтінім құжаттарында қалай ашуға болады және мұндай дизайнерлік шешімдердің құқықтық қорғалу көлемін қалай анықтауға болады?

бірі – «компьютерге адамның жүзін» берген Сюзан Кэр ойлап тапқандығын атап өтті [2].

Қазіргі таңда ПГИ адамның операциялық жүйелермен және қолданбалы бағдарламалық жасақтамамен өзара әрекеттесуінің ең кең таралған тәсілі болды.

ПГИ-ге арналған ДЗМҰ құжаттарында пайдаланушыларға электрондық/цифрлық элементтерді қолдана отырып, электрондық құрылғылармен өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін кез-келген визуалды интерфейсті және интерфейс элементтері, соның ішінде белгішелер, таңбашалар, мәзір, батырмалар, тізімдер және т. б. пайдаланушыға дисплейде графикалық дизайн (графикалық кескіндер) түрінде ұсынылған пайдаланушы интерфейсінің түрін қамтиды³.

Көптеген елдерде, соның ішінде Ресейде дизайн авторлық құқық объектісі ретінде ғана қорғалып қоймай, сонымен қатар патенттік құқық объектісі – өнеркәсіптік үлгі ретінде де қорғалады. Өнеркәсіптік үлгілерге заң шығарушылар өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер бұйымдарының (өнімдерінің) сыртқы түрін (дизайнын) жатқызады.

ПГИ-дің ерекшелігі – оларды әдеттегі мағынада бұйымның сыртқы түрінің сипаттамаларына, яғни бұйымның сыртқы түрінің сипаттамаларына, оның сыртқы көрінісіне, өнімнің физикалық, химиялық немесе биологиялық сипатына байланысты жатқызуға болмайды. ЭЕМ арналған бағдарламалармен жасалатын графикалық кескіндер электрондық құрылғылардың экрандарында⁴, бағдарламалық жасақтама

орнатылған және жұмыс істеп тұрған жағдайда ғана пайда болады, бағдарлама жұмыс істеп тұрған кезде ғана кескін болады. Бұл ретте, ПГИ экранда белгілі бір ретпен пайда болатын бірнеше кескіндерден тұруы мүмкін (өтпелі ПГИ). Сонымен қатар, ПГИ элементтері анимацияланған болуы мүмкін.

ПГИ түп негізінің осындай ерекшеліктеріне байланысты, ПГИ түп негізін «өнеркәсіптік үлгі» ұғымының анықтамасымен қалай байланыстыру керек деген сұрақ туындайды: ПГИ жағдайында бұйым және оның сыртқы түрі дегеніміз нені білдіреді?

Жиі кездесетін жауап: «ПГИ – бұл монитор экранының сыртқы көрінісі», талассыз емес. Фильм – экранның сыртқы көрінісі деп ешкім айта алмайды. Монитор қоймада жатқан кездегі монитордың экраны бағдарлама іске қосылған кездегі болатын сыртқы түріне ие болмайтыны айқын.

ПГИ-дің түп негізін зерттей отырып, оның тұрақсыз пішінді объектілердің табиғатымен ұқсастығын көруге болады, оларға, мысалы, судың динамикалық қысымы болған кезде ағындары «ойнайтын» және бірде пайда болып бірде ғайып болып кететін субұрқақ жатады. Басқа бір мысал – ғимараттың жарықтандыруы. Мұндай дизайнерлік шешімдер үшін нені бұйым деп айтуға болады? Мұндай дизайнды өнеркәсіптік үлгіге патент беруге өтінім құжаттарында қалай ашуға болады және мұндай дизайнерлік шешімдердің құқықтық қорғалу көлемін қалай анықтауға болады? Су ағының бейнелері, бір жағынан, материалдық әлем объектісі болса, екінші жағынан олар әдеттегі бұйым ұғымының түсінігіне жатпайды⁵.

Тұрақсыз пішінді объектілердің (тұрақты емес объектілердің) сыртқы көрінісіне барлық ел патент бере бермейді. Мәселен, Еуразиялық кеңістіктің бірқатар елдерінде, мысалы Әзірбайжанда, Беларусьте, Қазақстанда, Тәжікстанда, Түрікменстанда, тұрақсыз пішінді объектілердің сыртқы көрінісіне өнеркәсіптік үлгі ретінде құқықтық қорғау берілмейді. Ресей заңнамасында мұндай тыйым тек 2014 жылға дейін болған. Сол кездері, өнеркәсіптік үлгілер туралы заңнамада қолдану мақсатында «бұйым» ұғымына кеңейтілген түсінік берілді. Бұйым деп – өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісінің кез келген бұйымы, атап айтқанда қаптамасы, затбелгісі, құрама бұйым, бұйымдар жиынтығы (жиыны), қаріп, сондай-ақ бұйымның дербес бөлігі⁶ түсінілетіні анықталды. Сонымен қатар, тұрақсыз пішінді бұйымдарға, бәлкім, мұндай өнеркәсіптік үлгілер іс жүзінде өте сирек кездесетіндіктен болар, нормативтік реттеуде назар аударылған емес. ПГИ-ге қатысты өнеркәсіптік үлгілерге келетін болсақ, олар

⁵ MEMCT 2.101–2016 «Мемлекетаралық стандарт. Бірыңғай конструкторлық құжаттама жүйесі. Бұйым түрлері». URL: <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4293752/4293752379.pdf> (жүгінген күні: 12.10.2023).

⁶ П. 32 Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 2015 жылғы 30 қыркүйектегі № 695 бұйрығымен (өзгерістермен) бекітілген өнеркәсіптік үлгіге патент беруге өтінім құжаттарына қойылатын талаптар. URL: <https://new.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztzy-normativnye-dokumenty.php> (жүгінген күні: 12.10.2023).

Ресей Федерациясында нарықтың ірі ойыншыларымен белсенді түрде тіркелуде. 2023 жылға қарай «Яндекс» ЖШҚ атына ПГИ-ге қатысты 114, «Сбербанк» ЖАҚ атына – 317, «Самсунг Электроникс Ко» ЛТД атына – 279 өнеркәсіптік үлгі тіркелді.

Халықаралық тәжірибе

ПГИ қатысты беріліп жатқан өтінімдердің артуына қарамастан, әлемде (2021 ж. – 12 935, 2022 ж. – 20 749), ДЗМҰ-ның қолдауымен халықаралық қоғамдастықтың ПГИ-ге қатысты өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдер жасау қағидаларын үйлестіретін қандай да бір модельдік актілер немесе халықаралық келісімдер әзірленбеген⁷. Белгілі бір дәрежеде әлемнің көптеген елдері, соның ішінде Ресей пайдаланатын Халықаралық өнеркәсіптік үлгілер жіктемесі (ХӨҰЖ)⁸ үйлестіруге бағытталған. 2023 жылдың 1 қаңтарынан бастап ХӨҰЖ-нің жаңа, 14-ші редакциясы күшіне енді, оған сәйкес экранда көрсету үшін графикалық таңбаларды қосатын 14-04 «Дисплейлер, белгішелер, таңбашалар» класына алғаш рет ПГИ жатқызылды.

ХӨҰЖ маңызды халықаралық құрал болып табылады, алайда ХӨҰЖ ережелері құқық белгілейтін мәртебеге ие емес, яғни қатысушы мемлекеттерді ПГИ дизайнын патенттеуге міндеттемейді.

Тағы бір халықаралық акт, ПГИ элементтерінің біркелкі жұмыс сипатын, олардың функционалдығын, ұсынылуын және түпкілікті пайдалану ыңғайлылығын қамтамасыз ету мақсатында Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) қолдауымен әзірленген ИСО 9241-161:2016 «Адам-жүйе өзара әрекеттесуінің эргономикасы. 161-бөлім. Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) қамқорлығымен МИЖ элементтері жұмысының біркелкі сипатын, олардың функционалдылығын, ұсынылуын қамтамасыз ету мақсатында және ең соңында пайдалану қолайлылығы мақсатында әзірленген «Графикалық пайдаланушы интерфейсінің элементтері жөніндегі нұсқаулық»⁹. Алайда, стандарт сонымен қатар ПГИ патенттеуге байланысты қатысушы мемлекеттерге қандай да бір міндеттемелер жүктейтін акт емес.

Құқық тұрғысынан пәндік ПГИ құқықтық қорғаудың пәндік зерттеуін ДЗМҰ 2016 жылы бастады. Мәселе тауар белгілері, географиялық нұсқаулар және өнеркәсіптік үлгілер бойынша ДЗМҰ тұрақты комитетінің (бұдан

⁷ «Өтініш берушілер (құқық иелері) және өзге де мүдделі тұлғалар үшін осы саланың тартымдылығын арттыру бойынша ұсыныстармен құқықтық қорғау және өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласының жай-күйі туралы аналитикалық есептен алынған деректердің негізінде дайындау мақсатында, Ресей мен шет елдердің өнеркәсіптік үлгілер саласындағы заңнамасына салыстырмалы зерттеулер жүргізу» тақырыбы бойынша ҒЗЖ есебі (қорытынды) (1.2, 1.3, 1.4 бөлімдері)/ҒЗТКТЖ ЕБМАЖ Тірк. № АААА-А20–120071490021–7/Тірк. № РБМАҚ, 1.5 кіші бөлімі, Б. 87–111.

⁸ Өнеркәсіптік үлгілердің халықаралық жіктемесін құру туралы Локарно келісімі (Локарно, 8 қазан 1968 ж.). URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/locarno/index.html> (жүгінген күні: 12.10.2023).

⁹ ISO 9241–161:2016 Ergonomics of human-system interaction – Part 161: Guidance on visual user-interface elements, IDT; URL: <https://www.scribd.com/document/340607446/En-16480–2012-Not-in-English> (жүгінген күні: 12.10.2023).

Құқық тұрғысынан пәндік ПГИ құқықтық қорғаудың пәндік зерттеуін ДЗМҰ 2016 жылы бастады. Мәселе тауар белгілері, географиялық нұсқаулар және өнеркәсіптік үлгілер бойынша ДЗМҰ тұрақты комитетінің (бұдан әрі – ТБТК) күн тәртібіне енгізілді.

әрі – ТБТК) күн тәртібіне енгізілді¹⁰. 2019 жылы 66 ел қатысқан сауалнама ПГИ-дің құқықтық қорғауы 59 елде ұсынылғанын көрсетті¹¹. Алайда, көптеген позициялар бойынша ведомстволардың тәжірибесі сәйкес келмейді, бұл мұндай объектілердің табиғатының бірегейлігімен байланысты объективті себептермен шартталған.

Негізгі мәселе ретінде келесілер талқыланды:

- ПГИ дизайнын, ПГИ жасайтын бағдарлама орнатылған бұйымның суреті көрсетімеген өнеркәсіптік үлгі ретінде патенттеуге бола ма?
- Егер бұйымның суретінің болуы міндетті болса, онда өтінімдегі ПГИ дизайны мен бұйымның суреттеріне қандай талаптар қойылады?
- Өтінім құжаттарында бұйымның суретінен басқа, ПГИ дизайнының ПГИ қолданылған бұйыммен байланысы өнеркәсіптік үлгі ретінде ПГИ дизайнына құқықтық қорғауды қамтамасыз етудің қажетті шарты ретінде көрсетілуі керек пе?
- Егер өтінім құжаттарында бұйымның суретінен басқа, бұйыммен байланыс көрсетілуге тиіс болса, онда бұл қандай байланыс (өнеркәсіптік үлгінің атауында және сипатында бұйымның көрсетілуі, сипаттамадағы бұйымның функционалдығын ашу)?
- ПГИ қатысты өнеркәсіптік үлгіні қорғаудың көлемі қатысушы мемлекетте қалай орнатылады?
- Егер ПГИ қолданылатын бұйымды өтінімде көрсету міндетті болса, онда мұндай көрсету ПГИ-ге қатысты өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғаудың көлеміне қалай әсер етеді?
- ПГИ патенттеу кезінде ПГИ өтпелі беттері және анимацияланған ПГИ¹² патенттік қорғауды алуына бола ма?

ДЗМҰ жүргізген сауалнама деректері ресейлік жүйеге ұқсас Өнеркәсіптік үлгілерді патенттеудің дамыған жүйелері бар юрисдикцияларда (Қытай, Жапония, АҚШ, Еуропалық Одақтың зияткерлік меншік жөніндегі ведомствосы (EUIPO) ПГИ патенттеуге қатысты кейбір тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді.

¹⁰ 2016 ж. 11 сәуірдегі ДЗМҰ SCT/35/6 құжаты. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_35/sct_35_6.pdf (жүгінген күні: 12.10.2023).

¹¹ ДЗМҰ SCT/41/2 Rev 2. құжаты URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (жүгінген күні: 12.10.2023).

¹² Сұрақтар жалпыланған түрде SCT/41/2 REV 2. ДЗМҰ құжатында келтірілген сауалнама сұрақтарын көрсетеді. 1-қосымша. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (жүгінген күні: 12.10.2023).

³ ДЗМҰ SCT/43/10 Rev. құжаты. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_43/sct_43_10_rev.pdf (жүгінген күні: 12.10.2023).

⁴ «Экран» термині осы жерде және одан әрі «дисплей», «визуалды шығыс панелі» терминдеріне қатысты жалпылама ұғым ретінде қолданылады..

Қытай өнеркәсіптік үлгіге өтінім жасау бөлігінде де, өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемін белгілеу бөлігінде де ПГИ дизайнын патенттеу кезінде ең қатаң талаптарды қояды. Қытайда ПГИ-ді патенттеуге болады, бірақ ПГИ элементтері болып табылатын графикалық символдарды патенттеуге болмайды.

Қытай

Қытай өнеркәсіптік үлгіге өтінім жасау бөлігінде де, өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемін белгілеу бөлігінде де ПГИ дизайнын патенттеу кезінде ең қатаң талаптарды қояды. Қытайда ПГИ-ді патенттеуге болады, бірақ ПГИ элементтері болып табылатын графикалық символдарды патенттеуге болмайды.

Қытайда өтінім құжаттарында ПГИ-дің бұйыммен байланысы міндетті түрде көрсетілуі тиіс, яғни ПГИ бұйымның сыртқы көрінісінің бір бөлігі ретінде қарастырылады. Байланыс келесі жолмен көрсетіледі:

- ПГИ дизайнының суреттері және ПГИ-ге жататын бұйымның (немесе бұйымның бір бөлігінің) суреттері тегіс сызықтармен;
- пайдалануында ПГИ дизайны қарастырылған бұйымды атаулық көрсету, өнеркәсіптік үлгінің атауында және сипаттамасында;
- ПГИ дизайнымен байланысты бұйымның функционалдық сипаттамаларын сипаттаудағы ашып көрсетулер.

Өнеркәсіптік үлгіге берілетін құқықтық қорғаудың көлемі пайдалануға ПГИ дизайны арналған бұйыммен ПГИ суретін қамтиды. Бүкіл суреттер тегіс сызықтармен жасалуы тиіс. Қытайда тек ПГИ дизайнына қатысты өнеркәсіптік үлгіні тіркеу және бұйымды (мониторды немесе басқа құрылғыны) көрсетпей патент алу мүмкін емес.

Қытай мұндай талаптардың енгізілуін өнеркәсіптік үлгінің құқықтық қорғалу көлемін шектеу қажеттілігімен, сондай-ақ іздеуді жеңілдету ниетімен түсіндіреді. Теориялық тұрғыдан алғанда, мұндай реттеу кір жуғыш машинаға арналған ПГИ-ге қатысты өнеркәсіптік үлгіге құқық иегерінің дәл осында ПГИ-ді медициналық жабдық үшін қолданатын адамға талап қоя алмайтындығын білдіреді.

Қытайда ПГИ-дің бұйыммен байланысы суреттерде немесе өтінім берілген күнгі оның сипаттамалырында көрсетілуі маңызды. Сипаттамада бұйымның функционалдық сипаттамаларын ашу өтінім берілген күні ұсынылуы тиіс. Өтінім бойынша өндіріс сатысында, сауалнама нәтижелеріне сәйкес¹³ көрсетілген рәсімдеу кемшіліктерін жою мүмкін емес.

Қытайда ұсынылатын құқықтық қорғау көлемі минималды мүмкіндердің бірі болып табылады. Анимациялық өнеркәсіптік үлгілер мен өтпелі ПГИ, егер олар электронды түрде немесе қағазда статикалық кескіндер түрінде ұсынылса, Қытайда заңды қорғауды ала алады және барлық кескіндер бір функцияға қатысты болуы және визуалды түрде байланысты, қозғалыс туралы нақты түсінік беруі тиіс. Көрсетілген ПГИ жағдайында құқықтық қорғау көлемі статикалық кескіндер бойынша орнатылады.

ПИГ-тің жекелеген элементтері Қытайда патенттелмейді.

Еуропалық одақ

Еуропалық одақтағы (ЕО) ПГИ патенттеу ережелерінің талаптары аз. Еуропалық Одақтың зияткерлік меншік ведомствосының (EUIPO) Қытай ведомствосынан айырмашылығы, ол ПГИ дизайнын ғана емес, сонымен қатар графикалық символдарды да патенттейді.

Мұндай патенттеу мүмкіндігі ЕО заңнамасында қолданылатын «өнеркәсіптік үлгі» және «бұйым» ұғымдарының анықтамаларынан туындайды. Осылайша, Еуропалық Одақ Кеңесінің «Еуропалық қоғамдастықтың өнеркәсіптік үлгілері туралы» № 6/2002 Регламентінің 3-бабына сәйкес¹⁴ (бұдан әрі – EUIPO регламенті):

a) «өнеркәсіптік үлгі» термині – бұйымның ерекшеліктерінің, атап айтқанда сызықтарының, контурларының, түстерінің, пішінінің, текстурасының және/немесе бұйым жасалған материалдарың және/немесе оның әшекейлерінің нәтижесі болып табылатын бүкіл бұйымның немесе оның бір бөлігінің сыртқы түрін білдіреді;

b) «бұйым» термині – компьютерлік бағдарламаларды қоспағанда, басқалармен қатар, күрделі бұйымның конструкциясына, қаптамасына, стиліне, графикалық символдарына және типографиялық қаріптеріне арналған бөлшектерді кез келген өнеркәсіптік немесе қолмен жасалған затты білдіреді.

ЕО құжаттарындағы ПГИ бұйымдарға графикалық символды жатқызғандағыға ұқсас бұйымдарға жатқызылады. ПГИ мен графикалық символдарды, оның ішінде виртуалды символдарды бұйымдарға теңестіру еуропалық заң шығарушыны суреттерде ПГИ-ге қатысты бұйымды міндетті түрде ұсыну талабын қою қажеттілігінен босатады. Өтініш берушінің өзі ПГИ қолданылған бұйымды көрсету керектігін не керек еместігін өз бетінше шешеді. Өтініш беруші бұйымды суреттерде ұсынбауға немесе оны тегіс сызықпен немесе нүктелі сызықпен ұсынуға құқылы. ПГИ қатысты бұйымның функционалдық аспектілері маңызды емес. Оларды өнеркәсіптік үлгінің сипаттамасында ашып көрсету талап етілмейді.

Сонымен қатар, ЕО заңнамасында ПГИ қатысты бұйыммен (өніммен) ПГИ-дің байланысын көрсету талабы

¹⁴ 12.12.2001 ж. Брюссельде қабылданды, 18.12.2006 ж. өзгертулермен және толықтырулармен URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNyx> (жүргінген күні: 12.10.2023)..

бар. EUIPO регламентінің 36-бабының 2-тармағына сәйкес өнеркәсіптік үлгіні тіркеуге арналған өтінімде «өнеркәсіптік үлгінің ажырамас бөлігі болып табылатын немесе онымен қолдануға арналған бұйымға нұсқау» болуы тиіс. Бұл ретте, ЕО регламентінің 36-бабының 6-тармағына және 38-бабына сәйкес, бұйымға нұсқау өнеркәсіптік үлгіге берілетін құқықтық қорғау көлеміне де, өнеркәсіптік үлгіге өтінім беру күнін белгілеуге де әсерін тигізбейді.

ЕО мамандарының түсініктемесінде ПГИ жағдайында өнімнің (бұйымның) атауы ПГИ қолданылған бұйымды көрсетпестен, яғни, мысалы, «пайдаланушының графикалық интерфейсі» ретінде қалыптастырылуы мүмкін, және өнеркәсіптік үлгіні тек ПГИ дизайны, графикалық символы үшін, оның ішінде егер ол ешбір бұйымсыз, мысалы, мониторсыз немесе басқа құрылғысыз, өз бетінше ұсынылса, виртуалды символ үшін ғана тіркеу¹⁵ мүмкін болады. ЕО заңнамасына сәйкес, өнеркәсіптік үлгіге өтінім құжаттарында бұйым туралы ақпараттың болуы, Қытай заңнамасынан айырмашылығы, құқық белгілейтін мәнге ие болмайды. ЕО-та мұндай мән тек кескінде болады. Егер суреттерде ПГИ дизайны бұйымсыз ұсынылса немесе бұйым үзік сызықтармен ұсынылса, EUIPO-да тіркелген ПГИ дизайнын, графикалық символдарды құқықтық қорғау кез-келген бұйымға қатысты қолданылады. Бұйымды көрсету де немесе оның жіктелімі де ЕО өнеркәсіптік үлгісінің құқықтық қорғалу көлеміне әсер етпейді. Тіркелген өнеркәсіптік үлгі оның құқық иегеріне осы үлгіні тек тіркеу өтінімінде көрсетілген өнімде ғана емес, кез келген түрдегі өнімдерде пайдалануға айрықша құқық береді. Құқықтық қорғаудың мұндай көлемі барынша мүмкін болып табылады.

Сонымен қатар, егер бұйым үздіксіз сызықтармен бейнеленсе, онда құқықтық қорғау көлемі тек ПГИ дизайнына ғана емес, сонымен қатар бейнеленген бұйымға да қолданылады.

ЕО заңнамасы өтпелі ПГИ және ПГИ-ге немесе виртуалды графикалық белгілерге жататын анимацияланған анимациялық өнеркәсіптік үлгілерді тіркеуге мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қозғалмалы кескіндер де, статикалық кескіндер де электронды түрде және қағаз түрінде де қабылданады. Сонымен қатар, қозғалмалы кескіндер үлгіні визуалдаудың қосымша техникалық әдісі ретінде ғана қарастырылады және дәстүрлі статикалық көріністерді алмастырмайды. Сондай-ақ, анимацияланған ПГИ немесе графикалық символдың барлық түрлері визуалды түрде байланысты болуы керек, яғни олардың ортақ белгілері болуы және бір функцияға жатқызылуы тиіс. Өтініш беруші кадрлар тізбегінің нақты көрінісін білу үшін барлық түрлерді осы ретпен нөмірлеуі керек. Түрлердің максималды саны-7. Осындай өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғаудың көлемі статикалық кескіндер бойынша белгіленеді.

АҚШ және Жапония

Қойылатын талаптардың икемділігі тұрғысынан АҚШ пен Жапонияның заңнамалары Қытай мен Еуропалық Одақ заңнамаларының арасында аралық орынды алады. Қытайдан айырмашылығы, бұл елдерде өнеркәсіптік үлгі ретінде тек ПГИ дизайны ғана емес, сонымен қатар виртуалды графикалық символдардың дизайны тіркеледі.

ПГИ мен ПГИ қолданылған бұйым арасында міндетті түрде байланыс орнатылуы тиіс деген талап екі елде де қойылады, алайда байланысты көрсету ережелері әртүрлі.

АҚШ-та көрсетілуі тиіс байланыстың болу талабы барлық өнеркәсіптік үлгілерге қойылады. Мұндай тәсіл, өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдер «өнеркәсіптік бұйымдарға арналған дизайн шешімдеріне» қатысты болуы тиіс деген талап өнеркәсіптік үлгілерге арналған патенттер үшін қорғау мәнін анықтайтын АҚШ заңнамасының талабы болып табылатындығымен түсіндіріледі¹⁶. АҚШ патенттік заңнамасының негізгі баптарында графикалық кескіндерді қамтитын үлгілерді арнайы санатқа бөлуге қатысты арнайы ережелер жоқ. Компьютермен шығарылатын және қандай да бір құрылғының экранына шығарылатын графикалық кескіндерге қатысты АҚШ Заң кодексінің (бұдан әрі – U.S.C.) 35-бөлімінің баптарында келтірілген жалпы үлгілерге қойылатын жалпы талаптар қолданылады¹⁷.

АҚШ ведомствосы өнеркәсіптік үлгі ретінде патенттелген объектіге қойылатын талаптарды ашатын, компьютермен жасалатын және экранға шығарылатын мәлімделген графикалық кескіндердің сәйкестігін тексеру бойынша сарапшыларға арналған қысқаша нұсқаулық әзірлеп шығарды¹⁸.

Байланыс өтінімде келесі жолмен көрсетіледі:

- ПГИ немесе бұйымның кескіні бар графикалық символдың (мысалы, компьютер мониторының, дисплей панелінің немесе олардың бір бөлігінің) дизайнын пунктирлі немесе үзік сызықтармен, бұйымның ауызша нұсқауымен не онсыз ұсыну;
- ПГИ немесе бұйымның кескіні бар графикалық символдың (мысалы, компьютер мониторының, дисплей панелінің немесе олардың бір бөлігінің) дизайнын тегіс сызықтармен, бұйымның ауызша нұсқауымен не онсыз ұсыну.

ГИП немесе тек ЕО-та рұқсат етілетін атауында ауызша көрсетілген графикалық символдың дизайнын көрсету АҚШ-та мүмкін болмайды.

Аталған ерекшеліктер АҚШ заңнамасын Қытай заңнамасымен жақындастырады. Сонымен қатар, Қытай заңнамасынан айырмашылығы, АҚШ заңнамасы

¹³ ДЗМҰ SCT/41/2 Rev 2. құжаты. 1-қосымша. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (жүргінген күні: 12.10.2023).

¹⁵ ДЗМҰ SCT/41/2 Rev 2. құжаты. 1-қосымша. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (жүргінген күні: 12.10.2023)..

¹⁶ ДЗМҰ SCT/41/2 Rev 2. құжаты. 1-қосымша. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (жүргінген күні: 12.10.2023).

¹⁷ USA, Chapter 1500 Design Patents. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.html> (жүргінген күні: 12.10.2023).

¹⁸ § 1502 USA, Manual of Patent Examining Procedure (MPEP) Ninth Edition, Revision 10.2019, Last Revised June 2020. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/index.html> (жүргінген күні: 12.10.2023).

ПГИ-дің бұйыммен байланысы, егер байланыс туралы мәліметтер өтінім берілген күні сипаттамада келтірілсе, өтінімді беру күні емес өтінім бойынша өндіріс барысында суреттерде көрсетілуіне жол береді.

Ресейдің өнеркәсіптік үлгілер туралы заңнамасы, көптеген басқа елдердің заңнамалары сияқты, цифрлық графикалық дизайнға қатысты өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдерді жасау және қарау бөлігінде дамытуды қажет етеді.

Жапония заңнамасы соңғы уақытқа дейін ПГИ дизайнының бұйыммен байланысы өтінім құжаттарындағы суреттерде міндетті түрде берілген күні көрсетілуін талап етіп келді. 2020 жылы жаңа заңнама күшіне енді, оған сәйкес бұл талап ПГИ дизайны бұйымның бір бөлігінің дизайны ретінде патенттелген жағдайлар үшін сақталды. Бұл жағдайда байланыстың қажеттілігі «қолданыстағы заңнамаға сәйкес, тек бұйымдар өнеркәсіптік үлгі ретінде қорғалатын зат бола алады, ал графикалық кескіндер қандай да бір бұйымның бөлігі ретінде қорғалады. Сонымен қатар, бұйымды пайдалану кезінде қолдануға арналған графикалық кескін ретінде қорғауды алу үшін, бұл графикалық кескін көрсетілген бұйымның функцияларын орындауға арналуы тиіс».

Жаңа заң күшіне енгеннен кейін графикалық кескіндерді осылай тіркеу мүмкін болды. Жаңа реттеу Жапония заңнамасын ЕО заңнамасымен жақындастырады.

Жапонияда, АҚШ-ғы сияқты, бұйымды бейнелеу үшін пунктир (үзік) сызықты қолдануға рұқсат етіледі. Бұл ретте осылай бейнеленген бұйым мәлімделген өнеркәсіптік үлгінің бір бөлігі ретінде қаралмайды және талаптардың көлемін шектемейді.

Егер өнеркәсіптік үлгі тегіс сызықтармен бейнеленген бұйыммен ұсынылса, патенттік қорғау осы бұйымға да қолданылады.

Жапония заңнамасының ерекшелігі – бұйымның функционалдық аспектілері, осы графикалық кескінің бұйымға қандай функцияны орындауға мүмкіндік беретіндігі тұрғысынан бағаланады.

АҚШ-та да, Жапонияда да өнеркәсіптік үлгіге өтінімнің объектісі, түрі қарап шығу кезінде өзгеретін (анимацияланған өнеркәсіптік үлгілер) машинамен жасалатын графикалық таңбалар болуы мүмкін. Осындай қорғауға ұсынылған үлгі екі немесе одан да көп түрде ұсынылуы мүмкін. Осындай өнеркәсіптік үлгінің сипаттамасында өнеркәсіптік үлгінің статикалық емес сипаты және талаптар көлеміне тек бейнеленген ғана кіретіндігі көрсетіледі.

Ресей заңнамасы

ПГИ–ді және ПГИ графикалық символдарын тіркеу Ресей Федерациясында 2000 жылдардың ортасынан басталғанына қарамастан¹⁹, осы уақытқа дейін арнайы нормативтік ережелер әзірленбеген, ал ПИГ-ті тіркеу жүзеге асырылады. Ресейдің өнеркәсіптік үлгілер туралы заңнамасы, көптеген басқа елдердің заңнамалары сияқты, цифрлық графикалық дизайнға қатысты өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдерді жасау және қарау бөлігінде дамытуды қажет етеді.

ПГИ-ді өнеркәсіптік үлгілер ретінде тіркеу ережелерінің қажеттілігі Ресей Федерациясының Гаага Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу жүйесіне қосылуымен және²⁰ тиісті ратификациялау туралы заңның қабылдануымен байланысты²¹. 2017 жылдан бастап Роспатентке қарауға келіп түскен ДЗМҰ Халықаралық бюросымен тіркелген өнеркәсіптік үлгілер көбінесе ПГИ-ге немесе ПГИ графикалық символдарына жатады.

Өнеркәсіптік үлгі ретінде Ресейде өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісі бұйымының сыртқы түрінің шешімі қорғалады (АК 1352-бабының 1-тарм.). Талаптардың 32-тарм. (1) сәйкес, бұйым деп өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісінің кез-келген бұйымы, сондай-ақ бұйымның дербес бөлігі түсініледі. Бұл ретте, бұйымның дербес бөлігі деп – бұйымды әдеттегі пайдалану кезінде көрінетін оның оқшауланған бөлігі түсініледі, атап айтқанда бұйымның бетіне салынған сурет, графикалық символ, логотип.

Ресей заңнамасының нормаларында ПГИ туралы айтылмағанына байланысты, жетекші ведомстволар қолданатын тәсілдермен салыстырмалы талдау, дизайн тұрғысынан алғанда ПГИ түп негізіне (графикалық дизайн) туыстас түп негізі бар графикалық символдарға, логотиптерге, суреттерге қатысты талаптардың мысалында жүргізілді.

Графикалық дизайнға қатысты өнеркәсіптік үлгілерге өтінім жасауға қатысты бөлімінде, заңнаманы практикада түсіндіруге келесі нормалар мен тәсілдер қолданылады.

Аталған графикалық дизайн объектілері бұйымның сыртқы түрінің бөліктері ретінде патенттелгендіктен, патенттеу мақсатында олар бұйыммен «байланысты» болуы керек. Талаптар өтінім берушіні өтінімді жасау

¹⁹ «Өтініш берушілер (құқық иелері) және өзге де мүдделі тұлғалар үшін осы саланың тартымдылығын арттыру бойынша ұсыныстармен құқықтық қорғау және өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласының жай-күйі туралы аналитикалық есептен алынған деректердің негізінде дайындау мақсатында, Ресей мен шет елдердің өнеркәсіптік үлгілер саласындағы заңнамасына салыстырмалы зерттеулер жүргізу» тақырыбы бойынша ҒЗЖ есебі (қорытынды)/ҒЗТКТЖ ЕБМАЖ Тірк. № АААА-А20–120071490021–7/Тірк. № РБМАЖ, 1.5 кіші бөлімі, Б. 87–111.

²⁰ Өнеркәсіптік үлгілерді халықаралық тіркеу туралы Гаага келісімінің Женева актісі (02.07.1999 ж. Женевадағы Дипломатиялық конференцияда қабылданған), ДЗМҰ № 229 (R) басылымы. – Женева: Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы, 1999. Б. 5–83.

²¹ 2017 ж. 3 сәуірдегі № 55-ФЗ «Өнеркәсіптік үлгілерді халықаралық тіркеу туралы Гаага келісімінің Женева актісін ратификациялау туралы» федералдық заңы.

кезінде, өнеркәсіптік үлгінің атауында бұйымның бөлігінің атауын (графикалық символ, логотип, сурет) және беткі жағында осындай графикалық дизайн қолданылатын бұйымның атауын көрсетуге міндеттейді. Бұл ретте, сипаттамасында бұйымға нұсқау болуы тиіс, алайда, дегенмен бұйымның белгілерін де, оның функционалдығын да ашу қажет емес.

Өтініш берушіні бұйымның сыртқы түрінің бір бөлігін патенттеу кезінде суреттерде бұйымды тұтастай көрсетуге міндеттейтін нормалар Ресей заңнамасында жоқ. Бұйымның кескінінде өтініш беруші құқықтық қорғауға үміткер болмайтын, оның сыртқы түрінің бөліктерін көрсету үшін пунктир сызықты қолдануға жол беріледі. Бұл ретте, мәлімделген өнеркәсіптік үлгі жататын бұйымның сыртқы түрінің бөлігі тегіс сызықпен бейнеленеді. Осы норманы қолдану тәжірибесі, өтініш берушілер суреттерде бұйымның бір бөлігін тегіс сызықпен, бұйымның тұтастай бейнесі бейнеленген бұйымды пунктир сызықпен немесе бұйымның ешбір кескінінсіз бұйымның бір бөлігін тегіс сызықпен көрсетеді. Екінші жағдайда, бұйым жалпы алғанда кескіндерде жоқ және тек өнеркәсіптік үлгінің атауында ғана аталып өтеді. Бұйымды толықтай бейнелеу үшін тегіс немесе пунктир сызықты қолдану туралы мәселені шешу өтініш берушінің құзыретіне жатады.

Өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемін белгілеу үшін, АК-нің 1354-бабының 3-тармағына сәйкес, патент берілген бұйымның сыртқы түрінің кескіндері қолданылады (бұл ретте тек тегіс сызықтар ғана ескеріледі). Айрықша құқықты бұзу туралы дауларда өнеркәсіптік үлгіні пайдалану фактісі анықталған кезде, АК-нің 1358-бабының 3-тармағына сәйкес, өнеркәсіптік үлгінің мақсаты – «бұзушы» және патенттелген өнеркәсіптік үлгінің ұқсастығы ескеріледі.

Ресей заңнамасының графикалық дизайнды патенттеу тәсілдерін жетекші ведомстволардың тәсілдерімен салыстыратын болсақ, өнеркәсіптік үлгіге өтінім беруге қойылатын талаптар тұрғысынан Ресей заңнамасы ЕО заңнамасында да қолданылатын барынша икемді режимді қарастырады деген қорытынды жасауға болады. Алайда, өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемі белгіленетін нормаларда айтарлықтай айырмашылық бар. Айырмашылық келесіде: ЕО-та ұсынылатын құқықтық қорғау Ресейдегіге қарағанда анағұрлым кең, себебі ЕО заңнамасында өнеркәсіптік үлгілер бойынша графикалық дизайн (графикалық символдар) бұйымдарға теңестірілген²². ЕО-та ПГИ-ге қатысты осындай тәсіл қолданылады.

Еуразия заңнамасы

Өнеркәсіптік үлгілер туралы жаңа Еуразиялық заңнама 1994 жылғы 9 қыркүйектегі Еуразиялық патенттік конвенцияға Өнеркәсіптік конвенцияға Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау туралы хаттамаға қосылған Еуразиялық патенттік

Ресей заңнамасының нормаларында ПГИ туралы айтылмағанына байланысты, жетекші ведомстволар қолданатын тәсілдермен салыстырмалы талдау, дизайн тұрғысынан алғанда ПГИ түп негізіне (графикалық дизайн) туыстас түп негізі бар графикалық символдарға, логотиптерге, суреттерге қатысты талаптардың мысалында жүргізілді.

конвенцияға қатысушы мемлекеттердің аумағында қолданылады²³. Еуразиялық патенттік ведомство (ЕАПВ) ПГИ-ге жатқызылатын өнеркәсіптік үлгілерді тіркейді. Еуразиялық патенттік процедура аясында ПГИ патенттеу тәжірибесі қалыптасу сатысында.

Еуразиялық патенттік конвенцияға (ЕАПК)²⁴ Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау туралы хаттаманың 3 (1) бабына сәйкес құқықтық қорғау берілетін өнеркәсіптік үлгі болып ЕАПК Патенттік нұсқаулығына сәйкес патентке қабілетті болып табылатын өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісі бұйымының сыртқы түрінің шешімі танылады.

ЕАПК Патенттік нұсқаулығынаың 78 (1) ережесіне сәйкес²⁵, бұйым деп – өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісінің кез келген бұйымы, атап айтқанда қаптамасы, затбелгісі, құрама бұйым, бұйымдар жиынтығы (жиыны), қаріп, сондай-ақ бұйымның дербес бөлігі түсініледі.

Өтінім жасау және беру қағидаларының 4-тармағына сәйкес²⁶, бұйымның дербес бөлігі деп бұйымды, атап айтқанда бұйымдар жиынтығын (жиынын) құрайтын бұйымды, бұйымның бетіне салынған суреттер, графикалық белгілер, логотиптерді әдеттегі пайдалану барысында көрінетін оның оқшауланған бөлігі түсініледі.

Еуразиялық патенттеу жүйесінің ерекшеліктеріне заңнаманың келесі ережелерін жатқызуға болады.

ЕАПК патенттік нұсқаулығының 93 (2) ережесіне сәйкес, өнеркәсіптік үлгінің сипаттамасы еуразиялық өтінімге енгізілуі мүмкін. Алайда, еуразиялық өтінім материалдарында бұл құжат міндетті емес. Сондай-ақ өнеркәсіптік үлгіге еуразиялық патент беру туралы

²³ Роспатент: ресми сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/protocol-id-eapo-09091994/download> (жүгінген күні: 16.02.2024).

²⁴ 1994 жылғы 9 қыркүйектегі Еуразиялық патенттік конвенцияға Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау туралы хаттама. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (жүгінген күні: 12.10.2023).

²⁵ Еуразиялық патенттік конвенцияға Патенттік Нұсқаулық, II бөлім. Өнеркәсіптік үлгілер. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (жүгінген күні: 12.10.2023).

²⁶ Өнеркәсіптік үлгіге Еуразиялық патент беруге өтінім жасау және беру қағидалары. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (жүгінген күні: 12.10.2023).

²² 2023 ж. 25 қазандағы EUIPO Парламенті. URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNux> (жүгінген күні: 16.02.2024).

өтініште өнеркәсіптік үлгінің атауы ғана емес, сондай-ақ, сыртқы түрі өнеркәсіптік үлгі болып табылатын немесе оған (оларға) байланысты өнеркәсіптік үлгі пайдаланылатын бұйымның немесе бұйымдардың нұсқауы қамтылуы тиіс.

Өнеркәсіптік үлгіге өтінім жасау және беру қағидаларының 11-тармағына сәйкес, бірнеше бұйымдарды көрсетуге болады, бірақ бесеуден аспауы тиіс. Еуразиялық өтінімге бір өнеркәсіптік үлгі енгізілген жағдайда, өнеркәсіптік үлгіге жақызылатын бұйымдар ХӨҮЖ-нің бір класына жатуы міндетті емес. Бір өнеркәсіптік үлгіден артық енгізілген еуразиялық өтінім үшін, әрбір өнеркәсіптік үлгі үшін көрсетілген барлық бұйымдар ХӨҮЖ-нің бір класына жатады (ою-өрнек болып табылатын өнеркәсіптік үлгілерді қоспағанда).

Пайдаланушының графикалық интерфейсіне еуразиялық өтінім беру кезінде суреттерге қойылатын жеке талаптар жоқ. Алайда, өтінім жасау және беру қағидаларының 12.11-тармағына сәйкес, бұйымдардың сыртқы түрінің динамикалық өзгеретін шешімдері, оның ішінде графикалық пайдаланушы интерфейстерінің анимацияланған бөліктері, белгілі бір уақыт нүктелерінде бұйымдардың сыртқы көрінісінің өзгеруін көрсету үшін суреттердің қысқа және айқын реттілігі түрінде ұсынылуы мүмкін, олар визуалды өзара байланысы және ортақ мақсаты немесе ортақ функциясы болған жағдайда қарастыруға қабылданады. Мұндай кескіндер жиыны жеті кескіннен аспауы керек және, мысалы, анимацияланған белгішелерге (белгілі бір уақыт сәттерінде белгішелер тізбегі болып табылатын өнеркәсіптік үлгі) немесе интерфейстің анимацияларына қатысты берілуі мүмкін.

Өтініш беруші бұйымның құқықтық қорғауға үміткер болмайтын кескінінде, оның сыртқы түрінің бөліктерін көрсету бөлігінде еуразиялық жүйе пунктир сызықтарды пайдалануға (тиісінше өнеркәсіптік үлгі жататын бұйымның сыртқы түрінің бөліктері тегіс сызықпен бейнеленеді), сондай-ақ түспен бөлектеп көрсетуге (түспен бояу, түспен күңгірттеу немесе кескінінің белгілі бір бөліктерін күңгірттеу) рұқсат береді. В части установления факта использования промышленного образца при рассмотрении споров о нарушении исключительного права стоит отметить, что ст. 12 (1) Протокола об охране промышленных образцов к ЕАПК предусмотрено, что споры, связанные с защитой прав, разрешаются на основании материальных и процессуальных норм права договаривающегося государства, на территории которого испрашивается защита этих прав.

Айрықша құқықты бұзу туралы дауларды қарау кезінде өнеркәсіптік үлгіні пайдалану фактісін анықтау бөлігінде ЕАПК Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау туралы хаттамасының 12 (1) бабында құқықтарды қорғаумен байланысты даулар, аумағында осы құқықтарды қорғау сұратылатын келісуші мемлекет құқығының материалдық және процесуалдық нормаларының негізінде шешілетіні көзделгенін атап өткен жөн.

Еуразиялық Өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу жүйесінің аясында қолданылып жүрген нормативтік құқықтық актілердің ережелері Ресей заңнамасының талаптарына ұқсас, сәйкесінше еуразиялық заңнамада ПГИ-ге қатысты еуразиялық өтінім құжаттарына қойылатын талаптарды регламенттеуді қажет етеді. Сондай-ақ, еуразиялық өтінімді бере отырып, өтініш беруші еуразиялық кеңістіктің бірнеше мемлекеттерінің аумағында (қазіргі кезде олар: Әзірбайжан, Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан) өнеркәсіптік үлгідегі құқықтық қорғауды сұрайтынын атап өту маңызды. Осы себеппен, аталған мемлекеттердегі ПГИ-ге қатысты өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу және қорғау тәсілдерін үйлестіру өтініш берушілер үшін пайдалы қадам болар еді.

Ресей және Еуразия заңнамасының дамуы

Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша ПГИ және графикалық символдарды патенттеу бөлігінде Ресей заңнамасын жаңартудың екі түбегейлі өзгеше жолы қарастырылады.

Бірінші жол – бұл Ресейдің геосаяси қалауы мен заманауи экономикалық мүдделеріне сәйкес келетін Қытай заңнамасымен жақындасу. Бұл жағдайда құқық нормаларында ПГИ-ді бұйымның сыртқы түрінің бір бөлігі ретінде патенттеу мүмкіндігін бекіту және суреттерде тек ПГИ-ді (графикалық символды) ғана емес, сонымен қатар ПГИ немесе графикалық символ жататын бұйымды да міндетті түрде көрсету қажет болады. Бұл ретте бұйымды пунктир сызықпен бейнелеу мүмкіндігін және бұйымның бір бөлігін өнеркәсіптік үлгінің атауында көрсету мүмкіндігін сақтау орынды. ПГИ үшін бұйымның бір бөлігі ретінде әдетте компьютер экраны бейнеленеді. Сонымен қатар, сипаттамасында ПГИ қолданылатын бұйымның функционалдығын міндетті түрде көрсету орынды. Мұндай тәсіл, бір жағынан, өнеркәсіптік үлгінің сипаттамасының мазмұнына және оның кескініне қойылатын талаптарды кеңейту арқылы, өнеркәсіптік үлгіге Ресейлік өтінімді жасаудың күрделілігін аздап арттырады. Екінші жағынан, мұндай талаптарды сақтау конвенциялық басымдықты сұрату арқылы, Қытайда құқықтық қорғауды алуды жеңілдетеді. Сондай-ақ, мұндай талаптарды енгізу Ресейдегі өнеркәсіптік үлгіні құқықтық қорғау көлемінің азаюына немесе ұлғаюына әсер етпейтіні маңызды.

Екінші жол – Ресей заңнамасын ЕО және Жапония заңнамасымен, оның жаңартылған бөлігінде жақындастыру. Бұл жағдайда, құқық нормаларында ПГИ және графикалық символды, ЕО заңнамасында реттелгенге ұқсас бұйымдармен бекіту қажет болады. Мұндай реттеу кезінде өнеркәсіптік үлгінің сипаттамасына және бұйымның бейнесіне қойылатын талаптарды кеңейту қажет емес. Сонымен қатар, АК-тің 1358-бабынан ұқсас мақсаттағы бұйымның сыртқы түрі «бұзушы» деп танылатын шартты алып тастау қажет болады. Қорытындысы, қолданыстағы заңнамамен ұсынылатын көлеммен салыстырғанда, ПГИ немесе графикалық

символға қатысты өнеркәсіптік үлгіге ұсынылатын құқықтық қорғаудың көлемін ұлғайту болады. Мұндай өзгерістер өтініш берушінің мүдделерін барынша қанағаттандыруға бағытталғаны анық. Мұндай реттеу бір уақытта үшінші тұлғалардың мүдделеріне әсер етеді. Бұдан басқа, конвенциялық басымдықты сұрата отырып, шетелде өнеркәсіптік үлгіні патенттеу кезінде мәселелер туындауы мүмкін.

Жасалған ұсыныстар түбегейлі емес. ПГИ мен графикалық символдарды патенттеуді реттеу мақсатында Ресей өнеркәсіптік үлгілер туралы заңнамасын жаңартудың басқа (аралық) нұсқалары да болуы мүмкін.

Ресей заңнамасын дамытудың қарастырылған ықтимал бағыттарын Еуразиялық заңнамаға өзгерістер енгізу кезінде толығымен ескеруге болады²⁷, себебі «өнеркәсіптік үлгі», «бұйым», «бұйымның бір бөлігі» ұғымдарын ашатын базалық нормалар Ресей және Еуразиялық заңнамада сәйкес келеді.

Жаңарту жолын таңдауға қатысты шешім іздеген кезде, бір-бірін алмастыратын немесе анимацияланған суреттерді құқықтық қорғауды қарастырған орынды.

Осы мақаланың авторлары өнеркәсіптік үлгілер саласындағы мамандарды Ресейлік және Еуразиялық Өнеркәсіптік үлгілер туралы заңнамалардың даму жолдарына қатысты мәселелерді талқылауға шақырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Корпан, Л. М. Адами-компьютерлік жүйелердің дизайны жаңа кәсіби қызмет саласы ретінде / Л. М. Корпан, А. А. Балканский, А. О. Карпушина, А. В. Лавров, А. А. Смолин, Л. П. Сопроненко // Ақапараттар ғасыры. – 2018. – Т. 1. – No 2. – Б. 175–176.

²⁷ 2022 жылғы 20–21 қыркүйектегі 41-ші (29-шы) отырыста бекітілген өзгерістер мен толықтырулармен 2021 жылғы 12 сәуірдегі 37-ші (оныншы кезектен тыс) отырыста Еуразиялық патенттік ұйымның Әкімшілік кеңесі бекіткен Еуразиялық патенттік конвенцияға Патенттік нұсқаулықтың 78-тармағы; Еуразиялық патенттік ведомствоның 2022 жылғы 26 қазандағы № 58 бұйрығымен өзгерістер мен толықтыруларымен, Еуразиялық патенттік ведомствоның 2021 жылғы 27 мамырдағы № 24 бұйрығымен бекітілген Өнеркәсіптік үлгіге Еуразиялық патенттік беруге өтінім жасау және беру қағидаларының 4-тармағы.

2. Филл, Ш. Дизайн тарихы / Шарлотта және Питер Филл; ағылш. аудармасы С. Бавина. – М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2022. – 512 б. – ISBN: 978–5–389–17431–3.

Авторлар туралы ақпарат

Григорий Петрович Ивлиев, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ ғылыми жетекшісі (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1), Еуразиялық патенттік ведомствоның президенті, ivliev@eapo.org.

Ольга Ленаровна Алексеева, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Сапа мониторингі орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1), OAlekseeva@rupto.ru.

Information about the authors

Grigory P. Ivliev, Cand. Sci. (Law), Research Advisor of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); President of the Eurasian Patent Office, ivliev@eapo.org.

Olga L. Alekseeva, Cand. Sci. (Law), Head of the Quality Monitoring Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); OAlekseeva@rupto.ru.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The authors declare no conflict of interest.

Редакцияға 06.05.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 16.05.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 16.05.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 338.2; 347.77

Кері инжиниринг кезінде құқық иеленушінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау

Ольга Валентиновна Видякина

Н. Э. Бауман ат. Мәскеу мемлекеттік техникалық университеті
ippolicy@mail.ru

Аңдатпа: қазіргі уақытта жаһандық күн тәртібі жағдайында кері инжиниринг жабдықтытың өндірушілері немесе жеткізушілері техникалық қолдау көрсетуден бас тартқан жағдайда қолданыстағы өндірістік базаны қолдау үшін қолданылады. Зерттеудің мақсаты – заңды кері инжиниринг процестерін зерттеу және зерттеу объектісінің құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін анықтау. Кері инжиниринг процестеріне патенттік-құқықтық сүйемелдеуді енгізу ұсынылды. Зерттеудің жаңалығы – патенттік-құқықтық сүйемелдеуімен кері инжиниринг субъектілерінің құзыреттерінің матрицасын әзірлеу. Кері инжиниринг процесін патенттік-құқықтық сүйемелдеу барысында анықталуы мүмкін құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдері қаралды. Жұмыстың нөлдік кезеңінен бастап және барлық кезеңдер бойына, соның ішінде заңды кері инжиниринг нәтижесінде жаңа техникалық шешім жасауды қоса алғанда, кері инжиниринг процесіне патенттік-құқықтық жұмыстар кешенін енгізу қажеттілігі негізделген. Әрі қарайғы зерттеу бағыттарының бірі – кері инженерия аясында құрылған зияткерлік меншік объектілеріне айрықша құқықтарды бұзу мәселелері бойынша Ресейдегі құқық қолдану тәжірибесін зерттеу.

Негізгі сөздер: кері инжиниринг, реверс-инженер, инженер-патент жүргізуші, кері инжиниринг процесін патенттік-құқықтық сүйемелдеу, құқық иегерінің патенттік құқығын бұзу тәуекелдері

Дәйексөз алу үшін: Видякина О. В. Кері инжиниринг кезінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау // ФӨМИ хабаршысы – 2024. – Т. 3, № 2 (8). Б. 132–141.

Assessment of possible risks of infringement of exclusive rights in reverse engineering

Olga V. Vidyakina,

Moscow State Technical University named after N. E. Bauman
ippolicy@mail.ru

Abstract: presently, in the context of the global agenda, reverse engineering is used to maintain the existing production base in cases where manufacturers or equipment suppliers refuse to provide technical support. The aim of our research is to study the processes of legitimate reverse engineering and to identify possible risks of infringement of exclusive rights to the object of reverse engineering. It is proposed to include patent and legal support in the processes of reverse engineering. The novelty of the research lies in the development of the competence matrix for individuals and/or legal entities engaging in reverse engineering, including patent and legal support. Possible risks of infringement of the exclusive rights, which can be revealed in the course of patent and legal support of reverse engineering process, are considered. The necessity of introducing a set of patent and legal activities in the reverse engineering process, starting from the zero stage of work and throughout all stages, including the creation of a new technical solution as a result of legitimate reverse engineering, has been substantiated. One of the directions of further research is the study of law enforcement practice in Russia on the issues of infringement of exclusive rights to intellectual property objects created within reverse engineering.

Keywords: reverse engineering, reverse engineer, patent engineer, patent and legal support of the reverse engineering process, risks of infringement of patent rights of the copyright holder.

For citation: Olga V. Vidyakina, Assessment of possible risks of infringement of the exclusive right of the copyright holder in reverse engineering // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 132–141.

Кіріспе

Қазіргі уақытта, санкция жағдайында, импортты алмастыру мәселелері өзекті сипатқа ие болды, ал реинжиниринг жабдықтың өндірушілері немесе жеткізушілері техникалық қолдау көрсетуден бас тартқан жағдайда қолданыстағы өндірістік базаны қолдау үшін қолданылады. Осылайша, ол конструкторлық құжаттаманы қалпына келтіру және қажетті қосалқы бөлшектердің меншікті өндірісін жөнге келтіру тәсілімен жеткізушіні іздеудің және өзгертудің баламасы болады¹.

Осыған байланысты, тәжірибедегі маңызды міндеттерінің бірі кері инжиниринг кезінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау болып табылады. Осы баптың авторы кері инжиниринг процесіне патенттік-құқықтық сүйемелдеуді енгізу қажет деп сендіріп отыр, ол құқық иеленушінің кері инжиниринг объектісіне айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалауға және алдын алуға мүмкіндік береді.

Терминдер мен анықтамалар

Осы мақала шеңберінде кері инжиниринг объектісі деп – ғылыми-техникалық салада жаңа өнімді реконструкциялау және жасау мақсаттарына арналған зерттеу объектісі түсініледі².

Инжиниринг (ағылш. engineering – өнертапқыштық білім) бұл, мазмұны өнімді, жүйелерді және/немесе процестерді құруға немесе жетілдіруге байланысты инженерлік міндеттерді шешу болып табылатын инженерлік-консультациялық қызмет³.

Кері инжиниринг (реинжиниринг, ағылш. reverse engineering)⁴ бұл белгілі өнімнің жұмысы, қасиеттері және басқа параметрлері және оның тікелей туындысы (қайта құрылымы) туралы ақпарат алу үшін өнімді зерттеу және талдауды білдіреді [1].

Зерттеу әдістері мен материалдары

Материалдар ретінде кері инжиниринг және патенттік зерттеулер жүргізумен байланысты мәселелерді реттейтін және жариялайтын заңнамалық құжаттар, нормативтік-құқықтық актілер, мемлекеттік стандарттар, ғылыми жарияланымдар зерттелді. Зерттеу әдістері ретінде талдау, жүйелеу, жалпылау, құрылымдау және т. б. әдістері қолданылды.

Кері инжиниринг процесі

Кері инжиниринг схемасы келесі қадамдарды орындау арқылы техниканың (өнімнің⁵, құрылғының⁶) бастапқы объектісін зерттеуді қамтуы мүмкін:

- 3D-сканерлеу және зерттеу объектісі нүктелерінің скан-бұлтын⁷ қалыптастыру;
- техниканың бастапқы объектісінің пішінін 3D-сканерлеу деректерін өңдеу және цифрлық 3D-модельді қалыптастыру;
- 3D-модельді техниканың бастапқы объектісінің нақты өлшемдері бар сызбаға түрлендіру.

Зерттеу объектісінің кері инжиниринг процестері 1-кестеде үлкейтіліп көрсетілген.

Кері инжиниринг кезеңдері негізінен өнімді «бөлшектеу», конструкторлық құжаттаманы әзірлеу және, содан кейін өнімді қайта құрастыруды білдіреді. Техниканың бастапқы объектісін зерттегеннен кейін, тәжірибелік үлгіні дайындау және сынау және қажет болған жағдайда, бұйымның конструкторлық құжаттамасын түзету жүргізіледі.

1-кесте

Зерттеу объектісінің кері инжиниринг процестері

№ р/с	Жұмыс кезеңдерінің атауы	Результаты работы
1	Зерттеу объектісін 3D-сканерлеу	Нүктелердің скан-бұлты
2	3D-сканерлеу деректерін өңдеу	Цифрлық 3D-модель
3	3D-модельді сызбаға түрлендіру	Конструкторлық құжаттама (әрі қарай – КҚ)

Автормен құрастырылған

Бұл жұмыс түрлері ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстар шеңберінде жүргізілуі мүмкін, олардың мақсаты келесілер болуы мүмкін:

- зерттеу объектісін (өнімді) және оның жұмыс істеу принциптерін зерттеу;
- өнімді түрлендіру немесе жөндеу;

⁵ Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1350-бабы 1-тармағы. 2006 жылғы 18 желтоқсандағы № 231-ФЗ «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігін қолданысқа енгізу туралы» Федералдық заңы (2006 жылғы 24 қарашада Мемлекеттік Думамен қабылданды. 2006 жылдың 8 желтоқсанында Федерация Кеңесімен мақұлданды. Жарияланды: Ресей газеті, № 289, 22 желтоқсан 2006 ж. 2008 ж. 1 қаңтарынан бастап күшіне енді (2024 жылдың 10 ақпанына өзгертулермен).

⁶ Сол жерде. 4-бөлім.

⁷ Нүктелер бұлты – бұл әрбір жеке нүктесі сканерленетін объектінің бетіндегі кішкентай дақты білдіретін кеңістіктік деректер нүктелерінің жиынтығы.

¹ Реинжиниринг (кері инжиниринг) // Роспатент: сайт. – URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/news/telegra-20220809> (жүгінген күні: 08.03.2024).

² Мақалада кері инжиниринг объектісіне мағыналас ұғымдар қолданылады: өнім, техникалық шешім, техниканың бастапқы объектісі, зерттеу объектісі және т. б.

³ ГОСТ Р 57306–2016. Ресей Федерациясының Ұлттық стандарты. Инжиниринг. Инжиниринг саласындағы терминология және негізгі ұғымдар.

⁴ Осы мақаланың аясында «кері инжиниринг» сөз тіркесі қолданылады.

- бәсекеге қабілетті өнімді құру;
- өніммен үйлесімділік ықтималдығын бағалау және т. б.

Нағыз кәсіпқойлардың көпшілігіне қолдағы бар өнімдерді көшіру қызығушылық танытпайды. Олар кері әзірлемеден жаңашыл дүние жасау үшін басқа мәнмәтінде маңызды және құнды дүниені іздейді.

Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің (бұдан әрі – РФ АҚ) 1358-бабының 3-тармағына сәйкес:

- өнертабыс өнімде немесе тәсілде қолданған деп танылады, егер өнімде патентте қамтылған өнертабыс формуласының тәуелсіз тармағында келтірілген өнертабыстың әрбір белгісі қамтылса, ал тәсілде қолданылса, немесе оған баламалы және өнертабыстың басымылық күніне дейін осындай ретінде техниканың аталмыш саласында танылған белгі болса, пайдаланылған деп танылады;
- егер өнімде пайдалы модельдің патентіндегі формуланың тәуелсіз тармағында келтірілген пайдалы модельдің әрбір белгісін қамтыса, пайдалы модель өнімде пайдаланылған деп танылады;
- егер аталмыш бұйымда ақпараттанған тұтынушыға патенттелген өнеркәсіптік үлгі келтіретін жалпы әсер беретін өнеркәсіптік үлгінің барлық елеулі белгілерін немесе белгілер жиынтығын қамтылса және бұйымдардың мақсаты ұқсас болса, өнеркәсіптік үлгі бұйымда қолданылған деп танылады.

«Нағыз кәсіпқойлардың көпшілігіне қолданыстағы бұйымдарды көшіру қызығушылық танытпайтынын атап өткен жөн. Олар кері әзірлемеден жаңашыл дүние жасау үшін басқа мәнмәтінде маңызды және құнды дүниені іздейді. Яғни, реверсті инжиниринг – көзге көрінетінді көріп қана қоймай, сонымен қатар қандай бір затқа терең үңілетін және онда жасырын құрылымын анықтайтын, оның қалай жасалғанын және ең маңыздысы, оны қалай қайта жаңғыртуға болатынын түсіну» [2]. Әңгіме заңды негізде жүзеге асырылатын кері инжиниринг туралы (әрі қарай – заңды кері инжиниринг).

Осылайша, заңды кері инжиниринг айрықша құқықтары үшінші тұлғаларға тиесілі өнімді мақсатты түрде құруды және пайдалануды қарастырмайды. Кері инжиниринг процесімен айналысатын, яғни «реинжинирингтейтін» мамандар (бұдан әрі – реверс-инженерлер), кері инжиниринг нәтижесінде жасалатын өнімге қатысты «реплика» (объектінің дәл, әдетте 1:1 масштабтағы көшірмесі немесе қайта жасалуы) ұғымын пайдаланады.

Заңды кері инжиниринг, егер техниканың бастапқы объектісінен айтарлықтай өзгеше немесе айтарлықтай жақсартылған және үшінші тұлғаларға тиесілі патенттің

әсеріне түспейтін жаңа өнім жасалса, «ашылған» өнімге заңды тұрғыдан айрықша құқық алуды білдіреді. Кері инжиниринг объектісінің өнімін «ашу» деп – өзінің өнімін әзірлеу кезінде пайдалы болуы мүмкін шетелдік бұйымның құрамы туралы ғылыми-техникалық ақпарат алу үшін, 3D-сканерлеудің нәтижесінде зерттеу объектісінің конструкцияның құрауыш элементтеріне бөлшектеп байланыстыру түсініледі.

Кері инжиниринг аясында өнімді зерттеу және талдау кезінде, авторлық құқық, патенттік құқық (ғылыми-техникалық және дизайн саласында) объектілері, өндіріс құпиялары (ноу-хау) және интегралды микросхемалар топологиялары ретінде құқықтық қорғау берілуі мүмкін ақпарат пен мәліметтер алуға болады.

Зерттеу объектісінің кері инжинирингі аясында алынған ақпарат пен мәліметтерді құқықтық қорғаудың негізгі режимдерінің тізбесі 2-кестеде келтірілген. Оларға патенттік құқық объектілері және өндіріс құпиялары (ноу-хау) жатады. Қолданыстағы Ресей заңнамасында азаматтық құқық объектісі ретіндегі ақпараттың құқықтық мәртебесі мәселесін және өз бетінше қорғалатын объект болып табылмайтын КҚ-да қамтылған ақпаратты толық реттеу жоқ. Онда қамтылған мәліметтер өндірістің құпиясын білдіруі, патентке қабілетті сипатта болуы мүмкін, ал мәтіні авторлық құқық объектісі ретінде қорғалуы мүмкін. Жоғарыда айтылғандарға байланысты, 2-кестеде туындылар авторлық құқық объектілері ретінде, кері инжиниринг аясында алынған ақпарат пен мәліметтерді құқықтық қорғаудың негізгі режимдерінің бірі ретінде көрсетілмеген.

Кері инжиниринг аясындағы өндіріс құпиялары (ноу-хау) алынуы, әсіресе технологиялық салаларда, сондай-ақ нақты немесе әлеуетті коммерциялық құндылықты құрайтын мәліметтерге қолжетімділіктің болмауына байланысты жүзеге асырылуы қиын мәліметтер болып табылатындықтан, заңды кері инжиниринг аясында мұндай мәліметтер мен деректерді алу ықтималдығы екіталай болып көрінеді.

2-кесте

Кері инжиниринг аясында алынған ақпарат пен мәліметтерді құқықтық қорғаудың негізгі режимдер

№ р/с	Құқықтық қорғау режимдері	Қорғаудың мәні
1	Өнертабыстар және пайдалы модельдер	Тұтас алғандағы өнім және оның құрамдас бөліктері, оны жүзеге асыру нұсқалары, құрылғының жұмыс істеу технологиясы
2	Өнеркәсіптік үлгілер	Тұтас алғандағы бұйымның сыртқы түрінің нұсқалары және бұйымның жекелеген бөліктерінің сыртқы түрінің шешімдері
3	Өндіріс құпиясы (ноу-хау)	Материалдың, заттың құрамы, оның дайындау технологиясы, процестің технологиялық шарттары және басқалар.

Автормен құрастырылған

3-кесте

Зерттеу объектісінің кері инжинирингін патенттік-құқықтық сүйемелдеу кезеңдері

Кезеңнің № р/с	Жұмыстардың түрлері	Құжат	Нәтижесі
0-кезең	Техника деңгейіне патенттік зерттеулер (бұдан әрі – ПЗ) жүргізу және кері инжиниринг объектілерін анықтау	ПЗ есебі	Технологиялар тізілімі. Зерттеу объектісі өндірушілерінің тізбесі
1-кезең	Зерттеу объектісін зерделеу	Нүктелердің скан-бұлты; цифрлық 3D-модель; сызбалар	КҚ
2-кезең	Патентке қабілеттілікке ПЗ жүргізу және құқық иегерінің зерттелетін объектіге айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау	Сараптамалық қорытынды	Жасалатын өнімді құқықтық қорғау стратегиясын әзірлеу бойынша практикалық ұсыныстар
3-кезең	Өнімді қайта құрылымдау. Түпкілікті КҚ, техникалық құжаттаманы (бұдан әрі – ТҚ), ал қажет болған жағдайда, өнімге бағдарламалық құжаттаманы (бұдан әрі – БҚ) әзірлеу	Объектінің қатты денелі моделі	Жаңа өнімнің сынақ үлгісі. Жаңа өнімнің КҚ, ТҚ, БҚ
4-кезең	Патенттік тазалыққа ПЗ жүргізу және ЗҚН-не құқықтарды тіркеу	ЗҚН-не өтінім материалдарының жиыны	Қорғау құжаты / ЗҚН-не өтінім
5-кезең	Өнім өндірісі	МЕМСТ 7.32–2017 сәйкес ғылыми-зерттеу жұмыс туралы есеп**	Баламалы белгілері (пішіні, функциялары және т.б.) бар жаңа өнім

* МЕМСТ Р 15.011–2024. Зияткерлік меншік. Патенттік зерттеулер. Мазмұны және өткізу тәртібі. Қолданысқа енгізу күні: 01.03.2024. Техникалық реттеу және метрология жөніндегі Федералды агенттіктің 13.02.2024 ж. № 208-ст бұйрығымен бекітілген және енгізілген// <https://docs.cntd.ru/document/1305016851?marker=64S0IJ>

** МЕМСТ 7.32–2017. Мемлекетаралық стандарт. Ақпараттық, кітапханалық және баспа ісі стандарттарының жүйесі. Ғылыми-зерттеу жұмысы туралы есеп. Рәсімдеу құрылымы мен ережелері (Росстандарттың 24.10.2017 ж. № 1494-ст бұйрығымен қолданысқа енгізілді).

Автормен құрастырылған

Бұл ретте, реверс-инженерлердің өндіріс құпиясының (ноу-хау) пәнін құрайтын ақпаратты күтпеген жерден алу жағдайлары, мысалы, ғылыми-зерттеу жұмыстарының шеңберінде тәжірибелік жолмен анықталған өздерінің әртүрлі зерттеулері, байқап көрулер және эксперименттер арқылы алынуы жоққа шығарылмайды.

Реверс-инженерлердің өндіріс құпиясының (ноу-хау) пәнін құрайтын ақпаратты күтпеген жерден алу жағдайлары, мысалы, ғылыми-зерттеу жұмыстарының шеңберінде тәжірибелік жолмен анықталған өздерінің әртүрлі зерттеулері, байқап көрулер және эксперименттер арқылы алынуы жоққа шығарылмайды.

Тәжірибе жүзінде реверс-инженерлер патенттік құқық объектілеріне аса назар аударатындықтан, патенттік және патенттік емес ақпаратты барынша пайдалану және кері инжиниринг кезінде зерттеу объектісінің құқық иегерінің патенттік құқықтарын бұзудың ықтимал тәуекелдерін анықтау мақсатында патенттік-құқықтық сүйемелдеумен кері инжиниринг жүргізуді біріктіру стратегиялық тұрғыдан маңызды.

Кері инжинирингті патенттік-құқықтық сүйемелдеу

Зерттеу объектісінің кері инжинирингін патенттік-құқықтық сүйемелдеудің кезеңдері ұлғайтылған түрде 3-кестеде берілген.

Кері инжиниринг процесіне патенттік-құқықтық сүйемелдеу кезеңдерін «ендіру» – зерттеу объектісін кешенді бағалау және тәуекелдерді митигациялау бойынша ойластырылған іс-қимыл мақсаттары үшін стратегиялық маңызды шешім болып табылады. Атап айтқанда, митигация жоспарын құрудың қосымша кезеңі шетелдік жабдықтарды немесе қызметтерді сатып алу кезіндегі санкциялық тәуекелдерді бағалау болуы мүмкін. Мысалы, «компания Ресейде немесе онымен тату елдерден шетелде өндірілген қымбат жабдықтарды (кейде пайдаланылған) сатып ала алады, бірақ кейіннен оған құрауыштар сатып ала алмайды, бұл өндірістің тоқтауына дейін әкелуі мүмкін» [3]. Кері инжинирингке жататын түпнұсқалық бұйымның құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың нәтижесінде елеулі құқықтық салдарлар туындауы мүмкін.

«Замануи кезеңде зияткерлік меншік саласында кадрлар даярлау жүйесінде үздіксіз білім беруді жетілдіру» ҒЗЖ аясындағы «ФӨМИ» ФБМ зерттеуіне сәйкес⁸, Ресей Федерациясында қолданылатын 1173

⁸ «Замануи кезеңде ЗМ саласында кадрлар даярлау жүйесінде үздіксіз білім беруді жетілдіру» ҒЗЖ. Тақырып шифры: 1-ОД-2020. ҒЗЖ өткізу мерзімдері: 23.03.2020–30.06.2021. ҒЗЖ ғылыми жетекшісі – ФӨМИ директоры Неретин О. П. // <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/pauchnaya-deyatelnost/1-od-2020.pdf> (жүгінген күні: 02.05.2024).

4-кесте

ЗМ саласындағы лауазымдар мен кәсіптердің функционалдық түрлері [4]

№ р/с	Еңбек функциясының атауы	Лауазымдардың кәсіптердің ықтимал атаулары
1	ЗҚН құру процесін және даралау құралдарын ақпараттық сүйемелдеу	Ғылыми-техникалық ақпарат жөніндегі инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі инженер
		ЗМ басқару жөніндегі кіші маман
		ЗМ басқару жөніндегі техникалық сарапшы
2	Өнімдік стратегиясын және өндірісті технологиялық жаңғырту стратегиясын әзірлеу	Ғылыми-техникалық ақпарат жөніндегі II-санатты инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі II-санатты инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі аналитик
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі сарапшы
		ЗМ басқару жөніндегі маман
		Жетекші технолог
3	Технологиялар трансфері шеңберінде инновациялық жобаларды талдау және бағалау	Жетекші инженер
		Ғылыми-техникалық ақпарат жөніндегі I-санатты инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі I-санатты инженер
		ЗМ басқару жөніндегі бас маман
4	ЗҚН және СИ құқықтарын басқару	ЗМ басқару жөніндегі бас сарапшы
		Ғылыми-техникалық ақпарат жөніндегі бас инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі бас инженер
		Патенттік және өнертапқыштық жұмыс жөніндегі құрылымдық бөлімшенің басшысы

Автормен құрастырылған

кәсіби стандарттардың ішінде 42 стандартта зияткерлік меншік (әрі қарай – ЗМ) саласындағы құзыреттілік қамтылған. Кәсіби стандарттарда қолдануға болатын ЗМ саласындағы типтік құзыреттерді анықтау үшін, әрбір еңбек функциясы бойынша еңбек әрекеттерінің жиынтығы және оларды жүзеге асыру үшін қажетті дағдылар мен білім талданды. Кәсіби стандарттардың құзыреттілік жүйесін бөлшектеп байланыстыру ба-рысында бөлшектеп байланыстыру ЗМ саласындағы келесі типтік құзыреттер анықталды:

1. Патенттік іздеуді жүргізу.
2. Патенттік зерттеулер жүргізу.
3. Патенттік тазалыққа зерттеулер жүргізу.
4. ЗМ объектілерін тіркеуге өтінімдерді дайындау және рәсімдеу.

Кері инжинирингке жататын түпнұсқалық бұйымның құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың нәтижесінде елеулі құқықтық салдарлар туындауы мүмкін.

«ЗМ басқару және технологиялар трансфері бойынша маман»⁹ кәсіби стандартына кіретін еңбек функция-ларының сипаттамасына сәйкес, ЗМ саласындағы лауазымдар мен кәсіптерді бөліп көрсетуге болатын, жалпыланған еңбек функцияларының төрт тобы (4-ке-сте) енгізілген. Олардың жартысы инженерлік лауа-зымдар, өйткені инженерлер, әдетте, инженерлік істің мәні болып табылатын техникалық құрылғылардың өмірлік циклінің барлық процестеріне қатысады, соның ішінде: қолданбалы зерттеулер, жоспарлау, жобалау, құрастыру, өндіріс технологиясын әзірлеу, техникалық құжаттаманы дайындау, құрылғының өндірісі, жөндеу, сынау, пайдалану, техникалық қызмет көрсету, кәдеге жарату және сапаны басқару.

Патенттік-құқықтық сүйемелдеу кем дегенде келесі жұмыс түрлерін қамтиды:

- ПЗ жүргізу (Патентке қабілеттілікке ПЗ және/немесе патенттік тазалыққа ПЗ);

⁹ «Замануи кезеңде ЗМ саласында кадрлар даярлау жүйесінде үздіксіз білім беруді жетілдіру» ҒЗЖ. Тақырып шифры: 1-ОД-2020. ҒЗЖ өткізу мерзімдері: 23.03.2020–30.06.2021. ҒЗЖ ғылыми жетекшісі – ФӨМИ директоры Неретин О. П. // <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/nauchnaya-deyatelnost/1-od-2020.pdf> (жүгінген күні: 02.05.2024).

- құқық иеленушінің зерттеу объектісіне айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау;
- ЗҚН-не құқықтарды тіркеу және басқ.

Патенттік-құқықтық сүйемелдеуді зияткерлік құқықтар жөніндегі мамандарға сеніп тапсырған жөн, өйткені жұмыстың бұл түрі үшін ПЗ жүргізу және ЗҚН-не құқықтарды тіркеу бойынша білім мен тәжірибенің болуы талап етіледі (патенттік құқық объектілері). Жоғарыда аталған жұмыс түрлері үшін негізінен техни-калық білімі бар, «инженер-патент жүргізуші» біліктілігі бар мамандар қажет.

ЗМ саласындағы патентке өтінім беру бойынша инженерлік білімі мен жұмыс тәжірибесі жоқ басқа бағыттардың мамандары (заңгерлер, экономистер,

Патенттік-құқықтық сүйемелдеуді зияткерлік құқықтар жөніндегі мамандарға сеніп тапсырған жөн, өйткені жұмыстың бұл түрі үшін ПЗ жүргізу және ЗҚН-не құқықтарды тіркеу бойынша білім мен тәжірибенің болуы талап етіледі (патенттік құқық объектілері).

менеджерлер, маркетологтар және т. б.), нарықты талдау, шет елдердің заңнамаларының ерекшеліктерін зерттеу, нарық конъюнктурасына талдау жасау және т. б. қажет болған кезде, жасалатын өнімді құқықтық қорғау стратегиясын әзірлеуге қатыса алады.

Реверс-инженерлер мен ЗМ мамандарының серік-тестігі мамандардың әрқайсысына өз ісімен кәсіби түрде айналысуға және бір уақытта авторлар мен құқық иегерлерінің құқықтарын құрметтейтін және бір уақытта инновациялардың дамуына ықпал ететін заңды кері инжиниринг субъектілерінің уағдаластықтарын іске асыруға байланысты мәселелерді сапалы пысықтауға көмектеседі.

Бұл ретте, зияткерлік құқықтар саласындағы ре-верс-инженерлердің құзыреттерін мақсатты дамыту туралы ойлану керек, өйткені кері инжиниринг процесін патенттік-құқықтық сүйемелдеу реверс-инженерлердің, әзірлеушілердің және ЗМ жөніндегі мамандардың ашық серіктестігі кезінде ғана тиімді іске асырылуы мүмкін.

Патенттік-құқықтық сүйемелдеумен кері инжиниринг субъектілерінің құзыреттілік моделі

Патенттік-құқықтық сүйемелдеуімен кері инжиниринг субъектілерінің құзыреттерінің матрицасы 5-кестеде ұсы-нылған, онда келесі көрсетілген, ПЗ жүргізумен байланысты кезеңдер (0, 2 және 4 кезеңдер), реверс-инженер(лер)

5-кесте

Патенттік-құқықтық сүйемелдеумен кері инжиниринг субъектілерінің құзыреттілік моделі

Жұмыстардың түрлері	Құзыреттіліктер (білім және дағдылардың жиынтығы)	Жұмыстардың түрлері	Құзыреттіліктер
реверс-инженердің (инженерлердің)		патент жүргізуші инженердің (инженерлердің)	
0-кезең. Техника деңгейіне ПЗ жүргізу және кері инжиниринг объектілерін анықтау			
Іздеу мәнін қалыптастыру, оның ішінде құрастыру: • ПЗ өткізуге арналған тапсырмалар; • здеу регламенті. Кері инжиниринг объектілерін анықтау	Инженерлік-техникалық	З жүргізу (техника объектісі жататын саладағы техниканың әлемдік деңгейін талдау және оның даму тенденцияларын анықтау. Әдеттегі және жақын техникалық шешімдерді, шешілетін техникалық міндеттерді және қажетті техникалық нәтижелерді анықтау. Қарастырылып отырған салада әзірлемелерді еркін жүргізуге кедергі келтіретін, кең құқықтық қорғалатын патенттердің мүдделі аумақта болуын тексеру). ПЗ туралы есепті дайындау	Ресейдегі және шетелдегі ЗҚН (патенттік құқық объектілерін) құқықтық қорғау саласындағы заңнаманы білу. ПЗ жүргізу, патенттік құжаттарды талдау және т. б. бойынша білімі мен дағдылары.
Этап 1. Изучение объекта исследования			
Зерттеу объектісін 3D-сканерлеу. 3D-сканерлеу деректерін өңдеу. 3D-модельді сызбаға түрлендіру. КҚ әзірлеу	Инженерлік-техникалық. Реинжиниринг саласындағы білімі мен тәжірибесі, реинжиниринг және 3D-сканерлеу бойынша практикалық дағдылары, 3D-модельдерді сызбаға түрлендіретін бағдарламалармен жұмыс істеу бойынша практикалық дағдылары	—	—

Жұмыстардың түрлері	Құзыреттіліктер (білім және дағдылардың жиынтығы)	Жұмыстардың түрлері	Құзыреттіліктер
реверс-инженердің (инженерлердің)		патент жүргізуші инженердің (инженерлердің)	
2-кезең. Патентке қабілеттілікке ПЗ жүргізу және құқық иегерінің зерттелетін объектіге айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау			
Іздеу мәнін қалыптастыру, оның ішінде құрастыру: • ПЗ өткізуге арналған тапсырмалар; • іздеу регламенті	Инженерлік-техникалық	ПЗ жүргізу (жалпы құрылымның және/немесе оның бөліктерінің танымалдығына ПЗ жүргізу. Зерттеу объектісінің құрамында патентке қабілеттілік өлшемшарттарына сәйкес деп танылуы мүмкін техникалық шешімнің болуын немесе болмауын анықтау. Құқықтық қорғаудың артықшылықты стратегиясын таңдау және негіздеу). ПЗ туралы есепті дайындау. Құқық иеленушінің зерттеу объектісіне айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдеріне құқықтық баға беру	Ресейдегі және шетелдегі ЗҚН (патенттік құқық объектілерін) құқықтық қорғау саласындағы заңнаманы білу. ПЗ жүргізу, патенттік құжаттарды талдау және т. б. бойынша білімі мен дағдылары.
3-кезең. Өнімді қайта құрылымдау			
Объектінің қатты денелі моделін қалыптастыру. Өнімге түпкілікті КҚ, ТҚ және БҚ әзірлеу	Инженерлік-техникалық. Үш өлшемді пішіндерді (қатты денелерді) математикалық және компьютерлік модельдеу принциптерін білу. Қатты денелі модельдерді құру немесе ұсыну үшін қолданылатын әдістермен жұмыс істей білуі мен икемділігі	—	—
4-кезең. Патенттік тазалыққа ПЗ жүргізу және ЗҚН-не құқықтарды тіркеу			
Іздеу мәнін қалыптастыру, оның ішінде құрастыру: • ПЗ өткізуге арналған тапсырмалар; • іздеу регламенті. Жаңа өнімнің құрылымдық элементтерін морфологиялық талдау және құрылғының конструктивті схемаларының нұсқалар матрицасын қалыптастыру. Құрылғының функционалдық-физикалық талдауы (объектіні физикалық және динамикалық белгілері бойынша құрамдас бөліктерге бөлшектеп байланыстыру)	Инженерлік-техникалық	ПЗ жүргізу (қызығушылық тудыратын аумақтың патенттік ведомстволарының ДҚ бойынша жалпы құрылымының, оның бөліктерінің және оның құрамына кіретін өзге де техникалық шешімдердің танымалдығына патенттік іздеу жүргізу. Әзірленген техника объектісінің патенттік тазалығын талдау). ПЗ туралы есепті дайындау. ЗҚН-не өтінім беру материалдарының жиынын дайындау. ЗҚН-не өтінім беру, патентке өтінімнің іс қағаздарын жүргізу	Ресейдегі және шетелдегі ЗҚН (патенттік құқық объектілерін) құқықтық қорғау саласындағы заңнаманы білу. ПЗ жүргізу, патенттік құжаттарды талдау және т. б. бойынша білімі мен дағдылары.
5-кезең. Өнім өндірісі			
Өнімнің эксперименттік және тәжірибелік үлгілерін дайындау және сынау. Өнімнің сынақ үлгісінің техникалық тапсырма талаптарына сәйкестігін түпкілікті тексеру және растау және оларды қабылдау үшін қабылдау комиссиясының ұсынымдарына нәтижелердің дайындығы туралы шешім қабылдау мақсатында жүргізілетін қабылдау сынақтары	Инженерлік-техникалық	—	—

* Автормен құрастырылған

мен патент жүргізуші инженер(лер)дің құндылық-құзыреттілік ымырасында іске асырылады¹⁰, оның мәні – кері инжиниринг субъектілерінің әртүрлі құзыреттерін

жақындастыруда, олардың мазмұнды оқшаулануын және/немесе оғаштануын жеңуде, кері инжинирг процесіне қатсушы реверс-инженер(лер) мен патент жүргізуші инженер(лер)дің білімдері мен практикалық дағдыларын тұтастай қолдануына бағдарлануында.

Кері инжинирингті құқықтық қолдау мәселелерін қарастырған кезде кәсіпорындардың жұмыс қабілеттілігін қамтамасыз ету және Ресей Федерациясының технологиялық тәуелсіздігі мен дамуын қамтамасыз ету міндеттерін ескеру қажет.

Инженер ЗМ саласында құзыреттілікті алу мүмкіндігін (бұл көбінесе тәжірибеде инженердің ЗМ саласында қосымша кәсіптік білімі болған кезде байқалады), ал заңгерлер, экономистер, менеджерлер, маркетингтар және т.б. қысқа мерзім ішінде инженерлердің дағдыларын алу мүмкінсіздігін назарда ұстаған жөн. Сондықтан құзыреттілік матрицасында бұл мамандар өзара бірін-бірі алмастыра алмайды, сондықтан оларды қолданбалы мәнде және білімі мен практикалық дағдыларын қолдану тұрғысынан бірін-бірі толықтыратын ретінде қарастырған жөн.

Кері инжинирингті құқықтық қолдау мәселелерін қарастырған кезде кәсіпорындардың жұмыс қабілеттілігін қамтамасыз ету және Ресей Федерациясының технологиялық тәуелсіздігі мен дамуын қамтамасыз ету міндеттерін ескеру қажет. ЗМ қорғау саласында қабылданған халықаралық және ресейлік ережелерді формальды түрде орындау әзірлеу және өндірістің маңызды процестерінің бұғатталуына әкелуі мүмкін.

Кері инжиниринг процесін патенттік-құқықтық сүйемелдеу барысында анықталуы мүмкін құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдері

0-кезең. Техника деңгейіне ПЗ жүргізу және кері инжиниринг объектілерін анықтау

Құқық иегерінің зерттелетін объектіге айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау техника деңгейін талдаудан және кері инжиниринг объектісін анықтаудан басталады. Осы кезеңде кері инжиниринг объектісіне айрықша құқықтың қолданылу мерзімін және оның қолданылу мәртебесін тексеру негізінде, айрықша құқық «сол күйінде» форматында (1:1) үшінші тұлғаларға тиесілі қолданылатын объектіге қатысы заңды кері инжинирингтің мүмкіндігі бағаланады.

Егер кері инжиниринг объектісі анықталған жағдайда, патентке айрықша құқықтың қолданылу мерзімін тексеру жүзеге асырылады. Егер айрықша құқықтың қолданылу мерзімі аяқталса және айрықша құқықтың қолданылуы тоқтатылса (объект РФ АК 1364-бабының 1-т. негізінде қоғамдық игілікке өтеді), техникалық шешім кері инжиниринг үшін еркін пайдаланылуы мүмкін.

Егер патент өзінің қолданылуын мерзімінен бұрын тоқтатқаны анықталса, осы кезеңде пайдаланудан кейін құқығын пайдалану мүмкіндігі бағаланады (РФ АК 1400-бабының негізінде) және өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні осындай пайдалану көлемін кеңейтпей одан әрі ақысыз пайдалануды жүзеге асыру.

2-кезең. Патентке қабілеттілікке ПЗ жүргізу және құқық иегерінің зерттелетін объектіге айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау

Конструкцияның тұтастай және/немесе оның бөліктерінің танымалдығына ПЗ жүргізу кезінде, заңнаманың талаптарын сақтамау фактісі бойынша өнімнің құқықтық қорғалуын алмау тәуекелдерінің туындауын болдырмау үшін өнімнің патентке қабілеттілік шарттарына сәйкестігін бағалау жүзеге асырылады (РФ АК 1350-бабының негізінде).

Жаңалық шарты өнертабыстарды қорғау туралы алғашқы нормативтік акт қабылданған кезден бастап шешуші болып табылады және әлі де өзінің шешуші мәнін сақтайды. Жаңалық өлшемшаты – өнертабыстың басымдығы күніне қол жеткізілген техника деңгейінен өнертабыстың белгісіздігі болып табылады. Заңшығарушы өнертабысты патенттеуге мұндай өнертабысқа өтінім берілген күнге дейін алты айдан аспайтын мерзімде жаңалық бойынша жеңілдік деп аталатын ол туралы ақпаратты ашуға кедергі келтірмейтіні туралы ережені белгіледі [5].

Жаңалық бойынша жеңілдікке («авторлық жеңілдік») қатысты тәуекелдердің бар-жоғын бағалау қажет, жаңалықты тексеру кезінде егер осы өнертабысқа өтінім Роспатентке ақпарат ашылған күннен бастап алты айдан кешіктірілмей берілсе, техника деңгейіне автор, өтініш беруші немесе олардан тікелей немесе жанама түрде осы ақпаратты алған кез келген адам ашқан өнертабысқа қатысты жалпыға қолжетімді ақпаратты қамтитын көздер енгізілмейді.

Бұл жағдайда жаңалық бойынша «авторлық жеңілдік» кезеңі автор, өтініш беруші үшін бірқатар артықшылық береді, ол, бір жағынан – техникалық шешімнің жаңалығына « кір келтіруден» қорықпай, ашылған ақпарат негізінде патентке өтінім беру мүмкіндігі, ал екінші жағынан – белгілі бір тәуекелдер екенін түсіну маңызды, өйткені осы уақыт кезеңінде (ақпарат ашылған күннен бастап алты айдан кешіктірмей) басқа тұлға автор немесе өтініш беруші жаңа шешімді пысықтау және құру және өз атынан тіркеуге патент алуға өтініш беру үшін, ашқан өнім туралы ақпаратты пайдалана алады. Осыған байланысты тәуекелдер өлшенеді және ЗМ құқығының жекелеген объектілерінің қосарланған құқықтық сипатын ескере отырып, құқықтық қорғау стратегиясын таңдау және негіздеу жүзеге асырылады (әр түрлі құқықтық модельдерді қолдана отырып, бірдей ЗҰН-ін бір уақытта қорғау мүмкіндігі) [6].

¹⁰ Автормен ұсынылған.

4-кезең.

Патенттік тазалыққа ПЗ жүргізу және ЗҚН-не құқықтарды тіркеу

Әзірленген техника объектісінің патенттік тазалығын талдауды жүзеге асыру кезінде талдаудың мынадай түрлері жүргізіледі: жаңа өнімнің конструктивтік элементтерін морфологиялық талдау және құрылғының функционалдық-физикалық талдауы [7] өнертапқыштық деңгейі жоқ техникалық шешімді жасау тәуекелдерін туындату және болдырмау ықтималдығын бағалау үшін. Осы кезеңде ЗҚН-не өтінім материалдарының жиынтығы дайындалып, содан кейін Роспатентке ЗҚН-не өтінім берілетіндіктен, тәуекелдерді митигациялау үшін құрылғының конструктивтік схемалары нұсқаларының матрицасы қалыптастырылады және объектінің физикалық және динамикалық белгілері бойынша құрамдас бөліктерге бөлшектеп байланыстыру жүргізіледі.

Бұл жұмыс түрлері өнертабыс және пайдалы модельдің формуласының дұрыс жасалмау қаупін болдырмау және формуланың тәуелсіз және тәуелді тармақтарын, сондай-ақ өнертабыс формуласы мен пайдалы модельдің шектеулі және ерекше бөліктерін жасау кезінде дәлсіздіктерді болдырмау үшін қажет.

Кері инжиниринг процесінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ЗМ саласындағы мамандар, кері инженерлер үшін қолжетімді, бастапқыда жалпыға түсінікті болып көрінетін ықтимал қауіптерін анықтаудың қарастырылып отырған жағдайлары, реверс-инженерлер үшін айқын болып көрінбеуі мүмкін, себебі ЗҚН-не айрықша құқық кері инжиниринг бойынша іс-қимылдарды емес, керісінше техниканың бастапқы объектісіннің негізінде жасалған бұйымның өндірушісі жүзеге асыратын кейінгі әрекеттер бұзады. техниканың бастапқы объектісінің негізінде.

Кері инжиниринг кезінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау, кері инжиниринг шеңберінде жұмыстарды орындау процесінде туындайтын қауіп көздерін жүйелі және үздіксіз бағалау, кейіннен тәуекелдің алдын алатын және/немесе төмендететін түзету шараларын әзірлеу процесі болып табылады.

Кері инжиниринг процесінің патенттік-құқықтық сүйемелдеу кезіндегі құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін уақтылы және жүйелі түрде анықтау, келешекте өндірілетін өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында, өндірілетін өнімнің

техникалық параметрлерін бәсекелестер өнімінің ұқсас параметрлерімен (техникалық бенчмаркинг жүйесі) салыстыру жүйесін құру мүмкіндігін қарастыруға мүмкіндік береді [8].

Қорытындылар

Кері инжиниринг процесіне патенттік-құқықтық сүйемелдеуді енгізу экономиканың әртүрлі деңгейлерінде қажетті және стратегиялық маңызды шешім болып табылады. Атап айтқанда, мемлекеттік деңгейде Ресей Федерациясы Үкіметінің 2022 жылғы 18 ақпандағы № 208 қаулысына сәйкес, Ресей Федерациясының аумағында өндірісі шектеулі немесе жоқ (аса маңызды құрауыштар) өнеркәсіп салалары үшін қажетті бұйымның құрауыштарына арналған конструкторлық құжаттаманы әзірлеуді көздейтін жобаларға қолдау көрсетіледі¹¹.

РФ-ның импорттық тәуелсіздігін қамтамасыз ету және ұлттық технологиялық көшбасшылықты қамтамасыз ететін жағдайларды қалыптастыру мақсатында кері инжиниринг процесіне кешенді патенттік-құқықтық қолдауды енгізудің орындылығы мен болашағы айқын.

Кері инжиниринг процесін іске асыруға құндылықты-құзыреттілік тәсілін енгізу келесіні қамтамасыз етуге мүмкіндік береді:

- кері инжиниринг кезінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау-меню¹² байланысты сұрақтарды пысықтау;
- кері инжиниринг субъектілерінің кросс-интеграциялық өзара әрекеттесу шеңберінде алынған білім, білік және дағдыға (құндылықты-мағыналы құзыреттіліктер) сүйене отырып, кері инжинирингпен байланысты жұмыс көлемінің шегінен тыс реверс-инженерлер мен патент жүргізушілердің тиімді жұмысын қамтамасыз ету.

Осыған байланысты кері инжиниринг кезінде реверс-инженерлер, әзірлеуші авторлар және ЗМ мамандарының арасындағы ашық серіктестіктің маңыздылығы мен келешегі артып келеді.

Кері инжиниринг кезінде құқық иегерінің айрықша құқығын бұзудың ықтимал тәуекелдерін бағалау, кері инжиниринг шеңберінде жұмыстарды орындау процесінде туындайтын қауіп көздерін жүйелі және үздіксіз бағалау, кейіннен тәуекелдің алдын алатын және/немесе төмендететін түзету шараларын әзірлеу процесі болып табылады.

Әрі қарайғы зерттеу бағыттарының бірі – кері инжиниринг аясында құрылған ЗМ объектілеріне айрықша құқықтарын бұзу мәселелері бойынша Ресейдегі құқықты қолдану тәжірибесін зерттеу.

¹¹ РФ Үкіметінің 2022 жылғы 18 ақпандағы № 208 «Технологиялық даму агенттігі» автономды коммерциялық емес ұйымына өнеркәсіп салаларына қажетті компоненттерге арналған құрылымдық құжаттаманы әзірлеуді көздейтін жобаларды қолдауға федералды бюджеттен субсидия беру туралы» қаулысы

¹² Лат. praevenio – алдыда келемін, ескертемін сөзінен шыққан.

Әдебиеттер тізімі

1. Ивлиев, Г. П. Патенттік ақпарат – реинжинирингке арналған құнды білім көзі / Г. П. Ивлиев, Т. Н. Эриванцева // Құқық және цифрлық экономика. – 2022. – № 3 (17). – Б. 5–11. – DOI 10.17803/2618–8198.2022.17.3.005–011.
2. Фридман, Рон. Үлкен жетістіктердің кері әзірлемесі: кері инженерия шеберлікке апаратын жол ретінде / Р. Фридман; Ағылш. аударм. П. А. Самсонова. – Минск, Попурри, 2021. – 272 б.
3. Бравков, П. Ресейдің мұнай-газ саласы кәсіпорындарының бизнесін жүргізудің үздіксіздігі туралы мәселе. 2-бөлім/ П. Бравков, О. Жданев, В. Чубоксаров // Стандарттар және сапа. – 2020. – № 9 (999). – Б. 70–76.
4. Видякина, О. В. Зияткерлік меншікті басқару саласындағы маманның кәсіби көпөлшемділігі / О. В. Видякина // Копирайт. Зияткерлік меншік академиясы хабаршысы. – 2023. – № 2. – Б. 79–91.
5. Е. В. Патенттік құқық объектілерінің, олардың құқықтық режимінің ерекшеліктерімен шартталған белгілері мен түсінігі туралы мәселеге / Е. В. Зайцева // Экономикалық қауіпсіздік хабаршысы. – 2019. – № 4. – Б. 80–86. – DOI 10.24411/2414–3995–2019–10219.
6. Рябов, В. Зияткерлік меншік құқығының жекелеген объектілерінің қосарланған құқықтық түп негізі / В. Рябов // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2021. – № 9. – Б. 63–66.
7. Гажур, А. А. Өнеркәсіптік дизайн (инжинирингке арналған дизайн): оқулық / А. А. Гажур. – Мәскеу:

- «КноРус» баспасы» жауапкершілігі шектеулі қоғамы, 2022. – 328 б. – ISBN 978–5–406–09766–3.
8. Абушева, В. Э. Бенчмаркинг – заманауи талдаудың тиімді бағыты ретінде / В. Э. Абушева, О. Г. Колосова // Экономика және менеджмент хабаршысы. – 2022. – № 2. – Б. 21–26.

Авторлар туралы ақпарат

Ольга Валентиновна Видякина, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент, Н. Э. Бауман ат. Мәскеу мемлекеттік техникалық университеті (Мәскеу, 2-я Бауманская көш., 5 үй, 1) құр., РФ патенттік сенім білдірілген өкілі, ORCID: <https://orcid.org/0000–0002–2759–0173>; ippolicy@mail.ru

Information about the author

Olga V. Vidyakina, Cand. Sci. (Economics), Associate Professor at Bauman Moscow State Technical University (Moscow, Baumanskaya second str., 5, bld. 1.), Patent Attorney of the Russian Federation, ORCID: <https://orcid.org/0000–0002–2759–0173>; ippolicy@mail.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 08.04.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 06.05.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 17.05.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

УДК 347.77:026

Зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қорын құрудың мақсаттары, міндеттері мен әдістері

Владимир Олегович Сиротюк

РҒА басқару мәселелері институты
vlasir55@gmail.com

Аңдатпа: жұмыста зияткерлік меншіктің цифрлық экономикасына өтуінің өзекті мәселелерін шешуде маңызды рөл атқаратын зияткерлік меншіктің тиімді цифрлық ақпараттық қорларын (ЗМЦАҚ) құру проблемалары мен мәселелерінің кең ауқымы қарастырылған. ЗМЦАҚ құру мақсаты, оны қалыптастыру, пайдалану және дамыту тиімділігінің өлшемшарттары тұжырымдалған. Цифрлық ақпараттық қорларды құрудың отандық тәжірибесінде алғаш рет ЗМЦАҚ құру және басқару міндеттерін шешудің формальды әдістемесі ұсынылды, ол үшін объектіге бағытталған талдау және жобалау әдістері, мәліметтер сапасының көрсеткіштерін бағалаудың формальды әдістері, ақпараттық қауіпсіздік тәуекелдерін талдау және бағалау және ЗМЦАҚ дерекқорларын қорғау тетіктерін құру, мәліметтер базасының құрылымдарын оңтайландыру модельдері мен әдістері қолданылады. Сапаны және ЗМЦАҚ ақпараттық қауіпсіздігін басқарудың тиімді кешенді жүйесін құру мәселелеріне көп көңіл бөлінді.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншікті басқару жүйесі, зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қоры, патенттік ақпараттың дерекқоры, патенттік емес ақпараттың дерекқоры, дерекқорлардың өлшемшарттары мен сапа көрсеткіштері, ақпараттық қауіпсіздік

Дәйексөз алу үшін: Сиротюк В. О. Зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қорын құрудың мақсаттары, міндеттері мен әдістері // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 142–147.

Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property

Vladimir O. Sirotyuk

Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences
vlasir55@gmail.com

Abstract: the article examines a wide range of problems and issues of building effective digital information funds of intellectual property (DIFIP), which play an important role in solving the urgent task of transition to a digital economy of intellectual property. The purpose of creating DIFIP, criteria for the effectiveness of its formation, use and development are formulated. For the first time in the domestic practice of creating digital information funds, a formalized methodology has been proposed for solving the problems of constructing and managing DIFIP, for which methods of object-oriented analysis and design, formal methods for assessing data quality indicators, analyzing and assessing information security risks and constructing mechanisms for protecting DIFIP databases, models and methods for optimizing database structures are used. Much attention is paid to the issues of building an effective integrated system for DIFIP quality and information security management.

Keywords: Intellectual property management system, digital information fund of intellectual property, patent information databases, non-patent information databases, criteria and indicators of database quality, information security

For citation: Vladimir O. Sirotyuk, Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property //Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 142–147.

Кіріспе

Зияткерлік меншікті (ЗМ) басқарудың заманаи жүйесі өнертабыс пен кәсіпкерлікті дамытуға, патенттік-ақпараттық және ғылыми-техникалық өнімдер мен қызметтер нарығын кеңейтуге, өнертабыстарға өтінімдер беру және патенттер беру кезінде қолайлы жағдайлар мен ыңғайлы сервистерді ұсынуға, патенттік және патенттік емес ақпараттың деректер қорына (ДҚ) толыққанды патенттік іздеулер жүргізуге, патент иегерлерінің құқықтарын қорғау және ел экономикасының зияткерлік егемендігін сенімді қорғалуына мүмкіндік беруі тиіс [1–4]. Бұл ЗМ басқару жүйесінің өзгеруіне және цифрлық ЗМ басқару органының құрылуына әкеледі.

Дәстүрлі ЗМ басқару жүйесін тиімді цифрлық трансформациялаудың және патенттік-ақпараттық және ғылыми-зерттеу қызметінің экожүйесіне көшудің қажетті шарты зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қорының (ЗМЦАҚ) патенттік (ПДҚ) және патенттік емес (ПеДҚ) деректер қорында сақталатын жоғары сапалы патенттік және патенттік емес құжаттаманың болуы, толықтығы және қолжетімділігі болып табылады [1, 3].

Дамыған ЗМЦАҚ-ның жергілікті және сыртқы ПДҚ мен ПеДҚ-на әмбебап цифрлық қол жетімділікті қамтамасыз ету, бірыңғай пайдаланушы интерфейсі арқылы ақпаратты навигациялау және іздеу, оларды өңдеу және пайдалану бойынша қызметтер көрсету мүмкіндігін қамтамасыз ететін үлестірілген ақпараттық-басқару құрылымы болуы тиіс.

Цифрлық ЗМ басқару органын құру ЗМЦАҚ-деректерінің сапасына, яғни ДҚ-ың толықтығына, қолжетімділігіне, дұрыстығына, сенімділігіне, өзгермейтіндігіне, өзектілігі мен қауіпсіздігіне жоғары талаптар қояды.

ЗМЦАҚ-ДҚ сапасына оның құрастырушылары (иегерлері), яғни патенттік ұйымдар, ведомстволар, баспалар мен редакциялар (жариялаушы ұйымдар), ЗМ цифрлық кітапханалары, патенттік-ақпараттық өнімдер, іздеу және сервистік қызметтердің провайдерлері жауапты болғандықтан [4], бұл ұйымдар патенттік-ақпараттық ресурстарды жобалау, әзірлеу, сүйемелдеу және дамытудың, ЗМЦАҚ ПДҚ және ПеДҚ тиімділігі мен сапа көрсеткіштерін бағалаудың әдістемелік және тиімді құрал-саймандық және бағдарламалық құралдарымен жарақтандырылуы тиіс. Бұл ЗМЦАҚ құрудың, деректер сапасының көрсеткіштерін талдаудың және бағалаудың тиімділік өлшемшарттары мен формалдандырылған әдістерін құру қажеттілігін туындатады, олар бойынша есептескеннен кейін, алынған сандық мәндердің негізінде ЗМЦАҚ ДҚ тиімділігі мен сапасын арттыру, олардың толықтығын, дұрыстығын, қолжетімділігін және ақпараттық қауіпсіздіктің берілген деңгейін қамтамасыз ету бойынша тиісті іс-шаралар әзірленеді [5–7].

Жұмыста ЗМЦАҚ құру, ЗМЦАҚ ДҚ тиімділігі мен сапасын арттыру мәселелері, мақсаты, міндеттері мен әдістері қарастырылған, ПДҚ және ПеДҚ тиімділік өлшемшарттары мен қалыптастыру, пайдалану және дамыту сапасының көрсеткіштері ұсынылған. ЗМЦАҚ патенттік-ақпараттық ресурстарының сапасы мен

ақпараттық қауіпсіздігін басқарудың тиімді жүйесін құру қарастырылған. Әзірленген әдістеме, модельдер, әдістер мен құрал-саймандық құралдар Еуразиялық патенттік ұйымға (ЕАПҰ) мүше елдердің бірыңғай еуразиялық патенттік-ақпараттық және сараптамалық кеңістігінің ЗМЦАҚ құру кезінде пайдаланылды.

1. ЗМЦАҚ құру мәселелері, мақсаты және міндеттері.

ЗМЦАҚ қалыптастыру, пайдалану және дамыту тиімділігінің өлшемшарттары

Цифрлық ЗМ басқару органының ЗМЦАҚ цифрлық басқару органын құру, сүйемелдеу және дамытудың мақсаты сарапшыларды, ғылыми қызметкерлерді, әзірлеушілерді және үшінші тұлғаларды зияткерлік меншік объектілері, ғылым мен техниканың соңғы жетістіктерімен, қарастырылып отырған пәндік салалардағы (білім салаларындағы) өзекті нормативтік-құқықтық және анықтамалық ақпаратпен толыққанды, сенімді және сапалы ақпаратпен қамтамасыз ету болып табылады [3].

Патенттік құжаттар мен патенттік емес әдебиеттерді цифрландыру және индекстеу деректердің өте үлкен көлемін қамтитын ЗМЦАҚ құрудың басты мәселелерінің бірі болып табылады, әсіресе бұл патенттік емес (ғылыми-техникалық) ақпарат қорларына қатысты. Тағы бір мәселе – ЗМЦАҚ ДҚ тиімді құрылымдарын әзірлеу қажеттілігінде. Деректердің түрлі нұсқалығы пен әртектілігі, соның ішінде, қарама-қайшы және келісілмегендері көп, ЗМ басқару жүйесінің пайдаланушыларының талаптары, пайдаланушылардың сұраныстары мен транзакцияларын тиімді өңдеу талаптарын ескере отырып, ЗМЦАҚ-ның берілген сапа деңгейі мен ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етуді ескере отырып, жергілікті және үлестірілген ПДҚ және ПеДҚ құрылымдарын оңтайландыру модельдері мен әдістерін қолдану қажеттілігін анықтайды [3, 6, 7, 9].

ЗМЦАҚ құру, пайдалану және дамыту тиімділігінің өлшемшарттары мен көрсеткіштерін қарастырамыз.

ЗМЦАҚ құру тиімділігінің (рентабельділігінің) жалпы өлшемшарты, оның құрамына кіретін құжаттар мен материалдарды сандық түрде ұсыну дәрежесі болып табылады. Бұл өлшемшарт цифрлық түрде ұсынылған ЗМЦАҚ құжаттары санының патенттік және патенттік емес (ғылыми-техникалық) ақпарат қорларында сақталатын құжаттар мен материалдардың жалпы санына қатынасы ретінде есептеледі.

ЗМЦАҚ патенттік және патенттік емес ақпарат қорларын жинақтаудың тиімділігі қор құрушылар қызметінің аса маңызды тараптарының сақталуға іріктелген құжаттарында көрсетудің барынша барабарлық өлшемшарты бойынша айқындалады.

ЗМЦАҚ ДҚ материалдарды сақтаудың сенімділігі мен сапа көрсеткіші ЗМЦАҚ ақпаратының толықтығы, сенімділігі, дәйектілігі, қол жетімділігі және рұқсат етілмеген қол жетімділіктен кепілдендірілген қорғалуының

қамтамасыз етілетін деңгейлерінің максимумы болып табылады.

ЗМЦАҚ пайдаланушыларын ақпараттық қамтамасыз етудің тиімділігі сұраныстарды өңдеудің және іздеу нәтижелерін берудің еминимум жиынтық уақытының өлшемшарттары, патенттік және ғылыми-техникалық ақпараттың барынша толықтығы мен дұрыстығы, нормативтік-құқықтық және анықтамалық ақпараттың өзектілігі бойынша әрі қарай қолдануға ыңғайлы түрде бағаланады.

ҒЗЖ және ТКЖ орындау кезінде ғылыми және патенттік зерттеулер жүргізетін мемлекеттік ұйымдар мен шаруашылық жүргізуші субъектілерге ақпараттық қызмет көрсету тиімділігінің өлшемшарттары ретінде ЗМЦАҚ ақпаратының барынша толықтығы, уақтылығы және қолжетімділігі пайдаланылады.

Қоғамдық ұйымдар мен коммерциялық фирмаларға ақпараттық қызмет көрсету тиімділігінің көрсеткіші жоғарыда көрсетілген өлшемшарттарды, сондай-ақ пайдаланушылардың бөлінген санаттарына ақылы патенттік-ақпараттық қызметтерді ұсынған кезде ЗМЦАҚ ПДҚ және ПеДҚ иеленуші ұйымдары мен провайдер-фирмалары алған жиынтық табысты барынша арттыратын құндық өлшемшартты пайдалана отырып есептеледі.

ЗМЦАҚ құрудың, оның тиімділігін, сапасы мен қауіпсіздігін арттырудың негізгі міндеттеріне мыналар жатады [3, 6, 8]:

- 1.1) ЗМ басқару жүйесінің пәндік аймағының моделін және ЗМЦАҚ пайдаланушыларының ақпараттық және функционалдық талаптарының айрықшаламаларының модельдерін құру;
- 1.2) ЗМ басқару жүйесінің пәндік аймағының онтологиялық моделін және эталондық ДҚ құру;
- 1.3) ЗМЦАҚ пайдаланушыларының пәндік бағыттарын жіктеу;
- 1.4) ЗМЦАҚ үлестірілген ақпараттық-басқару құрылымын қалыптастыру;
- 1.5) жергілікті және сыртқы қол жетімді ПДҚ және ПеДҚ-да өзара толықтыратын іздеудің оңтайлы стратегиясы мен тактикасын әзірлеу;
- 1.6) үлестірілген және жергілікті ПДҚ және ПеДҚ тиімділігінің берілген өлшемшарттары бойынша оңтайлы құрылымдарын жобалау;
- 1.7) ПДҚ және ПеДҚ деректер сапасының көрсеткіштерін талдау және бағалау әдістерін әзірлеу;
- 1.8) ЗМЦАҚ ДҚ ақпараттық қауіпсіздігін арттыру әдістерін әзірлеу;
- 1.9) ЗМЦАҚ сапасын және ақпараттық қауіпсіздігін басқарудың кешенді жүйесін құру.

2. ЗМЦАҚ құру және басқару мәселелерін шешудің әдістері мен құралдары

ЗМ басқару жүйесінің пәндік аймағын (ПА) талдау және құрылымдау, ПА онтологиялық моделін құру, пайдаланушылардың пәндік аймақтарын жіктеу және ЗМЦАҚ тиімді үлестірілген ақпараттық-басқару құрылымын құру

мәселелерін шешу үшін (1.1–1.4 міндеттері) ЗМ басқару жүйесінің пәндік саласына бейімделген [3, 6] объектіге бағытталған талдау және жобалау әдістемесі [10] қолданылады. Жобалаудың құрылымдық әдістерінен айырмашылығы, оны қолдану ЗМ басқару жүйесінің цифрландыру объектілерінің сипаттамалары мен параметрлерін, олардың қасиеттерін, сипаттамаларын және олардың арасындағы қатынастарды ескеруге мүмкіндік береді. Әзірленген әдістемені қолдана отырып ПА объектілік моделін құру мәселелерін дәйекті өзара байланысты шешу жүзеге асырылады; ғылыми және патенттік зерттеулердің ПА онтологиялық моделін қалыптастыру және эталондық ДҚ құру; пайдаланушылардың ақпараттық және функционалдық талаптарының объектілік модельдерін құру; бұлтты және автономды ДҚ пайдаланушыларын кластерлік талдау және жіктеу; ЗМЦАҚ үлестірілген ақпараттық-басқару құрылымының объектілік моделін құру. ЗМ басқару және ЗМЦАҚ деректеріне қол жеткізу жүйесінің қалыптастырылған тиімді ПА, сондай-ақ бұлтты және дербес ДҚ пайдаланушы кластары патенттік құжатманы және патенттік емес әдебиеттерді цифрландыру және индексстеу және оны ЗМЦАҚ ДҚ жүктеу процестерін оңтайландыруға мүмкіндік береді.

1.5-міндет пайдаланушылардың деректердің толықтығы мен дұрыстығына, ақпарат көздерінің (жергілікті және сыртқы ДҚ) құпиялылығы мен қолжетімділігіне қойылатын талаптарын ескере отырып шешіледі, олардан бірінші кезекте ғалымдар, зерттеушілер және сарапшылар жүргізетін патенттік-ақпараттық іздеулердің тиімділігі байланысты болады. Осы көрсеткіштерді есептеудің формальданған әдістері келесі дереккөздерде келтірілген [3, 6, 8].

ЗМЦАҚ ДҚ құрылымдарын оңтайландыру мәселелерін шешу үшін (1.6-міндет) ЗМЦАҚ пайдаланушыларының пәндік аймақтары деректерінің тиімді канондық құрылымдарын талдау және құру, үлестірілген және жергілікті ПДҚ және ПеДҚ оңтайлы логикалық және физикалық құрылымдарын синтездеу модельдері, әдістері мен алгоритмдері қолданылады [9]. Синтездің міндеттері ЗМЦАҚ жұмысының тиімділігінің пайдалану өлшемшарттары бойынша тұжырымдалады – РДҚБЖ және ДҚБЖ, ЗМЦАҚ үлестірілген құрылымының топологиясы мен инфрақұрылымымен және цифрлық ЗМ басқару жүйесінің қызметінің әртүрлі режимдерінің талаптарымен салынған басқа шектеулерді ескере отырып, пайдаланушылардың сұраныстары мен транзакцияларын өңдеу уақытының минимумы, деректер құрылымын қалыптастыру және ДҚ жүктеу уақытының минимумы және басқалар.

Деректер сапасының көрсеткіштерін талдау және бағалау (1.7-міндет) және оларды арттыру жөніндегі іс-шараларды іске асыру тиімді цифрық ЗМ басқару жүйесін құрудың қажетті шарты болып табылады, өйткені, олай болмаған жағдайда, ЗМ басқару жүйесінің бизнес-процестері сапасыз (қате) деректермен жұмыс істей алмайды немесе дұрыс емес нәтижелер береді. Бұл ретте, деректердің сапасы көбінесе процестердің

сапасына және оларды қалыптастырудың (генерациялаудың), сақтаудың, өңдеудің, берудің, алудың және ұсынудың ақпараттық технологияларына байланысты. ЗМЦАҚ ДҚ деректерінің сапасын арттыру патенттік және патенттік емес ақпараттың сенімді және дәлелденген көздерін таңдау және пайдалану, сондай-ақ деректердің тиімді модельдері мен құрылымдарын жобалау кезінде мүмкін болады. Деректердің сапасын белсенді тексеру, сақтау және қолдау ұйымдардың – ЗМ басқару жүйесінің субъектілернің барлық қызметкерлерінің ұжымдық міндеті болып табылады.

ДҚ сапасын басқару мынадай міндеттерді шешуді көздейді:

- деректер сапасын бағалау өлшемшарттары мен көрсеткіштері жүйесін таңдау;
- бизнес-процестердегі және осы деректер жасайтын, қызмет көрсететін және пайдаланушыларға шешім қабылдауға мүмкіндік беретін басқару міндеттеріндегі деректер сапасының көрсеткіштерін есептеу;
- деректердегі қателерді анықтау, сәйкестендіру және жіктеу негізінде деректер сапасын үздіксіз бақылауды қамтамасыз ету;
- деректер сапасын арттыру бойынша іс-шараларды әзірлеу.

Деректердің толықтығы, сенімділігі, өзектілігі, ретроспективасының тереңдігі, қолжетімділігі, қайшылықсыздығы және уақтылығы ЗМЦАҚ ДҚ тиімділігі мен сапасының негізгі көрсеткіштері ретінде қолданылады. Оларды есептеудің формальдандырылған әдістері жұмыстарда [3, 6] келтірілген.

ЗМЦАҚ ДҚ патенттік және патенттік емес ақпаратын қорғаудың басты мақсаты (1.8-міндет) ақпараттық материалдардың (өнертабыстарға өтінімдердің, патенттердің, ғылыми жарияланымдардың, нормативтік-құқықтық құжаттардың, ресми басылымдардың және т.б.) құпиялылығын, тұтастығын және қолжетімділігін қамтамасыз ету болып табылады. Ақпараттық қауіпсіздіктің (АҚ) жоғары деңгейіне, ақпараттық қауіпсіздікті басқару жүйесін (АҚБЖ) құру мақсатында, оларды ұсынудың әртүрлі деңгейлерінде ДҚ құрылымдарын қорғаудың оңтайлы тетіктерін талдау мен синтездеудің тиісті ресімделген модельдері мен әдістерін, сондай-ақ ЗМЦАҚ-ын рұқсатсыз қол жеткізуден қорғау жүйесін әзірлеу және енгізу, олардың негізінде жүйені құру мақсатында деректерді жинаудың, сақтаудың және өңдеудің барлық кезеңдерінде тиісті іс-шараларды әзірлеу арқылы қол жеткізуге болады [7]. Патенттік және патенттік емес ақпаратты қорғалған жағдайда, қолданыстағы қауіпсіздік қатерлеріне барабар ұстау үшін ЗМЦАҚ ақпараттық ресурстарын түгендеу және жіктеу, ПДҚ және ПеДҚ толықтығын, дұрыстығын және қолжетімділігін бағалау, ЗМЦАҚ АҚ тәуекелдерін талдау және бағалау жөніндегі іс-шаралар жүйелі түрде жүргізілуі тиіс.

- ЗМЦАҚ АҚБЖ құрудың негізгі міндеттеріне жататындар:
- АҚБЖ саласын (шекараларын) айқындау және АҚ тәуекелдерін басқару;
- қорғанысты бұзу жағдайлары туралы хабарлама;

- вирустар мен спамнан қорғау;
- ЗМЦАҚ инфрақұрылымының үздіксіз жұмысын қамтамасыз ету;
- ақпарат пен бағдарламалардың көшірілуін бақылау;
- деректерді рұқсатсыз кіруден қорғау;
- ұйымда қабылданған АҚ саясатына сәйкестігін бақылау;
- қажетті АҚ деңгейін қамтамасыз ететін қарсы шараларды таңдау;
- АҚБЖ жұмысын бақылау және аудит.

3. ЗМЦАҚ сапасын және ақпараттық қауіпсіздігін басқарудың кешенді жүйесін құру

1.9-міндеттерінің шешімін толығырақ қарастырайық. Сапаны және ақпараттық қауіпсіздікті басқарудың кешенді жүйесін (САБКЖ) құрудың мақсаты – ПДҚ және ПеДҚ сапасының, тиімділігінің және қорғалуының жоғары деңгейін қамтамасыз ету.

Ұйымдастырушылық тұрғыдан алғанда, САБКЖ ЗМЦАҚ деректерінің АҚ және сапасының тиісті деңгейін қамтамасыз ету жөніндегі қызметкерлердің функциялары, міндеттері мен рөлдері енгізілген жалпы АЖ басқару жүйесінің ажырамас бөлігі (ішкі жүйесі) болып табылады.

САБКЖ қолданылу саласы ЗМ басқару жүйесінің цифрлық органының патенттік-ақпараттық, ғылыми-зерттеу және өндірістік қызметімен байланысты негізгі сегіз бизнес-процестерді қамтиды:

- ЗМ (ЗНҚ) объектілері бойынша кіріс ақпаратын өңдеу;
- ЗМЦАҚ ПДҚ және ПеДҚ қалыптастыру және қызмет көрсету;
- патенттік-ақпараттық іздестірулер жүргізу;
- өнертабыстарға өтінімдер бойынша сараптама жүргізу;
- ТТ талаптарына сәйкес ҒЗЖ және ТКЖ орындау;
- ЗМ объектілеріне қорғау құжаттарын беру;
- патенттік және патенттік емес ақпаратты жариялау;
- жарияланған материалдарды сүйемелдеу, ЗМ объектілерінің құқықтық мәртебесінің өзгерістерін тіркеу. САБКЖ құру мен жұмыс істеудің негізгі міндеттеріне мыналар жатады:
- ЗМ басқару жүйесінің пәндік саласының формальданған сипаттамаларын, ЗМЦАҚ пайдаланушыларының талаптарын, ЗМ басқару жүйесінің бизнес-процестерін, ДҚ құрылымдарын, эталондық ДҚ және т. б. мәліметтерді қамтитын ЗМЦАҚ репозиторийінің метадеректер қорын (МдҚ) қалыптастыру және жүргізу;
- таңдалған бағалау өлшемшарттары мен көрсеткіштеріне сәйкес деректер сапасын және ақпараттық активтердің қорғалуын бағалау. ДҚ сапасын бағалау олардың қасиеттері мен сипаттамаларын эталондық ДҚ параметрлерімен салыстыру арқылы жүзеге асырылады;
- деректердің сапасы мен тиімділігінің және олардың ақпараттық қауіпсіздік деңгейінің төмендеуіне әкелетін проблемаларды анықтау мақсатында бағалау нәтижелерін талдау;

- деректердегі дәлсіздіктер мен қателерді олардың пайда болу себептеріне қарай түзету жөніндегі іс-әрекеттерін, сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздік тәуекелдерін талдауға негізделген ЗМЦАҚ ДҚ ақпараттық активтерін қорғау тетіктерін қалыптастыру;
- сәйкессіздік анықталған кезде және репозиторийдің МдҚ берілген сценарийлеріне сәйкес қолдану кезінде деректердің сапасына қатысты проблемаларды шешуге арналған әдістер мен іс-шараларды әзірлеу;
- ЗМЦАҚ деректерінің құпиялық өзгермейтіндік және қолжетімділіктің белгіленген деңгейін қамтамасыз ету, ПДҚ және ПеДҚ ақпараттық активтерін ДҚ және репозиторийдің МдҚ қорғау механизмдерін қолдана отырып, рұқсатсыз кіруден қорғау бойынша шаралар мен іс-шаралар әзірлеу;
- патенттік және патенттік емес (ғылыми-техникалық) ақпараттың сапасын, ақпараттық қауіпсіздік деңгейіне қойылатын талаптардың орындалуын үздіксіз бақылауды қамтамасыз ету және деректерді жетілдіру;
- деректер сапасы және ақпаратты қорғау саласындағы заңнаманың құқықтық және нормативтік талаптарына, стандарттарға және нормативтік-құқықтық құжаттарға сәйкестігін қамтамасыз ету;
- ұйым қызметшілерінің деректер сапасы мен ақпараттық қауіпсіздік мәселелерінде хабардар болуын қамтамасыз ету.

Деректер сапасын және АҚ басқару саласындағы стандарттар (ISO 8000/ISO 9000 және ISO/IEC 27001–2013 сериясының стандарттары) сәйкес ғылыми, техникалық және патенттік ақпараттың сапасы мен қорғалуын қамтамасыз ету бойынша рөлдердің иерархиясы болып табылатын САБКЖ рөлдік ұйымдық құрылымы қолданылады.

ЗМЦАҚ САБКЖ аясында келесі негізгі рөлдер бөліп көрсетіледі:

- ұйым басшылығының өкілі;
- деректер мен АҚ сапасын бақылау бөлімшесінің басшысы;
- деректерді басқарушы (менеджер);
- деректер әкімшісі;
- деректерді өңдеу жөніндегі маман;
- АҚ басқару жөніндегі маман;
- ақпараттық технологияларды басқару жөніндегі маман;
- ақпараттық активтің иесі;
- технологиялық бизнес-процестің иесі;
- САБКЖ ішкі аудиторы.

Әр рөлдің мақсаты мен әрекет ету аясын қысқаша қарастырайық [6, 7].

Ұйым басшылығының өкілі – ЗМЦАҚ ақпараттық активтерінің сапасы мен қорғалуын қамтамасыз ету бойынша функциялар мен міндеттерді бөлу бойынша жалпы талаптарды қояды және жұмысты ұйымдастырады.

Деректер сапасын бақылау және АҚ бөлімшесінің басшысы – рөлдерді бастапқы тағайындауға бастамашылық

жасайды, деректердің сапасы мен қорғалуын қамтамасыз ету саласындағы жұмыстарды үйлестіру, жоспарлау, бақылау және талдау қамтамасыз етіледі, оларды арттыру жөніндегі іс-шаралар әзірленеді, тиісті сапа деңгейін және АҚ қамтамасыз ету жөніндегі шешімдер қабылданады, олар ұйым басшылығына ұсынылады.

Деректер басқарушысы (менеджері) – ұйымның мақсаттары мен міндеттеріне, сондай-ақ деректердің сапасы мен қауіпсіздігін анықтайтын факторларға сәйкес деректердың сапасы мен АҚ басқару функциясын орындайды. Деректер менеджері бөлімше басшысымен және ұйым басшылығымен ұйымдағы деректердің сапасы мен қорғалуын арттыру жөніндегі қызмет жоспарларын әзірлейді және келіседі.

Деректер әкімшісі – деректер сапасын және АҚ басқарудың қажетті өлшемшарттарын белгілеу арқылы техникалық персоналдың жұмысын бақылайды және үйлестіреді, қателіктердің себептерін талдау және деректер құрылымын оңтайландыру арқылы осындай қателердің қайталануын болдырмайды.

Деректерді өңдеу жөніндегі маман (оператор) – әкімшінің нұсқауларына сәйкес деректерді жасайды, оқиды, өзгертеді және жояды, деректердің сапасы мен олардың қауіпсіздік деңгейін бағалайды және қателерді түзетеді. Оператор деректердің бизнес-ережелерге сәйкестігін үйлестіреді және табылған қателерді жояды, АҚ қатерлері мен тәуекелдерін анықтайды және оларды бейтараптандыру бойынша шаралар қабылдайды.

АҚ басқару жөніндегі маман – ЗМЦАҚ АҚ басқару процестерінің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етуге жауапты рөл.

АТ басқару маманы – АТ қызметтерін ұсыну процестерін қамтамасыз етуге жауапты рөл.

Ақпараттық активтің иесі – ЗМЦАҚ ақпараттық активін қалыптастыруды, құруды, пайдалануды, сүйемелдеуді және дамытуды басқаруға уәкілетті ұйым қызметшісінің рөлі.

Технологиялық бизнес-процестің иесі – АЖ басқару жүйесінің орындалатын технологиялық бизнес-процесінің нәтижесіне, тиімділігі мен сапасына жауапты қызметшінің рөлі.

САБКЖ ішкі аудиторы – САБКЖ талаптарына, бизнес-процестердегі деректер сапасының өлшемшарттары мен көрсеткіштеріне сәйкестігіне деректердің сапасы мен АҚ деңгейінің аудитін жүргізетін қызметкер.

Тұжырымдар және қорытынды

Зияткерлік меншікті (ЗМ) басқару жүйесін цифрлық трансформациялау және АЖ электрондық (цифрлық) басқару органын құру цифрлық экономикаға көшу шеңберінде шешілетін маңызды және өзекті міндет болып табылады. Бұл ретте қалыптастырылатын цифрлық патенттік-ақпараттық кеңістік зияткерлік қызмет және, бірінші кезекте – ғылыми және өнертапқыштық қызмет нәтижелерін өндіру, қайта өндіру және айналымына арналған әмбебап орта болып табылады. Бұл ретте құрылатын зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық

қорлары (ЗМЦАҚ) патенттік ведомстволардың сарапшылары патенттік-ақпараттық іздеулер жүргізген кезде, өнертабыстардың патентке қабілеттілігін бағалау кезінде, сондай-ақ ҒЗЖ және ТКЖ орындау кезінде шаруашылық жүргізуші субъектілер маңызды рөл атқарады. ЗМЦАҚ патенттік және ғылыми-техникалық ақпаратының тиісті ДҚ-ғы ақпараттың толықтығына, дұрыстығына, қолжетімділігіне және қауіпсіздігіне, пайдаланушылардың сұраныстарына қызмет көрсетудің жеделдігіне және басқа факторларға ғылыми зерттеулер жүргізудің тиімділігі және нәтижесінде, жасалатын өнімдер мен көрсетілетін қызметтердің бәсекеге қабілеттілігі мен сапасы байланысты.

Жұмыста ұсынылған формальданған әдістеме патенттік және патенттік емес ақпараттың жергілікті және сыртқы үлестірілген көздерін іздеудің және оларға қол жеткізудің ең аз уақытына, пайдаланушылардың сұраныстары мен транзакцияларды өңдеуге, патенттік-ақпараттық іздеулердің қажетті толықтығына, деректердің жоғары сапасына және ДҚ патенттік-ақпараттық ресурстарының ақпараттық қауіпсіздігінің ең жоғары деңгейіне кепілдік беретін тиімді цифрларды құруды қамтамасыз етеді.

Әзірленген модельдер, әдістер және тиісті құрал-саймандық және нормативтік-әдістемелік құралдар еуразиялық патенттік-ақпараттық кеңістіктің [3, 6], ЕАПВ САБКЖ–нің ЗМЦАҚ, ПДҚ және ПеДҚ құру кезінде қолданылды, бұл еуразиялық аймақ пайдаланушыларының патенттік-ақпараттық іздеулерінің тиімділігі мен сапасын арттыруға, еуразиялық және ұлттық өтінімдерге патенттік және ғылыми зерттеулер мен сараптама жүргізуге, патенттік-ақпараттық қызметтер көрсетуге мүмкіндік берді.

Әдебиеттер тізімі

1. Кульба, В. В. Зияткерлік меншікті басқару жүйесін цифрландырудың тұжырымдамалық негіздері / В. В. Кульба, В. О. Сиротюк // ФӨМИ хабаршысы. – 2023. – Т. 2, № 1. – Б. 32–35.
2. Неретин, О. П. Ресей экономикасының интеллектуалды егемендігі / О. П. Неретин; Федералдық өнеркәсіптік меншік институты. – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2022. – 166 б. – ISBN 978-5-6042896-9-3.
3. Неретин, О. П. Зияткерлік меншікті басқару жүйелерінің цифрлық ақпараттық қорларының деректер құрылымын оңтайландыру / О. П. Неретин, В. В. Кульба, В. О. Сиротюк. – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2023. – 260 б. – ISBN 978-5-907602-11-3.
4. Кравец, Л. Г. Инновацияларды патенттік-ақпараттық қолдау. – М.: «Патент» ақпараттық-баспа орталығы 2013. – 223 б. – ISBN 978–5–91808–104–4.

5. Автоматтандырылған ақпараттық-басқару жүйелерінің тиімділігі мен жұмыс істеу сапасын арттыру әдістері / В. В. Кульба, С. С. Ковалевский, Т. В. Карсанидзе, И. А. Горгидзе және басқалар; Ред. И. В. Прангишвили. – М.: КомпьюЛог, 2001. – 344 б. – ISBN 5–89909–002–2.
6. Кульба В. В., Сиротюк В. О. Патенттік ақпараттық қорлардың тиімділігі мен сапасын арттырудың формальданған әдістемесі және оны еуразиялық патенттік-ақпараттық кеңістікті қалыптастыру және дамыту кезінде пайдалану тәжірибесі. – М.: РҒА БМИ. Монография, 2019. – 238 б. – ISBN: 978–5–91450–238–3.
7. Кульба В. В. Патенттік ведомстволардың ақпараттық қауіпсіздігі: теория және практика / В. В. Кульба, С. А. Косяченко, В. О. Сиротюк; В. А. Трапезников ат. Басқару мәселелері институты, Ресей ғылым академиясы. – Мәскеу: РҒА В. А. Трапезников ат. Басқару мәселелері институты, 2017. – 166 б. – ISBN 978–5–91450–200–0.
8. Кульба, В. В. Патенттік ақпараттық қорлардың толықтығын талдау мен бағалаудың формальданған моделдері мен әдістері (халықаралық патенттік ұйымның мысалында) / В. В. Кульба, В. О. Сиротюк // MLSD’2018 ірі ауқымды жүйелерін дамытуды басқару: он бірінші халықаралық конференцияның еңбектері. В 3 т., Мәскеу, 01–03 қазан 2018 жыл / Редак. С. Н. Васильев, А. Д. Цвиркун. 3-том. 12–16 секциялар. – Мәскеу: РҒА В. А. Трапезников ат. Басқару мәселелері институты, 2018. – Б. 127–138.
9. Үлестірілген деректер қорының оңтайлы құрылымдарын жобалаудың теориялық негіздері / В. В. Кульба, С. С. Ковалевский, С. А. Косяченко, В. О. Сиротюк. – М.: СИНТЕГ, 1999. – 660 б.: сур. – (Ресейді ақпараттандыру ХХІ ғасыр табалдырығында). – ISBN 5–89638–016-X.
10. Graham, Ian. Object Oriented Methods: Principles and Practice. 3rd ed. Wokingham: Addison-Wesley, 2001.

Авторлар туралы ақпарат

Владимир Олегович Сиротюк, техника ғылымдарының докторы, доцент, жетекші ғылыми қызметкер, РҒА Басқару мәселелері институты (Мәскеу, Профсоюзная көш., 65 үй); vlasir55@gmail.com

Information about the author

Vladimir O. Sirotyuk, Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher, Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Profsoyuznaya str., 65); vlasir55@gmail.com

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 01.02.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 06.03.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 07.03.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77

Жоғары білімнің ғылым және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну нысаны ретінде өнертапқыштық және жарияланымдық белсенділікті салыстырмалы талдау

Мария Сергеевна Борисова[✉], Сангаджи Сергеевич Горяев

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]c20@rupto.ru

Аңдатпа: зерттеудің өзектілігі жоғары білім беру ұйымдары мен ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелілік көрсеткіштерін қайта қарауға және ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін әзірлеуге байланысты. Мақсаты – аталған ұйымдардың жарияланымдық және өнертапқыштық белсенділігінің динамикасына, ағымдағы кезеңде оларды өзгерту бойынша ұсыныстарды қосымша ұсынбастан, салыстырмалы талдау жүргізу арқылы жоғары білімнің ғылыми және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну тәсілдерінің трендін анықтау болып табылады. Зерттеу өнертабысқа патент алуға берілген өтінімдер саны туралы статистикалық деректерді және жоғары білім беру ұйымдары мен ғылыми ұйымдар жариялаған ғылыми мақалаларды салыстырмалы талдау әдісімен жүргізілді. Жаңалығы статистикалық деректерді алуға арналған жоғары білімнің ғылыми және білім беру ұйымдарын таңдау әдістемесімен сипатталады. Салыстырмалы талдау жүргізу нәтижесінде өнертабысқа патент алуға өтінім беруге арналған мақалаларды жариялаудан бастап, соңғы жылдардағы зерттеу нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну тәсілінің өзгеру үрдісі анықталды. Алынған нәтижелер, елдің технологиялық егемендігін қамтамасыз ету міндеттеріне қол жеткізу мәнмәтінінде жоғары білім берудің ғылыми және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелілік көрсеткіштерін трансформациялауды талқылауға қатысатын ауқымды сарапшылар тобын қызықтырады.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде ғылыми зерттеу нәтижелерін ұсыну үрдістері туралы мәліметтер алынды, сондай-ақ ғылыми және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелілігінің интегралды көрсеткіштерін әзірлеу үшін заңнаманы өзектендіруді ескере отырып, одан әрі зерттеулерді жалғастыру қажеттілігі туралы қорытындылар жасалды.

Негізгі сөздер: патент алуға өтінім, ғылыми мақала, зерттеу нәтижелерін ұсыну, жоғары білім беру ұйымы, ғылыми ұйым

Дәйексөз алу үшін: Борисова М. С., Горяев С. С. Жоғары білімнің ғылым және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну нысаны ретінде өнертапқыштық және жарияланымдық белсенділікті салыстырмалы талдау// ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 148–158.

Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education

Mariya S. Borisova[✉], Sangadzhi S. Goryaev

Federal Institute of Industrial Property

[✉]c20@rupto.ru

Abstract: the relevance of the study is conditioned by the revision of performance indicators of educational organizations of higher education and scientific organizations and the development of the National System of Research and Development Performance Assessment. The aim is to identify the trend of ways in the presentation of the data of activity results of scientific organizations and educational organizations of higher education by conducting a comparative analysis of the dynamics of publication and inventive activity of these organizations without additional submission of proposals for their change at the current stage.. The research was conducted by the method of comparative analysis of statistical data on the number of patent applications and published scientific articles by educational organizations of higher education and scientific organizations as ways of presenting the results of scientific research. The novelty is characterized by the methodology of selection of scientific organizations and educational organizations of higher education and their performance indicators for the extraction of statistical data. As a result of the comparative analysis, the tendency of changing the way of presenting the data of results of scientific research in recent years from the publication of articles to the filing of applications for patents for invention is revealed. The results obtained are of interest to a wide range of experts involved in the discussion of the transformation of performance indicators of scientific organizations and educational organizations of higher education in the context of achieving the objectives of ensuring technological sovereignty of the country.

As a result of the conducted research, information on the trends in the presentation of the results of scientific research is obtained, and conclusions are drawn about the need to continue further research, taking into account the updating of legislation to develop integrated performance indicators of scientific and educational organizations.

Keywords: patent application, scientific article, presentation of research results, educational organization, scientific organization

For citation: Mariya S. Borisova, Sangadzhi S. Goryaev, Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2(8). P. 148–158.

Кіріспе

Жарияланым белсенділігі ондаған жылдар бойы Ресей ғылымының негізгі критерийлерінің бірі болып табылады. Ресей Федерациясы Үкіметі Төрағасының орынбасары Дмитрий Чернышенконың тапсырмасына сәйкес Ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін әзірлеу бойынша жұмыс жүргізілуде. Мәселен, 2022 жылы «Ғылым және университеттер» ұлттық жобасы бойынша Қоғамдық-сараптамалық кеңестің алаңында Ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін құруға арналған талқылау өтті¹. Пікірталас барысында федералды жобалар мен бағдарламаларды, ғылыми зерттеулерге арналған мемлекеттік тапсырмаларды орындау кезінде Web of Science және Scopus дәйексөз жүйелеріне енгізілген шетелдік ғылыми басылымдарда ғалымдардың жарияланымдарына қойылатын талаптарды қайта қарау, сондай-ақ өнеркәсіпте зерттеу нәтижелерін пайдалану деңгейі, патенттік белсенділік, бизнес-компаниялармен бірлескен зерттеулердің болуы сияқты көрсеткіштердің рөлін арттыру ұсынылды.

2022 жылы Ресей Білім және ғылым министрлігінің Ведомствоаралық жұмыс тобы Web of Science және Scopus дерекқорларында индекстелген журналдарға

РҒА президентінің пікірінше, бағалаудың негізгі критерийі ретінде жариялау белсенділігінің кемшілігі бар, ол елдің бүкіл кеңістігіндегі ғалымдар арасындағы жүйелі өзара әрекеттесуге ықпал етпеді.

балама ретінде ғылыми ұйымдардың (ұжымдардың) нәтижелілігін бағалау үшін пайдаланылатын беделді ғылыми басылымдардың тізімін («Ақ тізім») іріктеп, бекітті².

2024 жылы Ресей ғылым академиясының (әрі қарай – РҒА) президенті Г. Я. Красников «Парламенттік газетке» берген сұхбатында РҒА ғылыми нәтижелерді бағалауға түбегейлі өзгеше көзқарасты көздейтін сұраныс өлшемшартын енгізу бойынша жұмыс істеп жатқанын хабарлады. РҒА президентінің пікірінше, бағалаудың негізгі критерийі ретінде жариялау белсенділігінің кемшілігі бар, ол елдің бүкіл кеңістігіндегі ғалымдар арасындағы жүйелі өзара әрекеттесуге ықпал етпеді. Өз кезегінде, РҒА енгізу бойынша жұмыс істейтін сұраныс өлшемшарттары ғылыми нәтижелерді бағалауға

¹ Сарапшылар Ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін құруды талқылады // Ресей Федерациясының Ғылым және жоғары білім министрлігі: сайт. – URL: <https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/novosti-ministerstva/48219/> (жүгінген күні: 12.02.2024).

² Ғылыми журналдардың «Ақ тізімі» бекітілді// Ресей ғылым академиясы: сайт. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/utverzhen-belyy-spisok-nauchnykh-zhurnalov/> (жүгінген күні: 17.02.2024).

Борисова М. С., Горяев С. С. Жоғары білімнің ғылым және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну нысаны ретінде өнертапқыштық және жарияланымдық белсенділікті салыстырмалы талдау

түбегейлі өзгеше көзқарасты көздейді және институттар арасындағы, сондай-ақ қолданбалы және іргелі ғылым арасындағы кооперацияны қалпына келтіруге көмектеседі және біртұтас тұтас ғылыми ландшафтты құруға жақындатады³.

Ғылыми қызметтің нәтижелілігін бағалау көрсеткіштері ретінде ғылыми мақалалар мен патенттер беруге өтінімдер

Ресей Федерациясы Үкіметінің 2009 жылғы 8 сәуірдегі № 312 «Азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалау және мониторингтеу туралы» қаулысын орындау үшін Ресей Білім және ғылыми министрлігі 05.03.2014 ж. № 161 бұйрығы шығарылды⁴, онда азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелілігін бағалау әдістемесі (әрі қарай – Әдістеме) қамтылған.

Әдістеменің 4-тармағына сәйкес, ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелілігін бағалау сараптамалық талдаудың негізінде, сондай-ақ құрамы Ресей Білім және ғылым министрлігінің 2014 жылғы 5 наурыздағы № 162⁵ бұйрығымен бекітілген ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелілігін бағалау көрсеткіштерін келесі бағыттар бойынша салыстыру негізінде жүргізіледі:

- ғылыми зерттеулердің нәтижелілігі мен сұранысы;
- кадрлық әлеуетті дамыту;
- әлемдік ғылыми кеңістікке интеграциялау, ғылыми білімді тарату және ғылымның беделін арттыру;
- ғылыми ұйымның қызметін ресурстық қамтамасыз ету.

³ РФА президенті Геннадий Красников – отандық ғылымды дамытудың серпінді бағыттары туралы // Ресей ғылым академиясы: сайт. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/prezident-ran-gennadiy-krasnikov-oporyvnykh-napravleniyakh-razvitiya-otechestvennoy-nauki/> (жүгінген күні: 11.01.2024).

⁴ Ресей Білім және ғылым министрлігінің 05.03.2014 ж. № 161 «Азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалау жөніндегі комиссия туралы типтік ережені және азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалаудың типтік әдістемесін бекіту туралы» бұйрығы..

⁵ Ресей Білім және ғылым министрлігінің 05.03.2014 ж. № 162 «Азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдарға, олардың қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді және мониторинг мақсатында атқарушы биліктің федералды органдарының көрсетілген мәліметтерді растау тәртібін, азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың ұсынылу тәртібін, азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын бағалау мақсатында олардың қызметінің нәтижелерін, сондай-ақ мониторинг және бағалау мақсатында ұсынылатын азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну тәртібін бекіту туралы» бұйрығы.

Ғылыми зерттеулердің нәтижелілігі мен сұранысы бірнеше көрсеткіштермен, оның ішінде ресейлік және халықаралық ғылыми дәйексөздің ақпараттық-аналитикалық жүйелерінде индекстелген ұйымның жарияланымдарының санымен және құрылған зияткерлік қызмет нәтижелерінің санымен бағаланады.

Ғылыми зерттеулердің тиімділігі мен сұранысы, оның ішінде ресейлік және халықаралық ғылыми дәйексөздің ақпараттық-аналитикалық жүйелерінде индекстелген ұйымның жарияланымдарының санымен бағаланады.

Ғылыми ұйымдардың көрсеткіштері (бағалау бағыттары) Ресей Білім және ғылым министрлігінің 2014 жылғы 5 наурыздағы № 162 бұйрығына № 3 қосымшасында «Мониторинг және бағалау мақсатында ұсынылатын азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелері туралы мәліметтер құрамы» көрсетілген.

Зерттеу нәтижелері мақала немесе патент алуға өтінім ретінде ресімделіп, кейіннен қорғау құжаты алынуы мүмкін.

Ұйым қызметінің нәтижелілігін бағалау туралы деректердің негізінде, 0,25 коэффициентпен ғылыми қызметкерлер мен профессор-оқытушылар құрамының санына келтірілген ғылыми жарияланымдар нысанында да, патенттік өтінімдер нысанында да кез келген нысанда көрсетілген нәтижелерді қамтитын көрсеткіштер бойынша мемлекеттік тапсырма шеңберінде жұмыстарды орындауға мемлекеттік тапсырма шеңберінде жұмыстарды орындауға федералды бюджеттен субсидиялар мөлшері анықталады⁶.

Ғылыми қоғамдастықта ғылыми журналдарда мақалалар жариялау арқылы ғылыми зерттеулердің нәтижелерін ұсынудың кемшіліктері туралы пікірталас жүргізілуде. 2018 жылы «Ресей ғылым академиясының хабаршысында» РФА корреспондент-мүшесі А. И. Иванчиктің және РФА академигі А. Н. Паршиннің жарияланым белсенділігінің көрсеткіші арқылы ғылыми зерттеулерді бағалау туралы түсініктемелері жарияланды. Олардың пікірінше, жариялау белсенділігінің көрсеткіші әртүрлі ғылыми пәндердің ерекшеліктерін ескермейтін ғылыми ұйымдардың мемлекеттік тапсырманы орындауының

⁶ 2017 жылы Ресей Федерациясының Білім және ғылым министрлігінің қарамағында болған, Жоғары білім беру ұйымдарының мемлекеттік тапсырмалары шеңберінде, ғылым саласындағы жұмыстардың орындалуын қаржылық қамтамасыз етуге федералды бюджеттен субсидия мөлшерін анықтау тәртібі (утв. Ресей Білім және ғылым министрлігімен 09.01.2017 ж. бекітілген).

формальды өлшемі болып табылады және өз кезегінде ғылыми зерттеулер сапасының төмендеуіне әкелуі мүмкін [1, 2]. «Синергия» университетінің Адам ресурстарын басқару кафедрасының меңгерушісі А. Р. Алавердов өз мақаласында, жариялау белсенділігі өлшемшарттары арқылы ғылыми-зерттеу жұмысының тиімділігін бағалау теріс әсер ететіндігі, себебі ол «тиімді келісімшарттың» көрсеткіштерінің бірі болып табылатындығы және профессор-оқытушылар құрамының еңбекақысының деңгейіне әсер ететіндігі туралы баяндады. Осылайша, жариялау белсенділігі бойынша көрсеткіштерді орындамау еңбекақының төмендеуіне әкелуі мүмкін [3]. 2022 жылы «Ресей газетінің» электронды порталында Ресей Федерациясы Үкіметі жанындағы Қаржы университетінің президенті М. А. Эскиндаровтың мақаласы жарияланды. Онда ғалымдар мақаланы шығару процесінде кездестіретін қиындықтар қарастырылады⁷. М. А. Эскиндаров атап өткен кемшіліктердің ішінде, басып шығаруға қабылданған мақалалар, журналдың шектеулі мақалалар санын жариялауының салдарына, жариялау үшін өз кезегін күтеді. Осылайша, мақалаларда келтірілген зерттеу нәтижелері өзектілігін жоғалтуы мүмкін.

Жарияланым белсенділігімен қатар жоғары білімнің ғылыми және білім беру ұйымдары инновациялық процестің белсенді қатысушылары болып табылады және жыл сайын олар әзірлеген техникалық шешімдерге патент алуға өтінімдер береді, олар да жарияланады және өнертапқыштық белсенділік коэффициентін есептеу кезінде ескеріледі.

Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің ережелеріне сәйкес, мақала авторлық құқық объектісі болып табылады, сондықтан авторлардың айрықша құқығы осындай туынды жасалған кезде пайда болады. Өз кезегінде, өнертабысқа құқықтардың пайда болуы үшін оны мемлекеттік тіркеу талап етіледі, оны алу мақсатында авторлар өздерінің техникалық шешімдері туралы мәліметтерді ашады. Бұл ретте, осындай мәліметтерді қамтитын өтінім тиісті тізілімдерде жарияланады.

Авторлар 2012–2022 жылдар кезеңінде өнертапқыштық белсенділіктің динамикасына (дәстүрлі түрде өнертабысқа берілген өтінімдер саны арқылы анықталады) және жарияланымға салыстырмалы талдау жасау үшін шағын зерттеу жүргізу туралы шешім қабылдады. Осы зерттеу аясында авторлар ғылыми зерттеулердің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу мақсатын қойған жоқ. Зерттеудің мақсаты жоғарыда аталған динамиканы салыстыру, сондай-ақ жоғары білім беру ұйымдары (ЖББҰ) мен ғылыми ұйымдар (ҒҰ) алатын патенттердің көпшілігінің қолданылу мерзімі үш жылдан аспайды деген гипотезаны тексеру болды.

Аталған мақсаттарға жету үшін авторлар техникалық бағыттағы мақалаларды іздеуге және ЖББҰ және ҒҰ

авторлардың қосылуының негізінде әрі қарай анықтауға негізделген әдістемені қолданды. ФӨМИ іздеу базаларынан алынған ұйымдардың тізімі бойынша, іріктелген ұйымдар өтініш берушілері болып табылатын, өнертабысқа патент алуға өтінімдер бойынша іздеу жүргізілді.

Талдау жүргізу үшін ғылыми жарияланымдар туралы ақпаратты қамтитын мәліметтер деректер қорын анықтау қажет болды, ең алдымен ғылыми өлшемдік қорлардың арасынан халықаралық немесе ресейлік деректер қорын таңдау қажет.

Әртүрлі реферативті қорлардың болуын назарға ала отырып, қарастырылып отырған кезеңде ғалымдар арасында танымалдылыққа, сондай-ақ қазіргі жағдайда ресейлік ұйымдардың Web of Science-ке қол жетімділігінің болмауына байланысты, авторлар ресейлік ғалымдардың жарияланымдарын іздеу мақсатында тек Scopus халықаралық ғылыми өлшемді қорымен шектелуге шешім қабылдады.

Халықаралық ғылыми өлшемді дерек қорларымен индекстелген журналдарда жариялауға жоспарланған мақала да, өнертабысқа арналған патент те белгілі бір құрамдас элементтерді қамтиды.

Әрбір журналдың жарияланатын мақалаларды ресімдеу бойынша, міндетті түрде орындалуы тиіс өз талаптарын қоятындығына қарамастан, Ғылыми редакторлар мен баспагерлер қауымдастығы Халықаралық ғылыми өлшемді дерек қорларында индекстелетін журналдарда ғылыми мақалаларды дайындау және рәсімдеу бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірледі және олардың платформаларында орналастырылды⁸.

Әдістемелік ұсынымдарда ғылыми мақаланың негізгі элементтерінің ерекшеліктері және олармен жұмыс істеу кезінде сақталуы тиіс негізгі талаптар толықтай қарастырылған:

- мақаланың тақырыбы (Title);
- авторлардың teri (Byline);
- Қосылу (Affiliation);
- негізгі тақырыптың сипаттамасын, объект мәселелерін, зерттеу мақсаттарын, негізгі әдістерді, зерттеу нәтижелерін және негізгі қорытындыларды қамтитын аңдатпа (Abstract);
- негізгі сөздер (Keywords);
- негізгі ережелер (Highlights);
- әдетте төрт бөлімнен тұратын кіріспе (Introduction):
 - Зерттеумен байланысты мәселенің сипаттамасы;
 - Зерттеумен байланысты әдебиеттерге шолу;
 - Мәселедегі ақ дақтардың сипаттамасы немесе әлі жасалмаған нәрсе
 - Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.
- Әдістер мен материалдар (Methods and Materials);
- нәтижелер (Results);
- талқылау (Discussion);
- қорытынды (Conclusion);

⁸ Халықаралық ғылыми өлшемді дерек қорларымен индекстелген журналдарда ғылыми мақалаларды дайындау және рәсімдеу бойынша әдістемелік ұсынымдар // Ғылыми редакторлар мен баспагерлер қауымдастығы; О. В. Кириллованың жалпы ред. – М.: 2017. – 144 б.

⁷ Ресей ғалымдарына шетелдік журналдарда дәйексөз алу индексі қажет пе? // Ресей газеті: сайт. – URL: <https://rg.ru/2022/03/07/nuzhen-li-rossijskim-uchenym-indeks-citirovaniia-v-zarubezhnyh-zhurnalah.html> (жүгінген күні: 11.03.2024).

Борисова М. С., Горяев С. С. Жоғары білімнің ғылым және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелері туралы мәліметтерді ұсыну нысаны ретінде өнертапқыштық және жарияланымдық белсенділікті салыстырмалы талдау

1-кесте

Өнертабысқа патент алуға арналған мақаланың элементтерін және өтінімді салыстыру

Ғылыми мақаланың негізгі элементтері	Өнертабысқа патент алуға арналған өтінім мәліметтерінің құрамы
Мақаланың тақырыбы (Title)	Өнертабыстың атауы
Аавторлардың тегі (Byline)	Өнертабыстың авторы (авторлары) туралы мәліметтер: тегі, аты, әкесінің аты (бар болса), егер автор (авторлар) осындай (осындайлар) ретінде аталудан бас тартпаса (бат тартса), оның (олардың) тұрғылықты жерінің (елдерінің) коды (кодтары)
Автордың жұмыс орнының қосылуы (Affiliation); зерттеулер жүргізілген ұйым	Өтініш білдіруші (өтініш білдірушілер) туралы мәліметтер: тегі, аты, әкесінің аты (бар болса), заңды тұлғаның толық атауы, оның (олардың) тұрғылықты жерінің (елдерінің) коды (кодтары), орналасқан жері шегіндегі мекенжайлары
Аңдатпа (Abstract) (реферат) Негізгі тақырыптың сипаттамасын, объект мәселелерін, зерттеу мақсаттарын, негізгі әдістерді, зерттеу нәтижелерін және негізгі қорытындыларды қамтиды. Аңдатпада ғылыми мақал тақырыбы мен мақсаты бойынша басқа ұқсас мақалалармен салыстырғанда қандай жаңалық әкелетінін көрсету қажет	Өнертабыс формуласы: • өнертабыс формуласы толығымен өнертабыстың сипаттамасына негізделуі тиіс; • өнертабыс формуласы техникалық шешімнің өнертабыстық мәнін нақты білдіруі тиіс, яғни маңызды белгілер жиынтығын қамтуы тиіс, оның ішінде өнертабыстың мақсатын көрсететін, өтініш беруші көрсеткен техникалық мәселені шешуге және өнертабысты жүзеге асыру кезінде техникалық нәтиже алуға жеткілікті жалпы түсінік болуы керек; • формула өнертабысты прототиптен ажырататын белгілерін қамтитын айрықша бөлікті қамтиды
Негізгі ережелер (Highlights) Зерттеудің негізгі нәтижелері , тезисте баяндалған және таңбаланған тізімнің 3-5 тармағы түрінде ресімделген мақаланың негізгі мазмұны	Орыс және ағылшын тілдеріндегі реферат өнертабыстың атауын қамтитын өнертабыс сипаттамасының қысқаша мазмұнын , өнертабыс жататын техника саласын және (немесе) егер атауынан түсінікті болмаса, қолдану саласын, шешілетін техникалық проблеманы және өнертабысты жүзеге асыру кезінде алынатын техникалық нәтижені көрсете отырып, өнертабыстың мәнін білдіреді
әдетте төрт бөлімнен тұратын кіріспе (Introduction): 1. Зерттеумен байланысты мәселенің сипаттамасы; 2. Зерттеумен байланысты әдебиеттерге шолу; 3. Мәселедегі ақ дақтардың сипаттамасы немесе әлі жасалмаған нәрсе; 4. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау	Орыс және ағылшын тілдеріндегі реферат өнертабыстың атауын қамтитын өнертабыс сипаттамасының қысқаша мазмұнын, өнертабыс жататын техника саласын және (немесе) егер атауынан түсінікті болмаса, қолдану саласын, шешілетін техникалық проблеманы және өнертабысты жүзеге асыру кезінде алынатын техникалық нәтижені көрсете отырып, өнертабыстың мәнін білдіреді
Әдістер мен материалдар (әдістер мен материалдар) Нәтижелерді алу үшін қолданылған әдістерді сипаттайды. Әдетте алдымен эксперименттердің/зерттеулердің жалпы схемасы беріледі, содан кейін, кез-келген білікті маман мақаланың мәтінін қолдана отырып, оларды жаңғырта алатындай егжей-тегжейлі және нақты мәліметтермен ұсынылады	Техниканың осы саласындағы маманның өнертабысты жүзеге асыруы үшін жеткілікті түрде, толықтығымен оның мәнін ашатын өнертабыстың сипаттамасы
Нәтижелер (Results) Зерттеу барысында алынған эксперименттік немесе теориялық мәліметтер келтірілген	Өнертабыстың «Өнертабыстың мәнін ашу» сипаттамалық бөлімінде өнертапқыштың шешкен техникалық мәселені, техникалық шешім ретінде өнімге немесе тәсілге жататын өнертабыстың техникалық мәселесін, техникалық нәтижесін және мәнін , соның ішінде техниканың осы саласындағы маман жүзеге асыруы үшін жеткілікті түрде, толықтығымен белгілі бір мақсатқа сәйкес өнімді немесе тәсілді қолдануын ашатын мәліметтер техниканың осы саласындағы маманның өнертабысты жүзеге асыру үшін жеткілікті түрде, толықтығымен келтірілген
Пайдаланылған дереккөздер тізімі (References)	Өнертабыстың «Техника деңгейі» сипаттама бөлімінде техниканың алдыңғы деңгейінен алынған мәліметтер келтіріледі, оның ішінде өтінім берушіге белгілі баламалар – өнертабыстың (прототиптің) маңызды белгілерінің жиынтығына ең жақын белгілер жиынтығымен сипатталатын баламаны бөліп көрсете отырып, өнертабыстың мақсатына сәйкес келетін мақсаты бар шешімдер беріледі

Дереккөз: авторлар құрастырған

Borisova M. S., Goryaev S. S. Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education

```
df[df["Заявитель"].str.find(str.upper("молекулярной биологии и биофизики"))>-1][ 'Заявитель' ].value_counts()[ :60]
```

РЕСЕЙ МЕДИЦИНАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ СІБІР БӨЛІМШЕСІНІҢ МОЛЕКУЛАЛЫҚ БИОЛОГИЯ ЖӘНЕ БИОФИЗИКА ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ
ФЕДЕРАЛДЫ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ («РМҒА СБ МББҒЗИ» МБМ) 3

МОЛЕКУЛАЛЫҚ БИОЛОГИЯ ЖӘНЕ БИОФИЗИКА ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ ФЕДЕРАЛДЫ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ (МББҒЗИ) 1

РЕСЕЙ МЕДИЦИНАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ СІБІР БӨЛІМШЕСІНІҢ МОЛЕКУЛАЛЫҚ БИОЛОГИЯ ЖӘНЕ БИОФИЗИКА ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ
ФЕДЕРАЛДЫ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ («РМҒА СБ МББҒЗИ» МБМ) RU, 1

1-сурет

«Молекулалық биология және биофизика» сөз тіркесі бойынша ұйымның атауын іздеудің мысалы

- алғыстар (Acknowledgements);
- пайдаланылған дереккөздер тізімі (References).

Роспатенттің ресми бюллетенінде жарияланған өнертабысқа патент алуға өтінім мәліметтерінің құрамы Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің⁹ бұйрығымен бекітілген.

Деректерді визуализациялау үшін авторлар мақаланың мазмұны мен өнертабысқа патент алуға өтінімнің ұқсас элементтерін салыстыратын кесте жасады.

Осылайша, мақала материалдарының да, патент алуға өтінімнің де жалпы негізгі элементтері – зерттеудің жаңалығы, негізгі нәтижелері немесе өтінімге қатысты жағдайда өнертабыстың мәні, маман мәтінді пайдалана отырып қайталай/жүзеге асыра алуы үшін толық көлемде ашылған сипаттама, сондай-ақ зерттеу барысында алынған нәтижелер/мәліметтер және шешілген мәселені ашу.

1-кестеде келтірілген салыстыру халықаралық ғылыми өлшемдік қорды таңдауды қосымша түсіндіруге бағытталған.

Білім беру және ғылыми ұйымдарды іріктеу келесі қағидат бойынша жүргізілді.

Жарияланымдар бойынша деректерді іріктеу үшін, білім беру және ғылыми ұйымдардың жалпы санынан гуманитарлық бағыттағы ұйымдарды алып тастау мақсатында ЭЫДҰ 2 «Техника және технологиялар» коды бойынша жарияланымдар таңдалды.

Ұйымдарды іздестіру 2012–2022 жылдар аралығындағы кезеңдегі Scopus рецензияланатын ғылыми әдебиеттерінің бірыңғай библиографиялық және рефераттық дерекқорында іріктелген мақалалардың авторын (авторларын) қосу туралы ақпаратқа сәйкес жүргізілді. Алайда, іздеу кезінде, егер мақала бірлескен авторлықта басып шығарылған болса, бір басылым екі ұйымға да есептелуі ықтималдығымен байланысты қателік туындауы мүмкін. Сондай-ақ, ғылыми қоғамдастық өкілдерінің пікірінше, библиографиялық деректер қорындағы мәселелердің

⁹ Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 21.02.2023 № 107 «Өнертабыстарды мемлекеттік тіркеу туралы» бұйрығы («Өнертабыстарды мемлекеттік тіркеу бойынша заңды тұрғыдан маңызы бар іс-әрекеттерді жасау үшін негіз болып табылатын құжаттарды жасау, беру және қарастыру қағидалары», «Өнертабысқа патент беруге өтінім құжаттарына қойылатын талаптар», «Өнертабысқа патент беруге арналған өтінім беру және ол туралы есеп беру бойынша мәні бойынша сараптама жүргізу және ол туралы есеп беру кезінде мәлімделген өнертабысқа қатысты ақпараттық іздестіру жүргізу тәртібі», «Мәлімделген өнертабысқа қатысты ақпараттық іздеу туралы есепті жариялау тәртібімен» бірге).

Мақала материалдарының да, патент алуға арналған өтінімнің де жалпы негізгі элементтері – зерттеудің жаңалығы, негізгі нәтижелері немесе өнертабыстың мәні болып табылады...

бірі – ғалымды сәйкестендірудің екіұштылығы болып табылады [4]. Авторлардың есімдерін орыс тілінен ағылшын тіліне транслитерациялау кезінде жазылуының әртүрлі нұсқалары болуы мүмкін.

Нәтижесінде, ұйымдардың ұйымдық-құқықтық нысанын ескере отырып, жоғары білім беру ұйымдары мен ғылыми ұйымдардың тізімі алынды, ол бойынша берілген өтінімдердің саны туралы іздеу жүргізілді.

Өнертабыстарды тіркеуге өтінімдер бойынша, әрі қарай талдауға жататын мәліметтерді мәтіндік форматта іріктеу және жүктеп алу үшін UniVerse ДҚБЖ құралдарымен басқарылатын «Автоматтандырылған деректер банкі» жүйесінің (бұдан әрі – АДБ) дерекқоры пайдаланылды.

Жазбаларды іріктеу «Өтінімнің келіп түскен күні», «Өтінім түрі» (өнеркәсіптік меншік объектісінің түрі) өрістері бойынша жүргізілді. Жазбаларды іріктеу өтінімдердің келіп түскен жылдары (2012–2022) және өнеркәсіптік меншік объектілерінің түрлері бойынша бөлумен жүргізілді.

Бастапқы деректерді өңдеу және сәйкес қосымшаларды табу үшін Python бағдарламалау тілі қолданылды, атап айтқанда Pandas кітапханасы (деректерді талдауға арналған кіріктірілген кітапхана).

«Find» ішкі функциясының көмегімен барлық қолайлы өтінімдер мен патенттерді іздеу жүргізілді, ал «value_counts ()» функциясының көмегімен ұйым атауының барлық мүмкін жазылулары шығарылды (1-суреттегі мысал).

Бастапқы деректерден, оны әрі қарай зерттелетін ұйымдардың тізімін қамтитын қорытынды деректерге түрлендіру үшін Excel форматындағы арнайы көмекші кесте жасалды.

Ол үшін сәйкес келетін нәтижелерді алу үшін оңтайлы сөздер/сөз тіркестері іріктеп алынды.

Мысалы, «Томск ұлттық политехникалық зерттеу университеті» ұйымын іздеу кезінде, бұл ұйымда өтініш

берушінің атауының көптеген нұсқалары бар екендігі анықталды. Тексеруден кейін, атауларының барлық нұсқалары сәйкес келетіні белгілі болды, сондықтан кестеде ұйымның ресми атауы жазылатын «Жаңа атауы» бағаны жасалды.

Осылайша, таңдалған ұйымдардың барлық өтінімдері табылды және «Ios» функциясының көмегімен «Жаңа атауы» атрибуты толтырылды. Содан кейін барлық деректер Excel форматына жүктеліп, жиынтық кесте жасалды

Іздеу кезінде өтінімдер тек өтінімде көрсетілген бірінші өтініш беруші бойынша көрсетілгенін ескеру қажет. Егер ұйымдардың белгіленген тізімінен екі ұйым өтінім берген жағдайда, екінші болып көрсетілген өтінім беруші статистикада ескерілмеген.

Нәтижесінде өнертабысқа патент алуға берілген өтінімдердің саны туралы деректер жиналды. Салыстырмалы талдау 472 ғылыми және білім беру ұйымдары бойынша жүргізілді. Өтінімдер саны туралы деректер 2-кестеде келтірілген. Сонымен қатар, ағымдағы жылы өтінімдер санының өсуін немесе төмендеуін алдыңғы жылмен салыстырғанда пайыздық арақатынаста есептеу жүзеге асырылды.

Алынған статистикалық деректердің негізінде өтінімдерді беру серпімін бейнелейтін график құрылады (2-сурет).

3-кестеде 2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде Scopus білім беру және ғылыми ұйымдардың ғылыми өлшемді базасында индекстелетін мақалалар саны туралы деректер келтірілген.

Білім беру және ғылыми ұйымдардың жарияланымдық және өнертапқыштық белсенділігі туралы

2-кесте

2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде жоғары білім беру ұйымдары мен ғылыми ұйымдар берген өнертабысқа патент алуға өтінімдер саны

Жыл	Өтінімдер саны	Алдыңғы жылмен салыстырғандағы өзгерістер, %
2012	4839	–
2013	4955	+2,40
2014	4743	-4,28
2015	5310	+11,95
2016	5439	+2,43
2017	4922	-9,51
2018	5232	+6,30
2019	5336	+1,99
2020	5051	-5,34
2021	5506	+9,01
2022	5912	+7,37

Дереккөз: статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған

алынған мәліметтер негізінде құрылған графиктер (2 және 3-суреттер) келесіні көрсетеді.

2016 жылға дейін жарияланымдарда айтарлықтай өсім байқалады (18%-дан 34%-ға дейін), әрі қарай 2017 жылы өсім небәрі 4,5%-ды құрады, 2018 жылы – 24,5%, 2019 және 2020 жылдары – сәйкесінше 8,54% және 10,12%-ды құрады. 2020 жылдан кейін жариялау белсенділігінің серпімі төмендеді: 2021 жылы – 12,46%-ға және 2022 жылдың қорытындысы бойынша 3,98%-ға.

Өтінімдерге қатысты жағдай басқаша: 2020 жылға дейінгі кезеңде өтінімдердің әркелкі түсіп отығаны байқалады, ал 2020 жылдан бастап берілген өтінімдер санының тұрақты өсуі байқалады. Өтінімдердің ең көп саны 2015–2016 жылдары, содан кейін 2018–2019 жылдары берілген, 2020 жылы құлдырау орын алды, ал 2021–2022 жылдары берілген өтінімдер санының айтарлықтай өсуі байқалды – сәкесінше, 9,01% және 7,37%.

Өтінімдер санының жарияланымдар санына қатынасын есептеу кезінде мынадай деректер алынды. Егер 2012 жылы өтінімдер жарияланымдар санының шамамен 43%–ын құраса, 2020 жылы – 11%-ын құрады. Осылайша, зерттеу нәтижелерін ұсыну тәсілі ретінде мақалаларды жариялаудың басым түсуі байқалады.

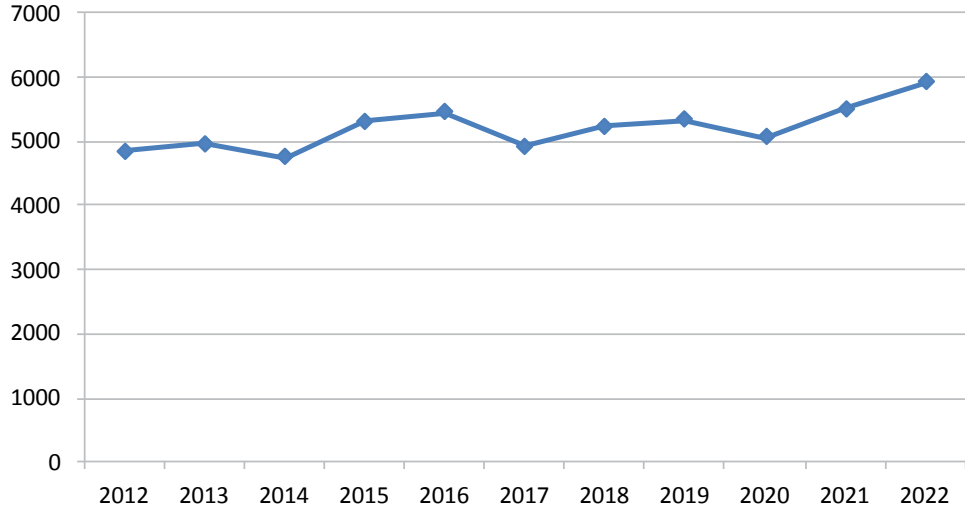
Ғылыми мақалалар жарияланымдарының өсу себептерін, Ресей Федерациясы Президентінің жарлықтарында (07.05.2012 ж. № 599 «Білім және ғылым саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру жөніндегі шаралар туралы»), Ресей Федерациясының мемлекеттік бағдарламаларында (Ресей Федерациясы Үкіметінің 20.12.2012 ж. № 2433-р өкімімен бекітілген «Ғылым мен технологияны дамыту»; Ресей Федерациясы Үкіметінің 15.04.2014 ж. №

3-кесте

Білім беру және ғылыми ұйымдар жарияланымдарының саны 2012 жылдан 2022 жылға дейінге кезеңде

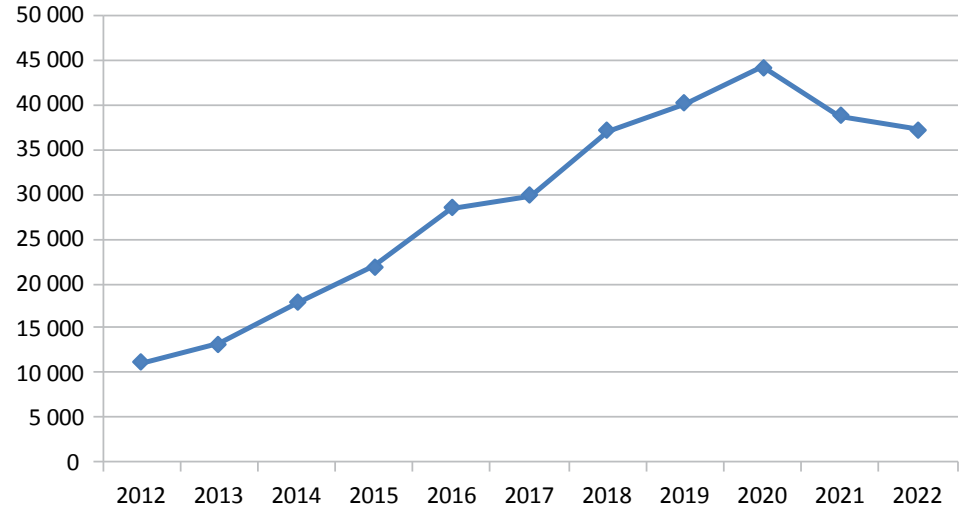
Жыл	Жарияланымдар саны	Алдыңғы жылмен салыстырғандағы өзгерістер, %
2012	11207	–
2013	13270	+18,41
2014	17821	+34,30
2015	21784	+22,24
2016	28401	+30,38
2017	29679	+4,50
2018	36950	+24,50
2019	40106	+8,54
2020	44164	+10,12
2021	38660	-12,46
2022	37120	-3,98

Дереккөз: статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған

2-сурет

2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде білім беру және ғылыми ұйымдардың өнертабысқа патент алуға өтінімдер беруінің серпіні (статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған)

3-сурет

2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде білім беру және ғылыми ұйымдардың жариялау белсенділігінің серпіні (статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған)

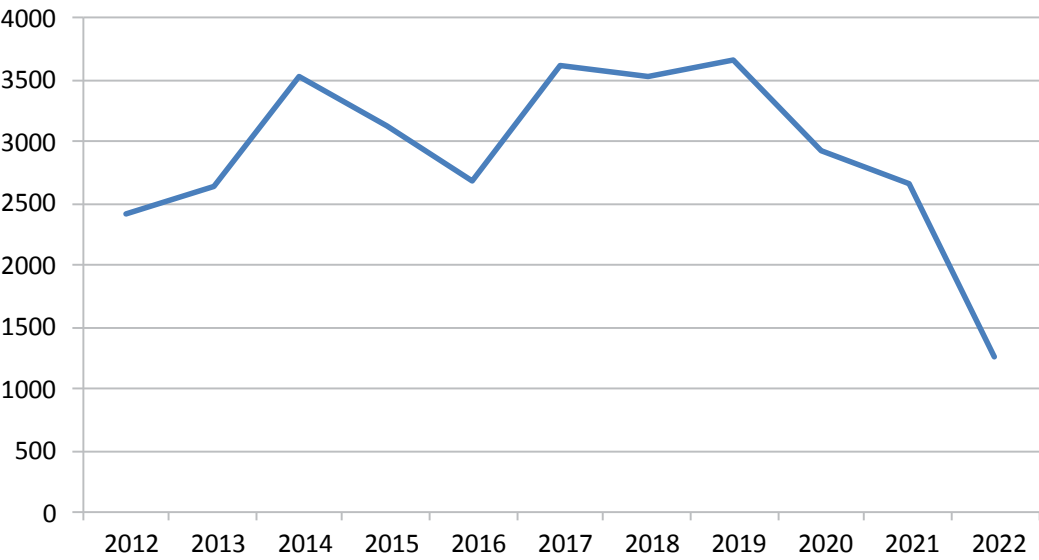
301 қаулысымен бекітілген «2013–2020 жылдарға арналған ғылым мен технологияны дамыту»; Ресей Федерациясы Үкіметінің 29.03.2019 ж. № 377 қаулысымен бекітілген «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы»), «Ғылым» ұлттық жобасында (паспорты Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы Стратегиялық даму және ұлттық жобалар жөніндегі кеңес төралқасымен бекітілген, 24.12.2018 ж. хаттама) көрсетілген ғылым және білім беру ұйымдарының жарияланымдық белсенділігін арттыруға қойылатын талаптардың болуы деп санауға болады [5].

Ғылыми зерттеулердің нәтижелерін «Ғылым желісі» (Web of Science) және Scopus дерек қорларында

индекстелетін әлемдік ғылыми журналдарда жариялау талабы жоғары білім беру ұйымдарына мемлекеттік тапсырманы қалыптастыру шеңберінде де қойылады¹⁰.

Ғылым және білім беру ұйымдарының негізгі назары қызметкерлердің жарияланымдық белсенділігін бақылау және ынталандыруға бөлінеді, ал зияткерлік қызмет нәтижелері нәтижелілікті бағалау жүйесінде төмен

¹⁰ Ресейдің Білім және ғылым министрлігіне қарасты Жоғары білім беру ұйымдарына ғылыми қызмет саласында мемлекеттік тапсырманы қалыптастыру туралы ережесі (РФ Білім және ғылым министрлігінің 2013 ж. 2 желтоқсанында № АП-25/14вн бекітілген) // СПС КонсультантПлюс (жігінген күні: 02.02.2024).

4-сурет

Білім беру және ғылыми ұйымдардың бірлесіп 3 жылдан астам (қоса алғанда) күшінде болатын патенттер саны (статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған)

4-кесте

2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезең үшін айлар бойынша берілген өтінімдер саны

Ай	Өтінімдер саны	Ай	Өтінімдер саны
Қаңтар	4170	Шілде	7792
Ақпан	5586	Тамыз	4461
Наурыз	8099	Қыркүйек	4372
Сәуір	7318	Қазан	6367
Май	6288	Қараша	7203
Маусым	7391	Желтоқсан	12027

Дереккөз: статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған

орын алады [6]. Профессор-оқытушылар құрамы мен ғылыми қызметкерлердің ғылыми-зерттеу жұмысының тиімділігінің өлшемшарты «Тиімді келісімшарт» көрсеткіштерінің бірі болып табылатын және еңбекақының деңгейіне әсер ететін жарияланым белсенділігі болып табылады.

Сонымен қатар, өнертапқыштық белсенділікті талдау аясында айлар бойынша білім беру және ғылыми ұйымдар берген өтінімдер саны бойынша іздеу жүргізілді. 4-кестеде іздеу нәтижелері көрсетілген.

Ұйымдардың беретін өтінімдердің ең көп саны желтоқсан айында болатыны анықталды, бұл міндетті есептілікті ұсынумен байланысты екені сөзсіз, өйткені берілген өтінімдердің саны туралы, сондай-ақ жасалған зияткерлік қызмет нәтижелерінің саны, оның ішінде мемлекеттік тіркеуі бар көрсеткіштер

білім беру ұйымдары қызметінің мониторингі¹¹ және ғылым ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалау әдістемесінің құрамына кіреді¹².

Бұл гипотезаны келесі растайды. Сонымен қатар, зерттеу кезеңінің аясында ұйымдардың 3 жылдан астам (қоса алғанда) қолданылған патенттерінің саны туралы статистикалық деректер жиналды.

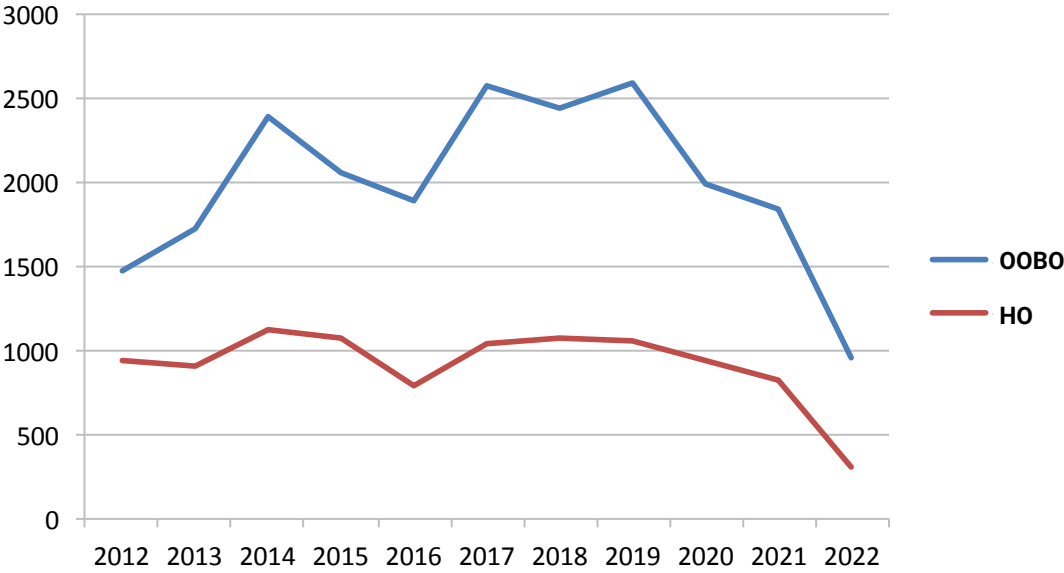
Барлығын, зерттелетін 472 ұйымның ішінде 3 жылдан астам қолданылып келген патенттер 433 ұйымда (223 – ЖББҰ және 210 – ҒҰ) бар. Осылайша, 35 ұйым патенттерді 3 жылдан астам уақыт мерзімде қолданбайды, бұл ретте ұйымдар зерттелген кезеңде 900 өтінім берді.

5-кестеде осындай патенттердің саны туралы статистикалық мәліметтер келтірілген.

4 және 5-суреттерден көріп отырғанымыздай, 2016 жылы күшіндегі патенттер санының төмендеуі, сондай-ақ 2019–2022 жылдар аралығындағы құлдырау үрдісі байқалады. 5-суретте сондай-ақ білім беру ұйымдарының 3 жылдан астам күші бар патенттерінің саны ғылыми ұйымдардың патенттерінің санынан едәуір асып түсетіні көрінеді.

¹¹ Ресей Федерациясы Білім және ғылым министрлігінің 2012 ж. 3 тамыздағы № 583 «Жоғары кәсіптік білім берудің федералды мемлекеттік білім беру мекемелерінің қызметіне мониторинг жүргізу туралы» бұйрығы.

¹² Ресей Федерациясы Білім және ғылым министрлігінің 05.03.2014 ж. № 161 «Азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалау жөніндегі комиссия туралы типтік ережені және азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындайтын ғылыми ұйымдардың қызметінің нәтижелілігін бағалаудың типтік әдістемесін бекіту туралы» бұйрығы.

5-сурет

Білім беру (ЖББҰ) және ғылыми ұйымдардың (ҒҰ) 3 жылдан астам (қоса алғанда) күшінде болатын патенттер саны (статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған)

Қорытынды

Өнертабысқа патент алуға өтінімдер беру динамикасына және білім беру және ғылыми ұйымдардың жарияланымдық белсенділігіне салыстырмалы талдау жүргізу барысында алынған деректердің негізінде патент алуға өтінімдер санының ұлғаюы туралы қорытынды жасауға болады.

Бұл үрдіс Ресей Федерациясы Үкіметінің 19.03.2022 ж. № 414¹³ қаулысымен және Ресей Федерациясы Үкіметінің 19.09.2022 ж. № 165¹⁴ қаулысымен белгіленген Web of Science және Scopus халықаралық дерек қорларында индекстелген басылымдарда жарияланымдардың болуы бойынша талаптарды қолдануды шектеуге байланысты болуы мүмкін.

Ұйыммен берілген өтінімдер мен алынған патенттердің санын есепке алудың бірқатар артықшылықтары бар

- өтінімді қарау мерзімі мақаланы рецензиялау және жариялау рәсімінен өту кезеңінен аз, ол бір жылдан астам уақытқа жетуі мүмкін. Басып шығаруға қабылданған мақалалар, журналдың шектеулі мақалалар санын жариялауының салдарына, жариялау үшін өз кезегін күтеді. Осылайша, мақалаларда келтірілген зерттеу нәтижелері өзектілігін жоғалтуы мүмкін. Өз кезегінде, 2022 жылы өтінімді қараудың орташа ұзақтығы 4,2 айды құрады;

5-кесте

3 жылдан астам күшінде сақталатын патенттер саны (қоса алғанда)

Жыл	3 жылдан астам (қоса алғанда) қолданыста болған патенттер саны, барлығы	ЖББҰ	ҒҰ
2012	2420	1481	939
2013	2632	1719	913
2014	3519	2390	1129
2015	3139	2063	1076
2016	2686	1892	794
2017	3617	2575	1042
2018	3526	2448	1078
2019	3658	2594	1064
2020	2933	1992	941
2021	2652	1835	817
2022	1265	951	314

Дереккөз: статистикалық деректердің негізінде авторлар құрастырған

- өтінімді қарау қорытындысы бойынша алынған патент құрылғының өзін немесе тәсілді қорғайды;
- патент, қорғау құжаты ретінде әзірленген техникалық шешімнің әлемдік жаңалығын, өнертапқыштық деңгейін және өнеркәсіптік қолданылуын растап қана қоймайды, сонымен қатар өнертабысқа айрықша құқық береді. Патент иегері өзінің өнертабысы туралы мәліметтерді ашып қана қоймай, айрықша құқыққа иелік етуінің арқасында, мысалы, лицензиялық шарт бойынша роялти бөлігі түрінде қосымша табыс ала алады.

¹³ Ресей Федерациясы Үкіметінің 19.03.2022 ж. № 414 «Жариялау белсенділігіне байланысты көрсеткіштердің талаптары мен мақсатты мәндерін қолданудың кейбір мәселелері туралы» қаулысы.

¹⁴ Ресей Федерациясы Үкіметінің 19.09.2022 ж. № 1655 «Ресей Федерациясы Үкіметінің 2022 ж. жылғы 19 наурыздағы № 414 қаулысының 1-тармағының бірінші абзацына өзгеріс енгізу туралы» қаулысы.

Осылайша, баяндалғанның негізінде және зияткерлік меншік саласындағы қолданыстағы заңнаманың өзектілігін ескере отырып, интегралды көрсеткіштерді әзірлеу және елдің технологиялық егемендігін қамтамасыз ету міндеттеріне қол жеткізу үшін ғылыми және білім беру ұйымдары қызметінің нәтижелілік көрсеткіштерін зерттеуді жалғастыру орынды болып көрінеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванчик, А. И. Гуманитарлық ғылымдардағы зерттеушілер мен зерттеу бағдарламаларын бағалау ерекшеліктері // М.: Ресей Ғылым академиясының хабаршысы. – 2018. – Т. 88, № 11. – Б. 985–991. – DOI 10.31857/S086958730002331–2.
2. Паршин, А. Н. Ғылым немесе библиометрия: кімді кім? // М.: Ресей Ғылым академиясының хабаршысы. – 2018. – т. 88, № 11. – Б. 982–984. – URL: <http://ras.jes.su/rasheald/s207987840001532–4–1> (жүгінген күні: 12.03.2024).
3. Алавердов, А. Р. Отандық жоғары мектеп оқытушыларының жарияланымдық белсенділігі және оны арттыру резервтері // Ресейдегі жоғары білім. – 2019. – Т. 28, № 2. – Б. 23–36. – DOI 10.31992/0869–3617–2019–28–2–23–36.
4. Дымкова, С. С. Ғылыми ұйымдардың жарияланымдық белсенділігін бағалау мен басқарудағы ғылымды өлшеу құралдары // Мәдениет: теория және практика. – 2021. – № 5–6 (44–45). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/naukometricheskie-instrumenty-v-otsenke-i-upravlenii-publikatsionnoy-aktivnostyu-nauchnyh-organizatsiy> (жүгінген күні: 19.02.2024).
5. Вислый, А. И. Жарияланымдар мен патенттер – ғылыми және білім беру ұйымдарының қазіргі жағдайдағы табысының көрсеткіші ретінде / А. И. Вислый, М. С. Борисова // Мемлекет пен адамға арналған зияткерлік меншік: Роспатенттің XXVII Ха-

лықаралық ғылыми-практикалық конференциясының баяндамалар жинағы, Мәскеу, 28–29 қыркүйек 2023 жыл – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2023. – Б. 19–23.

6. Неретин, О. П. Отандық зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін ұсыну тәсілдерін зерттеу / О. П. Неретин, Н. В. Лопатина // ФӨМИ хабаршысы. – 2022. – Т. 1, № 1. – Б. 16–19.

Авторлар туралы ақпарат

Борисова Мария Сергеевна, билік органдарымен өзара әрекеттесу орталығының бас маманы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБУ (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, к. 1); c20@rupto.ru

Горяев Сангаджи Сергеевич, аналитикалық орталықтың аналитикалық материалдарды дайындау секторының талдаушысы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1); goryaevss@rupto.ru

Information about the authors

Mariya S. Borisova, Chief Specialist of the Center for Interaction with Authorities, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); c20@rupto.ru
Sangadzhi S. Goryaev, Analyst of the analytical materials preparation sector of the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); goryaevss@rupto.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 05.04.2024 ж. келіп түсті

Рецензияланғаннан кейін 20.05.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 21.05.2024 ж. қабылданды

2. ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.773.3

Еуразия өңірінде өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің үйлестірілген рәсімін жасау: себептері, артықшылықтары

Юлия Борисовна Грачева,

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

iuliia.gracheva@rupto.ru

Аңдатпа: мақала Еуразия өңірінің мемлекеттерінде өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдерінің бытыраңқылығы мәселесіне арналған. Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік заңнамаларының негізгі ережелеріне салыстырмалы талдау жүргізілді, заңнамадағы кейбір айырмашылықтардың сипаттамасы келтірілді. Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдеріндегі сәйкессіздіктерді еңсеру бойынша тәжірибені көрсете отырып, патенттік шетелдік ведомстволар арасындағы интеграцияның әлемдік тәжірибесіне талдау жүргізілді. Еуразия өңірінде өнеркәсіптік дизайнға құқық алу саласындағы айырмашылықтарды еңсеру бойынша шешім жолдары ұсынылады. Әлемдік тәжірибені талдауға негізделген негізгі ұсыныс өнеркәсіптік үлгілерге құқықтық қорғауды ұсыну рәсімдерін үйлестіруге қол жеткізу мақсатында Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволарын біріктіру болып табылады. Жұмыстың ғылыми жаңалығы еуразиялық кеңістікте өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің үйлестірілген рәсімін жасау ұсынысынан тұрады. Мұндай үйлестірілген құрылым ведомстволар мен өтініш берушілер үшін құқықтық процестерді оңтайландыруға және жеңілдетуге мүмкіндік береді, сондай-ақ өтініш берушілер үшін өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің тартымдылығын арттыруға ықпал етеді. Патенттік ведомстволардың оңтайлы үйлестіру механизмдерін іздеудегі ынтымақтастығы айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл ұсыныс Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволарына, сондай-ақ үйлестіруге қол жеткізуге мүдделі барлық тұлғаларға жолданды.

Негізгі сөздер: өнеркәсіптік үлгі, зияткерлік меншік, құқықтық қорғау, патент, өнеркәсіптік үлгі құқықтары, өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу, үйлестіру, Еуразиялық аймақ, ID5.

Дәйексөз алу үшін: Грачева Ю. Б. Еуразия өңірінде өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің үйлестірілген рәсімін жасау: себептері, артықшылықтары // ФӨМИ хабаршысы. – 2024. – Т. 3, № 2 (8). – Б. 160–168.

Алғыстар: мақала «Еуразия өңіріндегі өнеркәсіптік меншік саласындағы бірыңғай сараптама-лық-ақпараттық кеңістікті қалыптастырудың ұйымдық-құқықтық аспектілері» ФӨМИ ғылыми-зерттеу жұмысының материалдары бойынша дайындалды.

Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages

Yuliya B. Gracheva,

Federal Institute of Industrial Property

iuliia.gracheva@rupto.ru

Abstract: the article is devoted to problematic issues of discrepancies of industrial design registration procedures in the states of the Eurasian region. A comparative analysis of the main provisions of patent laws of the states of the Eurasian region was carried out, some differences in patent laws are described. An analysis of the world experience of integration between patent foreign offices was carried out. The experience in overcoming discrepancies in the registration procedures for industrial designs was indicated. Solutions in overcoming differences in the field of obtaining industrial design rights in the

Eurasian region are proposed. The key proposal based on the analysis of world experience is unification of patent offices of the states of the Eurasian region in order to achieve harmonization of procedures for grant of legal protection to industrial designs. The scientific novelty of the work includes a proposal to create a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region. That harmonized structure will optimize and simplify legal processes for patent offices and applicants and will facilitate increase the attractiveness of registration of industrial designs for applicants. Significant results will be obtained with the cooperation of patent offices in the search for optimal harmonization mechanisms. This proposal is addressed to the patent offices of the states of the Eurasian region, as well as to all persons interested in achieving harmonization.

Keywords: industrial design, intellectual property, legal protection, patent, industrial design rights, industrial design registration, harmonization, Eurasian region, ID5.

For citation: Yuliya B. Gracheva, Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 160–168.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Organizational and legal aspects of the formation of a unified expert information space in the field of industrial property in the Eurasian region».

Өнеркәсіптік үлгі – бұл бұйымның сыртқы түріне құқықтық қорғауды қамтамасыз ететін зияткерлік меншік объектісі. Ресей Федерациясы Азаматтық кодексіне сәйкес, өнеркәсіптік немесе майдагерлік-қолөнер өндірісінің¹ сыртқы түрінің шешімі өнеркәсіптік үлгі ретінде қорғалады, яғни өнеркәсіптік үлгі тек бұйымның дизайнын қорғауды ұсынады және оның техникалық сипаттамаларын қорғамайды².

Өз тауарларын сәтті коммерцияландыру және сату мақсатында өндірушілер пайдалану кезінде жайлылықпен үйлесітін тұтынушылар үшін ерекше және тартымды дизайнды өнімдер жасауға тырысады. Түпнұсқалық сыртқы түрі бұйымның эргономикалық ерекшеліктеріне байланысты болуы мүмкін, ол кез-келген өнімге пайдалану кезінде ыңғайлылық сезімін береді және пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандырады³.

Кез келген зияткерлік меншік объектісі сияқты, белгілі бір өнімнің бірегей дизайны, егер мұндай әрекеттер коммерциялық мақсатта жасалса, өнеркәсіптік үлгіге рұқсатсыз көшіруден немесе имитациялаудан қорғауға құқықтар алу арқылы қорғалуы керек [1]. Құқықтық қорғау иегерлерге өнімді пайдалануға, оны өндіруге, сатуға, экспорттауға айрықша құқық бере отырып, өнеркәсіптік үлгілерге өз құқықтарын сақтауға мүмкіндік береді. Меншік иелерінің құқықтарын қорғаудан басқа, өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау тұтынушыларға да, жалпы қоғамға да бірқатар артықшылықтар береді, өйткені ол шығармашылық пен инновацияны дамытуға ықпал етеді. Бұйымның бірегей дизайнының арқасында тұтынушылар үшін өнімдердің тартымдылығы артады, олар өз кезегінде, нарықта белгілі бір беделге ие компания шығарған, сатып алынатын өнімдердің түпнұсқалығына сенімді болады.

Өнеркәсіптік үлгілер компанияның құндылығын арттыруға ықпал етеді, өйткені олар оның брендінің

Кез келген зияткерлік меншік объектісі сияқты, белгілі бір өнімнің бірегей дизайны, егер мұндай әрекеттер коммерциялық мақсатта жасалса, өнеркәсіптік үлгіге рұқсатсыз көшіруден немесе имитациялаудан қорғауға құқықтар алу арқылы қорғалуы керек.

маңызды және ажырамас бөлігі бола алады, бұл өнімнің нарықтық құнына және сәйкесінше оны өткізу мен сатуға оң әсер етеді. Осылайша, өнеркәсіптік үлгінің рөлі ел экономикасында және жалпы әлемдік экономикада үлкен маңызға ие [2].

Қандай да бір өнімге айрықша құқықтарға ие болу және оны өз елінің аумағында және шетелде нарықта табысты өткізу үшін құқықтық қорғауды тиісті түрде ресімдеу қажет. Алайда, көптеген юрисдикцияларда өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдері айтарлықтай ерекшеленеді. Мысалы, Африка зияткерлік меншік ұйымында, сондай-ақ Албания, Белиз, Босния және Герцеговина, Греция, Монако, Сан-Марино сияқты елдерде құқықтық қорғау тіркеу арқылы қамтамасыз етіледі, ал сараптама шын мәнінде жүргізілмейді. Ал бірқатар елдерде, мысалы, Еуразия аймағының мемлекеттерінде (Беларусь Республикасын қоспағанда), Корея Республикасында, Америка Құрама Штаттарында, Жапонияда, сондай-ақ Ресей Федерациясында сараптама шын мәнінде жүргізіледі⁴.

Әр түрлі елдердегі өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу процедурасы айтарлықтай өзгеше болғандықтан, бір

¹ Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1352-бабы 1-тармағы.

² Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1352-бабы 5-тармағы.

³ Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы: ресми сайт. URL: <https://www.wipo.int/designs/ru/> (жүгінген күні: 16.08.2023).

⁴ ЗМҰ, Гаага жүйелерінің мүшелері туралы ақпарат (HAGUE SYSTEM MEMBER PROFILES): ресми сайт. URL: <https://www.wipo.int/hague/memberprofiles/selectmember> (жүгінеген күні: 05.04.2023).

юрисдикцияда бір адам иегері болып табылатын өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғау беріліп, ал екіншісіне – беруден бас тартылуы ықтимал, бұл кем дегенде өтініш берушілердің түсінбеушілігін тудыруы мүмкін.

Еуразия өңірінің елдерінде, атап айтқанда Армения Республикасында⁵, Әзірбайжан Республикасында⁶, Беларусь Республикасында⁷, Қазақстан Республикасында⁸, Қырғыз Республикасында⁹, Тәжікстан Республикасында¹⁰, Түрікменстанд¹¹, сондай-ақ Ресей Федерациясында¹² өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімі жалпы алғанда ұқсас. Беларусь Республикасының қоспағанда, барлық аталған мемлекеттерде¹³ өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдер бойынша сараптама шын мәнінде жүргізіледі. Еуразия өңірінің жоғарыда аталған мемлекеттеріндегі өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсіміндегі ұқсас сәттер: қорғау құжатының түрі, қорғау құжатының қолданылуының басталуы, өнеркәсіптік үлгінің құқықтық қорғалу көлемі болып табылады. Еуразия өңірінің барлық аталған мемлекеттерінде патенттік ведомстволар, өнеркәсіптік үлгіге өтінім бойынша оң шешім қабылданған жағдайда, қолданысының басталуы өнеркәсіптік үлгіге өтінім берілген күннен бастап есептелетін патент береді, патент өнеркәсіптік үлгі кескінінің шеңберінде құқықтық қорғау көлемін куәландырады.

⁵ Армения Республикасы Экономика министрлігінің Зияткерлік меншік кеңсесі: ресми сайт. Нормативтік құжаттар: Армения Республикасының 03.03.2021 ж. № НО-109-Н «Өнеркәсіптік дизайн туралы» заңы. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/legislative-acts>, Патент алу тәртібі. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/procedure-for-obtaining-a-license1> (жүгінген күні: 15.05.2023).

⁶ Әзірбайжан Республикасының «Патенттер туралы» Заңы (20.10.2009 ж. енгізілген өзгерістермен) // ДЗМУ, WIPOLex деректер қоры: ресми сайт. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/9184> (жүгінген күні: 18.05.2023).

⁷ Беларусь Республикасының 16.12.2002 ж. № 160-З Патент заңы // Беларусь Республикасының Ұлттық зияткерлік меншік орталығы: ресми сайт. URL: https://www.ncip.by/upload/doc/2020/Izob_mobel_obraz/1.pdf (жүгінген күні: 15.05.2023).

⁸ Қазақстан Республикасының 16.07.1999 ж. № 427 Патент заңы // Қазақстан Республикасының Ұлттық зияткерлік меншік институты, Нормативтік құжаттар: ресми сайт. URL: <http://zan.gov.kz/client/#!/doc/3771/rus> (жүгінген күні: 15.05.2023).

⁹ Қырғыз Республикасының Азаматтық кодексі, II бөлім, V бөлік Зияткерлік меншік, 56-тарау «Өнеркәсіптік меншік құқығы (өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге құқық)» // Қырғыз Республикасының Министрлер кабинеті жанындағы Зияткерлік меншік және инновациялар мемлекеттік агенттігі: ресми сайт. URL: http://patent.gov.kg/?page_id=4287 (жүгінген күні: 17.05.2023).

¹⁰ Тәжікстан Республикасының 28.02.2004 ж. № 16 «Өнеркәсіптік үлгілер туралы» заңы (03.07.2012 ж. № 856 заң редакциясы) // ДЗМУ, WIPOLex деректер қоры: ресми сайт. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/14291> (жүгінген күні: 19.05.2023).

¹¹ Түрікменстанның 04.11.2017 жылғы № 630-V «Өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау туралы» заңы // ДЗМУ, WIPOLex деректер қоры: ресми сайт. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/20207> (жүгінген күні: 19.05.2023).

¹² ФӨМИ, «Өнеркәсіптік үлгілер» бөлігі, «Нормативтік құжаттар» кіші бөлігі: ресми сайт. URL: <https://www.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztzy-normativnye-dokumenty.php> (жүгінген күні: 12.05.2023).

¹³ Беларусь Республикасының 16.12.2002 ж. № 160-З «Өнертабыстарға, пайдалы модельдерге, өнеркәсіптік үлгілерге арналған патенттер туралы» заңының 24-бабы // ДЗМУ, WIPOLex деректер қоры: ресми сайт. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by173ru.pdf> (жүгінген күні: 12.05.2023).

Әр түрлі елдердегі өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу процедурасы айтарлықтай өзгеше болғандықтан, бір юрисдикцияда бір адам иегері болып табылатын өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғау беріліп, ал екіншісіне – беруден бас тартылуы ықтимал, бұл кем дегенде өтініш берушілердің түсінбеушілігін тудыруы мүмкін.

Алайда, Еуразия өңірінің аталған мемлекеттерінде өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімдерін мұқият қарау кезінде елеулі айырмашылықтар анықталады. Мұндай айырмашылықтар, мысалы, қолданылатын мерзімдерде, атап айтқанда: патенттің қолданылу мерзімі және патенттің қолданылу мерзімін ұзарту, өнеркәсіптік үлгі туралы ақпаратты бірінші рет ашқан сәттен бастап өтінім бергенге дейінгі жеңілдік кезеңінің мерзімі, конвенциялық басымдық сұралған жағдайда басым құжаттарды ұсыну мерзімі, сараптаманың қолданылу мерзімі, ведомствоның шешіміне шағым беру, өнеркәсіптік үлгіге патентті даулау мерзімі байқалады.

Мәселен, Ресей Федерациясының, Армения Республикасының, Қырғыз Республикасының, Тәжікстан Республикасының, Түрікменстанның заңнамаларына сәйкес өнеркәсіптік үлгіге патенттің қолданылу мерзімі 5 жылды, ал Әзірбайжан Республикасының, Беларусь Республикасының, Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес – 10 жылды құрайды. Ресей Федерациясының, Армения Республикасының, Қазақстан Республикасының, Қырғыз Республикасының заңнамаларына сәйкес өнеркәсіптік үлгіге патенттің қолданылу мерзімін ұзартуға қатысты патенттің қолданылу мерзімі 5 жылға ұзартылуы мүмкін, алайда жалпы алғанда 25 жылдан аспайды. Алайда, Әзірбайжан Республикасының, Беларусь Республикасының заңнамаларына сәйкес патенттің қолданылу мерзімі 5 жылдан аспайтын мерзімге ұзартылуы мүмкін. Тәжікстан Республикасының заңнамасына сәйкес патенттің қолданылу мерзімі 5 жылдан екі рет ұзартылуы мүмкін. Түркіменстанның заңнамасы бойынша патенттің қолданылу мерзімі 5 жылға ұзартылуы мүмкін және жалпы алғанда 15 жылдан аспайды.

Жеңілдік кезеңінің мерзімі келесідей: Ресей Федерациясының, Армения Республикасының заңнамасы бойынша 12 ай, ал Әзірбайжан Республикасының, Беларусь Республикасының, Қазақстан Республикасының, Қырғыз Республикасының, Тәжікстан Республикасының, Түрікменстанның заңнамаларына сәйкес ағымдағы кездегі жеңілдік мерзімі – 6 айды құрайды.

Конвенциялық басымдық сұралған жағдайда Еуразия өңірінің мемлекеттерінің заңнамаларына сәйкес басым құжаттарды ұсыну мерзімі де әр түрлі болады. Мысалы, Ресей Федерациясы мен Тәжікстан Республикасының заңнамаларына сәйкес басым құжатты ұсыну мерзімі өтінім берілген күннен бастап 3 айды құрайды. Қырғыз Республикасы мен Түрікменстан заңнамаларына сәйкес басым құжатты ұсыну мерзімі өтінім берілген күннен бастап 4 айды құрайды, бұл ретте Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес бұл мерзім өтінім берілген күннен бастап 6 айды құрайды. Армения Республикасының, Әзірбайжан Республикасының және Беларусь Республикасының заңнамаларына сәйкес конвенциялық басымдықты сұраған кезде басым құжаттарды ұсыну талап етілмейтінін айта кеткен жөн. Сондай-ақ, Еуразия өңірінің аталған мемлекеттерінен бірде-бір ведомство ДЗМУ халықаралық бюросының WIPO DAS басым құжаттарымен алмасу жөніндегі электрондық сервисінің қатысушысы болып табылмайтынын атап өту қажет.

Еуразия өңірінің елдерінде, атап айтқанда Армения Республикасында, Әзірбайжан Республикасында, Беларусь Республикасында, Қазақстан Республикасында, Қырғыз Республикасында, Тәжікстан Республикасында, Түрікменстанда, сондай-ақ Ресей Федерациясында өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімі жалпы алғанда ұқсас.

Ведомствоның шешіміне қарсылық беру мерзімі Еуразия өңірінің мемлекеттерінде әр түрлі және 2 айдан (Әзірбайжан Республикасының заңнамасына сәйкес) 12 айға дейін (Беларусь Республикасының заңнамасына сәйкес) құрайды. Бұл ретте, Ресей Федерациясында бұл мерзім 7 айды, ал Армения Республикасының, Қазақстан Республикасының, Қырғыз Республикасының, Түрікменстанның заңнамаларына сәйкес – 3 айды, Тәжікстан Республикасының заңнамасына сәйкес бұл мерзім 4 айды құрайды.

Сонымен қатар, сараптаманың қолданылу мерзімі Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларына сәйкес айтарлықтай ерекшеленеді. Қазіргі уақытта формальды сараптама жүргізу мерзімі 3 жұмыс күнінен (Армения Республикасының заңнамасына сәйкес) 3 айға дейін (Түркіменстан заңнамасына сәйкес) өзгеріп отырады, ал Ресей Федерациясында бұл мерзім 2 айды құрайды. Шын мәнінде сараптама жүргізу мерзімі 3 айдан (Армения Республикасында) 12 айға дейін (Ресей Федерациясының, Қырғыз Республикасының

Алайда, Еуразия өңірінің аталған мемлекеттерінде өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімдерін мұқият қарау кезінде елеулі айырмашылықтар анықталады.

заңнамасына сәйкес белгіленген мерзім, бұл ретте Қырғыз Республикасының заңнамасына сәйкес шын мәнінде сараптама жүргізу Ресей Федерациясының заңнамасына қарағанда өтініш берушінің өтініші бойынша ғана жүргізіледі) өзгеріп отырады.

Айырмашылықтар қарсылық көрсету рәсімінің болуы немесе болмауына да қатысты, бұл үшінші тұлғаларға түпкілікті шешім қабылданғанға дейін ведомствода өтінімді қарау сатысында өнеркәсіптік үлгіге патент беруге қарсылық білдіру мүмкіндігі. Мәселен, қарсылық білдіру рәсімі Армения Республикасының, Әзірбайжан Республикасының, Түркіменстанның заңнамаларына сәйкес қолданылады. Айырмашылық тек өнеркәсіптік үлгіге патент беруге қарсылық білдіру мерзімінде. Ал Беларусь Республикасының, Қазақстан Республикасының, Қырғыз Республикасының, Тәжікстан Республикасының және Ресей Федерациясының заңнамаларына сәйкес қазіргі уақытта қарсылық білдіру рәсімі қолданылмайды [3].

Бұдан басқа, Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларында сұйық, газ тәріздес, сусымалы немесе осыған ұқсас заттар сияқты тұрақсыз пішінді объектілерді, сәулет объектілерін (шағын сәулет нысандарынан басқа), өнеркәсіптік, гидротехникалық және басқа да стационарлық құрылыстарды, баспа өнімдерін құқықтық қорғау бөлігінде елеулі айырмашылықты атап өткен жөн. Мәселен, Ресей Федерациясы мен Армения Республикасының заңнамаларына сәйкес аталған объектілерге құқықтық қорғау беріледі. Алайда Әзірбайжан Республикасының, Беларусь Республикасының, Қырғыз Республикасының, Тәжікстан Республикасының, Түрікменстанның заңнамаларына сәйкес аталған объектілерге құқықтық қорғау берілмейді. Бұл ретте, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құқықтық қорғау көрсетілген объектілерден тек баспа өніміне ғана беріледі.

Тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғауды ұсыну мүмкіндігіне келетін болсақ, Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларында бірыңғай тәсіл жоқ. Армения Республикасының¹⁴ және Қазақстан

¹⁴ Армения Республикасының 21.03.2012 ж. «Өнертабыстар, пайдалы модельдер және өнеркәсіптік үлгілер туралы» Армения Республикасының заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңы, 18-бап // Армения Республикасының Ұлттық Жиналысы: ресми сайт. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=4519&lang=rus> (жүгінген күні: 18.05.2023).

Тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғауды ұсыну мүмкіндігіне келетін болсақ, Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларында бірыңғай тәсіл жоқ.

Республикасының¹⁵ заңнамаларына сәйкес, көрсетілген мемлекеттерде өнеркәсіптік үлгі туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап 3 жыл ішінде, яғни жарияланған сәттен бастап немесе өнеркәсіптік үлгі көрмеде ұсынылған кезден бастап, азаматтық айналымға енгізілген сәттен бастап немесе қандай да бір жолмен осы елдердің аумағында жарияланған сәттен бастап тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғау беріледі. Алайда, бұл жағдайда тіркеу және қорғау құжатын беру рәсімінсіз тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіге құқықтық қорғау беріледі. Өнеркәсіптік үлгі туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап жеңілдік кезеңінің ішінде меншік иесі өнеркәсіптік үлгіге өтінім бермеуге шешім қабылдаған жағдайда, мұндай өнеркәсіптік үлгі Армения Республикасының немесе Қазақстан Республикасының аумағында, аталған мемлекеттердің заңнамаларына сәйкес ол туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап 3 жыл ішінде қорғалады.

Осыған ұқсас, Еуропалық одақта тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіге (Unregistered Community design) қорғау беру тәжірибесі қолданылады [4]. Еуропалық одақта мұндай тәжірибе 2002 жылдың 6 наурызынан бастап қолданылып келеді. Тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіні қорғау шеңберінде меншік иесінің өз өнімін көшіруден қорғанысы болады және оны пайдалануға кедергі келтіруге құқылы. Қандай да бір даулар туындаған жағдайда, егер тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіні рұқсатсыз көшіру орын алса, мұндай өнеркәсіптік үлгінің иегері өз құқықтарын сот тәртібімен қорғауға құқылы. Алайда, бұл жағдайда¹⁶ бірінші ашылған күні мен орнын көрсете отырып, тіркелмеген өнеркәсіптік үлгі туралы ақпаратты бірінші рет ашу фактісін растайтын мәліметтерді ұсыну қажет болады.

Тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіні қорғау тәжірибесінің артықшылығы – өнеркәсіптік үлгінің иегері өнімді, оны сатудың тиімді-тиімсіздігін анықтау, тұтынушылар арасында сұранысының бар-жоғын, пайда алып келетіндігін, мұндай өнеркәсіптік үлгіні ұзақ мерзімді перспективада пайдалану тиімді ме және сәйкесінше оны құқықтық қорғау мақсатында

ведомствада тіркеу керектігін немесе керек еместігін тексеру және түсіну мақсатында нарыққа шығара алады [5].

Өнімнің нарықта сәтті сатылатындығына иегердің көзі жеткізсе, ол мұндай бұйымды ұзақ мерзімді пайдалану туралы шешім қабылдауы мүмкін. Бұл жағдайда, өнеркәсіптік үлгі туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап жеңілдік кезеңінің ішінде өнеркәсіптік үлгіні тіркеуге өтінім берілуі мүмкін. Еуропалық одақтың заңнамасына сәйкес жеңілдік кезеңі ақпарат алғаш ашылған күннен бастап 12 айды құрайды¹⁷. Жоғарыда айтылғандай, жеңілдік кезеңінің бірдей мерзімі Ресей заңнамасына сәйкес қолданылады¹⁸. Егер өнеркәсіптік үлгіні тіркеуге өтінім осы мерзімнен кешірек берілсе, өнеркәсіптік үлгі жаңа болып саналмайды. Өнеркәсіптік үлгіні Еуропалық одақ ведомствосында сәтті тіркеген жағдайда, құқықтық қорғау мерзімі 5 жылды құрайды, бірақ оны бірнеше рет ұзартуға болады және жалпы алғанда 25 жылдан аспайды¹⁹ (дәл осындай норма Ресей заңнамасында қолданылады)²⁰. Егер өнімді сату өзін-өзі ақтамаса және иегері өнеркәсіптік үлгіні тіркемеу туралы шешім қабылдаса, алайда мұндай өнеркәсіптік үлгі Еуропалық одақтың заңнамасына сәйкес, ол туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап 3 жыл ішінде тіркелмеген өнеркәсіптік үлгі ретінде қорғалады [6].

Осыған ұқсас тәжірибе Армения Республикасында және Қазақстан Республикасында осы мемлекеттердің заңнамаларына сәйкес қолданылады. Ресей Федерациясында, Әзірбайжан Республикасында, Беларусь Республикасында, Қырғыз Республикасында, Тәжікстан Республикасында, Түрікменстанда тіркелмеген өнеркәсіптік үлгіні қорғау тәжірибесі қолданылмайды. Алайда, мұндай тәжірибені қолдану өтініш берушілер үшін артықшылық болып табылатыны анық, сондықтан оны қазіргі уақытта мұндай тәжірибе қолданылмайтын Еуразия өңірі мемлекеттерінде енгізу орынды болып көрінеді.

Жоғарыда келтірілген мысалдардан көріп отырғанымыздай, Еуразия өңірі мемлекеттерінің өнеркәсіптік дизайнының құқықтық саласында бірыңғай тәсілдер жоқ. Бірдей юрисдикциядағы бірдей объектілерге құқықтық қорғау беріліп, ал екіншісіне берілмейтін жағдай қажет болмауы мүмкін екендігі сөзсіз. Мұнда бірнеше жағымсыз сәттерді атап өткен жөн. Мұндай тәжірибені қолдану бірінші кезекте өтініш берушілердің құқықтарының бұзылуына әкеледі, өйткені бір юрисдикцияда өнеркәсіптік үлгі иегері оған құқық ала алады, ал екінші юрисдикцияда дәл сол өнеркәсіптік үлгіге өтінімді қарау кезінде бас тарту туралы шешім қабылданады

¹⁷ Еуропалық одақтың зияткерлік меншік ведомствосы (EUIPO), Қауымдастықтың тіркелмеген дизайны (Unregistered Community design): ресми сайт. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (жүгінген күні: 17.08.2023).

¹⁸ Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1352-бабы 4-тармағы.

¹⁹ Еуропалық одақтың зияткерлік меншік жөніндегі ведомствосы (EUIPO): ресми сайт. URL: <https://www.euipo.europa.eu/en/designs/after-applying/manage-my-application> (жүгінген күні: 17.08.2023).

²⁰ Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1363-тармағы.

немесе мұндай объект негізінен тіркеуге жатпайды. Мұның бәрі өтініш берушілердің ведомстволары басқа юрисдикцияларда сәтті тіркелген объектілерге патент беруден бас тарту туралы шешім қабылдайтын немесе өз заңнамаларына сәйкес басқа юрисдикцияларда құқықтық қорғау берілетін объектілерді тіркемейтін елдердегі өнеркәсіптік үлгілерге құқық алуға деген ниетіне теріс әсер етуі мүмкін.

Мұндай жағдайларды болдырмау үшін, өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімдерін үйлестіру және олардың қауіпсіздігін бағалау кезінде қолданылатын тәсілдерді оңтайландыру орынды [7]. Еуразия өңірінің мемлекеттерінде осыған ұқсас құқықтық рәсімдерді қолдану және бірыңғай әдістерді қолдану пайдаланушылар үшін өнеркәсіптік үлгілерге құқықтарды алу процесінің тартымдылығын арттыруға ықпал етеді және өнеркәсіптік үлгілерге өтінім қай елге берілсе де, тіркеу рәсімінің қайсыбір ерекшеліктері болатындықтан, әртүрлі юрисдикцияларда өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу процесінде қандай да бір айырмашылықтар болуы мүмкін, алайда, ағымдағы жағдайда байқалатындай, мұндай айырмашылықтар едәуір емес, болмашым болатынын айта кеткен жөн.

Өнеркәсіптік үлгі туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап жеңілдік кезеңінің ішінде меншік иесі өнеркәсіптік үлгіге өтінім бермеуге шешім қабылдаған жағдайда, мұндай өнеркәсіптік үлгі Армения Республикасының немесе Қазақстан Республикасының аумағында, аталған мемлекеттердің заңнамаларына сәйкес ол туралы ақпарат алғаш ашылған күннен бастап 3 жыл ішінде қорғалады.

Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдерін үйлестіруге қалай қол жеткізу керектігін бағалау үшін Еуразия өңірінен тыс патенттік шетелдік ведомстволар арасындағы интеграцияның әлемдік тәжірибесіне талдау жүргізілді, сондай-ақ өнеркәсіптік үлгілерге құқық беру процестеріндегі айырмашылықтарды еңсеру бойынша әлемдік тәжірибе зерттелді.

Пайдаланушылар үшін өнеркәсіптік үлгілерге құқықтарды сатып алудың тартымдылығын арттыру мақсатында көптеген зияткерлік меншік жөніндегі әлемдік ведомстволар өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғауды ұсыну рәсімдерін оңтайландыруға және жеңілдетуге ұмтылады. Бұл үшін ведомстволар әртүрлі

Еуразия өңірі мемлекеттерінің өнеркәсіптік дизайнының құқықтық саласында бірыңғай тәсілдер жоқ. Бірдей юрисдикциядағы бірдей объектілерге құқықтық қорғау беріліп, ал екіншісіне берілмейтін жағдай қажет болмауы мүмкін екендігі сөзсіз.

юрисдикцияларда өнеркәсіптік үлгілерге құқық беру рәсімдерін үйлестіру мақсатын қойып, өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу процестерінде бірыңғай тәсілге қол жеткізу бойынша белсенді жұмыс жүргізуде.

Осылайша, 2015 жылы Еуропалық одақтың, Америка Құрама Штаттарының, Қытайдың, Жапонияның және Корея Республикасының зияткерлік меншік ведомстволары ID5²¹ деп аталатын өнеркәсіптік үлгілер жүйесін құру мақсатында бірікті. Аталған ведомстволар белгілі бір мақсаттарға қол жеткізу үшін ID5 шеңберінде тығыз ынтымақтастық жүргізеді, атап айтқанда: өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғауды ұсыну рәсімін оңтайландыру және жеңілдету, пайдаланушылар үшін өнеркәсіптік үлгілерге құқықтар алудың тартымдылығын арттыру, ведомстволардың іс жүргізу тиімділігін жақсарту, сондай-ақ, өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу мақсатында пайдаланушылар қолданын жүйелерді жетілдіру²².

Ведомство аталған мақсаттарға қол жеткізу үшін, ID5 жүйесінің аясында бірлескен жобалар әзірлеп²³, өзара және пайдаланушылармен белсенді түрде әрекеттеседі. Жыл сайын ДЗМҰ Халықаралық бюросының бақылаушы ретінде қатысуымен ID5 қатысушы елдердің форумдары өткізіледі, форум барысында әзірленіп жатқан жобалар талқыланады және орындалған жұмыстардың қорытындылары шығарылады²⁴. Әзірленіп жатқан жобалар өнеркәсіптік бейнелерді тіркеу рәсімдеріндегі ұқсас сәттер мен айырмашылықтарды анықтауға бағытталған. Айырмашылықтар анықталған жағдайда, ведомстволар өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу, қорғау қабілетін бағалау рәсімінде қолданылатын бірыңғай тәсілдерді жасау бойынша белсенді жұмыс жүргізеді.

²¹ Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау бойынша ID5: ресми сайт. URL: <http://id-five.org/about/intro/> (жүгінген күні: 20.04.2023).

²² Бес жетекші өнеркәсіптік үлгілерді қорғау жөніндегі ID5 патенттік ведомствосы: ресми сайт. URL: <https://id-five.org/about/introduction/> (жүгінген күні: 20.04.2023).

²³ 2020–2021 жж. өзара әрекеттесу бағдарламалары // Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау жөніндегі ID5: ресми сайт. URL: <http://id-five.org/projects/?f=recent-project> (жүгінген күні: 20.04.2023).

²⁴ Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау бойынша ID5: ресми сайт. URL: <http://id-five.org/about/history/> (жүгінген күні: 20.04.2023).

Мысалы, басқалармен қатар келесі жобалар әзірленді:

- қатысушы ведомстволардың жұмысының ашықтығы мен айқындығын арттыру үшін ID5 веб-сайтын әзірлеу және сүйемелдеу;
- өнеркәсіптік үлгілер бойынша статистикалық деректермен алмасу;
- өнеркәсіптік үлгілердің атаулары бөлігіндегі тәжірибені салыстырмалы талдау;
- өнеркәсіптік үлгілерге қойылатын талаптарды шолу және жасау;
- қатысушы ведомстволар арасында басым құжаттармен алмасуды зерттеу;
- қатысушы ведомстволардың өнеркәсіптік үлгілер үшін басым құқықтар берудің тәжірибелік аспектілерін зерттеу;
- өнеркәсіптік үлгілердің жіктелімін және оның қолданылуын зерттеу;
- өнеркәсіптік үлгілер үшін жеңілдік кезеңін ұсынууды салыстырмалы талдау (өтінім беруші өнеркәсіптік үлгі туралы ақпаратты алғаш ашқаннан кейін өнеркәсіптік үлгіге өтінім беру мүмкіндігі);
- өнеркәсіптік үлгінің қандай да бір бөлігіне құқықтық қорғау алу мүмкіндігі үшін «ішінара үлгі» (Partial Design) тұжырымдамасын салыстырмалы талдау;
- өнеркәсіптік үлгілер саласындағы жаңа технологияларға құқықтық қорғауды ұсыну тәжірибесін зерттеу;
- өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғауды ұсыну саласындағы патенттік емес ақпарат көздері бөлігіндегі ресурстарды зерттеу;
- өнеркәсіптік үлгінің патентке қабілеттілігін оның жаңалығы тұрғысынан бағалау бөлігінде өнеркәсіптік үлгі туралы мәліметтерді заңды ашу ретінде интернет-ақпаратты пайдаланудың қолайлылығын зерттеу;
- жарияланымды кейінге қалдыру мәселесі бойынша зерттеу;

Пайдаланушылар үшін өнеркәсіптік үлгілерге құқықтарды сатып алудың тартымдылығын арттыру мақсатында көптеген зияткерлік меншік жөніндегі әлемдік ведомстволар өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғауды ұсыну рәсімдерін оңтайландыруға және жеңілдетуге ұмтылады.

- құқықтық қорғаудың қолданылу мерзімін зерттеу;
 - пайдаланушыларға өнеркәсіптік үлгілердің суреттерін қарау және оларға қойылатын талаптар бойынша ақпараттық нұсқаулық әзірлеу
- ID5 қатысушы ведомстволары тәжірибе алмасу және тиісінше ұлттық рәсімдерде осындай тәжірибелерді

қолдану мақсатында өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласындағы үздік тәжірибелерді анықтау үшін бір-бірімен өзара іс-қимыл жасайды.

Ведомстволар пайдаланушылармен өзара әрекеттесуге ерекше назар аударады, өйткені ID5 жүйесін құру бірінші кезекте құқықтық рәсімдерді жеңілдету арқылы пайдаланушылар үшін өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің тартымдылығын арттыруға бағытталған. Бұл жоғарыда айтылғандай, өнеркәсіптік дизайнның бизнес қауымдастығы үшін маңыздылығының артуына байланысты. Осыған байланысты ведомстволар өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдерін жеңілдетуге ғана емес, сондай-ақ өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу санын ұлғайтуға ықпал ететін пайдаланушылар үшін неғұрлым тартымды және қолайлы жағдайлар жасауға ұмтылады, сондай-ақ өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласындағы қолда бар тәжірибелер мен процестерді үйлестіруге ұмтылады.

ID5—ке қатысушы елдердің ынтымақтастығы шеңберінде өтініш берушілер үшін анықтамалық материалдар жасалды, өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғауды алу саласындағы практикалық іс-қимылдар бойынша ұсынымдар ұсынылды. Оның ішінде қатысушы елдердің ведомстволары арасында басым құжаттармен алмасуды жүзеге асыру бойынша ДЗМУ Халықаралық бюросымен ынтымақтастықта өнеркәсіптік үлгілер үшін WIPO DAS электрондық сервисі бойынша анықтамалық нұсқаулық дайындалды, сондай-ақ Гаага өнеркәсіптік үлгілерді халықаралық тіркеу жүйесінің шеңберінде өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу бойынша ұсынымдар дайындалды. Барлық ID5-ке қатысушы ведомстволар ДЗМУ Халықаралық бюросының WIPO DAS басым құжаттарымен алмасу жөніндегі электрондық сервисінің қатысушылары болып табылады. Сонымен қатар, барлық ID5-ке қатысушы елдер Гаага өнеркәсіптік үлгілерді халықаралық тіркеу жүйесінің қатысушылары болып табылады. Осы жүйеге ID5 қатысушыларының соңғысы болып 2022 жылдың мамырында Қытай қосылды.

ID5 шеңберінде көрсетілген ведомстволардың жұмысы туралы ақпарат ID5 веб-сайтында²⁵ жарияланады, онда әзірленіп жатқан жобалар бойынша мәліметтер және қол жеткізілген нәтижелер туралы есептер де қолжетімді. Сонымен қатар, бұл сайт пайдаланушыларға ID5 қатысушы елдердің ұлттық заңнамаларында өнеркәсіптік үлгілерді қорғау, статистика, жіктеу, баж төлеу және басқа да қажетті саладағы мәліметтер туралы ағылшын тілінде тиісті ақпарат береді. Сондай-ақ, ID5 веб-сайтында қатысушы елдер ведомстволарының жұмысы туралы өзекті мәліметтер жарияланады және олардың веб-сайттарына заңнамалық актілерге және басқа да ақпаратқа сілтемелермен кіруге рұқсат беріледі. Ведомстволар — ID5 жүйесіне қатысушылар өнеркәсіптік үлгілерге құқықтар беру кезінде бірыңғай тәсіл жасауға мүдделі болғандықтан, бұл бағыттағы жұмыс белсенді түрде жалғасуда

²⁵ Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау бойынша ID5: ресми сайт. URL: <http://id-five.org/> (жүгінген күні: 20.04.2023)..

ID5 қатысушы ведомстволары тәжірибе алмасу және тиісінше ұлттық рәсімдерде осындай тәжірибелерді қолдану мақсатында өнеркәсіптік үлгілерді қорғау саласындағы үздік тәжірибелерді анықтау үшін бір-бірімен өзара іс-қимыл жасайды

Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдеріндегі алшақтықтарды еңсеру бойынша зерделенген әлемдік тәжірибені ескере отырып, өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау бөлігінде Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларын үйлестіру орынды болып көрінеді [7]. Осы мақсатта ID5-ке ұқсас коалиция құру үшін Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволарын біріктіру неғұрлым тиімді тәсіл болып табылады. Осындай ынтымақтастық шеңберінде патенттік ведомстволардың келесіге бағытталған бірлескен жұмыстар жүргізуін болжайды:

- өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғаудың үйлестірілген рәсімін жасау;
- ведомстволар мен өтініш берушілер үшін құқықтық процестерді жеңілдету;
- өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдерді қарау және бірыңғай тәсілдерді пайдалана отырып, өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау құралдарын ұсыну.

Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу рәсімдеріндегі алшақтықтарды еңсеру бойынша зерделенген әлемдік тәжірибені ескере отырып, өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау бөлігінде Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларын үйлестіру орынды болып көрінеді. Осы мақсатта ID5-ке ұқсас коалиция құру үшін Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволарын біріктіру неғұрлым тиімді тәсіл болып табылады.

Өнеркәсіптік үлгілерге құқықтық қорғау беру рәсімдерін үйлестіру жөніндегі ұсыныстар мен бағыттарды барлық мүдделі тараптардың пікірлерін ескере отырып, Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволарымен бірлесіп пысықтау қажет болғандықтан,

мұны ID5 қатысушы ведомстволары жүзеге асыратын өзара іс-әрекетке ұқсас Еуразия өңірі мемлекеттерінің патенттік ведомстволары одағы шеңберінде өзара іс-әрекет жасау кезінде жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл ретте, ID5 шеңберіндегі өзара іс-әрекеттен алынуы мүмкін тәжірибе Еуразия өңірі мемлекеттері үшін мыналарды білдіреді: патенттік ведомстволардың үздік тәжірибелерді анықтау және мұндай тәжірибелерді ұлттық деңгейде қолдану жөніндегі тығыз ынтымақтастығы, қолданылатын рәсімдік мерзімдерді үйлестіру, халықаралық және өңірлік жүйелерге қатысу (қазіргі уақытта Еуразия өңірі мемлекеттерінің ішінен тек Қазақстан Республикасы ғана Гаага өнеркәсіптік үлгілерді халықаралық тіркеу жүйесінің қатысушысы болып табылмайды, Еуразиялық өнеркәсіптік үлгілерді құқықтық қорғау жүйесіне Түрікменстан қосылмаған).

Осындай үйлестірілген құрылымды құру процесі көп уақытты қажет етеді және патенттік ведомстволар арасындағы тығыз ынтымақтастық пен өзара әрекеттесуді қажет ететінін айта кеткен жөн. Алайда, қазіргі уақытта Еуразия өңірінің патенттік ведомстволары арасында нәтижелі өзара іс-әрекет қалыптасқан деп айтуға болады [8]. Осыған байланысты, Еуразия өңірі ведомстволарының өнеркәсіптік дизайн саласында үйлестіруге қол жеткізу жөніндегі құқықтық механизмді құру мақсатындағы ынтымақтастығы сәтті болуы мүмкін емес.

Осылайша, Еуразиялық өңір мемлекеттерінің өнеркәсіптік үлгілерін патенттеу рәсімдерінде біркелкі тәсілдердің болмауына және өнеркәсіптік дизайнды құқықтық қорғау саласындағы көптеген аспектілер бойынша елеулі айырмашылықтардың болуына байланысты, бір юрисдикциядағы меншік иесі өз өніміне құқық алатын және оны осындай елдің аумағында сата алатын жағдайлар туындауы мүмкін, ал басқа юрисдикциядағы меншік иесіне бас тартылады. Сәйкесінше, мұндай елдегі өнімдер айрықша құқықпен қорғалмайды, бұл оны сату кезінде қиындықтарға әкеледі. Осыған байланысты Еуразия өңірі мемлекеттерінің заңнамаларының өнеркәсіптік дизайнды

Осындай үйлестірілген құрылымды құру процесі көп уақытты қажет етеді және патенттік ведомстволар арасындағы тығыз ынтымақтастық пен өзара әрекеттесуді қажет етеді.

құқықтық қорғау бөлігінде сәйкестендіру, өнеркәсіптік үлгілерге құқық беру рәсімдерін үйлестіру және Еуразия өңірі мемлекеттерінде өнеркәсіптік үлгілердің патентке қабілеттілігін бағалау кезінде қолданылатын тәсілдерді оңтайландыру орынды болып көрінеді.

Дереккөзер тізімі

1. Ивлиев, Г. П. Патенттік ақпарат – реинжинирингке арналған құнды білім көзі / Г. П. Ивлиев, Т. Н. Эриванцева // Құқық және цифрлық экономика. – 2022. – № 3 (17). – Б. 5–11. – DOI 10.17803/2618–8198.2022.17.3.005–011.
2. Михайликов, В. Л. Өнеркәсіптік үлгі түсінігі мен белгілері / В. Л. Михайликов, А. А. Рябушенко // Белгород мемлекеттік университетінің ғылыми ведомосттары. Серия: Философия. Әлеуметтану. Құқық. – 2011. – № 14 (109). – Б. 139–143.
3. Ивлиев, Г. П. Ресей Федерациясында өнеркәсіптік үлгілерді тіркеу кезінде қарсылық білдіру рәсмін енгізудің орындылығы туралы / Г. Ивлиев // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2020. – № 8. – Б. 5–10.
4. Крюкова, А. И. «Сәнді» өнеркәсіптік үлгілерді инновациялық тәуекелдерге қарсы панацея ретінде патенттеу / А. И. Крюкова, М. С. Сущенко, Е. П. Татаринова // В. Н. Татищев ат. Волга университетінің хабаршысы. – 2019. – Т. 1, № 2. – Б. 114–121.
5. Богданова, Т. Д. Өнеркәсіптік үлгілердің құқықтық режимінің ерекшеліктері / Т. Д. Богданова // Гуманитарлық, әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік ғылымдар. – 2014. – № 12–2. – Б. 20–23.
6. Николаева, М. С. ЕО-ның тіркелмеген өнеркәсіптік үлгісі: Ресейде ұқсас режимді енгізу перспективалары / М. С. Николаева // Ресей заңнамасындағы олқылықтар. – 2015. – № 5. – Б. 82–87.
7. Ивлиев, Г. П. Ивлиев, ЕАЭО-да зияткерлік қызмет нәтижелерін құқықтық қорғауды және оларға құқықтарды коммерцияландыруды қамтамасыз

ету / Г. П. Ивлиев, М. А. Егорова // Lex Russica (Орыс заңы). – 2021. – Т. 74, № 11 (180). – Б. 9–16. – DOI 10.17803/1729–5920.2021.180.11.009–016.

8. Ивлиев, Г. П. Зияткерлік меншік саласындағы еуразиялық интеграцияның перспективалары / Г. П. Ивлиев // ФӨМИ хабаршысы. – 2022. – Т. 1, № 1. – Б. 20–23

Авторлар туралы ақпарат

Юлия Борисовна Грачева, халықаралық тіркеу жүйелері бөлімінің зияткерлік меншік бойынша жетекші мемлекеттік сарапшысы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФӨМИ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1),
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>;
iuliia.gracheva@rupto.ru.

Information about the author

Yuliya B. Gracheva, Leading State examiner on intellectual property of the International Registration Systems Division, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb. 30, bld. 1);
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>;
iuliia.gracheva@rupto.ru.

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 19.01.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 06.03.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 27.03.2024 ж. қабылданды

3. ЖАЛПЫ ПАТЕНТТІК ІС МӘСЕЛЕЛЕРІ. ӨНЕРТАПҚЫШТЫҚ

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77

Асқазанды баллондауға арналған құрылғылар мен тәсілдердің мысалында медицина саласындағы Халықаралық патенттік жіктеме (ХПЖ) және Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайдалана отырып патенттік іздеуді жүргізу

Наталья Владимировна Алисова

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты
natalia.alisova@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада асқазанды баллондауға арналған құрылғылар мен тәсілдер саласындағы Халықаралық патенттік жіктеменің (ХПЖ) және Бірлескен патенттік жіктеменің (БПЖ) иерархиялық құрылым принциптері мен айырмашылықтары қарастырылған. Жұмыстың өзектілігі таңдалған тақырып бойынша отандық медициналық әзірлемелер саласындағы халықаралық ынтымақтастық пен патенттік белсенділік деңгейін арттыру қажеттілігіне байланысты. Жұмыстың мақсаты ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу кезінде патенттік іздеудің сапасы мен дұрыстығын арттыру болып табылады. «Платформа Роспатент» АЖ іздеу жүйесінде және Espacenet патенттік құжаттарының халықаралық деректер қорында ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерін пайдалана отырып патенттік іздеу жүргізудің әдістері келтірілген және талдау жасалған. ХПЖ және БПЖ жіктеу схемаларының түбегейлі айырмашылықтарын ескере отырып, релевантты құжаттарды алу үшін қажетті және жеткілікті іздестіру сұрауын жасау бойынша ұсыныстар мен қорытындылар берілді. Бұл мақала ресейлік мәліметтер базасында да, патенттік құжаттардың халықаралық мәліметтер базасында да медицина саласында тәуелсіз іздеуді жүзеге асыратын көптеген мамандарға пайдалы болады.

Негізгі сөздер: Халықаралық патенттік жіктеме (ХПЖ), Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ), патент құжаты, асқазанішілік баллон, ХПЖ бойынша нұсқаулық, патенттік іздеу.

Дәйексөз алу үшін: Алисова Н. В. Асқазанды баллондауға арналған құрылғылар мен тәсілдердің мысалында медицина саласындағы Халықаралық патенттік жіктеме (ХПЖ) және Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайдалана отырып патенттік іздеуді жүргізу // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 170–176.

Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

Natalia V. Alisova

Federal Institute of Industrial Property
natalia.alisova@rupto.ru

Abstract. In the article of Senior researcher N. V. Alisova (FIPS) the principles of the hierarchical structure and the differences between the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) are considered in the field of medicine that relates to intragastric ballooning. The relevance of this article is due to the need to increase the level of cooperation and patent activity in the field of national medical achievements. The purpose of this investigation is to improve the quality and fidelity of scientific research. The methods of selection of the classification entries for the patent search with use of IPC and CPC in the search system of the «Rospatent Platform» and in the international database of

patent documents «Espacenet» and analysis thereof are given in this article. The recommendations for the preparation of appropriate search query are also given taking into account the great differences between the classification schemes of the IPC and the CPC. This article will be useful to a wide range of specialists conducting independent searches in the field of medicine both in Russian databases and in International databases of patent documents.

Keywords. International Patent Classification (IPC), Cooperative Patent Classification (CPC), patent document, intragastric balloon, Guide to the IPC, patent search

For citation: Natalia V. Alisova, Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 170–176.

Заманауи әлемдегі семіздік мәселесі

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) бағалаулары бойынша, 2016 жылы 18 жастан асқан 1,9 млрд ересек адамдарда артық салмақ болған, бұл ретте олардың ішінде 650 млн–нан астамы семіздіктен зардап шегетін¹. Ресей Федерациясы Денсаулық сақтау министрлігінің клиникалық ұсынымдарына сәйкес, семіздік – бұл денсаулыққа қауіп төндіретін және соның ішінде 2-типті қант диабеті (ҚД 2) және жүрек-қан тамырлары аурулары (ЖҚА) сияқты бірқатар басқа созылмалы аурулар үшін негізгі қауіп факторы болып табылатын ағзадағы май тінінің артық жиналуымен сипатталатын созылмалы ауру². Денсаулыққа тигізетін ауыр зардаптардан басқа, семіздік пациентке эстетикалық қолайсыздық туындатуы мүмкін.

Дене салмағының нормаға қаншалықты сәйкес келетінін анықтау үшін «Дене салмағының индексі (ДСИ)» көрсеткіші қолданылады, ол дене салмағының (килограмммен) өсу квадратына (метрдегі) қатынасы ретінде есептеледі (кг/м²). ДДСҰ стандарттарының шеңберінде ДСИ 30-дан үлкен немесе оған тең болған жағдайда семіздік³ диагнозы қойылады.

Емделушінің жағдайына және семіздіктің туындау себептеріне байланысты дене салмағын төмендету үшін әртүрлі емдеу әдістері және олардың комбинациясы қолданылады: дәрілік емес (диеталық терапия, физиотерапия, психотерапия және т.б.), дәрілік және хирургиялық.

Семіздікті емдеудің дәрілік емес әдістерінің бірі – асқазанды баллондау. Бұл әдістің мәні – әдетте сұйықтықпен толтырылған, асқазанішілік (интрагастралды) баллонды орнату болып табылады. Асқазанның ішкі кеңістігінің көп бөлігін баллонмен толтырудың нәтижесінде тою сезімі тағамның едәуір аз мөлшерін тұтынған кезде пайда болады, демек, тамақтану кезіндегі калория

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) бағалаулары бойынша, 2016 жылы 18 жастан асқан 1,9 млрд ересек адамдарда артық салмақ болған, бұл ретте олардың ішінде 650 млн–нан астамы семіздіктен зардап шегетін. Ресей Федерациясының Денсаулық сақтау министрлігінің клиникалық ұсыныстарына сәйкес, семіздік – бұл бірқатар басқа созылмалы аурулардың негізгі қауіп факторы болып табылатын ауру.

мөлшері төменгі физиологиялық нормаға дейін төмендейді. Салмақ жоғалту мақсатына қол жеткізілгеннен кейін немесе 6 айдан кейін баллон алынып тасталады. Асқазанішілік баллонды орнату семіздік пен онымен байланысты ауруларды емдеудің тәуелсіз түрі ретінде пайдаланылуы мүмкін. Наймарк, Попова және Анисимова өз мақалаларында атап өткендей, салмақ түсіруден басқа, асқазанішілік баллонды орнатудың есебінен қан диабетін түзету орын алады. Сондай-ақ, бұл мақалада максималды салмақ түсіру баллонды орнатудың алғашқы 3 айында болатыны айтылып өтілген [1]. Сонымен қатар, хирургиялық емдеу әдістерінің алдында операция алдындағы кешенді дайындық құрамында асқазанішілік баллонды орнату ұсынылуы мүмкін [2].

Патент – жаңа технологиялардың дамуының серпіні ретінде

Емдеудің тиімділігін арттыру және қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, заманауи медициналық тәжірибеде семіздікті емдеу, диагностикалау және алдын-алу үшін ең жаңа әдістер мен тәсілдер әзірленуде, енгізілуде және қолданылады.

Өз әзірлеменді қорғау үшін қауіпсіздік құжаты – патент алу қажет. Патент зияткерлік меншік объектісін заңды

¹ Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы: (ДДСҰ). 2021 жылғы 9 маусымдағы ақпараттық бюллетеньдер. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (жүгінген күні: 15.01.2024).

² Клиникалық ұсынымдар. Семіздік. Ресей Федерациясының Денсаулық сақтау министрлігі 2020. URL: https://cr.minzdrav.gov.ru/schema/28_2 (жүгінген күні: 15.01.2024).

³ Obesity: preventing and managing the global epidemic. Report of a WHO consultation. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11234459> (жүгінген күні: 15.01.2024).

Алисова Н. В. Асқазанды баллондауға арналған құрылғылар мен тәсілдердің мысалында медицина саласындағы Халықаралық патенттік жіктеме (ХПЖ) және Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайдалана отырып патенттік іздеуді жүргізу

қорғауды, яғни ұлттық немесе өңірлік деңгейде құқықтық қорғауды қамтамасыз етеді. Ресей Федерациясының аумағында өнертабысқа немесе пайдалы модельге патент алу үшін тиісті түрде рәсімдеп, Федералдық өнеркәсіптік меншік институтына (ФӨМИ) өтініш беру керек. Бұл ретте өтінімде баяндалған техникалық шешім ФӨМИ-ге берілген және тиісті тізілімде тіркелген сәттен бастап қорғалатынын атап өткен жөн. Өнертабысқа өтінімді қарастыру рәсімінің барысында релевантты техникалық шешімдерді іздеу жүргізіледі және іздеу нәтижелері бойынша осы өнертабыс объектісінің патентке қабілеттілігі туралы шешім шығарылады.

Медицина және денсаулық сақтау саласындағы ғылыми-зерттеу жұмыстарын дайындау аясында патенттік іздеуді жүргізудің мақсаты техника мен бәсекеге қабілеттіліктің даму үрдістерін, сондай-ақ өз әзірлемелерінің орындылығы мен тиімділігін айқындау болып табылады.

ХПЖ және БПЖ патент жіктемелері

Релевантты құжаттарды тиімді іздеуді қамтамасыз ету үшін Халықаралық патенттік жіктеме қолданылады, ол патенттік құжаттарды халықаралық ауқымда біркелкі жіктеу үшін әзірленген.

Халықаралық патенттік жіктеу 1971 жылғы Страсбург келісіміне сәйкес құрылды, 1975 жылы 7 қазанда күшіне енді және оған сол кезде 15 мемлекет қол қойды⁴. Страсбург келісімінің тараптары арнайы ХПЖ одағын құрды, оның құрамында 2023 жылы 65 қатысушы ел болды. ХПЖ өнертабыстар мен пайдалы модельдер сияқты зияткерлік меншік объектілерін жіктеу үшін қолданылады. Бұл ретте ХПЖ индекстері жарияланған патенттік құжаттардың, оның ішінде өтінімдердің беткі парағындағы библиографиялық деректердің құрамына кіреді. ХПЖ-мен жұмыс істеуге арналған негізін қалаушы құжат – ХПЖ нұсқаулығы болып табылады (ағылш. Guide to the IPC), ол, ХПЖ мәтіні сияқты, жыл сайын ДЗМҰ-да ағылшын және француз тілдеріндегі түпнұсқалық нұсқаларында жарияланады. ХПЖ мәтінінің және ХПЖ нұсқаулығының орыс тіліндегі түпнұсқалық аудармасы ФӨМИ сайтында басылады және жарияланады.

Бұл мақалада өнертабыстарды жіктеудің екі қолданыстағы жүйесінің – ХПЖ және БПЖ іздеу мүмкіндіктерін салыстыру ұсынылады. Соңғысы әлемдік ауқымда 2013 жылдан бастап қолданыла бастады⁵. Алайда БПЖ әзірлемелерінің басталуы 1970 жылғы жатады, ол кезде Еуропалық патенттік ведомствосы (ЕПВ) өзінің меншкті ECLA еуропалық жіктелімін (Europe Classification) жасады, алайда ол ХПЖ-не негізделді және кейбір өзгерістермен айтарлықтай толықтырылды, мысалы,

Еуропалық патенттік ведомство мен АҚШ Патенттік ведомствосының ұлттық патенттік жіктелімдерді (еуропалық және американдық) үйлестіру мақсатында бірлескен жобасының нәтижесінде жаңа патенттік жіктеу – Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайда болды. БПЖ-да жіктеудің барлық деңгейлерінде иерархиялық құрылымға қатысты МПЖ қағидаты сақталған, алайда айтарлықтай айырмашылықтар бар.

тараулардың тақырыптары мен жіктеу ережелерінде. Салыстыру үшін: 2012 жылғы деректер бойынша ХПЖ құрамына 70 359, ал ECLA – 134 000 жіктеу бөлімшелері кірді⁶. Қазіргі таңда ЖПК құрамында 250 000 артық жіктеу бөлімшелері бар, ал 2023 жылғы нұсқадағы ХПЖ құрамында – 78 378 тарау бар⁷.

ЕПВ мен АҚШ Патенттік ведомствосының ұлттық патенттік жіктелімдерді (еуропалық және американдық) үйлестіру мақсатында бірлескен жобасының нәтижесінде жаңа патенттік жіктеу – Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайда болды.

Нәтижесінде, 2013 жылдың 1 қаңтарынан бастап Бірлескен патенттік жіктеме ЕПВ-гі бұрынғы Еуропалық жіктемені (ECLA) алмастырды және 2015 жылдан бастап – АҚШ патенттік ведомствосындағы (USPTO) АҚШ ұлттық патенттік жіктемесін (USPC) толығымен алмастырды. Жоғарыда көрсетілгендей, БПЖ схемасы ХПЖ жіктеу схемасына негізделген, сондықтан ол дәл сондай жіктеу терминдерін және қағидаттарын қолданады және сонымен бірге ECLA ерекшелігіне ие. БПЖ-да жіктеудің барлық деңгейлерінде иерархиялық құрылымға қатысты МПЖ қағидаты сақталған, алайда айтарлықтай айырмашылықтар бар:

- жіктеу тарауларының көп саны;
- ХПЖ-де жоқ арнайы кодтау схемаларының болуы (кірістірілген немесе ортогональды) және т.б.

Бүгінгі таңда БПЖ бүкіл әлем бойынша 45-тен астам патенттік ведомстволарда қолданылады. ЕПВ және АҚШ Патенттік ведомствосы өздерінің МПЖ бойынша патенттік құжаттарын да жіктейді. БПЖ жіктемесінің мәтіні АҚШ патенттік ведомстволарының және ЕПВ сайттарында және БПЖ жүйесінің CPC (Cooperative

Alisova N. V. Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

patent classification) арнайы құрылған сайтында ағылшын тілінде қол жетімді, олар кең адамдар ауқымына қолжетімді⁸.

2013 жылдың қыркүйегінде Роспатент пен ЕПВ арасында келісім жасалды, оған сәйкес 2016 жылдың қаңтарында Роспатент БПЖ-нің қолданыстағы нұсқасына сәйкес өнертабыстар мен пайдалы модельдерге ресейлік өтінімдердің барлық ағымдағы ағыны үшін ХПЖ-не қосымша БПЖ-нің жіктеу тарауларына қоюға кірісті. Ресейдің патент құжаттарындағы ХПЖ және БПЖ тарауларының мұндай үйлесімі Ресей патент құжаттамасына қол жетімділікті арттырады, бұл техникалық шешімдерді дайындау сапасы мен патенттік сараптаманың тиімділігін жақсарты алады⁹.

Іздеу сұрауын құрастыру мақсатында ХПЖ және БПЖ пайдаланудың салыстырмалы талдауы

140 миллионнан астам патенттік құжаттар қоры бар Espacenet (ЕПВ) сияқты патенттік құжаттардың ең ірі халықаралық дерек қорлары және 112 миллионнан астам патенттік құжаттар қоры бар PATENTSCOPE (ДЗМҰ), ХПЖ және БПЖ бойынша іздеу және статистикалық талдау жүргізуге мүмкіндік береді. Ресей дерек қорлары мен іздеу жүйелері, мысалы, цифрлық дараландыру платформасы және Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ патенттік ақпаратты іздеу қызметі иерархияның әртүрлі деңгейлерінде (қосалқы кластар, қосалқы топтар, топтар) ХПЖ және БПЖ бойынша іздеу және іздеудің статистикалық нәтижелерін өңдеуге мүмкіндік береді. ФӨМИ ақпараттық-іздеу жүйесі (ФӨМИ АІЖ) және Еуразия патенттік ведомствосының (ЕАПВ) «ЕАПАТИС» іздеу жүйесі ХПЖ пайдалана отырып іздеу жүргізуге мүмкіндік береді.

Патенттік құжаттарда ұсынылған жіктеу тарауларын және асқазанды баллондауға қатысты тақырып бойынша ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерін зерттеу кезінде ХПЖ және БПЖ жіктеу схемаларын әзірлеу дәрежесінде елеулі айырмашылықтар анықталды.

Мәселе дұрыс нәтижеге кепілдік бере алатын іздеу сұрауын жасау және сенімді нәтижеге кепілдік бере алатын осы тақырып бойынша релевантты патенттік құжаттарды іздеу әдісін таңдаудан тұрады, атап айтқанда:

1. Өнертабыстың мәнін сипаттайтын тиісті техникалық терминдердің көмегімен іздеу сұрауын жасау;
2. Осы жіктеу жүйелерінің нақтылау дәрежесіндегі айырмашылықтарды ескере отырып, ХПЖ және БПЖ тарауларын айқындау;

3. ХПЖ және БПЖ ең сәйкес келетін тарауларын анықтау;

4. Патенттік құжаттар бойынша алынған нәтижелерге салыстырмалы талдау жүргізу.

Құрастырылған іздеу сұрауының сапасына алынған іздеу нәтижелерінің сенімділігі байланысты болады, демек оларды, мысалы, ғылыми-зерттеу жұмыстарында пайдалану мүмкіндігі.

Автордың «Бірлескен патенттік жіктеу – биотехнология саласындағы патенттік ақпаратты іздеудің тиімді құралы» атты мақаласында ХПЖ және БПЖ жіктеу схемаларымен жұмыс істеу бойынша егжей-тегжейлі ұсыныстар мен мысалдар келтірілген [5].

Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ-де «асқазанішілік баллон» сөз тіркесі бойынша іздеу жүргізілді және 137 патенттік құжат алынды. Іздеуді аясын барынша қысқарту және іздеу сауалын жекешелендіру үшін оған «Медицина және ветеринария; гигиена» ЭПЖ А61 класы қосылды. Нәтижесінде «А61+асқазанішілік баллон» толықтырылған іздеу сауалы 131 құжатты береді және медицина саласына қатысты құжаттарды бөліп көрсетеді. Мәселен, басқа білім саласына жататындығына байланысты «асқазан ішілік» терминінің сәйкес келуінің нәтижесінде құжаттар тізіміне енген ХПЖ тараулары бойынша G09B23/28 «Ғылыми, медициналық және математикалық модельдер, мысалы, медицинада толық өлшемді көрсетуге арналған құрылғылар» жіктелімі бар RU177225 U1 «Эксперименттегі Бурхаве синдромын модельдеуге арналған құрылғы» патенті іздеуден алып тасталынды.

Патенттік құжаттарда ұсынылған жіктеу тарауларын және асқазанды баллондауға қатысты тақырып бойынша ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерін зерттеу кезінде ХПЖ және БПЖ жіктеу схемаларын әзірлеу дәрежесінде елеулі айырмашылықтар анықталды.

Осылайша, ХПЖ және БПЖ тарауларын зерттеу кезінде статистикалық іріктеуге әрдайым қажетті тақырыпқа және тіпті білім саласына сәйкес келмейтін кейбір іздеу терминдерінің сәйкес келуі бойынша құжаттар кіретінін ескеру қажет.

БПЖ-нің жіктеу жүйесі тек ағылшын тілінде ұсынылғандықтан, іздеу сауалын жасауға, патенттік құжаттарды оқуға, сондай-ақ халықаралық деректер қорының интерфейсімен жұмыс істеуге және, ең бастысы, ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерімен жұмыс тәжірибесінің болмауына немесе кемшілігіне немесе олардың құрылымы мен

⁴ Халықаралық патенттік жіктеме туралы Страсбург келісімі Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы. URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/strasbourg> (жүгінген күні: 03.08.2023).

⁵ Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ). БПЖ-ге кіріспе. Еуропалық патенттік ведомство. URL: https://e-courses.epo.org/wbts/cpc_general/index.html (жүгінген күні: 28.01.2024).

⁶ Еуропалық патенттік ведомство. «Espacenet» деректер қоры. URL: https://be.espacenet.com/help?locale=nl_BE&method=handleHelpTopic&topic=ecla (жүгінген күні: 01.09.2023).

⁷ IPC Statistics // ДЗМҰ: сайт. URL: <https://www.wipo.int/classifications/ipc/en/general/statistics.html> (жүгінген күні: 07.03.2024).

⁸ CPC дегеніміз не және ол қай жерде қолданылады? URL: https://www1.fips.ru/faq/?ID=23&SECTION_ID=3&sphrase_id=9201#faq_23 (жүгінген күні: 01.09.2023).

⁹ Бірлескен патенттік жіктемеге қатысты Федералдық зияткерлік меншік қызметі (Ресей Федерациясы) мен Еуропалық патенттік ведомство арасындағы № 2013/0446 келісім // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/soglashenie-spk-2013-0446/download> (жүгінген күні: 01.09.2023).

Алисова Н. В. Асқазанды баллондауға арналған құрылғылар мен тәсілдердің мысалында медицина саласындағы Халықаралық патенттік жіктеме (ХПЖ) және Бірлескен патенттік жіктеме (БПЖ) пайдалана отырып патенттік іздеуді жүргізу

Егер релевантты құжаттарда БПЖ тараулары қойылса, онда бұл тарауларды, келесіге назар аударатын, міндетті түрде талдау қажет:
1) ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерін нақтылау дәрежесі;
2) әр түрлі патенттік ведомстволар сарапшыларының мағыналық тәсілдері.

оларды пайдалану ережелерін нашар білуіне байланысты қиындықтар туындауы мүмкін. Жоғарыда аталған қиындықтарды жеңу үшін БПЖ қолайлы тарауларын іздеудің келесі алгоритмін ұсынуға болады:

- ХПЖ-нің орыс тіліндегі нұсқасының мәтіні бойынша ХПЖ-нің қолайлы тарауларын таңдауға тырысу немесе ХПЖ тарауының осы іріктемесінде жиі кездесетін патенттік құжаттардың орыс тіліндегі ДҚ-дағы техникалық терминдерді қолдана отырып, оларды іздеу сауалы бойынша табылған орыс тіліндегі патенттік құжаттардың таңдауынан таңдауға тырысу;
 - ағылшын тіліндегі негізгі сөздерді (техникалық терминдерді) пайдалана отырып немесе пайдаланбай табылған ХПЖ тараулары арқылы ағылшын тіліндегі Espacenet ДҚ-да іздеу сауалын орнату;
 - берілген ХПЖ тауарларын және әрбір патенттік құжаттың мазмұнын ескере отырып, патенттік құжаттарда қойылған БПЖ тарауларына талдау мен таңдауды жүйелі түрде жүргізу.
- Espacenet ДҚ жұмыс істеу кезінде, ЕПВ және Google әзірлеген патенттік құжаттарға арналған машиналық аударманың арнайы жүйесінің көмегімен патенттік құжаттың мәтінін немесе оның бір бөлігін орыс тіліне аудару мүмкіндігі қарастырылған.

Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ-де патенттік құжаттарға және оларға сәйкес келетін құжаттар санына қойылған ХПЖ және БПЖ тарауларын талдауға арналған кіріктірілген статистика құралы бар

ХПЖ тарауларын Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ жүйесінде «асқазанішілік баллон» сөз тіркесімен олардың үйлестірілген сауалы бойынша құжаттарды статистикалық іріктемесінде 131 құжаттан осы тақырып бойынша ең релевантты тарау анықталды, ол – 17 құжатта қойылған А61В 17/00 «Хирургиялық құрал-саймандар, құрылғылар немесе тәсілдер, мысалы, турникеттер» тарауы. Бұл тарауды релевантты ретінде таңдау – осы құжаттар іріктемесіне кіретін құжаттардың мазмұнын талдауға негізделген, мысалы RU2618665, RU149844, RU138605, RU2530773, RU2662656, JP2015524715.

Егер релевантты құжаттарда БПЖ тараулары қойылса, онда бұл тарауларды, келесіге назар аударатын, міндетті түрде талдау қажет:

1) ХПЖ және БПЖ жіктеу жүйелерін нақтылау дәрежесі;

2) жіктеу схемаларының әртүрлі орындарында жіктеуді жүргізетін әртүрлі патенттік ведомство сарапшыларының мағыналық тәсілдері.

Мысалы, Жапонияның ішінде кеңейетін көбік түзетін заты бар ашылатын асқазанішілік баллон JP2015524715 патенттік құжаты, А61В 17/00 «Хирургиялық құрал-саймандар, құрылғылар немесе тәсілдер, мысалы, турникеттер» хирургиялық құрал-саймандары бойынша топта, ал БПЖ бойынша ЕПВ және Америкалық Патенттік ведомствоның сарапшылары – А61F 5/003 «...үрлемелі имплантацияланатын құрылғылар» және А61F 5/0036 «...асқазанішілік құрылғылар» топтарында ХПЖ бойынша Espacenet ДҚ-да жіктелген. Бірдей құжатты ХПЖ және БПЖ бойынша жіктеудегі мұндай түбегейлі айырмашылық БПЖ схемасында ХПЖ-де баламасы жоқ, бірақ сонымен бірге техниканың осы саласын дәл және толық сипаттайтын тараулардың болуына байланысты деп айтуға болады.

Таңдалған ХПЖ тарауларының дұрыстығын бағалау үшін, асқазанішілік баллондауға жататын А61F 5/0036 тобына арналған БПЖ жіктеу схемасына тікелей жүгіну қажет және туыстық түсінігі көзқарасынан ізделетін тақырыптың адекватты маңызды белгілерін бағалау үшін, осы кіші топқа қатысты иерархиялық тұрғыдан жоғары орналасқан БПЖ тарауларын зерттеу қажет (кесте). БПЖ кіші тобын иерархияның өспелі тәртібі бойынша зерттеу кезінде таңдалған үш нүктелі А61F 5/0036 «асқазанішілік құрылғылар» тобынан схема бойынша туыстас топтарға, оған жақын орналасқан А61F 5/0013 «имплантацияланатын құрылғылар немесе инвазивті құралдар» екі нүктелі топқа жоғары өту керек, содан кейін өзі бағынатын бір нүктелі топқа дейін, яғни А61F 5/0003 «Семіздікті емдеуге арналған құрылғылар; тамақ қабылдауға кедергі келтіретін құрылғылар (...)» тобына дейін өту керек. А61F5/00 «Тірек-қимыл аппаратын хирургиялық емес емдеуге арналған ортопедиялық тәсілдер мен құрылғылар

Осылайша, айырмашылықтарын ескере отырып, ХПЖ және БПЖ схемалары архитектуралық жалпы және егжей-тегжейлі қағидаларын білу, осы жүйелердің мүмкіндіктеріне сәйкес, негізгі сөздермен үйлесімде оңтайлы іздеу сауалын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Alisova N. V. Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

Кесте			
А61F 5/00 тобының БПЖ жіктеу схемасының үзіндісі			
(ХПЖ-де жоқ БПЖ тараулары тік жақшаларда бөліп көрсетілген)			
Fragment of the classification scheme of the CPC for group A61F 5/00			
(CPC groups/subgroups not existing in the IPC are given in curly braces)			
The fragment of the group CPC A61F 5/00			А61F 5/00 тобы БПЖ тобының үзіндісінің аудармасы
A61F5/00		Orthopaedic methods or devices for non-surgical treatment of bones or joints (...); Nursing devices; {Anti-rape devices} (...)	Тірек-қимыл аппаратын хирургиялық емес емдеуге арналған ортопедиялық тәсілдер мен құрылғылар (...); науқастарды күтім көрсетуге арналған құрылғылар; {зорлаудың алдын алуға арналған құрылғылар} (...)
A61F5/0003	•	{Apparatus for the treatment of obesity; Anti-eating devices (...)}	{Семіздікті емдеуге арналған құрылғылар; тамақтануға кедергі келтіретін құрылғылар (...)}
A61F5/0013	••	{Implantable devices or invasive measures}	{имплантацияланатын құрылғылар немесе инвазивті тәсілдер}
A61F5/003	•••	{inflatable}	{үрлемелі}
A61F5/0033	••••	{with more than one chamber}	{бірден артық камерасымен}
A61F5/0036	•••	{Intragastrical devices}	{асқазанішілік құрылғылар}
A61F5/004	•••••	{remotely adjustable}	{қашықтықтан реттелетін}
A61F5/0043	••••••	{using injection ports}	{инъекциялық порттарды қолдана отырып}
A61F5/0046	••••••	{with wireless means}	{сымсыз құралдарымен}
A61F5/0083	•••	{Reducing the size of the stomach, e.g. gastroplasty (surgical interventions A61B17/00)}	{асқазан көлемін кішірейтетін, мысалы, гастропластика (А61В17/00 хирургиялық араласулар)}
A61F5/0086	••••	{using clamps, folding means or the like}	{оның ішінде қысқыштарды, жиналмалы құралдарды және т. б. пайдалана отырып}
A61F5/0089	••	{Instruments for placement or removal}	{семіздікті емдеуге арналған құрылғыларды орналастыруға немесе алып тастауға арналған құралдар}

(автормен құрастырылған)

(...); науқастарға күтім көрсету құрылғылары (...)» ХПЖ тобында А61F5/0003 БПЖ тобының тақырыбы топтың тақырыбында мүлдем көрсетілмегеніне ерекше назар аудару керек, яғни, бұл тақырыпты науқастарға күтім көрсетуге арналған құрылғыларға қарағанда, неғұрлым айқын түрде қайда жатқызуға болатындығы көрсетілмеген.

А61F 5/00 тобымен ХПЖ-де қамтылған тақырыпты толық түсіну үшін, ХПЖ қосалқы құралына – анықтамаларға, атап айтқанда «Осы қосымша класс қамтиды» бөліміне жүгінуге болады. Алайда, семіздікті емдеуге арналған құрылғыларға қатысты тақырып ол жерде де жоқ. Сондықтан, семіздікті емдеуге арналған асқазанішілік баллондарды, БПЖ-мен біркелкі жіктеу мақсаттарына сүйене отырып, ХПЖ-нің ұқсас тобында бар егжей-тегжейлі кіші топтарды басшылыққа ала отырып, ХПЖ-нің А61F 5/00 тобында ғана жіктеуге болады.

Қорытындылар

Мақалада, семіздікпен күресу сияқты өзекті мәселеге қатысты тақырып бойынша екі патенттік жіктеу

жүйесіне – Халықаралық патенттік жіктеуге және Бірлескен патенттік жіктеуге салыстырмалы талдау жасалды.

Мақалада семіздікті емдеу үшін қолданылатын асқазанішілік баллондауға қатысты құжаттарды патенттік іздеу алгоритмі сипатталған.

Талдау көрсеткендей, қазіргі уақытта бұл тақырып шынайы көрінісінде ХПЖ жіктеу тарауларында да, оларға ескертулерде де, анықтамаларда да өзінің айқын көрінісін тапқан жоқ.

Патенттік құжаттарды талдау нәтижесінде, ХПЖ бойынша ең релевантты ретінде А61В 17/00 «Хирургиялық құрал-саймандар, құрылғылар немесе тәсілдер, мысалы, турникеттер» және А61F 5/00 «Тірек-қимыл аппаратын хирургиялық емес емдеуге арналған ортопедиялық тәсілдер мен құрылғылар (...); науқастарға күтім көрсету құрылғылары (...)» топтары бойынша іздеу жүргізу қажеттілігі белгіленді.

Ақпараттың жоғалуын болдырмау үшін іздеу БПЖ бойынша жүргізілді, онда қазіргі уақытта ХПЖ-мен салыстырғанда үш есе көп тарау бар. Берілген тақырып бойынша БПЖ схемасын талдау көрсеткендей, бұл схема

А61F 5/0003 «Семіздікті емдеуге арналған құрылғылар; тамақ қабылдауға кедергі келтіретін құрылғылар (...)» сияқты нақты тараулардың және осы құрылғылардың белгілерін дамытатын оған сәйкес он бағынышты тараулардың болуы есебінен релевантты құжаттарды табуға көбірек мүмкіндік береді.

Осылайша, айырмашылықтарын ескере отырып, ХПЖ және БПЖ схемалары архитектурасының жалпы және егжей-тегжейлі қағидаларын білу, осы жүйелердің мүмкіндіктеріне сәйкес, негізгі сөздермен үйлесімде оңтайлы іздеу сауалын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Неймарк, А. Е. Семіздікпен және метаболикалық синдроммен ауыратын науқастарды емдеуде асқазанішілік баллондарды қолдану / А. Е. Неймарк, В. Ф. Попова, К. А. Анисимова // И. И. Греков ат. хирургия хабаршысы – 2015. – Т. 174, № 3. – Б. 59–62.
2. Голуб, В. А. Бариатриялық хирургия: заманауи көзқарас (әдебиетке шолу) / В. А. Голуб, О. А. Косивцов, А. Е. Бубликов, В. А. Иевлев // Волгоград мемлекеттік медицина университетінің хабаршысы. – 2022. – Т. 19, № 3. – Б. 14–19.
3. Дедов, И. И. «Семіздік пен коморбидті ауруларды емдеу» пәнаралық клиникалық зерттеулер» / И. И. Дедов, М. В. Шестакова, Г. А. Мельниченко, Н. В. Мазурина, Е. Н. Андреева, И. З. Бондаренко, З. Р. Гусова, Ф. Х. Дзгоева, М. С. Елисеев, Е. В. Ершова, М. В. Журавлева, Т. А. Захарчук, В. А. Исаков, М. В. Клепикова, К. А. Комшилова, В. С. Крысанова, С. В. Недогода, А. М. Новикова, О. Д. Остроумова, А. П. Переверзев және басқалар // Семіздік және метаболизм. – 2021. – Т. 18, № 1. – Б. 5–99.
4. Баланов, С. Г. Бариатриялық араласуларды таңдау қағидасы (әдебиеттерге шолу) / С. Г. Баланов, Д. И. Василевский, К. А. Анисимова, З. М. Хамид, Д. В. Шкредов // Акад. И. П. Павлов ат. СПбММУ ғылыми еңбектері – 2020. – Т. 27, № 4. – Б. 38–45.
5. Алисова, Н. В. Бірлескен патенттік жіктеу-биотехнология саласындағы патенттік ақпаратты іздеудің тиімді құралы / Н. В. Алисова, Л. А. Цикунова // Патенттер мен лицензиялар. – 2020. – № 1. – Б. 70–80.

Авторлар туралы ақпарат

Наталья Владимировна Алисова, халықаралық жіктеу және патенттік құқық объектілері саласындағы іздеуге ақпараттық қолдау көрсету бөлімінің аға ғылыми қызметкері, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБУ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1), ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; nataliia.alisova@rupto.ru

Information about the author

Natalia V. Alisova, Senior Researcher of department of international classifications and information support for the search in the field of patent law objects, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, building 1); ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; nataliia.alisova@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 17.01.2024 ж. келіп түсті

Рецензияланғаннан кейін 14.03.2024 ж. пысықталды

Жариялауға 14.03.2024 ж. қабылданды

Өнертапқышқа көмек ретінде

1

ҚҰЖАТТАРДЫ ДАЙЫНДАҢЫЗ

- 1 Патент беру туралы өтініш
- 2 Өнертабыстың немесе пайдалы модельдің сипаттамасы
- 3 Мәнін анық көрсететін және сипаттамасына толықтай негізделген өнертабыс/пайдалы модель формуласы
- 4 Сызбалар және басқа материалдар, қажет болса
- 5 Реферат

2

ӨТІНІМДІ ТІРКЕУ ЖӘНЕ ФОРМАЛЬДЫ САРАПТАМА ҮШІН БАЖ ТӨЛЕҢІЗ

3 300 руб. ӨНЕРТАБЫС

формуланың **10-нан** жоғары әрбір тармағы үшін **+ 700 руб.**

ЖЕҢІЛДІКТЕР

1 155 руб.

ШОК, ғылыми және білім беру ұйымдары үшін, әрбір тәуелсіз **10-нан** жоғары тармақ үшін **+ 245 руб.**

825 руб.

өз атына патент сұрайтын жалғыз автор үшін әрбір тәуелсіз **10-нан** жоғары тармақ үшін **+ 175 руб.**

330 руб.

35 жасқа дейінгі мүгедектер, зейнеткерлер, білім алушылар, ғылыми қызметкерлер үшін әрбір тәуелсіз **10-нан** жоғары тармақ үшін **+ 70 руб.**

2

ӨТІНІМДІ ТІРКЕУ ЖӘНЕ ФОРМАЛЬДЫ САРАПТАМА ҮШІН БАЖ ТӨЛЕҢІЗ

1 400 руб. ПАЙДАЛЫ МОДЕЛЬ

формуланың **10-нан** жоғары әрбір тармағы үшін **+ 700 руб.**

ЖЕҢІЛДІКТЕР

490 руб.

ШОК, ғылыми және білім беру ұйымдары үшін, формуланың **10-нан** жоғары әрбір тармағы үшін **+ 245 руб.**

350 руб.

өз атына патент сұрайтын жалғыз автор үшін формуланың **10-нан** жоғары әрбір тармағы үшін **+ 175 руб.**

140 руб.

35 жасқа дейінгі мүгедектер, зейнеткерлер, білім алушылар, ғылыми қызметкерлер үшін формуланың **10 әрбір** тармағы үшін **+ 70 руб.**

3

ҚҰЖАТТАРДЫ РОСПАТЕНТКЕ ТАПСЫРЫҢЫЗ

Электронды түрде беру

- ФӨМИ сайты
- Мем. қызметтер

Бейэлектронды беру

Мәскеу, Бережковская жағаж., 30 үй, 1-корп.

30% жеңілдік
электронды іс жүргізуге

4

ФОРМАЛЬДЫ САРАПТАМА (МАКСИМАЛДЫ МЕРЗІМІ 1 АЙ)

- 1 Баждың төленгенін тексеру
- 2 Құжаттардың болуын және оларға қойылатын талаптардың сақталуын тексеру

5

ШЫН МӘНІНДЕГІ САРАПТАМАНЫҢ АҚЫСЫН ТӨЛЕҢІЗ

12 500 руб. ӨНЕРТАБЫС

әрбір тәуелсіз **1-ден** жоғары тармақ үшін **+ 9 200 руб.**

ЖЕҢІЛДІКТЕР

4 375 руб.

ШОК, ғылыми және білім беру ұйымдары үшін
әрбір тәуелсіз **1-ден** жоғары тармақ үшін **+ 3 220 руб.**

3 125 руб.

өз атына патент сұрайтын жалғыз автор үшін
әрбір тәуелсіз **1-ден** жоғары тармақ үшін **+ 2 300 руб.**

1 250 руб.

35 жасқа дейінгі мүгедектер, зейнеткерлер, білім
алушылар, ғылыми қызметкерлер үшін
әрбір тәуелсіз **1-ден** жоғары тармақ үшін **+ 950 руб.**

5

ШЫН МӘНІНДЕГІ САРАПТАМАНЫҢ АҚЫСЫН ТӨЛЕҢІЗ

2 500 руб. ПАЙДАЛЫ МОДЕЛЬ

ЖЕҢІЛДІКТЕР

875 руб.

ШОК, ғылыми және білім беру ұйымдары үшін

625 руб.

өз атына патент сұрайтын жалғыз автор үшін

250 руб.

55 жасқа дейінгі мүгедектер, зейнеткерлер, білім
алушылар, оқитын ғылыми қызметкерлер үшін

6

ШЫН МӘНІНДЕГІ САРАПТАМА (МАКСИМАЛДЫ МЕРЗІМІ 12 АЙ)

- 1** Шешімді өнертабыстарға немесе пайдалы модельдерге жатқызуды тексеру
- 2** Мәлімделген өнертабыстың/пайдалы модельдің мәнін ашудың жеткіліктілік талабын тексеру
- 3** Патентке қабілеттілік шарттарын тексеру.

ӨНЕРТАБЫС ҮШІН:

- жаңалығы
- өнертапқыштың деңгейі
- өнеркәсіпте қолданылуы

ПАЙДАЛЫ МОДЕЛЬ ҮШІН:

- жаңалығы
- өнеркәсіпте қолданылуы

7

ӨНЕРТАБЫСТЫ/ПАЙДАЛЫ МОДЕЛЬДІ ТІРКЕУ ЖӘНЕ ПАТЕНТ БЕРУ ҮШІН БАЖДАРДЫ ТӨЛЕУ

3 300 руб.

+ 2 000 руб.

Өнертабысқа/пайдалы модельге қағаз түріндегі патент
(қалауы бойынша)

ЖЕҢІЛДІКТЕР

1 050 руб.

ШОК, ғылыми және білім беру ұйымдары үшін

750 руб.

өз атына патент сұрайтын жалғыз автор үшін

300 руб.

35 жасқа дейінгі мүгедектер, зейнеткерлер, білім
алушылар, ғылыми қызметкерлер үшін

4. АНАЛИТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР

Деректер массиві бар мақала

DataPaper

УДК 347.77:332.14

Приволжье федералды округінің зияткерлік меншік саласындағы белсенділігі туралы анықтама

Ольга Евгеньевна Бацокина[✉], Юлия Витальевна Завгородняя

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]olga.batsokina@rupto.ru

Наталья Владимировна Алисова[✉]

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]nataliia.alisova@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада Приволжье федералдық округінің 2017–2023 жылдар кезеңіндегі зияткерлік меншік саласындағы белсенділігі көрсетілген. Өтінімдер мен алынған патенттер саны бойынша деректер талданды және өнертабыстар, пайдалы модельдер, өнеркәсіптік үлгілер, тауар белгілері мен ЭЕМ арналған бағдарламалар, дерек қорлары және интегралды микросхемалар топологиялары бойынша бөлімдерде көшбасшы аймақтар анықталды.

Негізгі сөздер: инновациялық белсенділік, өтініш беру белсенділігі, патенттік белсенділік

Дәйексөз алу үшін: Бацокина О. Е., Завгородняя Ю. В. Приволжье федералдық округінің зияткерлік меншік саласындағы белсенділігі туралы анықтама // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 180–187.

The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property

Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]zavgorodnyaya@rupto.ru

Abstract: The article examines the activities in the field of intellectual property in the Volga Federal District from 2017 to 2023. Data on the applications received and number of patents granted was analyzed, and the leading regions were identified in terms of invention, utility model, industrial design, trademark, and computer program, database, and integrated circuit topology.

Keywords: innovation activity, applicant activity, patent activity

For citation: Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya, The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 180–187.

Кіріспе

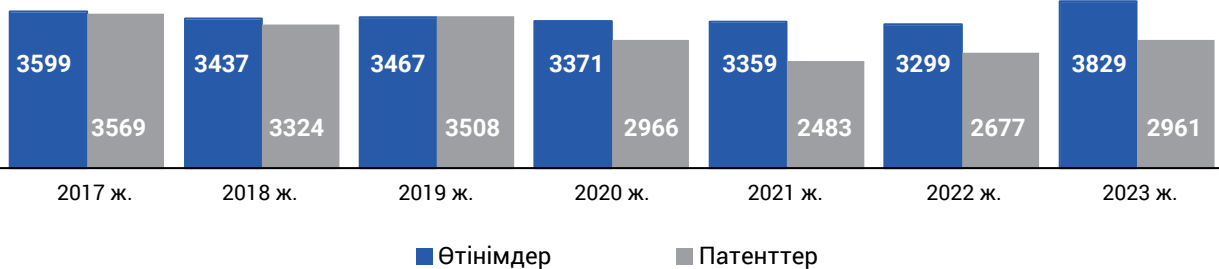
Приволжье федералдық округ Ресей Федерациясы Президентінің 2000 жылғы 13 мамырдағы Жарлығымен құрылған, оның құрамында Ресейдің барлық өнеркәсіптік өндірісінің төрттен бір бөлігі шоғырланған 14 РФ субъекті бар: Ресей автоөнеркәсібінің 85%-ы, авиақұрылыстың 65%-ы, мұнай химиясының 40%-ы, кеме құрылысының 30%-ы, қорғаныс-өнеркәсіптік кешен өндірісінің 30%-ы. Округте инновациялық белсенді кәсіпорындардың үштен бірі, ресейлік технологиялар экспортының жартысына жуығы шоғырланған. Приволжье федералдық округінде Башқұртстан Республикасы, Марий Эль, Мордовия, Татарстан, Удмуртия, Чувашия, сондай-ақ Пермь өлкесі мен Киров, Нижний

Приволжье федералдық округ Ресей Федерациясы Президентінің 2000 жылғы 13 мамырдағы Жарлығымен құрылған, оның құрамында Ресейдің барлық өнеркәсіптік өндірісінің төрттен бір бөлігі шоғырланған 14 РФ субъекті бар.

Новгород, Орынбор, Пенза, Самара, Саратов және Ульяновск облыстарымен Федералдық зияткерлік меншік жөніндегі қызметпен ынтымақтастық туралы келісімдер жасалды. Татарстан Республикасымен,

Өнертабыстар және пайдалы модельдер

2017–2023 жж. кезеңіндегі Приволжье федералдық округінде өнертабысқа өтінім беру және патент беру динамикасы.

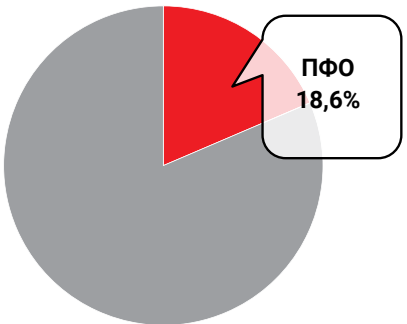
Мордовия Республикасымен және Ульяновск облысымен зияткерлік меншік саласын дамытуды қолдау шеңберінде өзара іс-әрекеттесу туралы келісімдер (үшжақты келісім) жасалды.

Сондай-ақ, өткен жылы федералдық округтің өтініш берушілері осы 3М объектісіне 2 961 патент алды.

2023 жылы жалпы Ресей Федерациясында және Приволжье федералдық округіндегі (ПФО) өнертабысқа өтінім беру құрылымы

Ресей Федерациясында 2023 жылы берілген өтінімдердің жалпы санынан Приволжье федералдық округінен өнертабысқа берілген өтінімдер саны, барлығы 18,6%.

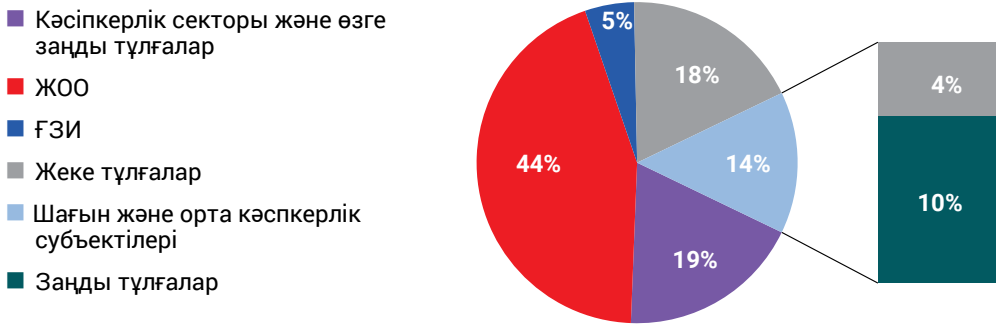
РФ-ғы ПФО өтінімдерінің үлесі

ПФО-гі өнертабысқа өтінім беру бойынша көшбасшылар

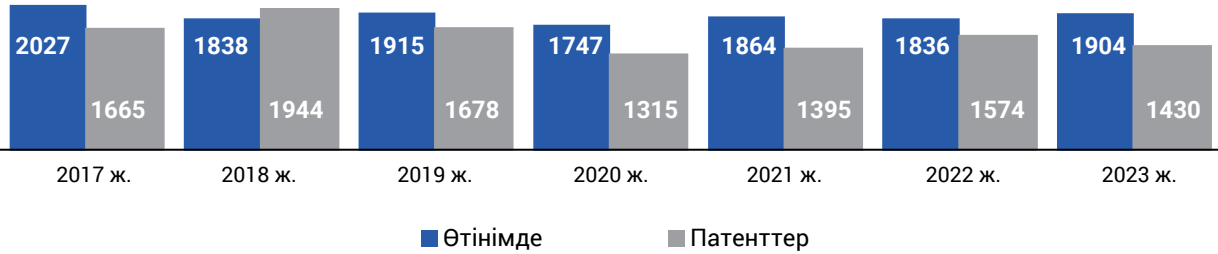
2023 жылғы Приволжье федералдық округіндегі шаруашылық жүргізетін субъектілер санаты бойынша өнертабысқа берлетін өтінімдерді үлестіру

2017–2023 жж. кезеңіндегі РСТ халықаралық рәсімі бойынша Приволжье федералдық округінен өтініш берушілердің өнертабысқа берген өтінімдерінің саны.

	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.	2020 ж.	2021 ж.	2022 ж.	2023 ж.
РСТ өтінімдері	89	72	92	120	106	84	81

2017–2023 жж. кезеңіндегі Приволжье федералдық округінде пайдалы модельге өтінім беру және патент беру динамикасы.

ПФО-гі өнертабысқа өтінім беруші көшбасшылары: Татарстан, Башқұртстан Республикалары және Пермь өлкесі, олардың ПФО өтінімдерінің жалпы санындағы үлесі 47,7%-ды құрайды.

2023 жылы Приволжье федералдық округіндегі өнертабысқа ең көп өтінімдерді ЖОО берді – 44%.

Шағын және орта бизнес субъектілеріне – 14% тиесілі, оның ішінде: жеке тұлғалар – 4% және заңды тұлғалар – 10%.

2017–2023 жж. кезеңінде Приволжье федералдық округінің өтініш берушілері Роспатентке ДЗМУ-ға жіберу үшін Патенттік кооперация туралы шарттың халықаралық рәсімі (РСТ) бойынша өнертабысқа 644 өтінім берді, оның ішінде 2023 жылы – 81 өтінім.

Зерттеу кезеңінде РСТ-өтінім беру бойынша Татарстан Республикасы (134 бірлік) және Нижний Новгород облысы (114 бірлік) белсенділік танытты.

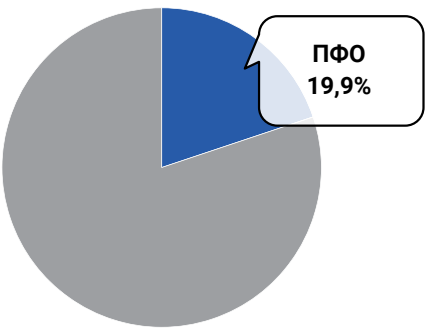
2023 жылы Приволжье федералдық округінің өтініш берушілері Роспатентке пайдалы модельге 1 904 өтінім берді, бұл алдыңғы жылға қарағанда 3,7%-ға көп, алайда 2017 жылғы деңгейге қол жеткізу мүмкін болмады. Сондай-ақ, өткен жылы округтің өтініш берушілері осы патенттік құқық объектісіне 1 430 патент алды.

2023 жылы жалпы Ресей Федерациясында және Приволжье федералдық округіндегі (ПФО) пайдалы модельге өтінім беру құрылымы

Ресей Федерациясында 2023 жылы берілген өтінімдердің жалпы санынан Приволжье федералдық округінен пайдалы модельге берілген өтінімдер саны, барлығы 19,9%.

ПФО-гі пайдалы модельге өтінім беруші көшбасшылары: Татарстан Республикасы, Самара және

РФ-ғы ПФО өтінімдерінің үлесі

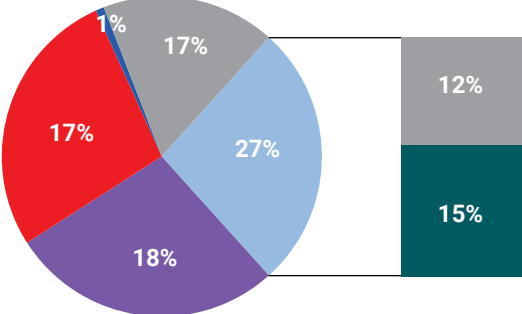

ПФО-гі өнертабысқа өтінім беру бойынша көшбасшылар

2023 жылғы Приволжье федералдық округіндегі шаруашылық жүргізетін субъектілер санаты бойынша пайдалы модельге берлетін өтінімдерді үлестіру

- Кәсіпкерлік секторы және өзге заңды тұлғалар
- ЖОО
- ҒЗИ
- Жеке тұлғалар
- Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері
- Заңды тұлғалар

Приволжье федералдық округінің өтініш берушілерінің (заңды тұлғаларының) соңғы 3 жылдағы өнертабысқа және пайдалы модельге берілген өтінімдер саны бойынша рейтингі

№ р/с	Өтінім беруші	РФ өңірі	Өтінімдер саны
1.	П. А. Столыпин атындағы Ульяновск мемлекеттік аграрлық университеті	Ульяновск облысы	734
2.	В. Д. Шашин атындағы «Татнефть» жария акционерлік қоғамы	Татарстан республикасы	621
3.	«Рузаев химиялық машина жасау зауыты» акционерлік қоғамы	Мордовия Республикасы	326
4.	Пермь Ұлттық Мемлекеттік Зерттеу Университеті	Пермь өлкесі	263
5.	Ю. А. Гагарин атындағы Саратов мемлекеттік техникалық университеті	Саратов облысы	256
6.	Қазан мемлекеттік сәулет-құрылыс университеті	Татарстан республикасы	223
7.	А. Н. Туполев ат. Қазан Ұлттық Техникалық Зерттеу Университеті	Татарстан республикасы	223
8.	Пермь Ұлттық Политехникалық Зерттеу Университеті	Пермь өлкесі	222
9.	Ресей Федералдық ядролық орталығы – Бүкілресейлік эксперименттік физика ғылыми-зерттеу институты	Нижний Новгород облысы	213
10.	Уфа мемлекеттік мұнай техникалық университеті	Башқұртстан Республикасы	198

Ульяновск облыстары, олардың ПФО өтінімдерінің жалпы санындағы үлесі 40,1%-ды құрайды.

2023 жылғы Приволжье федералдық округіндегі шаруашылық жүргізетін субъектілер санаты бойынша пайдалы модельге берлетін өтінімдерді үлестіру

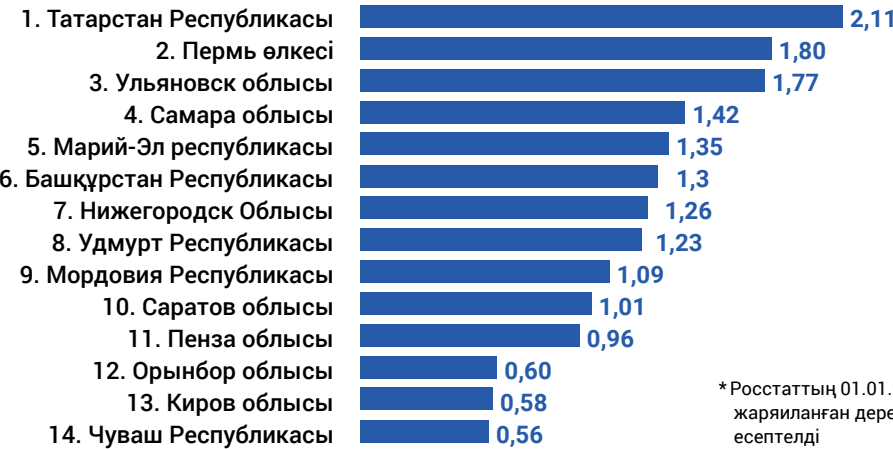
2023 жылы Приволжье федералдық округіндегі пайдалы модельге ең көп өтінімдердә кәсіпкерлік сектордың және басқа заңды тұлғалардың өкілдері берді – 28%. ЖОО және ШОК 27%-дан берді. ШОК субъектілері берген өтінімдердің 27%-ы заңды және жеке тұлғалар бірдей үлес қосқанын атап өту маңызды.

Соңғы 3 жылда округтегі өнертабысқа және пайдалы модельге ең көп өтінімдерді агроөнеркәсіптік кешен үшін мамандар даярлауды жүзеге асыратын ірі

2023 ж. Федералдық округтердің және жалпы Ресей Федерациясының өнертапқыштық белсенділік коэффициенті (ӨБК)*

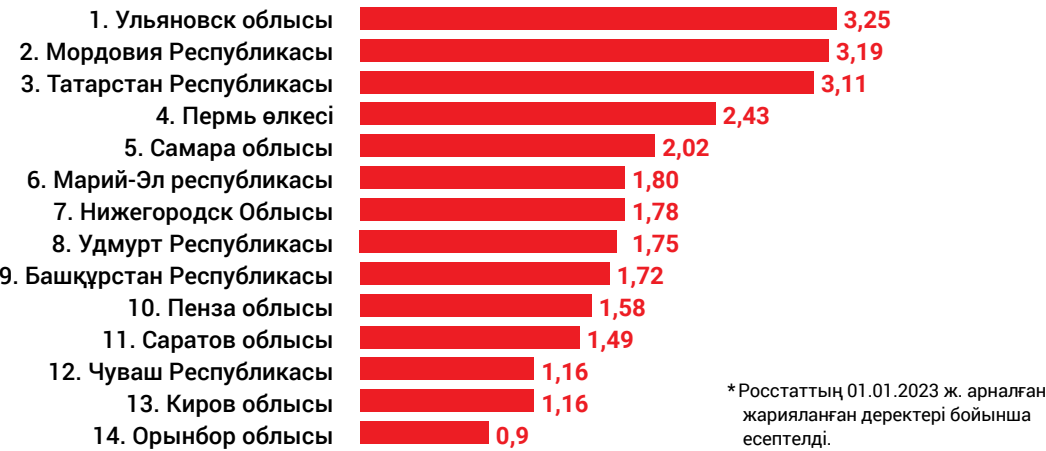
ПМ есептемегендегі ӨБК	Федералдық округ	ПМ есепке алғандағы ӨБК
2,12	1. Орталық	3,16
1,78	2. Солтүстік-Батыс	2,61
1,33	3. Приволжский	2,00
1,16	4. Сібір	1,63
0,99	5. Уралск	1,50
0,91	6. Оңтүстік	1,28
0,62	7. Қиыр Шығыс	0,85
0,54	8. Северо-Кавказский	0,63
1,41	Ресей Федерациясы	2,06

2023 жылғы Приволжье федералдық округі (ПФО) аймақтарының өнертапқыштық белсенділік коэффициенті (ӨБК): халықтың 10 000 адамына өнертабысқа патент беруге өтінімдер саны*

* Росстаттың 01.01.2023 ж. арналған жарияланған деректері бойынша есептелді

2023 жылғы Приволжье федералдық округі (ПФО) аймақтарының өнертапқыштық белсенділік коэффициенті (ӨБК): халықтың 10 000 адамына өнертабысқа және пайдалы модельге патент беруге өтінімдер саны *

білім беру, ғылыми-инновациялық және консалтингтік орталығы – П. А. Столыпин ат. Ульяновск мемлекеттік аграрлық университеті берді.

Сондай-ақ, В. Д. Шашин атындағы «Татнефть» ЖАҚ (негізгі активтері Татарстан Республикасының аумағында орналасқан ірі ресейлік мұнай компаниясы) және Мордовия Республикасының Рузаевка қаласында орналасқан «Рузаев химиялық машина жасау зауыты» АҚ машина жасау кәсіпорыны көшбасшылар үштігіне кіреді.

Приволжье федералдық округі 2023 жылғы мәліметтер бойынша Ресей Федерациясының федералды округтерінің арасында, пайдалы модельдерді ескере отырып және ескерусіз өнертапқыштық белсенділік коэффициентінің мәні бойынша рейтингте 3-ші орынды иеленді.

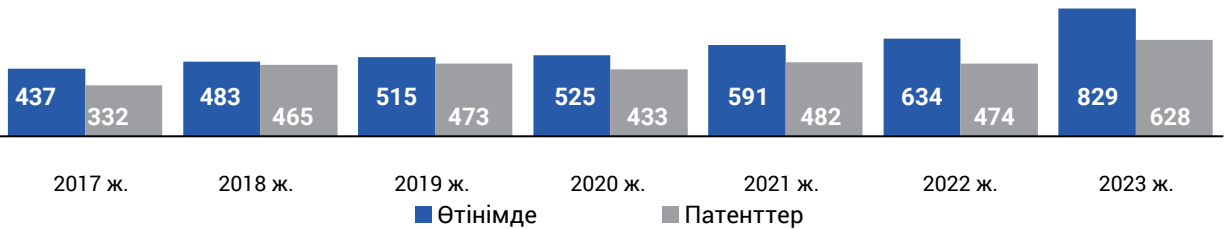
2023 жылғы мәліметтер бойынша Приволжье федералдық округіндегі пайдалы модельдерді ескермей, өнертапқыштық белсенділік коэффициентінің мәні бойынша көшбасшы – Татарстан Республикасы.

Приволжье федералдық округі 2023 жылғы мәліметтер бойынша Ресей Федерациясының федералды округтерінің арасында, пайдалы модельдерді ескере отырып және ескерусіз өнертапқыштық белсенділік коэффициентінің мәні бойынша рейтингте 3-ші орынды иеленді.

2023 жылы пайдалы модельдерді ескере отырып, өнертапқыштық белсенділік коэффициентінің мәні бойынша Приволжье федералдық округінің аймақтарының рейтингінде Ульяновск облысы жетекші орын алады.

Өнеркәсіптік үлгілер

2017–2023 жж. кезеңіндегі Приволжье федералдық округінде өнеркәсіптік үлгіге өтінім беру және патент беру динамикасы.

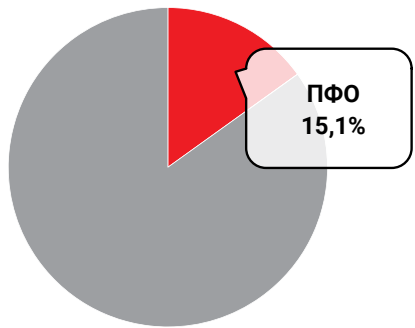
2017–2023 жж. кезеңінде Приволжье федералдық округінде өнеркәсіптік үлгіні тіркеу бойынша тұрақты өсу динамикасы байқалды. 2023 жылы федералды

округтің өтініш берушілері өнеркәсіптік үлгіге 829 өтінім берді, бұл 2022 жылмен салыстырғанда 30,8%-ға артық және осы патенттік құқық объектісіне 628 патент алды.

2023 жылы жалпы Ресей Федерациясында және Приволжье федералдық округіндегі (ПФО) өнеркәсіптік үлгіге өтінім беру құрылымы.

Ресей Федерациясында 2023 жылы берілген өтінімдердің жалпы санынан Приволжье федералдық округінен өнеркәсіптік үлгіге берілген өтінімдер саны 15%-дан артық.

РФ-ғы ПФО өтінімдерінің үлесі

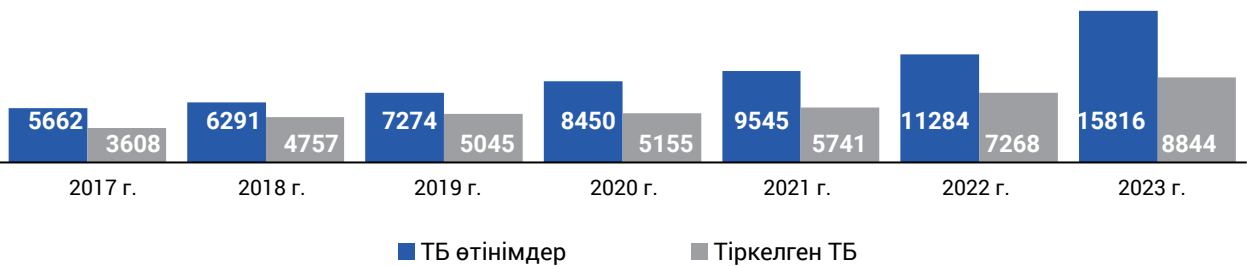
2023 жылы ПФО-де өнеркәсіптік үлгіге берілген өтінімдердің жартысынан көбін округтің өтінім беру бойынша көшбасшылары – Самара облысы, Татарстан Республикасы және Пермь өлкесінің өтінім берушілері.

ПФО-да пайдалы модельге өтініш беру бойынша көшбасшылар

Тауар белгілері

2017–2023 жж. кезеңіндегі Приволжье федералдық округінде тауар белгілеріне өтінім беру және тіркеу динамикасы.

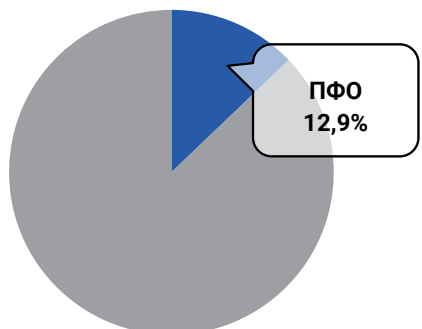

Приволжье федералдық округінде, жалпы елдегідей, өтініш берушілердің тауар белгісін тіркеуге деген қызығушылығының артуы байқалады. 2023 жылы округтің өтініш берушілері тауарлық белгісін тіркеуге 15 816 өтінім берді, бұл өткен жылмен салыстырғанда 40,2%-ға артық. Сондай-ақ, 2023 жылы ПФО өтініш берушілері тауар белгісіне 8 844 куәлік алды.

2023 жылы Приволжье федералдық округіндегі (ПФО) тауар белгілеріне өтінім беру құрылымы

2023 жылы Ресей Федерациясында Приволжье федералды округінен тауар белгілеріне берілген өтінімдердің үлесі 12,9%-ды құрады.

Доля заявок ПФО в РФ

Лидеры по подаче заявок на товарный знак в ПФО

ПФО-гі тауар белгісіне өтінім беруші көшбасшылары: Татарстан Республикасы, Нижегородск және Самара облыстары, олардың ПФО өтінімдерінің жалпы санындағы үлесі 44,0%-ды құрайды.

Промышленные образцы

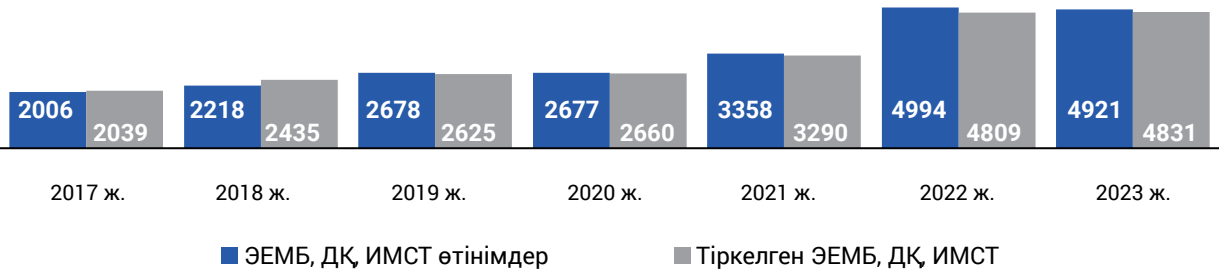
2023 жылғы жағдай бойынша Приволжье федералдық округінде 43 ТШЖА және 5 ГН тіркелді.

2023 жылы тіркелген Приволжье федералдық округінің өңірлік брендтері

Татарстан республикасы	ТШЖА № 312 Казан өрнекті былғары		Республика Башқұртстан	ТШЖА № 320 Башқұрт жылқысы	
Нижегород облысы	ТШЖА № 328 Шахун тоқымашылығы		Удмурт Республикасы	ГН № 305 Мансұр граниті	
	ГН № 329 Полхов-Майдан кескіндемесі			ГН № 306 Удмурт тұқымкіндігі	

ЭЕМ арналған бағдарламалар, деректер қоры және интегралды микросхемалар топологиясы

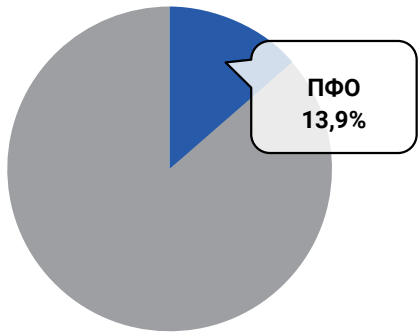
2017–2023 жылдар кезеңіндегі Приволжье федералдық округіндегі ЭЕМ арналған бағдарламалар, деректер қоры және интегралды микросхемалар топологияларына өтініш беру және тіркеу динамикасы.

2023 жылы ПФО өтініш берушілері Роспатентке: ЭЕМ бағдарламаларына – 4 175 өтінім, деректер қорына – 742 өтінім және интегралды микросхемалар топологиясына – 4 өтінім берді. ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ-берілген өтінімдердің жалпы саны – 4 921. 2023 жылы ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ берілген өтінімдердің жалпы саны 2022 жылға қарағанда 1,5%-ға қысқарғанына қарамастан, бұл көрсеткіш зерттелетін кезеңнің қалған жылдарына қарағанда жоғары. 2023 жылдың қорытындысы бойынша округтің өтініш берушілері ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ бойынша 4 831 куәлік алды (ЭЕМБ – 4 128, ДҚ – 700, ИМСТ – 3).

2023 жылы ПФО өтініш берушілері Роспатентке: ЭЕМ бағдарламаларына – 4 175 өтінім, деректер қорына – 742 өтінім және интегралды микросхемалар топологиясына – 4 өтінім берді. ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ-берілген өтінімдердің жалпы саны – 4 921.

РФ-ғы ПФО өтінімдерінің үлесі

2023 жылы Приволжье федералдық округіндегі (ПФО) ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ өтінім беру құрылымы

2023 жылы Ресей Федерациясында Приволжье федералды округінен ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ берілген өтінімдердің үлесі 13,9%-ды құрады.

ПФО-де ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ өтінім беру бойынша көшбасшылар: Татарстан Республикасы, Самара облысы және Башқұртстан Республикасы.

ПФО-да ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ өтініш беру бойынша көшбасшылар

2023 жылы Ресей Федерациясында Приволжье федералды округінен ЭЕМБ, ДҚ және ИМСТ берілген өтінімдердің үлесі 13,9%-ды құрады.

Өңірдегі технологиялар мен инновацияларды қолдау орталықтары (ТИҚО)

2009 жылдың сәуірінде ДЗМУ, техникалық білімге қол жеткізуді жеңілдету және бірқатар елдерде, өңірлік және облыстық ғылыми–техникалық ақпарат орталықтарында патенттік ақпаратты пайдалану тиімділігін арттыру болып табылатын Технологиялар мен инновацияларды қолдау орталықтарын (ТИҚО) – Technology and Innovation Support Centers (TISCs) құру жөніндегі пилоттық жобаны бастады. ТИҚО бүкіл әлем бойынша көптеген елдерден табуға болады, ал РФ-да бұл жоба 2011 жылғы қыркүйек айынан бастап іске асырыла бастады.

Барлық ТИҚО өз қызметінің шегінде келесі базалық қызметтерді көрсетеді:

- ФӨМИ патенттік және патенттік емес деректер қорына қол жеткізу;
- дерек қорларының негізінде патенттік зерттеулер жүргізу кезінде техникалық ақпаратты іздеуге көмектесу;
- дерек қорларының негізінде іздеу жүргізу бойынша оқыту;
- заңнама бойынша жалпы ақпарат беру;
- ақпаратты ресми сайттарда, әлеуметтік желілерде, БАҚ-та, радиода, теледидарда орналастыру, ашық ақпараттық акциялар өткізу.

Приволжье федералдық округінің аумағында 60 ТИҚО құрылды және жұмыс істейді

- 1-ші дәрежелі ТИҚО – 23 орталық
- 2-ші дәрежелі ТИҚО – 30 орталық
- 3-ші дәрежелі ТИҚО – 7 орталық

Авторлар туралы ақпарат

Ольга Евгеньевна Бацокина, Аналитикалық орталықтың аналитикалық материалдарды дайындау секторының басшысы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1), olga.batsokina@rupto.ru

Юлия Витальевна Завгородняя, Аналитикалық орталықтың аналитикалық материалдарды дайындау секторының жетекші талдаушысы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1), zavgorodnyaya@rupto.ru

Information about the authors

Olga E. Batsokina, Head of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); olga.batsokina@rupto.ru

Yulia V. Zavgorodnyaya, Leading Analyst of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); zavgorodnyaya@rupto.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 29.02.2024 ж. келіп түсті
Жариялауға 09.04.2024 ж. қабылданды

Сараптамалық қорытынды

Expert opinion

Жасанды интеллект саласындағы ғылыми-жарияланымдық белсенділік, 2024 жылғы I тоқсан

Сергей Владимирович Астахов[✉], Сергей Юрьевич Наквасин

Ресей Федерациясының Үкіметі жанындағы Аналитикалық орталығы,

Ресей Федерациясының Үкіметі жанындағы Ұлттық жасанды интеллектті дамыту орталығы

[✉]s.v.astakhov@inbox.ru

Аңдатпа: мақалада Lens.org интернет-ресурсында жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдарды іздеу және талдау нәтижелері келтірілген. Іздеу 2024 жылдың 25 наурызынан 2024 жылдың 1 қаңтары – 25 наурызы аралығындағы интервалда жарияланған күні бойынша келесі білім салалары бойынша жүргізілді:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

Қолданылатын әдістеме тек жалпы жасанды интеллект ұғымын ғана емес (машиналық оқыту, нейрондық желі, паттерндерді тану, деректер туралы ғылым, «робастылық»), сонымен қатар жасанды интеллекттің ең өзекті технологияларын (компьютерлік көру қабілеті, сөйлеуді тану және табиғи тілді өңдеу), сондай-ақ оларды жүзеге асырудың өзекті тәсілдерін (терең оқыту, қосымша күш сала отырып оқыту, үйірткілі нейрон желілері) қамтиды.

Негізгі сөздер: ғылыми-жарияланымдық белсенділік, жасанды интеллект технологиялары.

Дәйексөз алу үшін: Астахов С. В., Наквасин С. Ю. Жасанды интеллект саласындағы ғылыми-жарияланымдық белсенділік // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 188–196.

Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024

Sergey V. Astakhov[✉], Sergei Yu. Nakvasin

Analytical Center for the Government of the Russian Federation,

National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation

[✉]s.v.astakhov@inbox.ru

Abstract: The article presents the results of a search and analysis of scientific publications in the field of artificial intelligence on the Internet resource Lens.org. The search was conducted on March 25, 2024 by publication date from January 1 to March 25, 2024 in the following areas of knowledge:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

The methodology used covers not only the general concepts of artificial intelligence (machine learning, neural network, pattern recognition, data science, “robustness”), but also the most current artificial intelligence technologies (computer vision, speech recognition and natural language processing), as well as current approaches to their implementation (deep learning, reinforcement learning, convolutional neural networks).

Keywords: scientific and publishing activity, artificial intelligence technologies

For citation: Sergey V. Astakhov, Sergei Yu. Nakvasin, Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 188–196.

Кіріспе

2024 жылдың бірінші тоқсанында жасанды интеллект саласындағы ғылыми-жарияланымдық белсенділік бойынша көшбасшы, соңғы бес тоқсан ішінде рейтингте өз орнын сақтап қалған Қытай болып табылады. Бұл ретте, Ресей 18-ші орында, мұнда оның өткен тоқсанға қатысты өз позициясының нашарлауын көрге болады, Ресей 15-ші орында тұрған.

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы жарияланымдар саны бойынша ең танымал тақырып – «Электротехника және электроника». Бұл ретте, дәйексөздер саны бойынша ең танымал тақырып – «Бағдарламалық жасақтама». Ең танымал және сұранысқа ие бес тақырыптың тізімі: ең танымалдардың ішінде (жарияланымдар саны бойынша) – «Жалпы медицина» және «Электротехника және электроника» тақырыптарының болуымен және ең сұранысқа ие (дәйексөздер саны бойынша) – «Қолданбалы математика» және «Ақпараттық жүйелер» тақырыптарының болуымен ерекшеленеді.

Ең танымал тақырыптардағы жарияланымдар саны бойынша – Қытай (ең белсенді ұйым – Қытай Ғылым академиясы) және АҚШ (ең белсенді ұйымдар – Нортистен Университеті (Солтүстік-шығыс университеті) және

Гарвард университеті) көш бастап тұр. Дәл осы елдер мен ұйымдар ең сұранысқа ие тақырыптарда көшбасшылықты сақтайды. Ресей қолданбалы математика және жалпы медицина саласында ең жоғары орынға ие.

2024 жылдың бірінші тоқсанында жасанды интеллект саласындағы мақалаларды жариялаған ең беделді ғылыми журнал – Nature, 1 дәйексөз квартиліне жатқызылған және 20,96 импакт-факторымен (SJRI) сипатталған. Журналдың негізгі тақырыбы – жаратылыстану-ғылыми.

Бірінші дәйексөз квартилінің (Q1) журналдарындағы мақалалардың үлесі басылымдардың жалпы санынан 12,1% құрайды. Бұл көрсеткіштің 2023 жылы бойы тұрақты өсіп келгенін және 2024 жылы да өсу үстінде екенін айта кеткен жөн.

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы ең беделді журналдардағы басылымдар бойынша көшбасшы – Қытай болып қала береді.

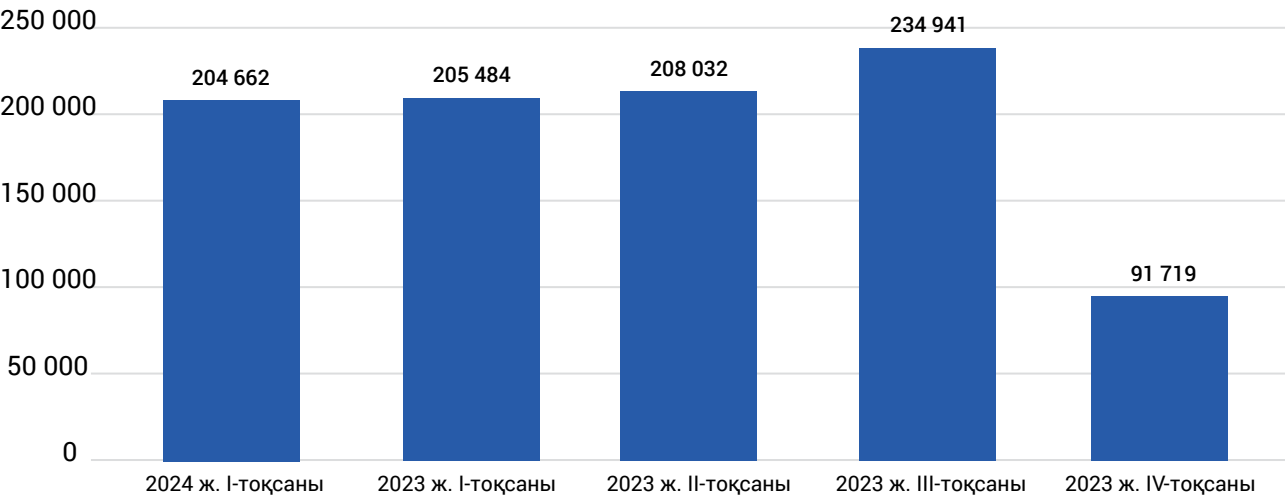
Коммерциялық компаниялар ғылыми зерттеулердің нәтижелерін келесі тақырыптар бойынша жариялайды: қолданбалы информатика, жалпы медицина, бағдарламалық жасақтама, жалпы биохимия генетика, молекулалық биология және фармакология.

Әлемдегі жағдай

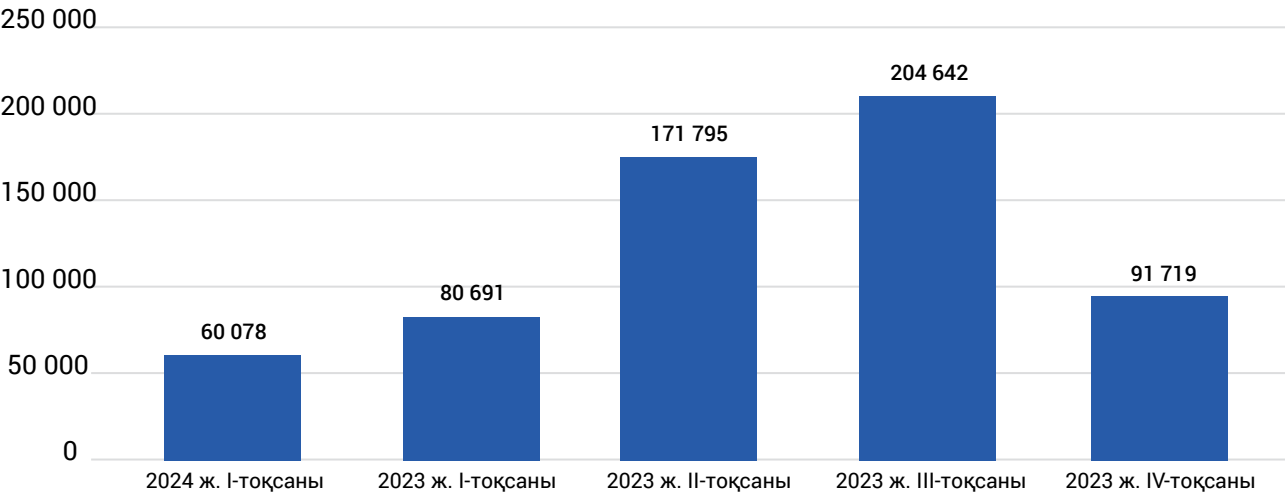
Lens.org ресурсының деректері бойынша 2024 жылдың бірінші тоқсанында 91 719 мақала жарияланды. 1 және 2-суреттерде өткен жылдағы және өткен бес жылдағы жарияланымдар санының тоқсандық динамикасының графиктері келтірілген.

1 және 2-суреттерде келтірілген нәтижелер, жасанды интеллект саласындағы тоқсан сайынғы әлемдік ғылыми-жарияланымдық белсенділік 2023 жылдың бірінші

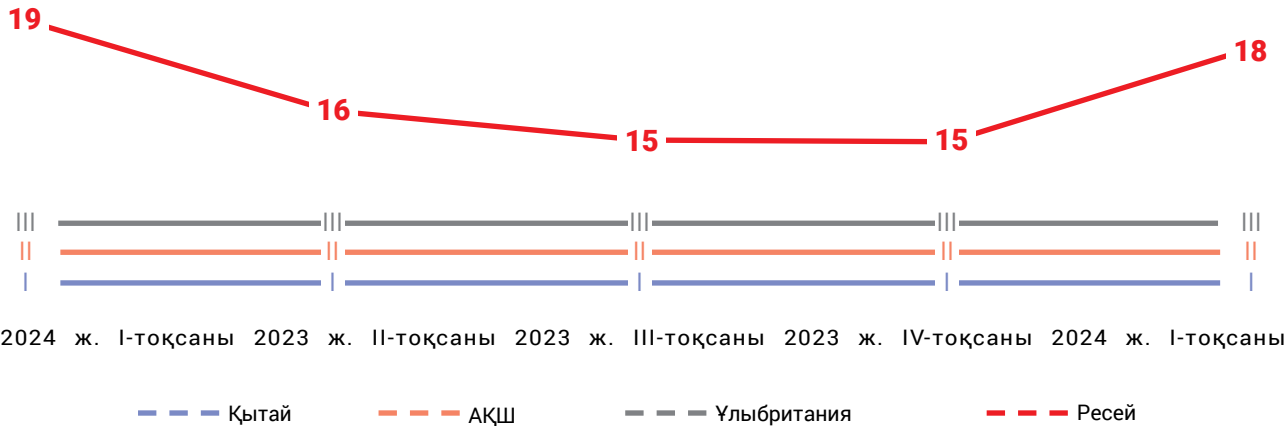
тоқсанынан бастап өсуді көрсетті деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді, алайда ағымдағы кезеңдегі жарияланымдар саны өткен жылмен салыстырғанда айтарлықтай аз, бұл қарастырылып отырған кезеңдегі жарияланымдарды индекстеудің жалғасып жатқан процесіне байланысты. Сондықтан, мақалаларды индекстеудің жалғасуына байланысты 2024 жылдың бірінші тоқсанында да өсу үрдісі сақталады деп күтілуде. Өткен

1-сурет
2023–2024 жылдардағы тоқсандық жарияланымдар санының динамикасы

2-сурет
Соңғы бес жылдың бірінші тоқсанындағы жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдар санының динамикасы

3-сурет
Соңғы бес тоқсандағы жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдар саны бойынша көшбасшы елдердің ұстанымдары

тоқсанның соңында индекстелген жарияланымдар саны 234 941 болғанын айта кеткен жөн.

Мақалаларды индекстеудің аяқталуына байланысты, 2023 жылдың төртінші тоқсанында олардың мәні 102 637-ден 234 941-ге дейін өсті. Төртінші тоқсандағы мақалаларды индекстеу нәтижелері бойынша жарияланымдар саны да артады деп болжауға болады, алайда өсу үрдісінің қайта басталуы мүмкін емес.

Төменде 2024 жылдың бірінші тоқсанындағы жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдар саны бойынша елдердің рейтингі берілген:

1. Қытай	8. Италия
2. АҚШ	9. Индонезия
3. Ұлыбритания	10. Жапония
4. Үндістан	11. Бразилия
5. Германия	12. Ресей
6. Канада	13. Сауд
7. Аустралия	Арабиясы

Ресей 605 басылыммен 12-ші орында, Сауд Арабиясынан озық (578 мақала), алайда Бразилиядан төмен (611 мақала). Соңғы бес тоқсандағы көшбасшы елдер мен Ресей ұстанымдарының динамикасы 3-суретте көрсетілген.

Ресей 605 басылыммен 12-ші орында, Сауд Арабиясынан озық (578 мақала), алайда Бразилиядан төмен (611 мақала). Соңғы бес тоқсандағы көшбасшы елдер мен Ресей ұстанымдарының динамикасы 3-суретте көрсетілген.

Осылайша, 2024 жылдың бірінші тоқсанында жасанды интеллект саласындағы ғылыми-жарияланымдық белсенділік бойынша көшбасшы, соңғы төрт тоқсан

ішінде рейтингте өз орнын сақтап қалған Қытай болып табылады. Бұл ретте, Ресей 12-ші орында, мұнда оның

өткен тоқсанға қатысты өз позициясының нашарлауын көруге болады, Ресей 15-ші орында тұрған.

Жарияланым тақырыптары

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы жарияланымдар саны бойынша ең танымал тақырыптар:

- 1) Электротехника және электроника – 5 855 басылым.
- 2) Қолданбалы информатика – 5 768 басылым.
- 3) Жалпы медицина – 5 496 басылым.
- 4) Бағдарламалық жасақтама – 4 230 басылым.
- 5) Компьютерлік желілер мен коммуникациялар – 3 520 басылым.

Сонымен қатар, орташа дәйексөз бойынша келесі тақырыптар ең танымал болып табылады:

- 1) Бағдарламалық жасақтама.
- 2) Қолданбалы математика.
- 3) Компьютерлік желілер және коммуникациялар.
- 4) Қолданбалы информатика.
- 5) Ақпараттық жүйелер.

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы жарияланымдар саны бойынша ең танымал тақырып – «Электротехника және электроника».

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы жарияланымдар саны бойынша ең танымал тақырыптар: Электротехника және электроника – 5 855 басылым. Қолданбалы информатика – 5 768 басылым. Жалпы медицина – 5 496 басылым.

Жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдардың ең танымал тақырыптары шеңберінде жарияланымдар саны бойынша көшбасшылар 1-кестеде ұсынылған елдер болып табылады.

Ең көп сұранысқа ие тақырыптардағы ғылыми жарияланымдар саны бойынша көшбасшылар 2-кестеде келтірілген елдер болып табылады.

1-кесте
Жарияланымдар саны бойынша көшбасшы елдер және осы елдердегі ең танымал тақырыптар бойынша ерекше белсенді ұйымдар

№	Ел	Ұйымның атауы
Электротехника және электроника		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	АҚШ	Джорджия Технологиялық институты
3	Үндістан	Висвесварая технологиялық университеті
4	Оңтүстік Корея	Сеул ұлттық университеті
5	Ұлыбритания	Лондон Империял колледжі
30	Ресей	Ресей ғылым академиясы
Қолданбалы информатика		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	АҚШ	Гарвард университеті
3	Ұлыбритания	Лондон Империял колледжі
4	Үндістан	SRM ғылым және технологиялар институты
5	Германия	Мюнхен техникалық университеті
24	Ресей	Ресей ғылым академиясы
Жалпы медицина		
1	АҚШ	Гарвард университеті
2	Қытай	Қытай ғылым академиясы
3	Индонезия	Танджунгпура университеті

№	Ел	Ұйымның атауы
4	Ұлыбритания	Оксфорд университеті
5	Канада	Торонто университеті
23	Ресей	Ресей ғылым академиясы
Бағдарламалық жасақтама		
1	Қытай	Китайская академия наук
2	Үндістан	Веллуру технологиялық институты
3	АҚШ	Нортистерн университеті (Солтүстік Шығыс университеті)
4	Ұлыбритания	Лондон Империял колледжі
5	Аустралия	Сидней технологиялық университеті
43	Ресей	СПбМУ
Компьютерлік желілер және коммуникациялар		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	Үндістан	SRM ғылым және технологиялар институты
3	АҚШ	Нортистерн университеті (Солтүстік Шығыс университеті)
4	Аустралия	Сидней технологиялық университеті
5	Ұлыбритания	Шеффилд университеті
39	Ресей	ММХҚИ

2-кесте

Жарияланымдар саны бойынша көшбасшы елдер және осы елдердегі ең сұранысқа ие тақырыптар бойынша ең белсенді ұйымдар

№	Ел	Ұйымның атауы
Бағдарламалық жасақтама		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	Үндістан	Веллуру технологиялық институты
3	АҚШ	Нортистерн университеті (Солтүстік Шығыс университеті)
4	Ұлыбритания	Лондон Империял колледжі
5	Аустралия	Сидней технологиялық университеті
43	Ресей	СПбМУ
Қолданбалы математика		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	АҚШ	Мичиган университеті
3	Үндістан	SRM ғылым және технологиялар институты
4	Ұлыбритания	Оксфорд университеті
5	Германия	Мюнхен техникалық университеті
18	Ресей	Ресей ғылым академиясы
Компьютерлік желілер және коммуникациялар		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	Үндістан	SRM ғылым және технологиялар институты
3	АҚШ	Нортистерн университеті (Солтүстік Шығыс университеті)

Дәл осы елдер мен ұйымдар ең сұранысқа ие тақырыптарда көшбасшылықты сақтайды. Ресей

Ең маңызды ғылыми нәтижелер

Ең маңызды нәтижелерді, әдетте, зерттеушілер әлемдік қауымдастықтың жоғары деңгейде танылуымен сипатталатын ғылыми басылымдарда жариялайды. Ғылыми басылымды тану деңгейі, әдетте, журналдың дәйексөз квартилімен және импакт-факторымен сандық сипатталатын онда жарияланған мақалалардың орташа дәйексөзімен анықталады. Бұл метрикалар Scimago Journal Ranking сайтында жарияланады.

Ғылыми басылымды тану деңгейі, әдетте, журналдың дәйексөз квартилімен және импакт-факторымен сандық сипатталатын онда жарияланған мақалалардың орташа дәйексөзімен анықталады.

№	Ел	Ұйымның атауы
4	Аустралия	Сидней технологиялық университеті
5	Ұлыбритания	Шеффилд университеті
39	Ресей	ММХҚИ
Қолданбалы информатика		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	АҚШ	Гарвард университеті
3	Ұлыбритания	Лондон Империял колледжі
4	Үндістан	SRM ғылым және технологиялар институты
5	Германия	Мюнхен техникалық университеті
24	Ресей	Ресей ғылым академиясы
Ақпараттық жүйелер		
1	Қытай	Қытай ғылым академиясы
2	АҚШ	Пенсильвания штатының университеті
3	Үндістан	Висвесварая технологиялық университеті
4	Ұлыбритания	Лондон Корольдік колледжі
5	Германия	Мюнхен техникалық университеті
43	Ресей	ЖЭМ

қолданбалы математика және жалпы медицина саласында ең жоғары орынға ие.

2024 жылдың бірінші тоқсанында жарияланған жасанды интеллект саласындағы ғылыми мақалалардың библиографиялық деректерін талдау бірінші дәйексөз квартилінің (Q1) журналдарындағы мақалалардың үлесі басылымдардың жалпы санынан 12,1% құрайтынын көрсетті.

Жоғарыда көрсетілген метрикалардың негізінде қарастырылып отырған кезеңде ең беделді ғылыми журналдарда жарияланған 10 мақаланың тізімі жасалды. Төменде оларда жарияланған ғылыми нәтижелерге қысқаша шолу берілген.

«Флотацияның өнеркәсіптік процесінде өнімділікті мониторингтеу үшін көп масштабты белгілерді біріктіру және жартылай бақыланатын темпоралды-кеңістіктік оқыту»¹ мақаласында авторлар калий тыңайтқыштарын

¹ Y. Wang et al., Multiscale Feature Fusion and Semi-Supervised Temporal-Spatial Learning for Performance Monitoring in the Flotation Industrial Process, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 974–987, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3295852.

алу процесін бақылауды жақсарту жолдарын зерттейді. Олар калий хлоридін флотациялау процесінде пайда болатын көбік кескінін өңдеудің жаңа әдістерін ұсынады. Сондай-ақ, авторлар алынған концентраттың сапасын болжауға мүмкіндік беретін модельді сипаттайды. Бұл әдістер мен модель флотация процесі туралы нақты деректерде тексеріледі.

«Кең оқыту жүйесін бөлшектеп жуықтату»² мақаласында нейрондық желілердің әртүрлі функцияларды жақындату қабілетін бағалау әдістері зерттеледі (бастапқы функцияның мінез-құлқын немесе формасын белгілі бір диапазонда немесе анықтаманың бүкіл интервалында мүмкіндігінше жақын қайталайтын басқа функцияны табу). Авторлар «кең оқыту жүйесі» (BLS) деп аталатын кеңінен қолданылатын оқыту жүйесін қолдануды және оның функцияларды жақындату мүмкіндігін талқылайды. Авторлар желі архитектурасы мен салмағын сындарлы түрде анықтауға мүмкіндік беретін жаңа тәсілді ұсынады, сонымен қатар бұл жүйенің бөлшектеп есептеу мәнмәтінінде қолданылуын зерттейді. Бұл әдістің тиімділігін тексеру үшін эксперименттер жүргізіледі. Бұл тәсілді үлкен деректерді талдау, модельдеу және машиналық оқытуда қолдануға болады

«Ежелгі еуразиялықтардың селекциялық ландшафты және генетикалық мұрасы» мақаласында авторлар шамамен 12 мың жыл бұрын голоцен кезеңінде адам эволюциясы кезінде болған өзгерістерді зерттейді.

«Ежелгі еуразиялықтардың селекциялық ландшафты және генетикалық мұрасы» мақаласында³ авторлар шамамен 12 мың жыл бұрын голоцен кезеңінде адам эволюциясы кезінде болған өзгерістерді зерттейді. 1 600-ден астам ежелгі геномдардың деректерін пайдалана отырып, авторлар геномдардағы өзгерістерді және соған байланысты қазіргі халықтардың денсаулығы мен тамақтануына әсерін талдайды. Жасанды интеллект технологиялары эволюциялық процесті модельдеу, генді таңдау сигналдарын анықтау және қазіргі популяциялардың генетикалық құрамындағы айырмашылықтарды талдау үшін қолданылады.

«Динамикалық ойындарға арналған түпкілікті қоздыруы бар кооперативті оқыту»⁴ мақаласында

² S. Wu, J. Wang, H. Sun, K. Zhang and N. R. Pal, Fractional Approximation of Broad Learning System, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 811–824, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2021.3127152
³ Irving-Pease, E.K., Refoyo-Martínez, A., Barrie, W. et al. The selection landscape and genetic legacy of ancient Eurasians. Nature 625, 312–320 (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06705-1>
⁴ Y. Yang, H. Modares, K. G. Vamvoudakis and F.L. Lewis, Cooperative Finitely Excited Learning for Dynamical Games, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 797–810, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3274908.

«Динамикалық ойындарға арналған түпкілікті қоздыруы бар кооперативті оқыту» мақаласында динамика үздіксіз өзгеріп отыраты, нөлдік сомасы бар ойындар үшін оқыту процесін жақсарту әдісі ұсынылады.

динамика үздіксіз өзгеретін нөлдік сомасы бар ойындар үшін оқу процесін жақсарту әдісі ұсынылады. Дәстүрлі орталықтандырылған актер-сыншы оқыту әдісінен айырмашылығы, лездік деректері бар онлайн деректерді үйлестіретін жаңа кооперативті оқыту әдісі әзірленді. Әрбір агент үшін тәжірибені қайта жаңғырту техникасын және агенттер арасындағы үлестірілген өзара әрекеттесуді пайдалана отырып, классикалық тұрақты қоздыру шартын кооперативті қоздыру шартын тексеруге оңай ауыстыруға болады.

«Уақыт ішінде кеңейе өзгеретін матрица тәсілінің негізіндегі Такаги – Сугено дискретті жүйелерді жетілдірілген тұрақты бұлыңғыр тұрақтандыру»⁵ мақаласында бұлыңғыр реттегішті қолдана отырып, жүйені тұрақтандырудың жетілдірілген әдісі ұсынылады. Негізгі жақсарту – бірдей ескерту деңгейін сақтау кезінде, жүйені тұрақтандыру аймағын кеңейту. Ол үшін бірнеше жұмыс режимдері бар арнайы реттегіш әзірленеді, бұл теңшеу икемділігін арттырады. Маңызды аспект – әр жұмыс режимі үшін бұлыңғыр салмақ функцияларының бірегей ерекшеліктерін ескеретін жаңа әдісті қолдану болып табылады. Бұл әдіс, мысалы, робототехникалық жүйелер, автоматты басқару жүйелері, электромеханикалық жүйелер, сондай-ақ өндірістік процестерді басқару жүйелерін қоса алғанда, динамикалық жүйелердің кең ауқымына қолданылуы мүмкін.

«Уақыт ішінде кеңейе өзгеретін матрица тәсілінің негізіндегі Такаги – Сугено дискретті жүйелерді жетілдірілген тұрақты бұлыңғыр тұрақтандыру» мақаласында бұлыңғыр реттегішті қолдана отырып, жүйені тұрақтандырудың жетілдірілген әдісі ұсынылады.

⁵ Wang et al., VisEvent: Reliable Object Tracking via Collaboration of Frame and Event Flows, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1997–2010, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3318601.

«VisEvent: Кадрлар мен оқиғалар ағындарының бірлескен жұмысының көмегімен объектілерді сенімді бақылау»⁶ мақаласында нысандарды бақылау үшін кәдімгі бейнекамера мен оқиға камерасын бірлесіп қолдану зерттеледі. Суреттері бар кадрларды жазатын бейнекамералардан айырмашылығы, оқиғалар камерасы асинхронды және сиретілген оқиғалар ағынын төмен кідіріспен шығарады. Кәдімгі камералар текстуралық бөлшектер мен баяу қозғалысты жақсы қабылдайды, ал оқиғалар камералары бұлыңғыр қозғалысты жоя алады және жылдам қозғалыс пен көмескі жарықтандыруды жақсы жұмыс істеуге мүмкіндік беретін үлкен динамикалық диапазонға ие. Жұмыста объектілерді бақылау кезінде кәдімгі бейнекамера мен оқиғалар камерасының бірлескен жұмысының сапасын бағалау үшін үлкен деректер жиынтығы (VisEvent деректер жиынтығы) ұсынылады. Бұл деректер жинағы нашар жарықтандыру, жоғары жылдамдық және фондық шу сияқты әртүрлі жағдайларда түсірілген кадрларды қамтиды. Осы деректер жиынтығының негізінде, объектілерді бақылаудың әртүрлі әдістерінің тиімділігін бағалау үшін эксперименттер жүргізіледі, соның ішінде екі камераның деректерін өңдеуге арналған қарапайым және тиімді белгілерді үйлестіру (біріктіру) алгоритмдері.

«VisEvent: Кадрлар мен оқиғалар ағындарының бірлескен жұмысының көмегімен объектілерді сенімді бақылау» мақаласында нысандарды бақылау үшін кәдімгі бейнекамера мен оқиға камерасын бірлесіп қолдану зерттеледі

«Крио-ЭМ карталарында автоматтандырылған модельдеу және ақуыздарды анықтау»⁷ мақаласында авторлар, криоэлектрондық микроскопияда атомдық модельдерді автоматтандырылған құру үшін ModelAngelo – машиналық оқытуға негізделген тәсілді (крио-ЭМ) ұсынады. ModelAngelo – ақуыздар мен нуклеотидтердің атомдық модельдерін құру үшін крио-ЭМ картасынан, ақуыз тізбегінен және құрылымынан ақпаратты пайдаланады. Ол сарапшылардың жасағанымен салыстырылатын атом модельдерінің сапасына қол жеткізеді және белгісіз тізбегі бар ақуыздарды анықтауда олардан асып түседі. ModelAngelo-да жасанды интеллект технологияларын қолдану атом модельдерін құру процесін автоматтандыруға және крио-ЭМ әдісімен құрылымды анықтауда объективтілікті арттыруға мүмкіндік береді.

⁶ X. Wang et al., VisEvent: Reliable Object Tracking via Collaboration of Frame and Event Flows, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1997–2010, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3318601.
⁷ Jamali, K., Käll, L., Zhang, R. et al. Automated model building and protein identification in cryo-EM maps. Nature (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07215-4>

«Қызмет көрсетуден бас тарту сияқты шабуылдар жағдайында киберфизикалық энергожелілері үшін оқиға триггерімен қауіпсіз бейінді басқару» мақаласында кибершабуылдар кезіндегі киберфизикалық энергетикалық жүйелерді (CPPSs) басқарудың қауіпсіздігін қамтамасыз ету әдісі зерттеледі.

«Қызмет көрсетуден бас тарту сияқты шабуылдар жағдайында киберфизикалық энергожелілері үшін оқиға триггерімен қауіпсіз бейінді басқару»⁸ мақаласында кибершабуылдар кезіндегі киберфизикалық энергетикалық жүйелерді (CPPSs) басқарудың қауіпсіздігін қамтамасыз ету әдісі зерттеледі. Авторлар шектеулі энергетикалық қызмет көрсетуден бас тарту (DoS) шабуылдары кезінде CPPSs үшін оқиғаларды бейінді басқарудың жаңа әдісін ұсынады. Ұсынылған механизм іске қосу механизмдерін жобалау кезінде DoS шабуылдарын ескереді. CPPSs тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін жеткілікті шарттар алынды және жүйенің күй траекториялары қауіпсіз аймақта қалуға кепілдік берілген уақыт берілді.

«Күшті сыртқы ауытқулар кезінде сызықты емес жүйелер үшін өнімділікке негізделген икемді басқару»⁹ мақаласында сыртқы кедергілердің әсеріне қатты ұшыраған жүйелерді басқару мәселесі қарастырылады. Сыртқы ауытқуларды бағалау үшін, сыртқы ауытқулардың шекараларын анықтайтын интервалдық ауытқулар бақылаушысы синтезделеді. Генерацияланған шекаралардың негізінде, бір уақытта өнімділік талаптары мен төмендету ережелерін сипаттайтын түрлендірілген өнімділік функцияларын (MPF) қамтамасыз ететін қосалқы жүйе әзірленеді. Бұл әзірлеме ұшуды басқару жүйелерінде, робототехникалық жүйелерде, өндірістік процестер мен технологиялық қондырғылардағы автоматты басқару жүйелерінде, сондай-ақ көлік құралдарын басқару жүйелерінде қолданылуы мүмкін.

«DoS-шабуылдарына қарсы жоғары реттіліктің тізбекті пішінімен бейголономды жүйелерге арналған тұрақты түпкілікті уақыттық консенсус-трекинг»¹⁰ мақаласында қызмет көрсетуден бас тарту шабуылдары (DoS) жағдайында жоғары реттіліктің тізбекті пішіні

⁸ A. Wang, M. Fei, Y. Song, C. Peng, D. Du and Q. Sun, Secure Adaptive Event-Triggered Control for Cyber–Physical Power Systems Under Denial-of-Service Attacks, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1722–1733, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3241179.
⁹ K. Yong, M. Chen, Y. Shi and Q. Wu, Flexible Performance-Based Control for Nonlinear Systems Under Strong External Disturbances, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 762–775, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3224040.
¹⁰ N. Sarrafan, J. Zarei, R. Razavi-Far and M. Saif, Resilient Finite-Time Consensus Tracking for Nonholonomic High-Order Chained-Form Systems Against DoS Attacks, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 739–751, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3186207.

бар жүйелер үшін түпкілікті уақытта тұрақты келісілген бақылауды қамтамасыз ету мәселесі зерттеледі. Әрбір бағынушы үшін DoS шабуылынан кейін графтардың түйісуін жеделдететін және байланыстылығын қамтамасыз ететін жаңа қауіпсіз үлестірілген бақылаушы әзірленеді. Сондай-ақ, жай-күйдің бастапқы үлестірілуіне қарамастан, көшбасшының ақпаратына жылдам түйісун қамтамасыз ететін басқару алгоритмі ұсынылған.

Осы мақалаларды жариялаған ғылыми басылымдардың параметрлері 3-кестеде келтірілген.

3-кестеде көрсетілгендей, 2024 жылдың бірінші тоқсанында жасанды интеллект саласындағы мақалаларды жариялаған ең беделді ғылыми журнал – Nature болып табылады, ол 1 дәйексөз квартиліне жатқызылған және 20,96 импакт-факторымен (SJР) сипатталған. Журналдың негізгі тақырыбы – жаратылыстану-ғылыми.

Индустрияның қызығушылықтары

Коммерциялық компаниялар қатысатын ғылыми зерттеулер ерекше қызығушылық тудырады, өйткені аталмыш зерттеулердің нәтижелері компанияларда енгізіліп, өнім ретінде нарыққа шығарылады. Компания қызметкерлерімен бірлесіп жазылған ғылыми жарияланымдарды талдау 2024 жылдың бірінші тоқсанында индустрияның қызығушылығын келесі тақырыптар қызықтырғанын көрсетті:

- 1) Қолданбалы информатика – 25 басылым.
- 2) Жалпы медицина – 24 басылым.
- 3) Бағдарламалық жасақтама – 19 басылым.
- 4) Мультпәндік – 14 басылым.
- 5) Жалпы биохимия, генетика – 12 басылым.
- 6) Молекулалық биология – 12 басылым.
- 7) Жалпы химия – 11 басылым;
- 8) Фармакология – 11 басылым;
- 9) Қолданбалы математика – 10 басылым.
- 10) Биохимия – 10 басылым.

Төменде жасанды интеллект саласындағы басылымдар саны бойынша көшбасшы компаниялардың тізімі келтірілген:

Қосымша

- Әдістеме**
- Жасанды интеллект саласындағы ғылыми жарияланымдарды іздеу және талдау Lens.org интернет-ресурсына жүргізілді.
 - Басылымды іздеу 2024 жылдың 25 наурызынан 2024 ж. 1 қаңтары – 2024 ж. 25 наурызы аралығындағы интервалда жарияланған күні бойынша жүргізілді.
 - Жарияланымдарды іздеу келесі білім салаларында жүргізілді:
 - Artificial intelligence;
 - Machine learning;
 - Deep learning;

3-кесте
Жасанды интеллект саласындағы мақалалары жарияланған ең беделді бес журнал және осы журналдардың тақырыбы

Журналдың атауы	Импакт-фактор	Квартиль
Nature	20,96	1
Advanced Functional Materials	5,57	1
IEEE transactions on cybernetics	5,37	1
Nature communications	5,12	1
Information Fusion	4,76	1

2024 жылдың бірінші тоқсанындағы ең беделді журналдардағы басылымдар бойынша көшбасшы – Қытай болып табылады.

- 1) IBM – 45 басылым.
- 2) Google – 44 басылым.
- 3) Hoffman-La-Roche – 28 басылым.
- 4) Bayer – 21 басылым.
- 5) MSD (Merck & Co) – 21 басылым.
- 6) Aditya Birla – 17 басылым.
- 7) Huawei – 17 басылым.
- 8) Pfizer – 14 басылым.
- 9) Novo Nordisk – 13 басылым.
- 10) Baidu – 12 басылым.

Осылайша, коммерциялық компаниялар ғылыми зерттеулердің нәтижелерін келесі тақырыптар бойынша жариялайды: қолданбалы информатика, жалпы медицина, бағдарламалық жасақтама, жалпы биохимия, генетика, молекулалық биология және фармакология. Ең белсенді ұйым – 45 басылымы бар IBM, олардың 2023 жылдың төртінші тоқсанына қатысты төмендеуін көрсетеді (131 у лидера – көшбасшы Google-де және IBM-де – 74). Бұл нәтижелер ең беделді тізімге кірмейтін журналдарда жарияланды

- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition

Осылайша, қолданылатын әдістеме тек жалпы жасанды интеллект ұғымын ғана емес (машиналық оқыту, нейрондық желі, паттерндерді тану, деректер

туралы ғылым, «робастылық»), сонымен қатар жасанды интеллекттің ең өзекті технологияларын (компьютерлік көру қабілеті, сөйлеуді тану және табиғи тілді өңдеу), сондай-ақ оларды жүзеге асырудың өзекті тәсілдерін (терең оқыту, қосымша күш сала отырып оқыту, үйірткілі нейрон желілері) қамтиды.

Авторлар туралы ақпарат

Сергей Владимирович Астахов, физика-математика ғылымдарының кандидаты, Ресей Федерациясы Үкіметі жанындағы Аналитика орталығының жасанды интеллект саласындағы зерттеу орталықтары бойынша департамент басшысының орынбасары (Мәскеу, Академик Сахаров даңғ., 12), ORCID: 0000-0002-7682-1919; s.v.astakhov@inbox.ru

Сергей Юрьевич Наквасин, Ресей Федерациясы Үкіметі жанындағы Ұлттық жасанды интеллектті дамыту орталығының директоры (Мәскеу, Покровский бульвары, 11-үй); nakvasinsy@ai.gov.ru

Information about the authors

Sergey V. Astakhov, Cand. Sci. (Physics and Mathematics), Deputy Head of the Department for Research Centers in the Field of Artificial Intelligence of the Analytical Center for the Government of the Russian Federation (Moscow, Academician Sakharov Ave., 12),

ORCID: 0000-0002-7682-1919; s.v.astakhov@inbox.ru

Sergei Yu. Nakvasin, Director of the National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation (Moscow, Pokrovsky Blvd., 11);

nakvasinsy@ai.gov.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға

11.04.2024 ж. келіп түсті

Жариялауға

12.04.2024 ж. қабылданды

5. ШЕТЕЛДІК ПАТЕНТТІК ВЕДОМСТВОЛАРДЫҢ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

Жаңалықтар немесе ескертпелер

Notes

УДК 347.77: 002.2 (048)

Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу

Анастасия Александровна Ломакина,
Федералдық өнеркәсіптік меншік институты
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Аңдатпа: Қытай, Тайвань, Корея Республикасы, Жапония Патенттік ведомстволарының 2023 ж. соңынан 2024 ж. мамырына дейінгі кезеңдегі басты оқиғалары туралы ақпарат. Дайджест түріндегі жаңалық оқиғаларына шолу оқырмандарға өңірдің патенттік ведомстволары қызметінің негізгі трендтерімен және зияткерлік меншікті қорғау, сақтау және коммерцияландыру тәжірибесін жарқын мысалдармен танысып шығуға, сондай-ақ зияткерлік меншікті қорғау, инновациялық қызмет, сот практикасы бойынша статистикалық деректерді алуға мүмкіндік береді.
Негізгі сөздер: дайджест, зияткерлік меншік, патенттік ведомство, Қытай Ұлттық зияткерлік меншік басқармасы, Корея Зияткерлік меншік ведомствосы, Жапония Патенттік ведомствосы, Тайвань Зияткерлік меншік ведомствосы.
Дәйексөз алу үшін: Ломакина А. А. Еуразия өңірінде өнеркәсіптік үлгілерді тіркеудің үйлестірілген рәсімін жасау: себептері, артықшылықтары // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 2 (8). Б. 198–202.

East Asia intellectual property offices main events review

Anastasia A. Lomakina
Federal Institute of Industrial Property
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Abstract: information on the main events patent offices of China, Taiwan, South Korea, Japan for the period of end of 2023 – May of 2024 is collected. An overview of news events in the form of a digest provides readers with the opportunity to get acquainted with the key trends in the activities of patent offices in the region and bright examples in practice of protection and commercialization of intellectual property and get statistics on intellectual property protection, innovation, case law.
Keywords: digest, intellectual property, patent office, China National Intellectual Property Administration, Korean Intellectual Property Office, Japan Patent Office, Taiwan Intellectual Property Office.
For citation: Anastasia A. Lomakina, East Asia intellectual property offices main events review // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 198 – 202.

Қытай

Қытайдағы географиялық нұсқауларды қорғау ерекшеліктері

ҚХР Халықтық саяси консультативтік кеңесінің Бүкілқытайлық комитетінің (СРРСС) 14-ші шақырылымымен, қатаң түрде сертификаттауды және атауын еркін жоюды, с онымен қатар ГН қалпына келтіру жүйесін қамтитын географиялық нұсқауларды (ГН) пайдалану және олардан бас тарту механизмін енгізу; елде ГН туралы ақпаратпен алмасу мақсатында стандарттарды біріздендіру және ГН қалпына келтіру бойынша қатаң

шаралар қабылдау ұсынылды. Қытайлық пайдаланушыларға ГН туралы ақпаратты іздеуде үлкен деректер мен WeChat шағын бағдарламалары көмектеседі.
2024 жылғы 1 ақпаннан бастап Ұлттық зияткерлік меншік басқармасы (CNIPA) жариялаған ГН бар өнімді қорғау талаптары күшіне енді, ол жерде ГН сараптама жүргізу стандарттары мен аккредиттеу рәсімдері және өнімнің негізгі сипаттамалары, тіркеуден бас тарту себептері нақтыланады, өзгерістер енгізу және кері қайтарып алу рәсімдері қосылады, сондай-ақ тіркелетін

өнімнің түпнұсқалығы, аумақтылығы, ерекшелігі мен өзектілігінің болуы қарастырылады.
Дереккөздер:
CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/9/art_2975_186790.html;
CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/31/art_2975_190091.html

Қытайда ғылымды қажет ететін қызметтердің импорты мен экспортының көлемі өсуде

Қытайдың қызмет көрсету саласындағы импорт пен экспорттың жалпы құны 3,13584 трлн юаньды құрады, бұл 2022 жылмен салыстырғанда 8,5%-ға артық. Ғылымды қажетсінетін технологиялар саласындағы қызметтерден түскен табыс 1,36392 трлн юаньды құрады, бұл тиісінше 12,3%-ға артық. Әлемдік экономиканың баяу қалпына келуіне және сұраныстың қысқаруына қарамастан, ғылымды қажет ететін технологиялар саласындағы қызметтер саудасы өз үлесін арттырып, өсудің жаңа қозғалтқышына айналды.
Дереккөз
CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/23/art_2975_186958.html

Қытай – резиденттерге 4 млн патент тиесілі әлемдегі бірінші ел

2023 жылдың аяғындағы жағдай бойынша, Қытайда резиденттерге 4,02 миллионға жуық қолданыстағы ұлттық өнертабыс патенттері тиесілі.

Корея Республикасы

КИРО клиенттері үшін жаңа мүмкіндіктер

Сот шешімін шығару жөніндегі жұмыстардың көлемін қысқарту мақсатында, Корея зияткерлік меншік ведомствосы (КИРО) ілеспе құжаттың бейнесінен ақпаратты автоматты түрде тану және алу үшін ЖИ және OCR¹ технологиясын қолданады және осы технологияларды өтінім беру және сараптама саласында қолдануды жоспарлап отыр.
Пакеттік тексеруді – бір өнімдер тобына немесе бір бизнеске қатысты бірнеше өтінімдер бір уақытта және қалаған уақытта қаралатын жүйені енгізу басталды. Компаниялар оны патенттерді жылдам алу немесе тауар белгілерін тіркеу үшін пайдалана алады.
Дереккөз:
КИРО: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19960&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;
КИРО: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19986&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

¹ OCR (таңбаларды оптикалық тану) – қағаздағы жазуды танитын және оны таңбалық ақпаратқа айналдыратын технология

2023 ж. аяғындағы жағдай бойынша, Қытайдың қолданыстағы қымбат өнертабысқа берілген патенттерінің 70%-ы – стратегиялық, дамушы секторларға тиесілі болды. Қытайдың қымбат өнертабыстарға берілетін патенттерінің орташа қолданылу мерзімі – 8,4 жыл болды.

Құндылығы бар патенттер жалпы санның 40%-дан астамын құрайды. Ұлттық жоғары технологиялық кәсіпорындар, сондай-ақ шағын және орта технологиялық компаниялар осындай 2,13 млн патентке (73,4%) иелік етеді.
2023 ж. аяғындағы жағдай бойынша, Қытайдың қолданыстағы қымбат өнертабысқа берілген патенттерінің 70%-ы – стратегиялық, дамушы секторларға тиесілі болды. Қытайдың қымбат өнертабыстарға берілетін патенттерінің орташа қолданылу мерзімі – 8,4 жыл болды.
Дереккөздер:
CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/18/art_2975_189850.html;
CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/24/art_2975_189961.html

Пакеттік тексеруді – бір өнімдер тобына немесе бір бизнеске қатысты бірнеше өтінімдер бір уақытта және қалаған уақытта қаралатын жүйені енгізу басталды.

КИРО жұмысын оңтайландыру

Патенттік сараптаманың тиімділігі сарапшылардың уақытын үлестіру жүйесін енгізу есебінен арттырылды. Олардың өтінімдермен жұмыс істеуден алшақтамауы үшін, жұмыс күнінің ішінде кез келген басқа қызмет түрлері алынып тасталатын, шоғырландырылған сараптама кезеңі және барлық қызметкерлер өтініш берушілердің телефон қоңырауларына жауап беретін өтініштерге жауап беру кезеңі бөлінді.
Дереккөз:
КИРО: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19966&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

2024 ж. сәуірден бастап, тауар белгісін бірінші болып тіркеген иегердің келісімі болған жағдайда, ұқсас тауар белгілерін тіркеуге және пайдалануға мүмкіндік беретін тауар белгілерінің қатар болу мүмкіндігі туралы келісімдер жүйесі енгізілуде.

Корея Республикасында патенттік өтінімдердің рекордтық саны берілді!

2023 ж. Корея Республикасында 24,3 млн патенттік өтінім, тауар белгілерін тіркеуге – 25,5 млн өтінім және өнеркәсіптік үлгілерге – 5,5 млн өтінім берілді.

Техника салаларына келетін болсақ, берілген өтінімдер саны жартылай өткізгіштер (12,3%), электротехника/энергетика (11,4%), цифрлық байланыс (10,3%) саласында ұлғайды және электрондық коммерция (6%) және аудио және бейне технологиялар (6,6%) саласында азайды.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19989&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

Корея Республикасының Тауар белгілері туралы заңнамасындағы өзгерістер

2024 ж. сәуірден бастап, тауар белгісін бірінші болып тіркеген иегердің келісімі болған жағдайда, ұқсас тауар белгілерін тіркеуге және пайдалануға мүмкіндік беретін тауар белгілерінің қатар болу мүмкіндігі туралы келісімдер жүйесі енгізілуде.

Идеяларды ұрлауға тыйым салу туралы талап-арыздар бойынша талап қою мерзімі жүйесі қолданысқа енгізілді: талап қою мерзімі – жосықсыз бәсекелестік актісі танылған күннен бастап 3 жылды немесе жосықсыз бәсекелестікті жүзеге асыру басталған күннен бастап 10 жылды құрайды.

KIPO мәлімделген атауларға қосымша тіркелуі мүмкін ұқсас өнім атауларының ашылғанын жариялады. Өтінім берген кезде өтінім беруші атауы ХТҚЖ-ға нақты сәйкес келетін және Тауар белгілері туралы заңда айқындалған тауарды көрсетуі тиіс (ұқсас тауар атауларының тізімі Kipris: www.kipris.or.kr парақшасында берілген).

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19879&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19882&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

Развитие искусственного интеллекта

Соңғы 10 жылда (2011–2020 жж.) Корея Республикасында ЖИ көмегімен медициналық кескіндерді талдау технологиясына патенттік өтінімдер санының² өсуі, жылына орта есеппен алғанда 67,1% құрады. Патенттік өтінімдердің шоғырлануын көрсететін Херфиндаль—Хиршман³ индексі келесіні көрсетеді: 11 жылда 458 шоғырлану 20 жылда толықтай еркін бәсекелестікке жақындай келе 46-ға дейін төмендеді, бұл ЖИ көмегімен медициналық кескіндерді талдау технологиясына деген қызығушылықтың артуымен және осы салаға кіретін компаниялардың артуымен байланысты.

LG компаниясымен бірлесіп, KIPO басылымдарын зерттеу арқылы құрылған патенттерге арналған тілдік модель жасалды. 2024 жылы KIPO патенттік іздеуге, жіктеуге және сараптаманың басқа кезеңдеріне инновацияларды енгізу бойынша зерттеулер мен әзірлемелерді жоспарлап отыр.

Соңғы 10 жылда IP5 ведомстволарына берілген патенттік өтінімдерді талдау келесіні көрсетті: Корея Республикасы ЖИ көмегімен кескінді талдау технологияларына патенттік өтінімдердың сапасы мен санын интеллектуалды басқару бойынша әлемде бірінші орында (202 өтінім, 25,4%), Қытайдан – 18% (143 өтінім) және Жапониядан – 17,5% (139 өтінім) озық.

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19878&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19974&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19936&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

2024 ж. 7 ақпанда 2024 жылға арналған «Корея зияткерлік меншік ведомствосының негізгі саясатын іске асыру жоспары» жарияланды.

KIPO саясатының 2024 ж. арналған трендтері

2024 ж. 7 ақпанда 2024 жылға арналған «Корея зияткерлік меншік ведомствосының негізгі саясатын іске асыру жоспары» жарияланды. Экспорттың ішкі әлеуетін, өсу әлеуетін және бәсекеге қабілеттілігін

² Медициналық кескіндерді талдауға арналған ЖИ – ЖИ технологиясын қолдана отырып, медициналық кескіндерді талдайтын бағдарламалық жасақтама мен аппараттық құрал (рентген түсірілімдері, ультратыбыстық, компьютерлік томография, МРТ және т.б.).

³ Херфиндаль—Хиршман индексі (HHI) – нарықтық бәсекеге қабілеттілікті анықтау үшін қолданылатын нарықтық шоғырланудың жалпы көрсеткіші, әдетте қосылу және жұтылу мәмілелелеріне дейін және одан кейін болады.

нығайту мақсатында үш негізгі салада түйінді стратегиялар әзірленді: «Сараптама және сот шешімдері», «Зияткерлік меншіктің ішкі экожүйесі» және «Жаһандық қоршаған орта»

Мақсаттарға қол жеткізу үшін, патенттік іздеу және жіктеу үшін ЖИ тілдік моделін қолдана отырып, оқыту деректерін құру, сот құжаттары мен дәлелдемелер тізімдерінің сұранысы бойынша интеграцияланған қызметтерді ұсыну, ілеспе құжаттардың автоматты жіктелуін кеңейту және цифрлық шешім қабылдау жүйесін жетілдіру бойынша зерттеулер мен жобалар жоспарланған. Озық технологиялардың шетелге кетуіне жол бермейтін Өнеркәсіптік меншік саласындағы ақпарат туралы заң қабылдау жоспарлануда.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20015&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

Жапония

Патенттік өтінімдерден ақпаратты жария етпеу жүйесі қолданысқа енгізілді

2024 ж. 1 мамырдан бастап Экономикалық қауіпсіздікті ілгерілету туралы заңға сәйкес, патенттік өтінімдерде қамтылған ақпаратты жария етпеу жүйесі қолданысқа енгізілді. Егер өтінім элементтерінде жариялануы елдің қауіпсіздігіне қауіп төндіретін жағдай туғызатын ақпарат қамтылса, бұл жағдайда патенттік рәсімдер тоқтатылады.

Ақпаратты жария етпеу туралы мәселені қарастыру екі кезеңнен тұрады: алдымен Жапонияның Патенттік ведомствосында (JPO), содан кейін Министрлер кабинетінің хатшылығында. Шетелдік өтінімдер бойынша рәсімдер JPO комиссарының шешімімен тоқтатылуы мүмкін.

Дереккөз:

JPO: сайт. – URL: https://www.jpo.go.jp/e/system/patent/shutugan/patent_applications.html.

Тайвань (ҚХР)

Жаңа TIPO қызметтері мен сервистері

Өтінім берудің цифрлық сервистерін оңтайландыру, сондай-ақ мобильді құрылғылармен өзара әрекеттесуді күшейту мақсатында, TAIWAN-CA (TWCA) мобильді телефондарға арналған сервис іске қосылды, оның көмегімен тауар белгісін тіркеуге, «Жеке кабинет», «Менің сот процестерім» және т. б. онлайн-өтінім беру сервистерін қолдайтын мобильді сертификаттар шығарылады.

Өнеркәсіптік үлгілерді тіркеуге өтінімдерді сараптау барысында ұсынылатын қызметтер тізбесі кеңейтілді. Егер дизайнды үшінші тарап пайдаланса немесе Тайвань Зияткерлік меншік ведомствосының (TIPO) толық тізіміне кіретін байқауда марапатқа ие болса немесе өтінім стартаптан келіп түссе, жеделдетілген сараптама мерзімі екі айды құрайды. Басымдық құқығына

Ұлттық стратегиялық технологияларды патенттік қолдау тобы құрылды

2024 ж. 21 ақпанында патент мамандары мен талдаушылардан тұратын Ұлттық стратегиялық технологияларды патенттік қолдау тобы өз жұмысын бастады. Топтың міндеті – Корея Республикасының Үкіметі таңдаған 12 стратегиялық технологияларға⁴, ҒЗТҚЖ жүргізетін министрліктерге және мамандандырылған ұйымдарға қатысты патенттік мегадеректерді талдау нәтижелерін ұсыну.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20028&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

⁴ Жартылай өткізгіштер, дисплейлер, қайталама батареялар, жетілдірілген мобильділік, жаңа буынның атом энергетикасы, озық биотехнологиялар, аэроғарыш өнеркәсібі, теңіз өнеркәсібі және т.б.

2024 ж. 1 мамырдан бастап, Экономикалық қауіпсіздікті ілгерілету туралы заңға сәйкес, патенттік өтінімдерде қамтылған ақпаратты жария етпеу жүйесі қолданысқа енгізілді. Егер өтінім элементтерінде жариялануы елдің қауіпсіздігіне қауіп төндіретін жағдай туғызатын ақпарат қамтылса, бұл жағдайда патенттік рәсімдер тоқтатылады.

Сараптама жүргізу кезінде стартаптарды қолдау тәжірибесі

2023 жылы стартаптарға арналған оң патенттік сараптаманың пилоттық бағдарламасына қатысуға 25 өтінім берілді. Бағдарламаға қатысушы компаниялардың патенттік өтінімдерін сараптау уақыты (өтінім берілген күннен бастап сараптама нәтижелерін ұсынған күнге дейін) – 71,6 күнді құрады. 2024 жылдың қаңтарынан бастап бағдарламаға қатысу талаптары жеңілдетілді: стартаптар патенттік өтінім беру құқығына ие болған барлық кезең ішінде өтініш берушілер мәртебесіне ие бола алады.

Дереккөз:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-932682-46d47-2.html>

2023 жылдың статистикасы жарияланды.

2023 жылы TIPO-ға барлығы 72 607 патенттік өтінім түсті (2022 жылмен салыстырғанда өсім 1% құрады). Оның ішінде, өнертабысқа патент алуға өтінімдер саны (50 854) 1%-ға, ал өнеркәсіптік үлгіге берілген өтінімдер (7 287) 2%-ға өсті. Пайдалы модельге патент алуға өтінімдер саны (14 466) 1%-ға, ал тауар белгісін тіркеуге (91 535) 3%-ға азайды. Өтініш беруші елдердің көшбасшыларында Қытай (4 822 өтінім), АҚШ (3 007 өтінім) және Жапония (2 899 өтінім). Өнертабысқа

патенттік өтінімді сараптаудың орташа мерзімі 8,9 айды, ал тауар белгісін тіркеуге – 6,2 айды құрады

Дереккөз:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-935722-dfa54-2.html>;

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-934803-a0c2e-2.html>

Авторлар туралы ақпарат

Анастасия Александровна Ломакина, Ғылыми қызметті ұйымдастыру орталығының кіші ғылыми қызметкері, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30, к. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Information about the author

Anastasia A. Lomakina, junior researcher, Center of Scientific Activity Management, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 10.05.2024 ж. келіп түсті
Жариялауға 27.05.2024 ж. қабылданды

6. КИТАП СӨРЭСІ

Монографияға аңдатпа

Monograph abstract

«Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқар: құқықтық реттеу және коммерцияландыру»

Ғылыми редакторлар: А. А. Афанасьев, М. А. Боровская, Ю. А. Колесников, Т. В. Федосова
Оңтүстік федералды университетінің баспасы

«Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization»

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova
prepared by the team of authors of the Southern Federal University.

Монографияда зияткерлік меншікті қорғаудың және білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқарудың негізгі аспектілерін, соның ішінде жасанды интеллект жасаған өнер туындыларын құқықтық реттеуді, сондай-ақ технологиялар трансферінің экономикалық аспектілерін, қазіргі заманғы халықаралық және ұлттық дерек қорларын, маркетплейстерге, биржаларға және зияткерлік меншік саласындағы басқа да цифрлық платформаларға шолу ашылады. «Білім – ғылым – бизнес» моделінде ғылыми–зерттеу қызметінің нәтижелерін ілгерілетудің ұйымдастырушылық – экономикалық механизмі және Ресей мен макроөңірдің экономикалық кеңістігінде зияткерлік қызмет нәтижелерін ұйымдастыру және ілгерілету тәжірибесінің негізінде жобалау қызметін әдістемелік қамтамасыз ету тәсілі ұсынылды.

Монография зияткерлік меншікті басқарудың теориялық және қолданбалы аспектілерімен, сондай-ақ Ресейде және әлемде зияткерлік қызмет нәтижелерін ілгерілету және коммерцияландыру мәселелерімен айналысатын ғылыми қызметкерлерге, оқытушыларға, зерттеушілерге, аспиранттар мен магистранттарға пайдалы болады.

Пікір

Review

Оңтүстік федералды университетінің авторлық ұжымы дайындаған «Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқар: құқықтық реттеу және коммерцияландыру» монографиясына пікір

Ғылыми редакторлар: А. А. Афанасьев, М. А. Боровская, Ю. А. Колесников, Т. В. Федосова

Олег Петрович Неретин,
экономика ғылымдарының докторы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ директоры

Review for the monograph “Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization”, prepared by the team of authors of the Southern Federal University

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Oleg P. Neretin,
Doctor of Economics, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Institute of Industrial Property

Пікір білдіруге ұсынылған монография білім экономикасындағы зияткерлік меншік құқығы мәнінің ғылыми білімнің құқықтық сипаттамаларын ғылыми тұрғыдан түсінуге және талдауға және «Білім – ғылым – бизнес» моделінде ғылыми–зерттеу қызметінің нәтижелерін ілгерілетудің ұйымдастырушылық-экономикалық механизмін іске асыруға бағытталған.

Қазіргі замандағы зияткерлік меншік саласы шынайы немесе әлеуетті коммерциялық құндылығы бар жаңа идеялардың, өнімдер мен қызметтердің трансшекаралық кеңістігін білдіреді. Сонымен қатар, авторлар зияткерлік өнімдерді еркін коммерциялық пайдалану мәселелерінде бар заңды қайшылықтарды атап өтеді, оларды тек қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізумен шешу мүмкін емес, өйткені олар доктриналық негіздерді, принциптер мен ұғымдарды қайта қарау қажеттілігімен байланысты. Осының салдарынан зияткерлік меншік саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаты ретінде монография авторлары құқық иеленушілердің пайдаланушылар мен тұтынушылардың заңды мүдделерінің ақылға қонымды теңгерімі мен ЗҚН барабар құқықтық нысанда көрсеткен әділ пайдалану қағидатын тануды ұсынады және зияткерлік меншіктің континенттік моделін қайта қарастыруға шақырады.

Жасанды интеллекттің құқықтық мәртебесіне көзқарастарды әзірлеу мәселесін шешуге қосыла отырып, монография авторлары зияткерлік жүйелердің құқықтық субъектілігі және сәйкесінше деликт қабілетсіздігі, мәмілеге қабілетсіздігі және трансқабілетсіздігі мәселесін көтереді.

Жасанды интеллект ЗҚН жасай алатыны сөзсіз. Оның соңғы жылдардағы қарқынды дамуы заң ғылымының алдына жасанды интеллект өнімдерінің қорғану қабілеттілігі туралы заңды сұрақ қояды. Бұл мәселе бойынша ғалымдардың ұстанымдарының палитрасы өте кең: жасанды интеллектті жаңа құқық объектісі немесе тіпті белгілі бір азаматтық және саяси құқықтар берілген тәуелсіз құқық субъектісі деп тану туралы ұсыныстардан бастап. Шетелдік мерзімді басылымдарда жасанды интеллект жасаған туындыларды ноу-хау ретінде қорғау туралы ұсынысты табуға болады. Монография авторлары жасанды интеллект жасаған туындыларды қорғаудың авторлық-құқықтық моделінің пайдасына көбірек назар аударады.

Зияткерлік меншік пен ЗҚН құқықтарын басқарудың экономикалық аспектілерін қарастыру әлемдік және отандық тәжірибенің салыстырмалы талдауына негізделген.

БРИКС—ке мүше елдердің зерттеулері мен әзірлемелеріне жұмсалатын шығындардың динамикасы зерттеушілердің санымен және жоғары технологиялық өнімнің экспортымен салыстыра отырып суреттеледі. Әлемнің әртүрлі елдерінде зияткерлік меншік объектілерін құқықтық қорғау деңгейін және пайдалану тиімділігін сипаттайтын индикаторларды талдау негізінде негізделген қорытындылар жасалады.

Теориялық және тәжірибелік қызығушылық — бұл пайдаланушылардың патенттер маркетплейсіне және дерек қорларына деген қызығушылығының динамикасын талдауды білдіреді.

Пікір білдіретін монографияның келесі сөзсіз артықшылығы — тұйық циклді экономикадағы технологиялар трансферінің сенімді теориялық негіздемесі.

Жастар кәсіпкерлігін дамыту — Ресей экономикасы үшін өзекті міндет болып табылады. Монография авторларының жоғары оқу орындарында құрылатын студенттік инновациялық кәсіпкерліктің экожүйесі зияткерлік меншікті басқару саласындағы кадр тапшылығын толтыруға тиіс деген пікірімен толықтай келісемін. Жоғарыда айтылғандардың барлығының аясында, студенттік кәсіпкерлікке тәлімгерлік және қолдау көрсету бағдарламалары барған сайын маңызды бола түсуде, ал қаржыландыру құралдарының өзін-өзі жаңғырту сипаты болуы керек.

Оңтүстік федералдық университетте, әлеуетті коммерцияланатын ғылыми-инновациялық жобаларды жинақтайтын бірнеше бағдарламалар жүзеге асырылатынын атап өткен жөн.

Негізгі ережелердің жаңалығы мен сабақтастық дәрежесіне қатысты.

Жасанды интеллект юниттерінің құқықтық субъектілігін орнату концепттерін жариялау мәселелерінде бұл монографияның П. М. Морхаттың¹ жұмысымен тығыз байланысты екені сөзсіз, алайда заманауи интеллектуалды жүйелерді қарастыру бөлімінде айтарлықтай айырмашылығы бар.

ЗҚН құқықтық қорғау саласындағы нормативтік-құқықтық актілердің және ғылым, инновация және зияткерлік меншік саласындағы мемлекеттік саясатты айқындайтын құжаттар кешенінің терең пысықталғанын атап өткен жөн.

Авторларға тілек ретінде: білім экономикасындағы адами капитал парадигмасының дамуына көп көңіл бөлген жөн болады. Білімге негізделген экономика — бұл санасы ашық, шығармашылық адамының экономикасы. Мұнда адамның әлеуетін, оның шексіз мүмкіндіктерін жандандыру жоғары маңыздылығы бар мәнге ие, ал оның қайнар көзі — өзін-өзі дамыту, тұлғаны жетілдіру. Әрі қарай білім трансферіне, оның ішінде ҚББ бағдарламалары арқылы өту.

Монография жүйелілігімен және тәжірибелік бағыттылығымен ерекшеленеді және зияткерлік меншікті басқарудың теориялық және қолданбалы аспектілерімен, сондай-ақ Ресейде және әлемде зияткерлік қызмет нәтижелерін ілгерілету және коммерцияландыру мәселелерімен айналысатын ғылыми қызметкерлерге, оқытушыларға, зерттеушілерге, аспиранттар мен магистранттарға пайдалы болуы мүмкін.

Бұл монографияның білім экономикасы жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болатынына сенімдімін.

¹ Зияткерлік меншік құқығы және жасанды интеллект: монография / П. М. Морхат. — Мәскеу: ЮНИТИ, 2018. — 121 б.

Пікір

Review

Оңтүстік федералды университетінің авторлық ұжымы дайындаған «Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқар: құқықтық реттеу және коммерцияландыру» монографиясына пікір

Ғылыми редакторлар: А. А. Афанасьев, М. А. Боровская, Ю. А. Колесников, Т. В. Федосова

Юрий Сергеевич Зубов,
педагогика ғылымдарының кандидаты, Федералдық зияткерлік меншік қызметінің басшысы (Роспатент)

Review for the monograph «Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization», prepared by the team of authors of the Southern Federal University

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Yuri S. Zubov,
Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)

Пікір білдіруге ұсынылған монография — Оңтүстік федералды университетінің профессорлық-оқытушылық құрамының ұжымдық ғылыми еңбегі болып табылады.

Монографияда мәлімделген негізгі тақырыптарды түсінудің маңыздылығы күмән тудырмайды. Зияткерлік құқықтарды реттеудің қолданыстағы жүйесі жолықтыратын аса күрделі мәселелер, бірқатар іргелі теориялық мәселелерді қайта қарастырудың және осының негізінде жаңа ұзақ мерзімді құқықтық саясатты қалыптастырудың өзектілігін анықтайды.

Жұмыстың негізгі бөлігі параграфтарға бөлінген үш тараудан тұрады. Әр тараудың мазмұны жалпы тұжырымдамалық қисынға сәйкес келеді.

Бірінші тарауда, авторлар жаппай цифрландырумен байланысты зияткерлік меншікті басқаруды құқықтық реттеудің аса өткір мәселелерін қарауды ұсынады. Тарихи-құқықтық және салыстырмалы-құқықтық аспектілерде зияткерлік меншік құқығы доктринасының қалыптасуы, осы саладағы қолданыстағы заңнама жүйесі сипатталады.

Екінші тарауда, мемлекеттік инновациялық қызметті ынталандыру жүйесіне және Ресей Федерациясындағы зияткерлік меншікті қолдау мен дамыту бағыттарына, технологиялық трансферге, оның ішінде тұйық циклді экономикаға назар аударылған.

Үшінші тарауда, ЗҚН-ін ілгерілетудің және «Білім — ғылым — бизнес» моделінде ғылыми-зерттеу қызметін дамытудың ұйымдастырушылық-экономикалық механизмі ұсынылған.

Эмпирикалық тенденциялар мен теориялық әзірлемелерді жалпылау, авторлардың зияткерлік жүйелер мен орталар студенттердің инновациялық кәсіпкерлік экожүйесінің архитектурасын қалыптастыратын маңызды құрал ретінде әрекет етеді деген гипотезасын қолдайды.

Жүргізілген зерттеудің айрықша белгісі — білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқарудың экономикалық және құқықтық мәселелерін талдау кезінде ғылыми таным әдістерінің үйлесімді үйлесімінде ашылған сауатты құрылған әдістеме.

Жұмыстың сөзсіз артықшылығы — технологиялық кәсіпкерліктің негізгі стейкхолдерлеріне олардың

рөлін, уәждемесін және технологиялар трансферті тізбегіндегі шешілетін міндеттерін ескере отырып, жүргізілген талдауы болып табылады.

Үздік әлемдік тәжірибелердің негізінде, авторлар 3.1-тармағында жоғары білім беру жүйесіндегі жобалық қызметті ұйымдастырушылық қолдауын өз тұжырымын құра алды.

ЗҚН-ін қорғау, бағалау және коммерцияландыру тиімділігін арттыру қажеттілігі университеттер мен Федералды зияткерлік меншік қызметі (Роспатент) арасындағы өзара әрекеттесуіне және ынтымақтастықтың артуына әкеледі. Роспатентпен іске қосылған ірі жоғары технологиялық жобаларды сараптама-лық-талдамалық сүйемелдеу бойынша эксперимент, жоғары коммерцияландыру әлеуеті бар патентке қабілетті шешімдерді ерте анықтау механизмін әзірлеуге көмектесуі тиіс.

Пікір білдірілетін монографияны қомақты ғылыми және нормативтік база, көптеген ресейлік және шетелдік дереккөздерді тарту ерекшелендіреді.

Монографияның ғылыми-тәжірибелік бағыты, оны білім экономикасы жағдайында зияткерлік меншікті басқару мәселелерін кешенді жиынтықтау ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Пікір білдіретін монографияның қолданбалы құндылығы, оның құрамындағы материалдарды, құзыретіне ғылыми-технологиялық дамыту және зияткерлік меншікті басқару саласындағы саясатты қалыптастыру және жүргізу мәселелері кіретін Ресей Федерациясының мемлекеттік органдарының жұмысында қолдануға болатындығында.

Жалпы алғанда, «Білім экономикасындағы зияткерлік меншікті басқару: құқықтық реттеу және коммерцияландыру» монографиясы жоғары ғылыми деңгейде орындалған, өзекті мәселені шығармашылық, өзіндік зерттеу болып табылады.

Авторлар жасаған жұмыс озық сипатта. Білім экономикасынан кейінгі қоғамдық өндіріс кезеңі — білімнен кейінгі экономика — жаңадан құрылған білімді өндірушіден тұтынушыға беруге ғана емес, сонымен қатар өндіруші интеллектінің тұтынушының интеллектіне тигізетін әсеріне де негізделеді

**Журнал
«ФӨМИ хабаршысы»**

**ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)**

Шығарушы редактор:
Елена Геннадиевна Царёва —
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Жауапты хатшы:
Анастасия Александровна Ломакина —
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Редактура және компьютерлік беттеу:
«Группа ПРСб» ЖШҚ:
Эльмира Магомедэминовна Магомедова,
Ольга Юрьевна Вольвачева,
Елена Александровна Горшкова,
Анастасия Сергеевна Поломаренко,
Анастасия Борисовна Долженко

ФӨМИ аудармашысы:
Андрей Юрьевич Москаленко
(жетекші аудармашы)

Фотосурет:
Мордовия Республикасы
Басшысының баспасөз қызметі;
Олеся Анатольевна және
Дмитрий Владимирович Башаровтар

Басып шығаруға қол қойылды: 13.06.2024
Пішім: 205×290 мм
Басып шығару: толық түсті (офсетті, 4/4)
Тиражы: 500 дана **Тапсырыс:** № 228

Баспахана:
«ФЕДЕРАЛДЫҚ ӨНЕРКӘСІПТІК МЕНШІК ИНСТИТУТЫ»
ФЕДЕРАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ
125993, Мәскеу, Бережковская жағаж., 30 ұй, корп. 1
Г-59, ГСП-3

**“Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property” journal**

**ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)**

Managing editor:
Elena Tsareva —
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Executive editor
Anastasia Lomakina —
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Editing and Desktop publishing:
PRCB Group LLC:
Elmira Magomedova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko

FIPS translator:
Andrey Moscalenko
(Lead Translator)

Photo:
Press service of the Head of
the Republic of Mordovia;
Olesya Basharova and Dmitry Basharov

Signed to print: 13.06.2024
Format: 205×290 мм
Printing: full-colour (offset ink, 4/4)
500 copies; **Order:** № 227

Printing house:
Federal State Budgetary
Institution “Federal Institute of Industrial Property”
Berezhkovskaya nab. 30–1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР, «ФӨМИ ХАБАРШЫСЫНА» ЖАЗЫЛУДЫ ҰМЫТПАҢЫЗ!

Жазылымды рәсімдей отырып,
сіз зияткерлік меншік туралы
өзекті ақпаратқа және бірегей
аналитикалық деректерге тұрақты
түрде қол жеткізе аласыз.

ЖАЗЫЛЫМДЫ «РЕСЕЙ ПОШТАСЫ» БӨЛІМШЕСІНДЕ НЕМЕСЕ КАТАЛОГТАР БОЙЫНША ОНЛАЙН ҰЗARTYҒА НЕМЕСЕ АЛҒАШ РЕТ РӘСІМДЕУГЕ БОЛАДЫ:

• «Пресса России»
www.pressa-rf.ru сайтында
Жазылу индексі: 85599

• «Книга-Сервис» агенттігі
www.aks.ru сайтында
Жазылу индексі: Е 85599

**Зияткерлік меншік әлеміндегі
барлық өзекті жаңалықтар:**

VK ВКонтакте
Роспатент

VK ВКонтакте
ФӨМИ